

Krívajúce rodičovstvo
v slovenskom medzinárodnom práve
súkromnom

JUDr. Katarína Burdová, PhD.

PRÁVNICKÁ FAKULTA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE

@ JUDr. Katarína Burdová, PhD., 2022
1. vydanie

Recenzenti:

prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.
prof. JUDr. Marek Števček, PhD.
doc. JUDr. Václav Stehlík, LL.M. Ph.D.

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta,
Šafárikovo námestie 6, P.O.BOX 313, 810 00 Bratislava

ISBN 987-80-7160-643-7

Obsah

Zoznam použitých skratiek	5
Úvod	7
1. Výzvy pre právnu úpravu rodičovstva od začiatku 20. storočia po súčasnosť	14
1.1 Vývoj právnej úpravy filiacie normami rodinného práva a medzinárodného práva súkromného v európskych štátoch kontinentálneho právneho systému	14
1.1.1 Materstvo a prirodzená reprodukcia	15
1.1.2 Otcovstvo a prirodzená reprodukcia	16
1.1.3 Rodičovstvo a asistovaná reprodukcia	21
1.2 Vplyv vybraných medzinárodných organizácií a nadnárodných súdov na riešenie otázky zabezpečenia kontinuity statusového vzťahu rodiča a dieťaťa v európskom priestore	25
1.2.1 Európska únia a SD EÚ	26
1.2.2 Rada Európy a ESLP	30
1.2.3 Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného	33
1.3 Čiastkové závery	35
2 Právna úprava rodičovstva normami slovenského medzinárodného práva súkromného	36
2.1 Predpoklady aplikácie noriem slovenského medzinárodného práva súkromného	36
2.2 Vybrané formálne pramene slovenského medzinárodného práva súkromného	39
2.2.1 Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom	39
2.2.2 Dvojstranné medzinárodné zmluvy	62
2.3 Zápis do osobitnej matriky ako spôsob uznania statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom?	62
2.4 Čiastkové závery	68
3 Procesné uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva	70
3.1 Právne účinky uznaného cudzieho rozhodnutia o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva	71
3.1.1 Procesné účinky	72
3.1.2 Hmotnoprávne účinky	73
3.2 Cudzie rozhodnutie vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva	74
3.2.1 Právoplatnosť cudzieho rozhodnutia vo veci určenia zistenia alebo zapretia) rodičovstva	75
3.2.2 Schválené dohody a zmiery, cudzie notárske listiny vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva a súkromnoprávne dohody	76
3.3 Podmienky a spôsob uznania cudzích rozhodnutí	78
3.3.1 Spôsob uznania cudzieho rozhodnutia	78
3.3.2 Prekážky uznania cudzieho rozhodnutia	82
3.4 Čiastkové závery	90

4 Existencia statusového pomeru ako prejudiciálna otázka v civilnom konaní	92
4.1 Prejudiciálne účinky uznaného cudzieho rozhodnutia o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva	93
4.1.2 Prejudiciálna záväznosť otázok riešených v odôvodnení uznaného cudzieho rozhodnutia	95
4.2 Význam iných verejných listín pri preukazovaní existencie statusového pomeru kreovaného v cudzine v civilnom konaní	95
4.3 Posúdenie prejudiciálnej otázky existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa kreovaného v cudzine v civilnom konaní	96
4.3.1 Posúdenie prejudiciálnej otázky – procesnoprávne aspekty	96
4.3.2 Prejudiciálna otázka – kolíznoprávne aspekty	98
4.3 Prejudiciálna otázka a výhrada verejného poriadku	104
4.4 Čiastkové závery	106
5 Zaistenie cezhraničnej kontinuity statusového pomeru rodiča a dieťaťa ako výzva pre súčasné medzinárodného právo súkromné	107
Záver	110
Zoznam použitej literatúry	114

Zoznam použitých skratiek

CMP	zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov
CSP	zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov
Český OZ	zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v znení neskorších predpisov
ČSR	Československá republika
EDLP	Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950
EÚ	Európska únia
ESLP	Európsky súd pre ľudské práva
HCCH	Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného
novela ZMPS	z roku 2022 zákon č. 108/2022 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon číslo 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov a ktorými sa menia a dopĺňajú niektoré zákony
nový český ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb. zákon o mezinárodním práve soukromém v znení neskorších predpisov
SD EÚ	Súdny dvor Európskej únie
ZEU	Zmluva o Európskej únii
ZFEU	Zmluva o fungovaní Európskej únie
ZMPS	zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení účinnom k 1.5.2022

„...právo má sloužit životu, nikoli naopak.“
prof. Alena Winterová¹

Úvod

Otázky filiacie (stanovenie pravidiel určujúcich, kto sú právni rodičia dieťaťa) musí vyriešiť každá spoločnosť, na každom stupni vývoja ľudskej civilizácie² a to tak, aby o nich panovala dostatočná právna istota³. A keďže je naprieč právnymi poriadkami akceptovaný názor, že jednou z funkcií pravidiel upravujúcich rodičovstvo je určenie osoby, ktorá je nositeľom rodičovských práv a povinností vo vzťahu k dieťaťu a tým aj zabezpečenie starostlivosti o toto dieťa⁴, je aj z hľadiska potreby ochrany záujmov maloletých detí, daný záujem každej spoločnosti na tom, aby tieto vzťahy boli čo najrýchlejšie a najistejšie určené a stabilizované⁵.

Požiadavka stability sa v prípade vnútroštátnych statusových pomerov, medzi ktoré patria aj statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, viaže predovšetkým k požiadavke ich stability v čase. Táto požiadavka sa v hmotnoprávných úpravách štátov prejavuje napr. obmedzením lehoty, v ktorej sa môže právny otec domáhať zapretia otcovstva. záujem každej spoločnosti na tom, aby tieto vzťahy boli čo najrýchlejšie a najistejšie určené a stabilizované.

Požiadavka stability sa v prípade vnútroštátnych statusových pomerov, medzi ktoré patria aj statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, viaže predovšetkým k požiadavke ich stability v čase. Táto požiadavka sa v hmotnoprávných úpravách štátov prejavuje napr. obmedzením lehoty, v ktorej sa môže právny otec domáhať zapretia otcovstva.

Krívajúce rodičovstvo

V prípadoch, ktoré prekračujú hranice právneho poriadku jedného štátu a pre ktoré slovenská právna teória používa pojem rodinnoprávne vzťahy s cudzím prvkom sa k požiadavke ich stability v čase pridáva požiadavka ich stability v priestore. Pod požiadavkou stability statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom v priestore je potrebné chápať požiadavku, aby osoba, ktorá je určená ako právny rodič dieťaťa v jednom štáte, bola považovaná za právneho rodiča dieťaťa aj v iných štátoch. Inými slovami, aby platnosť

¹ WINTEROVÁ, A.: Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. In: Správní právo, č. 5-6/2003, s. 315.

² FRINTOVÁ, D. – FRINTA, O.: Mateřství a otcovství. In: Dny práva 2009. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 1.

³ HADERKA, J.: Partus-non ovum-facit maternitatem. In: Československá gynekologie, č. 51/1986, s. 206.

⁴ Willekens a Scheiwe In: Motherhood and the Law: Introduction. In: WILLEKENS, H. – SCHEIWE, K. – RICHARZ, T. – SCHUMANN, E.(eds.): Motherhood and the Law.Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 2019, s. 8. Podobne Dufalová „Tento tradičný koncept určenia materstva predstavuje pomerne najjednoduchšie riešenie a je spájané s právnou istotou týkajúcou sa statusu dieťaťa od momentu jeho narodenia.“ DUFALOVÁ, L.: Mater est quam gestatio demonstrat: surogáčne materstvo a nové koncepty vzniku právneho materstva. In: Olomoucké právnické dny 2019: 1. Vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2019 s. 317. K uvedenému Radvanová dodáva, že “základnú požiadavku na to, aby od svojho narodenia ľudský jedinec vyrastal predovšetkým v stabilnej rodine, právo síce predpokladá, ale ani jednému dieťaťu to nikdy nemohlo a nemôže zaistiť.” RADVANOVÁ, S.: Kdo potřebuje rodinu? In: Dny práva 2012, časť VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 1307. Rovnako Dohovor o právach dieťaťa v ustanovení článku 7 priznáva dieťaťu právo poznať svojich rodičov ako aj právo na ich starostlivosť.

⁵ LANGER, P.: Právní povaha souhlasného prohlášení rodičů podle § 52 ZoR a právní důsledky jeho vad. In: Právní rozhledy č. 18/2005, s. 667. Tiež VESELÁ, R. a kol.: Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003., s. 150-151.

určenia rodičovstva nebola teritoriálne obmedzená len na územie toho štátu, v ktorom bol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom⁶ kreovaný⁷. Ak v konkrétnom prípade nie je naplnená požiadavka stability statusového pomeru v priestore, vzniká tzv. krívajúci právny pomer⁸, v našom prípade tzv. krívajúce rodičovstvo⁹. Panuje všeobecná zhoda na tom, že krívajúce rodičovstvo predstavuje nežiadúci stav zasahujúci do práv na rešpektovanie súkromného a rodinného života dotknutých osôb a jeho vzniku je vhodné predchádzať.

Dôvodom vzniku krívajúcich právnych pomerov je často odlišnosť noriem medzinárodného práva súkromného dotknutých štátov obvykle v kombinácii s odlišnosťami hmotnoprávnej úpravy filiácie. Ak totiž napr. v otázkach určenia otcovstva v prípadoch s cudzím prvkom nadväzujú dotknuté štáty každý na iné rozhodné právo a každé z rozhodných práv určuje za právneho otca dieťaťa iného muža, je tu veľká pravdepodobnosť vzniku krívajúceho statusového pomeru. Ďalším dôvodom vzniku krívajúceho rodičovstva môžu byť rôzne prekážky, ktoré stanovujú normy medzinárodného práva súkromného jednotlivých štátov vo vzťahu k uznaniu cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia, zapretia) rodičovstva ako napr. uplatnenie výhrady verejného poriadku či prekážka uznania spočívajúca v existencii právoplatného rozhodnutia v tej istej veci, ktoré bolo vydané v štáte uznania, príp. vzájomnosť.

Situáciu krívajúceho rodičovstva je možné ilustrovať na príklade skutkového stavu popísaného v odôvodnení rozsudku Okresného súdu Piešťany¹⁰, ktorý rozhodoval o návrhu na rozhodnutie súdu o prípustnosti zapretia otcovstva. V tomto prípade bolo manželstvo matky dieťaťa a jej manžela (ďalej len „bývalý manžel“) rozvedené uznesením Okresného súdu Leopoldstadt z 8. septembra 2004, toto rozhodnutie o rozvode manželstva nadobudlo právoplatnosť dňa 4. októbra 2004. Maloletý sa narodil po právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva na území Rakúska. V rodnom liste maloletého, ktorý bol vydaný rakúskymi orgánmi, je ako otec dieťaťa zapísaný jeho biologický otec Q.M. Zo zápisnice spísanej dňa 14. decembra 2004 v Rakúsku vyplýva, že matka dieťaťa pred týmto súdom vyhlásila, že maloletý nie je synom jej bývalého manžela, ale je synom Q.M., ktorý uznal otcovstvo k maloletému na rakúskom matričnom úrade a bol zapísaný v rakúskom rodnom liste maloletého ako jeho otec. V slovenskom rodnom liste, ktorý bol vydaný Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky – osobitná matrika bol ako otec tohto dieťaťa

⁶ Vo väčšine štátov sa rodičovstvo určuje buď ex lege, na základe uznania alebo súdneho rozhodnutia. K tomu pozri: General Affairs and Policy: A Study of Legal Parentage and the Issues arising from International Surrogacy Arrangements. Prel. Doc. No 3C. Dostupné online: <https://assets.hcch.net/docs/bb90cfd2-a66a-4fe4-a05b-55f33b009cfc.pdf>

⁷ Podobne vo vzťahu k problematike osvojenia uvádza RAAPE, L.: Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfant Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé (Volume 50). Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 9 June 2021. s. 410.

⁸ Pojem krívajúci právny pomer používajú tiež napr. ROHLÍK, J.: Preliminární a incidenční otázky v československém mezinárodním právu soukromém. In: Časopis pro mezinárodní právo, 1968, roč. 12, s. 80-90. Tichý a Kučera používajú pojem krívajúce manželstvo. In: KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 159.

⁹ Králíčková používa pojem „kulhající mateřství“ a dodáva „hovoří li se o „kulhájícím manželství“, lze tento termín (snad) použít obdobně i pro mateřství.“ In: KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Mater semper certa est! O náhradním a kulhájícím mateřství. In: Právní rozhledy, č. 21/2015, s. 725. Podobne Raape v kontexte osvojenia uvádza, že vzniká „krívajúce“ osvojenie podobne ako je to v prípade „krívajúceho“ manželstva. RAAPE, L.: 'Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfant Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé (Volume 50)'. Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 9 June 2021. s. 410. Pojem „krívajúce rodičovstvo“ je použitý aj v dôvodovej správe k zákonu č. 388/2011 Z.z., kde je tento pojem vysvetlený nasledovne: „keď v štáte, kde sa dieťa narodilo a žije, má dieťa v rodnom liste uvedenej iného otca, ako ho môžu slovenské orgány zapísať do slovenského rodného listu.“

¹⁰ Rozsudok Okresného súdu Piešťany, č.k. 7C/213/2010 zo dňa 10. 1. 2013.

zapísaný bývalý manžel matky a to z dôvodu existencie zákonnej domnienky svedčiacej manželovi matky v zmysle § 85 ods. 1 zákona o rodine. V tomto prípade boli za právneho otca dieťaťa považované v dvoch štátoch dve rôzne osoby, čo je situácia, ktorú môžeme označiť pojmom krívajúce rodičovstvo¹¹.

K predchádzaniu vzniku situácií krívajúceho rodičovstva môže významne napomôcť unifikácia hmotnoprávnej úpravy rodičovstva ale aj unifikácia noriem medzinárodného práva súkromného. Dosiahnutie komplexnej¹² unifikácie hmotnoprávnej úpravy rodičovstva je, s ohľadom na citlivosť tejto problematiky, v súčasnosti veľmi nepravdepodobné. Dosiahnuteľnejšia sa zdá byť unifikácia noriem medzinárodného práva súkromného, hoci ani v prípade tejto unifikácie nemusí byť možné úplne eliminovať krívajúce statusové pomery rodičov a detí. Ak totiž napr. unifikovaná právna úprava umožní aplikáciu výhrady verejného poriadku, stále bude existovať riziko, že k vzniku krívajúceho rodičovstva dôjde.

Rodičovstvo a normy medzinárodného práva súkromného

Normy medzinárodného práva súkromného v otázkach filiácie boli do dnešného dňa zjednotené na medzinárodnej úrovni len dvojstrannými medzinárodnými zmluvami. Výskum otázky možnosti a vhodnosti ich univerzálnej unifikácie prebieha na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného¹³ a diskusia o možnosti regionálnej unifikácie bola iniciovaná Európskou komisiou¹⁴. Kým však tieto iniciatívy nebudú úspešne završené, ostávajú vnútroštátne predpisy medzinárodného práva súkromného jednotlivých štátov a dvojstranné medzinárodne zmluvy kľúčovými formálnymi prameňmi medzinárodného práva súkromného v tejto oblasti.

Môže aj vnútroštátna úprava medzinárodného práva súkromného prispievať k predchádzaniu vzniku krívajúceho rodičovstva? Cieľ predchádzať vzniku krívajúcich právnych pomerov je možné identifikovať ako súčasť požiadavky dosahovania vonkajšej medzinárodnej rozhodovacej harmónie¹⁵, ktorú ako jeden z klasických cieľov medzinárodného práva súkromného identifikoval už Savigny¹⁶, preto, hoci niektorí autori považujú tento

¹¹ V podmienkach Slovenskej republiky nejde o ojedinelý prípad. Obdobný skutkový stav je popísaný aj napr. v rozsudku Krajského súdu v Nitre, č.k. 8Co/78/2017 zo dňa 06.04.2017.

¹² Na tomto mieste je potrebné spomenúť Dohovor o právnom postavení detí narodených mimo manželstva, ktorý prispieva k harmonizácii hmotnoprávnej úpravy právneho postavenia detí narodených mimo manželstva v zmluvných štátoch, medzi ktoré patrí aj Slovenská republika.

¹³ K tomu pozri bližšie HCCH | The Parentage / Surrogacy Project. Dostupné online: <https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects/parentage-surrogacy>.

¹⁴ Európska komisia uskutočnila v roku 2021 verejné konzultácie k problematike cezhraničných rodinných situácií – uznávania rodičovstva a bola zriadená expertná skupina na prípravu legislatívneho návrhu.

¹⁵ „Stav, kedy v tej istej veci sa rozhoduje v rôznych štátoch rovnako“. KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 8. Podobne Rozehnalová: „Vonkajšia rozhodovacia harmónia resp. vonkajšia rozhodovacia jednota, medzinárodná rozhodovacia rovnosť.. týmito a ďalšími obdobnými termínmi je od dôb Savignioho vyjadrená požiadavka a snaha o to, aby bez ohľadu na miesto, kde je právny vzťah posudzovaný a riešený, bolo možné v prípade kolízie právnych poriadkov očakávať procesne a kolízne obdobný výsledok a to za situácie, kedy nejde o náhodu či zručnosti strán.“ ROZEHNALOVÁ, N.: Evropské mezinárodní právo soukromé – hledání formální a neformální harmonie. In: KYSELOVSKÁ, T. – SEHNÁLEK, D. – ROZEHNALOVÁ, N.: In Varietate Concordia: soubor vědeckých statí k počtí prof. Vladimíra Týče. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 269. PFEIFF, S.: La portabilité du statut personnel dans l'espace européen. Bruxelles: Bruylant, 2017, s. 16.

¹⁶ Ako uvádza Franzina: zabezpečenie cezhraničnej continuity práv a postavenia osôb patrí do samotnej podstaty medzinárodného práva súkromného. Možno povedať, že je účelom medzinárodného práva súkromného vytvárať mosty medzi právnymi poriadkami. Uznanie cudzích rozhodnutí alebo inštruovanie súdov aplikovať, keď je to vhodné, cudzie právo, znamená otvorenie právneho poriadku fóra „produktom“ cudzích právnych poriadkov. Takže týchto „produktov“ (napr. súdne rozhodnutia alebo hmotnoprávne nároky existujúce podľa daného práva) sa možno dovolávať pred miestnymi orgánmi napriek ich zahraničnému pôvodu. In: FRANZINA, P.: The Place of Human Rights in the Private International

cieľ za nedosiahnuteľný ideál¹⁷, ani vnútroštátna úprava medzinárodného práva súkromného by nemala rezignovať na jeho dosiahnutie.

Vnútroštátna kolíznoprávna úprava európskych štátov podobne ako hmotnoprávna úprava akcentuje požiadavku právnej istoty a predvídateľnosti, ktoré sa prejavujú kogentnosťou kolíznoprávnej úpravy - hraničný určovateľ *lex voluntatis* sa v kolíznych normách upravujúcich určenie rodičovstva nevyskytuje. Niektoré štáty navyše, o. i. aj v snahe zabrániť obchádzaniu tuzemskej hmotnoprávnej úpravy, pripúšťajú v otázkach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva výhradne aplikáciu *lex fori*¹⁸. Uvedené tiež pravdepodobne súvisí s citlivosťou problematiky filiacie, ktorá je pomyselnou bránou k právam a povinnostiam nielen v oblasti súkromného práva ale aj verejného práva vrátane napríklad štátneho občianstva či práva na pobyt na území určitého štátu.

Najmä v období po druhej svetovej vojne sme svedkami toho, že tzv. slepá kolíznoprávna spravodlivosť¹⁹ je dopĺňaná prvkami flexibility a kolízne normy európskych štátov, aj pod vplyvom záväzkov, ktoré štáty prijali na medzinárodnej úrovni, kladú dôraz na najlepšiu záujem dieťaťa a individuálnu materiálnu spravodlivosť.

Vymedzenie predmetu výskumu a cieľ práce

Problematiku filiacie v prípadoch s cudzím prvkom je možné skúmať z rôznych uhlov pohľadu a rôznymi metódami, pričom jej komplexné spracovanie presahuje možnosti tejto práce, ktorá bude zameraná len na problematiku krívajúceho rodičovstva, ktorá je v súčasnosti veľmi diskutovanou témou a to nielen v akademickom prostredí ale aj medzi laikmi. Krívajúce rodičovstvo totiž spôsobuje dotknutým osobám nemalé problémy a zasahuje do najintímnejšej sféry ich rodinného života.

Táto problematika bude skúmaná prizmou slovenského medzinárodného práva súkromného, pričom sa zameriame najmä na dve situácie. **Prvou je situácia, kedy sa dotknuté osoby dovolávajú na našom území právnych účinkov cudzích rozhodnutí o určení rodičovstva a druhou situácia, kedy sa na slovenský justičný orgán obráti fyzická osoba a domáha sa priznania určitých subjektívnych práv, ktoré vyplývajú z jej právneho postavenia právneho rodiča určitého dieťaťa alebo právneho postavenia dieťaťa určitej osoby, pričom tento status bol nadobudnutý v cudzine ex lege a jeho existencia sa preukazuje na Slovensku verejnými listinami, najčastejšie zahraničným rodným listom.**

Práca sa nevenuje otázke nadobúdania štátnej príslušnosti dieťaťa narodením a len okrajovo sa venuje otázke aplikácie noriem slovenského medzinárodného práva súkromného pri zápisoch do osobitnej matriky.

Cieľom práce je overenie hypotézy, že normy slovenského medzinárodného práva súkromného **nezabezpečujú priestorovú kontinuitu statusového vzťahu rodiča a die-**

Law of the Union in Family Matters. In: BERGAMINI, E. – RAGNI, C. (eds.): *Fundamental Rights and Best Interests of the Child in Transnational Families*. Cambridge: Intersentia, 2019, s. 146.

¹⁷ K tomu pozri BONOMI, A.: Incidental (preliminary) question. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of Private International Law*. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 917 a tam citovaná literatúra.

¹⁸ Napr. podľa čl. 232 bieloruského zákona o manželstve a rodine sa uznanie materstva alebo otcovstva, ktoré bolo určené v cudzine, bez ohľadu na štátnu príslušnosť alebo bydlisko rodičov a detí, spravuje v Bielorusku bieloruským právom. DANILEVICH, A.: Belarus. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of Private International Law*. Volume 3, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1904.

¹⁹ ROZEHNALOVÁ, N.: *Instituty českého mezinárodního práva soukromého*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, s. 160.

ťaťa kreovaného v cudzine v situáciach vymedzených vyššie. Dôvodom takejto formulácie hypotézy sú vyššie uvedené rozsudky slovenských súdov, ktoré naznačujú, že k vzniku krivajúceho rodičovstva na Slovensku dochádza.

Aby bolo možné overiť uvedenú hypotézu, bude skúmané, aké metódy využíva slovenské medzinárodné právo súkromné na zabezpečenie priestorovej kontinuity statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom a či konkrétna právna úprava v naznačených situáciách skôr zvyšuje alebo znižuje mieru rizika vzniku krivajúceho rodičovstva. Ak to bude potrebné, práca poskytne návrh legislatívnych zmien vnútroštátnej právnej úpravy, ktoré by mohli viesť k znižovaniu miery rizika vzniku krivajúceho rodičovstva.

Práca na viacerých miestach poukazuje na to, že skúmaná problematika je upravená aj dvojstrannými medzinárodnými zmluvami o právnej pomoci. Táto oblasť však nie je predmetom nášho záujmu, pretože dosah unifikácie noriem medzinárodného práva súkromného na bilaterálnej úrovni je limitovaný tým, že tieto sa aplikujú len na obmedzený počet prípadov. A to konkrétne tých, keď bol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný rozhodnutím orgánu štátu, vo vzťahu ku ktorému je Slovenská republika viazaná medzinárodnou zmluvou upravujúcou uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. Čo sa týka kolíznych noriem obsiahnutých v dvojstranných medzinárodných zmluvách, tie sú, ako upozorňuje Kučera²⁰ oproti vnútroštátnym kolíznym normám vymedzené predovšetkým čo do subjektu relevantných právnych vzťahov a pri ich aplikácii bude rozhodujúca štátna príslušnosť účastníkov týchto vzťahov. V práci sa preto venujeme prameňom medzinárodného práva súkromného vnútroštátnej povahy.

V práci používame pojem statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom na odlíšenie otázky statusovej od právnych následkov tohto statusu. Toto rozlíšenie je z pohľadu medzinárodného práva súkromného dôležité pretože, napr. súčasná kolízno-právna úprava určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva sa významne odlišuje od kolízno-právnej úpravy právnych následkov statusového pomeru rodiča a dieťaťa. Napr. otázka rodičovských práv a povinností je upravená Haagskym dohovorom o opatreniach na ochranu dieťaťa, ktorý využíva kolízne kritérium *lex fori* (čl. 15) alebo obvyklý pobyt dieťaťa (napr. čl. 16), dedičskoprávne nároky rodičov a detí sú upravené nariadením o dedičstve a spravujú sa právom štátu obvyklého pobytu poručiteľa, vyživovacia povinnosť rodičov k deťom je upravená nariadením o výživnom a pod.

V tejto práci sa budeme venovať výlučne statusovému pomeru medzi rodičom a dieťaťom v prípadoch s cudzím prvkom, otázka rozhodného práva pre právne následky, ktoré tento statusový pomer vyvoláva nie je predmetom nášho skúmania.

Stav rozpracovania problematiky v slovenskej literatúre

Problematike krivajúceho rodičovstva z pohľadu súčasného slovenského medzinárodného práva súkromného nie je venovaná dostatočná pozornosť.

Všeobecný pohľad na právnu úpravu určovania rodičovstva normami medzinárodného práva súkromného ponúkajú učebnice slovenského medzinárodného práva súkromného a to od najstaršej²¹ až po najnovšie²². Podrobnejšiu analýzu relevantných ustanovení

²⁰ KUČERA, Z.: Kolízni normy vnitrostátní a mezinárodně sjednané. In: Právník, č. 1/1981, s. 68-69.

²¹ POREDOŠ, F.–ĎURIŠ, M.–LYSINA, P.: Základy medzinárodného práva súkromného. Bratislava: Vydavateľské oddelenie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2006.

²² LYSINA, P.–ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016; CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018; ŠTEFANKOVÁ, N.–SUMKOVÁ, M.: Medzinárodné právo súkromné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017.

ZMPS nachádzame v komentároch k ZMPS²³. V minulosti sa právnou úpravou určovania otcovstva normami medzinárodného práva súkromného zaoberal napr. Másilko²⁴, ktorý v dobovej monografii ponúka komparatívny pohľad na tento inštitút.

Problematickou právnej úpravy určovania rodičovstva normami medzinárodného práva súkromného v kontexte náhradného materstva sa zaoberali Burdová²⁵, Júdova a Píry²⁶, výhradou verejného poriadku tiež Erdősová²⁷.

Judikatúru ESLP relevantnú z hľadiska skúmanej problematiky analyzujú napr. Svák²⁸, Biterov²⁹ a Erdősová³⁰.

Komplexnejšie zhodnotenie prístupu slovenského medzinárodného práva súkromného k situácii krivajúceho rodičovstva absentuje a tiež chýbajú návrhy doktríny na riešenie prípadov, s ktorými je konfrontovaná aplikačná prax (viď napr. rozhodnutia slovenských súdov prezentované úvode).

Metodológia a štruktúra práce

Práca je rozdelená do piatich kapitol. **Prvá kapitola** je zameraná na vývoj hmotnoprávnej a kolíznoprávnej úpravy určovania rodičovstva v štátoch kontinentálneho právneho systému. Cieľom tejto kapitoly je ponúknuť čitateľovi širší obraz skúmanej problematiky, predstaviť aj v historickom kontexte výzvy, ktorým hmotnoprávna a kolíznoprávna úprava rodičovstva čelili a čelia a preskúmať, ako sa hmotnoprávna a kolíznoprávna úprava filiacie navzájom ovplyvňovali. Cieľom tejto časti práce je tiež poukázať na rozdielnosť úprav európskych štátov, v dôsledku ktorej vzniká situácia krivajúceho rodičovstva. Následne bude venovaná pozornosť výsledkom činnosti vybraných medzinárodných organizácií a ich vplyvu na právnú úpravu rodičovstva normami medzinárodného práva súkromného členských štátov s cieľom posúdiť, do akej miery ovplyvňujú riešenia prijímané na vnútroštátnej úrovni. Na dosiahnutie stanovených cieľov tejto kapitoly budú aplikované metódy právnej analýzy, horizontálnej a vertikálnej komparácie. Čiastkové závery budú za použitia syntézy formulované v závere kapitoly.

Druhá kapitola je zameraná na otázku, ktoré normy a inštitúty slovenského medzinárodného práva súkromného ovplyvňujú mieru rizika vzniku krivajúcich statusových pomerov medzi rodičom a dieťaťom a akým spôsobom by mali byť upravené, aby sa toto riziko čo najviac minimalizovalo. Nosnými metódami v tejto časti práce bude historická komparácia, pretože predpokladáme, že zmeny vnútroštátnej právnej úpravy boli motivované aj snahou o predchádzanie vzniku krivajúcich pomerov a právna analýza prameňov slovenského práva súkromného doplnená o komparáciu s právnou úpravou

²³ LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012; KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989.

²⁴ MÁŠILKO, V.: Medzinárodní právo rodinné. Praha: Panorama, 1979.

²⁵ BURDOVÁ, K.: Výhrada veřejného poriadku a náhradné materstvo. In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí [elektronický zdroj]. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, s. 140-151.

²⁶ JÚDOVÁ, E. – PÍRY, M.: Surrogacy motherhood in the Slovak Republic - an illegal immigrant? In: Mostowik, P.(ed.): Fundamental Legal Problems of Surrogate Motherhood. Global perspective. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019, s. 753-795.

²⁷ ERDŐSOVÁ, A.: Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike. Bratislava: Wolters Kluwers, 2016.

²⁸ SVÁK, J.: Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. III.zväzok. Ochrana súkromia a majetku. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021.

²⁹ BITEROVÁ, N.: Doktrína voľnej úvahy v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach náhradného materstva. In: Justičná revue, 69, č.12/2017, s. 1409-1434.

³⁰ ERDŐSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd. In: Justičná revue, 72, č. 4/2020, s. 471 – 480.

vybraných európskych štátov. Čiastkové závery budú v tejto kapitoleformulované za využitia syntézy.

Tretia kapitola analyzuje slovenskú právnu úpravu situácií, kedy právnou skutočnosťou, na základe ktorej v cudzine vznikol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom je autoritatívne rozhodnutie príslušného orgánu cudzieho štátu. Dôvodom vyčlenenia tejto situácie do samostatnej kapitoly je, že v takomto prípade sa na účely zabezpečenia priestorovej kontinuity statusového pomeru uplatňuje v podmienkach Slovenskej republiky inštitút tzv. procesného uznania. V tejto časti sa práca zameria na posúdenie otázky, či slovenské medzinárodné právo súkromné dostatočne jednoznačne rozhraničuje situácie, v ktorých sa má uplatniť inštitút procesného uznania a tie, kedy sa aplikuje kolízna metóda (tzv. kolíznoprávne uznanie) a identifikovať právne následky procesného uznania podľa slovenského medzinárodného práva procesného. Následne bude pozornosť venovaná otázke, akým spôsobom súčasná slovenská právna úprava procesného uznania zaisťuje kontinuitu statusových pomerov s cieľom identifikovať tie ustanovenia, ktorých zmena by mohla prispieť k zníženiu miery rizika vzniku krivajúceho rodičovstva.

V štvrtej kapitole skúmame, ako pristupujú normy medzinárodného práva súkromného k úprave situácii, keď statusový vzťah medzi rodičom a dieťaťom bol v cudzine kreovaný inak ako na základe cudzieho rozhodnutia (ex lege alebo uznaním) a existencia tohto pomeru sa v civilnom konaní preukazuje verejnými listinami napr. zahraničným rodným listom, výpisom z osobitnej matriky vedenej Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky a pod. V tejto časti sa zameriame najmä na posúdenie otázky, či je kolízna metóda riešenia prejudiciálnych otázok vhodná na zaistenie priestorovej kontinuity statusového pomeru v cudzine a v prípade potreby sformulujeme návrhy de lege ferenda na zlepšenie právnej úpravy.

Piata kapitola sa podrobnejšie zaoberá metódou uznania, ktorú niektorí autori považujú za najväčší objav vedy medzinárodného práva súkromného v 21. storočí. V tejto kapitole predstavuje názory zástancov a odporcov tejto metódy a posudzujeme vhodnosť jej implementácie v podmienkach Slovenskej republiky pre oblasť statusových pomerov medzi rodičom a dieťaťom.

1. Výzvy pre právnu úpravu rodičovstva od začiatku 20. storočia po súčasnosť

Ako upozorňuje Králičková, v rodinnom práve nie je veľa takých právnych inštitútov, ktoré by mali svoje korene v rímskom práve a pretrvali až dodnes. Patrí medzi ne právna úprava filiácie, ktorej základom je v prevažnej väčšine právnych poriadkov európskych štátov stará rímska zásada *mater semper certa est, pater incertus*³¹.

Pretrvanie uvedenej zásady až do súčasnosti by mohlo evokovať stabilitu hmotno-právnej úpravy tohto inštitútu³² v európskom priestore, opak je však pravdou a už letmý pohľad na problematiku filiácie odhalí, že pravdepodobne žiadna oblasť rodinného práva nebola poznačená tak dramatickým vývojom ku koncu 20. storočia ako práve táto³³.

Vývojom prešli aj normy medzinárodného práva súkromného európskych štátov v tejto oblasti, ktoré reagovali na podobné výzvy, akým čelila hmotnoprávna úprava. Kým však právna úprava rodinného práva sa od konca 20. storočia významne mení a vyvíja, zdá sa, že dramatický vývoj medzinárodného práva súkromného v tejto oblasti nás ešte len čaká a to pravdepodobne už v blízkej budúcnosti. Naznačujú to nielen unifikáčnej iniciatívy, ktorých sme svedkami najmä na pôde medzinárodných organizácií, ale aj čoraz častejšie využívanie strategickej litigácie s cieľom dosiahnuť zmenu prístupu štátov k otázke uznania statusových pomerov rodičov a detí kreovaných v cudzine. Narastá tiež počet akademických iniciatív³⁴ zameraných na hľadanie riešení, ktoré by prispeli k predchádzaniu vzniku krívajúcich statusových pomerov.

1.1 Vývoj právnej úpravy filiácie normami rodinného práva a medzinárodného práva súkromného v európskych štátoch kontinentálneho právneho systému

V európskych štátoch kontinentálneho právneho systému je právna úprava filiácie založená na zásade, že dieťa má dvoch právnych rodičov. Kým časť európskych štátov trvá na tom, aby týmito rodičmi bola žena v postavení právnej matky a muž v postavení právneho otca³⁵, **iné európske štáty** umožňujú aplikáciu pravidiel filiácie aj na páry rovnakého pohlavia³⁶.

³¹ KRÁLIČKOVÁ, Z.: Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: Tradice a inovace v občanském právu. Sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25 září 2007. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s.143. podobne FRINTOVÁ, D. – FRINTA, O.: Mateřství a otcovství. In: Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2277.

³² RADVANOVA, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. In Zdravotnictví a právo, 1998, č. 5, s. 8.

³³ GLENDON, M. A.: II. Developments in the Law of Persons and the Family 1971–2003. In: DROBNIG, U. – DAVID, R. – EGAWA, H. H. – GRAVESON, R. – KNAPP, V. – VON MEHREN, A. T. – NODA, Y. – ROZMARYN, S. – TSCHCHIKVADZE, V. M. – VALLADÃO, H. – YNTEMA, H. – ZWEIGERT, K. (eds.): International Encyclopedia of Comparative Law Online, Consulted online on 07 April 2020 http://dx.doi.org/10.1163/2589-4021_IECO_COM_040002.

³⁴ Otázka uznania osobného stavu fyzických osôb je aktuálne diskutovaná Európskou skupinou pre medzinárodné právo súkromné (GEDIP), viď zápisy z virtuálnych zasadnutí z rokov 2020 a 2021 na stránke <https://gedip-egpil.eu/>.

³⁵ Príkladom je poľská či slovenská hmotnoprávna úprava filiácie.

³⁶ Ako uvádza generálna advokátka Juliane Kokott: „iba časť z tých členských štátov EÚ, ktoré sprístupnili manželstvo pre páry rovnakého pohlavia stanovuje „automatické“ rodičovstvo manželky biologickej matky dieťaťa, napr. Belgicko, Dánsko, Španielsko, Holandsko, Rakúsko, pričom vo väčšine týchto štátov je táto možnosť prípustná len v prípade asistovanej reprodukcie, s ktorou manželka biologickej matky súhlasila.“ In: Návrhy generálnej advokátky Juliane Kokott prednesené dňa 15. Apríla 2021, vec C-490/20 V.M.A. proti Stolična občština, Rajon „Pančarevo“ (mesto Sofia, obvod Pančarevo, Bulharsko), ECLI:EU:C:2021:296, bod 75.

1.1.1 Materstvo a prirodzená reprodukcia

Materstvo v minulosti bolo považované za natolko prirodzené a zjavné, že v mnohých právnych poriadkoch absentovala, a v niektorých stále absentuje, výslovná hmotnoprávna úprava určovania materstva³⁷.

Právna úprava vo väčšine právnych poriadkov, vrátane štátov s právnym systémom *common law*³⁸, vychádzala a v prípadoch prirodzenej reprodukcie stále prevažne vychádza³⁹ z právnej skutočnosti pôrodu dieťaťa, ktorý je bežne zmyslami vnímateľnou skutočnosťou. Výhodou tohto konceptu je, že umožňuje už od momentu narodenia dieťaťa jednoznačne a pomerne jednoducho priradiť každé dieťa k určitej žene⁴⁰, vďaka čomu predstavuje predvídateľné a praktické riešenie, ktoré nie je závislé napr. od genetických testov⁴¹.

Podobne aj kolíznoprávna úprava určovania materstva v národných úpravách niektorých európskych štátovabsentovala a v niektorých stále absentuje⁴². Výnimočné prípady sporného materstva sa spravidla riešili *ad hoc*, často aplikáciou *lex fori* (práva štátu konajúceho súdu) alebo analogickou aplikáciou kolíznoprávnej úpravy určovania otcovstva⁴³.

Ak k prijatiu osobitnej kolíznoprávnej úpravy určovania materstva v konkrétnom štáte došlo, často to bolo pod vplyvom prijatia výslovnej hmotnoprávnej úpravy v tom ktorom štáte. Príkladom uvedeného je aj slovenský právny poriadok, v ktorom bola prijatá kolíznoprávna úprava materstva v roku 2005 a to práve v dôsledku zmien hmotnoprávnej úpravy⁴⁴. Zákom č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov bola kolíznoprávna úprava určovania otcovstva rozšírená aj na zistenie a zapretie materstva. Naopak napr. v českom práve bola zásada, že za matku dieťaťa sa považuje žena, ktorá

³⁷ Príkladom je aj slovenské rodinné právo, ktoré zásadu *mater semper certa est* síce fakticky rešpektovalo a uplatňovalo, ale k jej legislatívne vyjadreniu došlo aj prijatím zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine. Vid' PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. Vydanie. Bratislava: C.H.BECK, 2019, s. 522.

³⁸ HADERKA, J.: Partus-non ovum-facit maternitatem. In: Československá gynekologie, č. 51/1986, s. 203.

³⁹ Ako uvádza Dufalová, v súčasnosti je v európskom priestore možné rozlišovať dve základné skupiny právnych poriadkov. Na jednej strane sú štáty, v ktorých je materstvo určené výlučne pôrodom a medzi ktoré patrí napr. Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko, Česká republika a aj Slovenská republika a na druhej strane sú tu právne poriadky, ktoré pod vplyvom francúzskeho Code Civile vyžadujú na určenie materstva okrem pôrodu aj ďalšie formalities ako napr. dobrovoľné uznanie materstva či súdne rozhodnutie (napr. Belgicko, Taliansko, Francúzsko). In: DUFALOVÁ, L.: Mater est quam gestatio demonstrat: surogačné materstvo a nové koncepty vzniku právneho materstva. In: Olomoucké právnické dny 2019: 1. Vyd. Olomouc: Iuridicum Olomouense, 2019, s. 316.

⁴⁰ WILLEKENS, H.: Motherhood as a Legal Institutio: A Historical – Sociological Introduction. In: WILLEKENS, H – SCHEIWE, K. – RICHARZ, T. – SCHUMANN, E.(eds.): Motherhood and the Law. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 2019, s. 42.

⁴¹ GRUENBAUM, D.: Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat. In: The American Journal of Comparative Law, 60, 2/2012, s. 477. Podobne tiež DUFALOVÁ, L.: Surogačné materstvo. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, s. 103.

⁴² Štúdia HCCH uvádza dva najčastejšie dôvody chýbajúcej kolíznoprávnej úpravy určovania materstva. Jedným je skutočnosť, že normy medzinárodného práva súkromného boli prijímané v čase, kedy spochybnenie zásady, že matkou dieťaťa je žena, ktorá toto dieťa porodila bolo nemysliteľné a nereflektujú súčasný vývoj v oblasti metód asistovanej reprodukcie. Druhým dôvodom mohlo byť politické rozhodnutie niektorých štátov považovať vždy za právnu matku dieťaťa ženu, ktorá dieťa porodila a aplikovať na posúdenie otázky právneho materstva v prípadoch s cudzím prvkom *lex fori*. In: General affairs and policy: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Prel. Doc. No 3C, bod 107.

⁴³ Československá právna teória a aplikačná prax sa zhodovali na tom, že kolíznoprávnú úpravu určenia otcovstva je možné analogicky aplikovať aj v prípadoch určenia materstva. K tomu pozir bližšie: KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o medzinárodnom právu súkromnom a procesnom. Komentár. Praha: Panorama, 1989, s. 170. Zdá sa, že tento právny názor nebol neskôr spochybnovaný slovenskými ani českými autormi.

⁴⁴ LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 130.

dieťa porodila, zakotvená v zákone o rodine novelou č. 91/1998 Sb. Kolíznoprávna úprava určenia materstva však bola prijatá až v novom českom ZMPS.

Rozšírenie kolíznoprávnej úpravy určenia otcovstva aj na určenie materstva nie je všeobecne prijímaným pravidlom. Ako vyplýva zo štúdie HCCH⁴⁵, v Európe sú štáty, ktoré aj v prípade určenia materstva s cudzím prvkom aplikujú lex fori (napr. Fínsko a Švédsko), čím vylučujú možnosť posúdenia tejto otázky podľa cudzieho práva.

Otázke, aký vplyv mal vývoj v oblasti metód asistovanej reprodukcie na určovanie materstva bude venovaná bližšia pozornosť v časti 1.1.3.

1.1.2 Otcovstvo a prirodzená reprodukcia

Podľa prirodzených biologických zákonov ľudského rozmnožovania je otcom dieťaťa muž, ktorý dieťa splodil. Samotný okamih oplodnenia ženského vajíčka mužskou spermiou v prípadoch prirodzenej reprodukcie nie je zmyslami pozorovateľný, v minulosti bolo preto možné určiť otca dieťaťa len nepriamo⁴⁶.

Až do druhej svetovej vojny európsku právnu úpravu určovania otcovstva ovplyvňovalo kanonické právo ovplyvnené rímskym právom, dominantné postavenie muža v rodinnoprávných vzťahov a privilegované postavenie inštitútu manželstva⁴⁷. Manželstvo bolo európskymi právnymi poriadkami využívané na „umiestnenie“ dieťaťa v rámci rodinnej štruktúry a na určenie otcovstva, čo sa prejavilo vo všeobecne akceptovanej zákonnej domnienke, že za otca dieťaťa sa považuje manžel matky⁴⁸. Domnienka otcovstva svedčiaca manželovi matky mala podľa Schwenzera historicky nielen chrániť dieťa v časoch, kedy bolo problematické preukazovanie biologického otcovstva ale dávala manželovi právo rozhodnúť, kto bude patriť do rodiny a kto nie, keďže právne úpravy niektorých európskych štátov⁴⁹ priznávali právo zapierať otcovstvo výlučne manželovi matky⁵⁰.

Privilegované postavenie manželstva malo tiež za následok rozlišovanie detí na manželské a nemanželské⁵¹, pričom spravidla len status manželského dieťaťa zaisťoval dieťaťu plnoprávne postavenie⁵².

⁴⁵ General affairs and policy: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Prel. Doc. No 3C, bod 78.

⁴⁶ MIČÁNEK, J.: Právní postavení nemanželských dětí v ČR: (podle práva platného v zemích českých a se zvláštním zřetelem k odchýlným ustanovením na Slovensku). Brno: Brněnské tiskárny, 1947, s. 14.

⁴⁷ FOYER, J.: Problèmes de Conflits de Lois En Matière de Filiation (Volume 193). Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 28 Apr. 2022, s.18.

⁴⁸ VALSECCHI, CH.: VALSECCHI, CH.: Fathers by Law, Fathers by Choice. Paternity and Illegitimacy Between Ancien Régime and Codification in Western Countries. In: VILLATA, M.G.R. (ed.): Family Law and Society in Europe from the Middle Ages to the Contemporary Era. Springer International Publishing (Verlag). 2016, ISBN 978-3-319-42287-9, s.231. Pri formulovaní tejto zákonnej domnienky sa „tu iba vychádza zo skusenosti praxe, podľa ktorých v prevažnej väčšine prípadov detí narodených v manželstve, prípadne v určitom čase po zániku manželstva, tieto pochádzajú z pohlavného styku manželov. Ak by o tom vznikli pochybnosti, skúma sa v rámci zapretia otcovstva, či dieťa z takéhoto styku aj pochádzalo.“ PLANKOVÁ, O.: Úvahy nad novelizáciou úpravy rodinných vzťahov. In: Právny obzor, roč. 67, č.4/1984, s. 332.

⁴⁹ Napr. čl. 316 pôvodnej verzie Napoleon Civil Code umožňoval len manželovi namietať otcovstvo a to v lehote jedného mesiaca (v osobitných prípadoch bolo možné túto lehotu predĺžiť na 2 mesiace) od narodenia dieťaťa. Prevzaté z FRANK, R.: The establishment and the consequences of maternal and paternal affiliation. In: Legal problems relating to parentage, Proceeding, XXVIIth Colloquy on European Law, Foundation for international Studies, Valleta, Malta, 1997, s. 84

⁵⁰ SCHWENZER, I.: Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. In: SCHWENZER, I.(ed.): Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007, s 6. Uvedené platilo aj pre právnu úpravu platnú na našom území, v zmysle ktorej bol manžel oprávnený namietať pôvod dieťaťa a vyvrátiť ho, zároveň bol počas svojho života jediným, kto týmto právom disponoval. FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. Vyd. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 446.

Rozlišovanie medzi manželskými a nemanželskými deťmi sa prejavovalo aj v kolízno-právnej úprave určovania otcovstva. Tá bola až do veľkých kodifikácii medzinárodného práva súkromného, ku ktorým dochádza v európskych štátoch od prvej polovice 20. storočia, založená na nepísanom práve.

V prípade manželských detí právne poriadky spravidla nadväzovali na právo, ktorým sa spravoval osobný štatút manžela matky dieťaťa. Využitie tohto hraničného určovateľa naznačuje, že dominantné postavenie muža ovplyvňovalo nielen hmotnoprávnu ale ja kolízno-právnu úpravu. Použitie tohto hraničného určovateľa odôvodňuje Struycken tým, že byť dieťaťom niekoho znamená byť členom jeho rodiny, jeho kmeňa a preto je to právo, ktorým sa spravuje táto skupina, či kmeň, ktoré má posúdiť splnenie podmienok pre členstvo v tomto kmeni či skupine⁵³.

Rovnaký hraničný určovateľ nachádzame aj v československom zákone č. 41/1948 Zb., ktorý v § 20 stanovoval, že otázka, či je dieťa manželské alebo nie sa spravuje právom štátu, ktorého štátnym príslušníkom je manžel matky dieťaťa v čase narodenia dieťaťa a ak manžel zomrel pred narodením dieťaťa, rozhodujúca je štátna príslušnosť manžela matky v čase smrti.

V niektorých právnych poriadkoch sa v prípade manželských detí objavilo tiež nadviazanie na právo štátu, ktorým sa spravujú osobné vzťahy medzi manželmi v čase narodenia dieťaťa. Uvedené je odôvodnené tým, že otcovstvo manžela matky a tým aj legitimita dieťaťa je dôsledkom platného manželstva a teda právom, ktorým sa spravujú dôsledky manželstva sa má spravovať aj otázka legitímácie⁵⁴.

Aj keď by sa na prvý pohľad mohlo zdať, že tento hraničný určovateľ rešpektuje rovnoprávne postavenie manželov, aj v tomto prípade sa prejavovalo dominantné postavenie

⁵¹ VALSECCHI, CH.: Fathers by Law, Fathers by Choice. Paternity and Illegitimacy Between Ancien Régime and Codification in Western Countries. In: VILLATA, M.G.R. (ed.): Family Law and Society in Europe from the Middle Ages to the Contemporary Era. Springer International Publishing (Verlag). 2016, ISBN 978-3-319-42287-9, s.231. Ako uvádza Meulders-Klein privilegovaný status legitímenho dieťaťa nebol špecifický len pre katolícke štáty ale historicky spoločný pre väčšinu štátov. MEULDERS-KLEIN, M.T.: Cohabitation and Children in Europe. In: The American Journal of Comparative Law, 29, č. 2/1981, s 360. Mičánek upozorňuje, že štáty rozlišovali rôzne kategórie nemanželských detí, napr. z hľadiska toho, či boli uznané otcom alebo nie a tiež odlišovali deti krvismilné alebo cudzoložné, v prípade ktorých niektoré právne poriadky vylučovali paternitné žaloby či dobrovoľné uznanie otcovstva. MIČÁNEK, J.: Právní postavení nemanželských dětí v ČR: (podle práva platného v zemích českých a se zvláštním zřetelem k odchýlným ustanovením na Slovensku). Brno: Brněnské tiskárny, 1947, s. 15.

⁵² Ako vyplýva z diel Radvanovej a Mičánka, v uplynulých dvoch storočiach sa na území kontinentálnej Európy vyvinuli postupne dva základné systémy, pokiaľ išlo o právny postup stanovenia otcovstva k dieťaťu. Prvý, reprezentatívny franúzskym Code civil, bol veľmi konzervatívny, pretože len deťom narodením mimo manželstva, ku ktorým bolo dobrovoľne otcom uznané otcovstvo, priznával obmedzené dedičské právo. Paternitné žaloby pripustilo francúzske právo až v dvadsiatom storočí. Druhý systém bol reprezentovaný rakúskym všeobecným občianskym zákonníkom (ABGB) a vychádzal z toho, že matka je vždy istá a každé dieťa má právny nárok na určenie svojho sploditeľa. Tento zákonník umožňoval zisťovanie nemanželského otcovstva bez ohľadu na to, či dieťa bolo počaté cudzoložne alebo krvismilne. Tento systém bol vybudovaný na domnienke, že ten, o kom sa preukáže, že v tzv. kritickej dobe súložil s matkou dieťaťa, sa považuje za sploditeľa a teda za otca dieťaťa. Proti tejto domnienke bol spravidla prípustný dôkaz opaku. Z tohto prístupu vychádzalo aj zvykové právo uhorské platné na Slovensku. RADVANOVÁ, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. In Zdravotnictví a právo, 6, č. 5/1998, s. 8; MIČÁNEK, J.: Právní postavení nemanželských dětí v ČR: (podle práva platného v zemích českých a se zvláštním zřetelem k odchýlným ustanovením na Slovensku). Brno: Brněnské tiskárny, 1947, s. 16.

⁵³ STRUYCKEN, A.V.M.: Co-ordination and co-operation in respectful disagreement: General Course on Private International Law. Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Boston: Brill Nijhoff, 2004, s. 308.

⁵⁴ RAAPE, L. : Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfant Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé (Volume 50). Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 9 June 2021.s. 420. Tento hraničný určovateľ využíva napr. aj súčasné rumunské právo.

muža, pretože osobné vzťahy medzi manželmi sa spravidla spravovali právom štátu spoločného domicilu alebo spoločnej štátnej príslušnosti manželov, pričom štátna príslušnosť či domicil vydatej ženy v minulosti často nasledovala štátnu príslušnosť či domicil jej manžela⁵⁵. Ale objavuje sa aj nadviazanie na lex personalis dieťaťa (napr. Francúzsko alebo Taliansko)⁵⁶ a tiež fixovanie kolízneho kritéria na moment narodenia dieťa, čím sa zaisťovala stabilita statusového pomeru v čase, keďže neskoršia zmena skutočnosti rozhodujúcej pre nadviazanie nemala žiaden vplyv na legitimitu dieťaťa⁵⁷.

Vo vzťahu ku kolíznoprávnej úprave určenia otcovstva nemanželských detí sme boli svedkami ešte väčšej roztrieštenosti a využívanými boli rôzne hraničné kritériá či už napr. domicil alebo štátna príslušnosť, ktoré boli naviazané buď na osobu dieťaťa (napr. Francúzsko) alebo otca (napr. Švajčiarsko, Dánsko) alebo na matku dieťaťa (napr. ČSR, Nemecko)⁵⁸.

Pre toto obdobie je tiež typické, že právom štátu, ktorým sa spravovala otázka vzniku či existencie statusového pomeru sa spravovali aj súkromnoprávne účinky tohto statusového pomeru⁵⁹. Tento trend môžeme badať aj v československej kolíznej úprave, až v neskoršom období sa kolíznoprávna úprava určenia rodičovstva a súkromnoprávných následkov tohto vzťahu začína odlišovať.

Pre toto obdobie je tiež pomerne typické, že medzinárodná právomoc na konanie vo veciach osobného stavu vlastných občanov bola koncipovaná ako výlučná, čím sa európske štáty zároveň bránili možnosti uznania cudzích rozhodnutí týkajúcich sa ich štátnych príslušníkov.

Za jedno zo zlomových období vo vývoji rodinného práva európskych štátov sa považuje obdobie po druhej svetovej vojne charakteristické zvýšenou migráciou osôb, emancipačným hnutím žien, rozpadom tradičnej rodiny a nástupom nových foriem mimomanželského spolužitia⁶⁰.

V tomto období sa do centra pozornosti dostávajú práva dieťaťa a dôraz sa, nepochybne aj pod vplyvom medzinárodných organizácií, kladie na najlepší záujem dieťaťa.

Uvedené ovplyvnilo hmotnoprávnu úpravu určovania rodičovstva európskych štátov. V ich právnych poriadkoch sa postupne ruší koncept nemanželského dieťaťa⁶¹. Naďalej však, z hľadiska právnej úpravy určovania otcovstva ostáva významné, či sú rodičia

⁵⁵ FOYER, J.: Problèmes de Conflits de Lois En Matière de Filiation (Volume 193). Collected Courses of The Hague Academy of International Law. Brill Reference Online, s.19.

⁵⁶ RAAPE, L. : Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfant Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé (Volume 50). Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 9 June 2021. s. 425.

⁵⁷ RAAPE, L. : Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfant Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé (Volume 50). Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 9 June 2021. s. 429.

⁵⁸ FOYER, J.: Problèmes de Conflits de Lois En Matière de Filiation (Volume 193). Collected Courses of The Hague Academy of International Law. Brill Reference Online, s.18.

⁵⁹ LEQUETTE, Y. 'Le Droit International Privé de La Famille À L'épreuve Des Conventions Internationales (Volume 246)'. Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 15 June 2021. s. 104.

⁶⁰ FOYER, J.: Problèmes de Conflits de Lois En Matière de Filiation (Volume 193). Collected Courses of The Hague Academy of International Law. Brill Reference Online, s.18. Podobne SCHWENZER, I.: SCHWENZER, I.: Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. In: SCHWENZER, I.(ed.): Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007, s. 1-4.

⁶¹ Na našom území ústavný zákon č. 150/1948 Zb. Ústava Československej republiky, z 9. mája 1948 vo svojom čl. 11 ods. 2 stanovil, že pôvod dieťaťa nesmie byť na ujmu jeho právam. Následne zákon č. 265/1949 Zb. o rodine vychádzal zo zásady rovnakého právneho postavenia detí narodených v manželstve a mimo manželstva. CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo. 2. Vyd. Šamorín: Heuréka, 2008, s. 20-21.

dieťaťa v čase jeho narodenia zosobášeni alebo nie, keďže zákonná *domnienka otcovstva manžela matky*⁶² v právnych poriadkoch štátov kontinentálneho právneho systému ostáva zachovaná a uplatňuje sa vo vzťahu k dieťaťu, ktoré sa narodilo počas trvania manželstva alebo v ochrannnej dobe po zániku manželstva⁶³.

Zásada rovnakého zaobchádzania s deťmi narodenými v manželstve a mimo manželstva ovplyvnila aj medzinárodné právo súkromné európskych štátov. Najvýznamnejšie to dokazuje doktrína, ktorá medzi príklady využitia inštitútu výhrady verejného poriadku za účelom odmietnutia účinkov cudzieho práva, či odmietnutia uznania cudzieho rozhodnutia, uvádza také účinky cudzích predpisov alebo uznania, ktoré by boli v rozpore s touto zásadou⁶⁴.

V kolíznoprávnej úprave sme svedkami toho, že časť európskych štátov aplikuje rovnakú a tú istú kolíznu normu na určenie rodičovstva tak v prípade manželských ako aj v prípade nemanželských detí. Príkladom je aj ZMPS, ktorý v ustanovení § 23 ZMPS pri kolíznoprávnej úprave nerozlišuje, či sa určuje rodičovstvo k dieťaťu narodenému za trvania manželstva alebo nie. Tento prístup však nie je prijímaný všetkými európskymi štátmi, napr. v Rumunsku⁶⁵ sa aj v súčasnosti aplikuje v prípade určenia rodičovstva zosobášených rodičov právo štátu, ktorým sa spravujú všeobecné dôsledky manželstva v čase narodenia dieťaťa, kým v prípade nezosobášených rodičov sa táto otázka posúdi podľa práva štátu, ktorej štátnym príslušníkom bolo v čase narodenia dieťa⁶⁶.

Zaujímavé je, že kým právny inštitút legitímácie nemanželského dieťaťa sa po druhej svetovej vojne postupne vytráca z hmotnoprávných úprav európskych štátov, niektoré európske štáty ho ponechali vo svojich kolíznoprávnych úpravách⁶⁷. Dôvodom je snaha zabezpečiť, aby v prípadoch s cudzím prvkom, kedy súdy európskych štátov budú nútené posudzovať legitímny pôvod dieťaťa, napr. ako prejudiciálnu otázku, mali jednoznačne vodiť k jej kolíznoprávne riešenie. Rovnaký prístup zaujal zákonodarca aj v prípade

⁶² Vo francúzskom práve a v štátoch tzv. rímskoprávneho systému práva je rigidita zákonnej domnienky otcovstva manžela matky vyvažovaná konceptom "possession d'état", ktorý spočíva v tom, že zákonná domnienka otcovstva manžela matky sa neuplatní ak matka zaregistrovala dieťa bez uvedenia mena jej manžela, čo umožňuje biologickému otcovi dieťaťa uznať otcovstvo bez toho, aby bolo potrebné predchádzajúce zapretie otcovstva manžela matky. Prevzaté z: FRANK, R.: The establishment and the consequences of maternal and paternal affiliation. In: Legal problems relating to parentage, Proceeding, XXVIIth Colloquy on European Law, Foundation for international Studies, Valleta, Malta, 1997, s. 86.

⁶³ Uvedené platí aj pre hmotnoprávnu úpravu platnú na našom území a to od prijatia zákona o rodine z roku 1950 až do súčasnosti. Domnienku právneho otcovstva svedčiacu manželovi matky dieťaťa spolu s právnym materstvom založeným na gestačnom princípe považujú Trimmings a Beaumont za spoločné jadro (common core) právnej úpravy rodičovstva štátov Európskej únie. TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P.: Parentage and surrogacy in a European perspective. IN: SCHERPE, J. M. (ed.): European Family Law, Volume III, Family law in a European Perspective. Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2016, s. 235. Aplikáciu právnej domnienky otcovstva manžela matky dieťaťa v právnych poriadkoch väčšiny štátov sveta potvrdila Štúdia HCCH. In: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Preliminary document No 3 C of March 2014, bod 7.

⁶⁴ Z diel československých autorov VARŠO, J.: Ordre public v medzinárodnom súkromnom práve. Kandidátska dizertačná práca. Košice, 1987, s. 236.

⁶⁵ Napr. rumunský civilný kódex v čl. 2.603 obsahuje kolíznoprávnu úpravu určovania rodičovstva dieťaťa narodeného v manželstve a oddelene v čl. 2.606 upravuje určovanie rodičovstva vo vzťahu k dieťaťu narodenému mimo manželstva. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3655.

⁶⁶ Nevýhodou takejto kolíznoprávnej úpravy je nevyhnutnosť vyriešenia otázky platnosti manželstva rodičov dieťaťa pred prijatím rozhodnutia o tom, ktorá z kolíznych noriem sa v danom prípade aplikuje na určenie rozhodného práva pre určenie rodičovstva.

⁶⁷ Nishitani uvádza ako príklad Rakúsko, Holandsko a dodáva, že v iných európskych štátoch je kolíznoprávne riešenie otázky legitímácie obsiahnuté v doktríne alebo v judikatúre. NISHITANI, Y.: Kinship and legitimation. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 2, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1076.

ZMPS. ZMPS s účinnosťou od 1. apríla 1964 síce neobsahuje osobitnú kolíznoprávnu úpravu inštitútu legitímácie ale dôvodová správa k ZMPS výslovne inštruuje československé súdy, aby v takýchto prípadoch aplikovali na určenie rozhodného práva § 27 ZMPS⁶⁸.

Ku koncu 20. storočia postupne dochádza v niektorých európskych štátoch k právnenému uznaniu mimomanželskej kohabitácie osôb opačného pohlavia (napr. zmluva o kohabitácii v Grécku alebo rôzne podoby registrovaných partnerstiev v iných európskych štátoch) a aj osôb rovnakého pohlavia, v dôsledku čoho niektoré z týchto štátov rozširujú domnienku otcovstva svedčiacu manželovi matky aj na kohabitantov či registrovaných partnerov alebo partnerky matky dieťaťa⁶⁹. Takáto hmotnoprávna úprava, v prípade že sú v jej dôsledku určené ako právni rodičia dve osoby rovnakého pohlavia, môže zvýšiť riziko vzniku krivajúceho právneho pomeru, keďže niektoré európske štáty neumožňujú, aby právnymi rodičmi dieťaťa boli osoby rovnakého pohlavia⁷⁰.

V tých prípadoch, na ktoré sa nevzťahuje právna domnienka otcovstva⁷¹ manžela matky vzniká statusový pomer medzi otcom a dieťaťom najčastejšie uznaním otcovstva alebo súdnym rozhodnutím.

V prípade uznania otcovstva sa hmotnoprávne úpravy výrazne odlišujú, napr. v otázkach akú formu má mať uznanie otcovstva, či sa vyžaduje súhlas inej osoby (napr. matky dieťaťa, dieťaťa alebo zástupcu dieťaťa), komu má byť prejav vôle určený (matrika, súd a pod.), či je možné uznanie otcovstva ešte pred narodením dieťaťa, či je prípustné uznanie otcovstva iného muža ako manžela matky ak sa dieťa narodilo za trvania manželstva a pod. V súvislosti s tými európskymi štátmi, ktoré právne uznávajú vzťahy osôb rovnakého pohlavia sme tiež napr. svedkami odlišného riešenia otázky, či registrovaná partnerka má právo uznať rodičovstvo k dieťaťu narodenému jej partnerke alebo nie⁷².

Z kolíznoprávneho hľadiska sa v otázkach uznania rodičovstva nadväzuje na právo štátu, ktorým sa spravuje určenie rodičovstva avšak v záujme zachovania platnosti uznania je kolíznoprávna úprava dopĺňaná o alteratívne hraničné určovatele, ktoré sa uplatnia na posúdenie formálnej alebo aj vecnej platnosti uznania rodičovstva a to v záujme zachovania jeho platnosti.

Všetky európske štáty vo svojich hmotnoprávných úpravách pripúšťajú súdne zis-

⁶⁸ Národní shromáždění Československé socialistické republiky 1963, III. volební období 145 vládní návrh zákona ze dne ...1963 o mezinárodním právu soukromém a procesním. Dostupné online: <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=54706>.

⁶⁹ SWENNEN, E.: Private ordering in Family Law: A global perspective. In: SCHAUER, M. – VERSCHRAEGEN: General reports of the XIXth Congress of the International Academy of Comparative Law. Springer, 2017, s. 140. First published online: 2018. Uvedené potvrdzuje aj správa HCCH. General affairs and policy: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Prel. Doc. No 3C Bod 13.

⁷⁰ TRYFONIDOU, A. – WINTEMUTE, R.: Policy Department for Citizens Rights and Constitutional Affairs. Directorate-General for Internal Policies: Obstacles to the free Movement of Rainbow Families in the EU. EU: Policy Department for Citizens Rights and Constitutional Affairs. Directorate-General for Internal Policies, 2021, s. 19. Autori zdôrazňujú, že ak sa dieťa narodilo za použitia náhradného materstva a v rodnom liste dieťaťa sú zapísaní ako rodičia osoby rovnakého pohlavia, pravdepodobnosť vzniku krivajúceho rodičovstva sa ešte zvyšuje, pretože niektoré európske štáty považujú náhradné materstvo za zakázanú metódu asistovanej reprodukcie.

⁷¹ SWENNEN, E.: Private ordering in Family Law: A global perspective. In: SCHAUER, M. – VERSCHRAEGEN: General reports of the XIXth Congress of the International Academy of Comparative Law. Springer, 2017, s. 140. First published online: 2018. Pod týmto pojmom rozumieme rovnako ako Kučera a Tichý „dobrovoľný prejav o uznaní otcovstva t.j. prehlásenie otca popr. prehlásenie rodičov.“ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, s. 171.

⁷² SWENNEN, E.: Private ordering in Family Law: A global perspective. In: SCHAUER, M. – VERSCHRAEGEN: General reports of the XIXth Congress of the International Academy of Comparative Law. Springer, 2017, s. 140. First published online: 2018.

ťovanie rodičovstva, čím reflektujú právo dieťaťa poznať rodičov garantované článkom 7 Dohovoru o právach o dieťaťa.

Kolíznoprávna úprava určenia rodičovstva sa v európskych štátoch tiež značne odlišuje. Využívanými sú rôzne kolízne kritéria napr. štátna príslušnosť dieťaťa v čase narodenia (tento hraničný určovateľ používa napr. Slovenské, České alebo Poľské MPS) alebo obvyklý pobyt dieťaťa (napr. Španielsko, Nemecko alebo Švajčiarsko), alebo štátna príslušnosť osoby, ktorej rodičovstvo má byť uznané, určené alebo zapreté v čase narodenia dieťaťa (napr. Chorvátsko) alebo lex patriae matky v čase narodenia dieťaťa (napr. Francúzsko) a pod⁷³.

V kolíznoprávnych úpravách európskych štátov je možné badať trend odklonu od „slepého“ kolízneho nadväzovania⁷⁴ prostredníctvom dvojstrannej kolíznej normy s jediným hraničným určovateľom smerom k využívaniu rôznych mechanizmov, ktoré umožňujú v záujme zachovania platnosti právnych úkonov (v kontexte skúmanej problematiky najmä platnosti uznania otcovstva), v záujme zachovania osobného stavu či v najlepšom záujme dieťaťa prihliadať k výsledku dosiahnutému použitím potenciálneho rozhodného práva už v štádiu jeho výberu⁷⁵. Najčastejšie sú to alternatívne usporiadané hraničné určovatele, z ktorých výber realizuje sudca na základe účinkov potenciálne rozhodného hmotného práva, ktoré sú hodnotené z hľadiska záujmu dieťaťa (napr. české právo, bulharské právo a ďalšie⁷⁶) alebo aj hierarchicky usporiadané kolízne normy, ktoré sa aplikujú vtedy, ak rozhodné právo určené na prvom mieste nedosiahlo potrebný hmotnoprávny účinok či rôzne podoby únikových klauzúl.

Uvedené trendy je možné vysledovať aj v kolíznoprávnej úprave platnej na našom území. ZMPS už v roku 1964 umožňoval, aby právo štátu, ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením bolo odsunuté a nahradené právom československým (lex fori), v prípade, že to zodpovedalo najlepšiemu záujmu dieťaťa, ktoré žije na našom území. Tiež v záujme zachovania platnosti uznania rodičovstva je už od roku 1964 možné posudzovať platnosť uznania otcovstva (od roku 2005 rodičovstva) nielen podľa práva štátu, ktorého je dieťa štátnym príslušníkom v čase narodenia ale aj podľa práva štátu, na území ktorého k uznaniu rodičovstva došlo.

1.1.3 Rodičovstvo a asistovaná reprodukcia

Veľkú výzvu pre právnu úpravu filiácie nielen normami rodinného ale aj medzinárodného práva súkromného európskych štátov predstavuje vedecký pokrok, **ktorý umožnil s istotou určiť genetický pôvod dieťaťa⁷⁷, oplodnenie ženy nezávisle od pohlavného styku muža a ženy (tzv. in vivo fertilizácie)⁷⁸, neskôr vznik embrya mimo tela ženy (in vitro fertilizácie) a viedol na medzinárodnej úrovni k prijatiu zákazu reprodukčného klonovania ľudských bytostí⁷⁹.**

⁷³ Vid' NISHITANI, Y.: Kinship and legitimation. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 2, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1074, Štúdia HCCH. In: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Preliminary document No 3 C of March 2014, bod 74 až 81.

⁷⁴ FOYER, J.: Problèmes de conflits de lois en matière de filiation. s.18.

⁷⁵ Na uvedené poukazuje okrem Foyera aj Nishitani NISHITANI, Y.: Kinship and legitimation. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 2, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1074.

⁷⁶ Štúdia HCCH. In: A study of legal parentage and the issues arising from international surrogacy arrangements. Preliminary document No 3 C of March 2014, bod 74 až 81.

⁷⁷ Problémy, ktorým môžu čeliť justičné orgány v prípadoch s cudzím prvkom, keď je potrebné dokazovanie znaleckým posudkom z odboru genetiky ilustruje rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky, č.k. 21 Cdo 1898/2014 zo dňa 10. augusta 2016, ECLI:CZ:NS:2016:21.CDO.1898.2014.1.

⁷⁸ Bližšie k eticko-právnym dilemám spojeným s in vitro fertilizáciou pozri napr. ERDŮSOVÁ, A.: Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike. Bratislava: Wolters Kluwers, 2016, s. 38 a nasl.

Vývoj v oblasti metód asistovanej reprodukcie napreduje míľovými krokmi a je s ním spojený vývoj programov darcovstva gamét, embryí a v relatívne nedávnom období aj darcovstva mitochondrií⁸⁰.

Uvedené stavia štáty pred závažné otázky. Napr. realizáciu **akých metód asistovanej reprodukcie⁸¹ na svojom území umožnia, komu umožnia prístup k metódam asistovanej reprodukcie** (typicky sú štáty nejednotné v otázke umožnenia prístupu k metódam asistovanej reprodukcie jednotlivcom⁸² alebo párom rovnakého pohlavia⁸³) a tiež, či umožnia prístup k určitým metódam asistovanej reprodukcie aj osobám zo štátov, ktoré danú metódu asistovanej reprodukcie zakazujú na svojom území, príp. či umožnia na účely asistovanej reprodukcie využiť genetický materiál darcov z cudziny a pod⁸⁴.

Bioetické otázky súvisiace s vývojom metód asistovanej reprodukcie vyvolali diskusie aj v oblasti medzinárodného práva súkromného. Ako upozorňuje Audit⁸⁵ diskutovanými sú najmä otázka, či bioetické témy sú alebo nie sú vylúčené z predmetu úpravy medzinárodného práva súkromného. Sporná je tiež napr. kvalifikácia a teritoriálna obmedzenosť účinkov právnych predpisov, ktoré tieto otázky upravujú.

Pokiaľ ide o vplyv vývoja biomedicínskych technológií na hmotnoprávnu úpravu určovania materstva, „za zlom je možné považovať zavedenie programu darcovstva vajíčok a umožnenie transferu embrya do maternice inej ženy ako od tej, od ktorej oplodnené vajíčko pochádza. Práve tento moment otvoril diskusie o otázke, koho považovať za právnu matku dieťaťa v prípade, že jedna žena dieťa porodí, ale od inej ženy dieťa gene-

⁷⁹ K tomu pozri bližšie napr. TELEC, I.: Zákaz reprodukčného klonovania lidských bytostí. In: Zdravotnícké právo a bioetika. Dostupné online: <https://zdravotnickepravo.info/zakaz-reprodukcnihoklonovani-lidskych-bytosti/>. FÁBRY, B.: Biotechnologické výzvy a nedostatky právnej regulácie. In: PLAŠIENKOVÁ, Z. (ed.): Bioetické výzvy a súčasnosť. Bratislava: STIMUL, 2015, s. 107 a nasl.

⁸⁰ Ako uvádzajú Matuška a Giba s účinnosťou od októbra 2015 sa v Spojenom kráľovstve povolilo darovanie mitochondrií, v dôsledku čoho je možné, aby malo dieťa DNA z troch ľudí. GIBA, M. – MATUŠKA, P.: Vybrané aspekty otázky „trojrodičovstva“. In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 91.

⁸¹ K slovenskej právnej úprave asistovanej reprodukcie pozri napr. ERDŐSOVÁ, A.: Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike. Bratislava: Wolters Kluwers, 2016 najmä tretia kapitola „Asistovaná reprodukcia, nadprodukcia embryí, IVF proti IV, výhrada verejného poriadku, umelé oplodnenie proti právnemu statusu embrya.“

⁸² ILGA Europe´s Rainbow Map 2021 dostupné online: <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2021> ukazuje, že jednotlivcom umožňujú prístup k metódam asistovanej reprodukcie len niektoré európske štáty, konkrétne: Arménsko, Bielorusko, Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Čierna Hora, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Gruzínsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Írsko, Island, Lotyšsko, Luxembursko, Maďarsko, Malta, Moldavsko, Nemecko, Portugalsko, Rusko, Spojené kráľovstvo, Španielsko, Švédsko, Ukrajina.

⁸³ ILGA Europe´s Rainbow Map 2021 dostupné online <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2021> ukazuje, že párom rovnakého pohlavia umožňujú prístup k metódam asistovanej reprodukcie len niektoré európske štáty, konkrétne: Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Fínsko, Island, Írsko, Malta, Luxemburg, Holandsko, Nórsko, Portugalsko, Španielsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo.

⁸⁴ Hoci ide o nepochybne zaujímavé otázky, ich spracovanie presahuje možnosti tejto práce, preto odkazujeme na existujúce diela venujúce sa tejto problematike. CALHAZ-JORGE, C. – DE GEYTER CH. KUPKA, M.S – WYNS, C – MOCANU E. – MOTRENKO, T. – SCARAVELLI, G. – SMEENK, J. – VIDA KOVIC, S. – GOOSSENS, V.: Survey on ART and IUI: Legalisation, regulation, funding and registries in European countries: The Europea IVF-monitoring Consortium (EIM) for the European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE). In: Human Reproduction Open, č. 1/2020. Je však potrebné zdôrazniť výrok Winterovej, a rozšíriť jeho platnosť aj na Slovenskú republiku, o tom, že dieťa požíva práva a právnu ochranu priznané medzinárodnými dokumentmi, Ústavou Slovenskej republiky a aj celým právnym poriadkom Slovenskej republiky bez ohľadu na to ako bolo počaté, resp. vzniklo. Otázka dovolenosti či nedovolenosti pri tom použitých lekárskech metód nemá na jeho právne postavenie v živote žiadny vplyv. In: WINTEROVÁ, A.: Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. In: Správní právo, č. 5-6/2003, s. 315.

⁸⁵ AUDIT, M.: Bioethics and private international law. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of Private International Law. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 204

ticky pochádza.⁸⁶ Ďalšiu výzvu pre rodinné právo predstavovalo náhradné materstvo⁸⁷, ktoré rozdelilo štáty do skupín v závislosti od toho, či náhradné materstvo zakazujú, povolu-
jú alebo neupravujú.

Štáty kontinentálneho právneho systému zásadnejšie nezmenili prístup k otázke určovania materstva ani v týchto prípadoch⁸⁸ a len výnimočne sa v právnych poriadkoch objavujú „nové koncepty vzniku právneho materstva“ založené na genetickom základe či na úmysle splodiť dieťa⁸⁹.

Vývoj metód asistovanej reprodukcie spôsobil revolúciu aj v právnej úprave **určovania otcovstva**⁹⁰ a viedol k vzniku nových dilem. Napríklad darcovstvo spermií postavilo štáty pred otázku, nakoľko je pre právne otcovstvo významná biologická väzba medzi otcom a dieťaťom alebo manželstvo s matkou dieťaťa⁹¹. Vývoj hmotnoprávnej úpravy otcovstva v kontexte metód asistovanej reprodukcie s využitím darcovstva spermií v európskych štátoch naznačuje možný trend odklonu od právnych domniek otcovstva k právnym fikciám⁹² s cieľom zaistiť aby dieťa neostalo bez právneho rodiča.

Postupné právne uznávanie vzťahov párov rovnakého pohlavia viedlo k tomu, že párom rovnakého pohlavia je v niektorých euópskych štátoch umožnené spoločné osvo-
jenie dieťaťa⁹³ a/alebo osvojenie dieťaťa partnerom jeho rodiča⁹⁴, niektoré európske štáty tiež umožňujú, aby pár rovnakého pohlavia bol automaticky považovaný za právnych rodičov dieťaťa⁹⁵. Čoraz častejšie sa tiež diskutuje otázka reprodukčných práv transsexu-
álov.

Dynamický vývoj hmotnoprávnej úpravy filiácie nebol sprevádzaný rovnako dyna-

⁸⁶ FRINTOVÁ, D. – FRINTA, O.: *Mateřství a otcovství*. In: Dny práva 2009. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 3. Podobne HADERKA, J.: *Partus-non ovum-facit maternitatem*. In: *Československá gynekologie*, č. 51/1986, s. 203.

⁸⁷ K pojmu náhradné materstvo a jeho právnej úprave vo vybraných štátoch sveta pozri DUFALOVÁ, L.: *Surogačné materstvo*. 1. Vydanie. Bratislava. Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020. BITEROVÁ, N.: *Doktrína voľnej úvahy v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach náhradného materstva*; *Justičná revue*, 69, č. 12/2017, s. 1409-1434.

⁸⁸ SWENNEN, F.: *Private ordering in Family Law: A global perspective*. In: SCHAUER, M. – VERSCHRAEGEN: *General reports of the XIXth Congress of the International Academy of Comparative Law*. Springer, 2017, s. 140.

⁸⁹ Pojem nové koncepty vzniku právneho materstva používa Dufalová, ktorá zároveň podrobne analyzuje právnu úpravu vybraných štátov. DUFALOVÁ, L.: *Mater est quam gestatio demonstrat: surogačné materstvo a nové koncepty vzniku právneho materstva*. In: *Olomoucké právnické dny 2019: zborník príspevků z mezinárodní vědecké konference*. 1. vyd. Olomouc: Iuridicum Olomouense, 2019, s. 314-324.

⁹⁰ Ale ako uvádza Drgonec, „tento problém sa netýka všetkých foriem umelého oplodňovania. Inseminácia, na ktorú sa použili manželove spermie, ako aj inovulácia, využívajúca manželkino vajíčko a manželove spermie síce nie je prirodzeným spôsobom reprodukcie človeka, ale zachováva prirodzené biologické putá medzi oboma manželmi a dieťaťom. Dokonca aj prípadné zapieranie otcovstva by malo byť neúspešné, keďže genetické testy by potvrdili manželovo otcovstvo.“ In: DRGONEC, J.: *Právne problémy umelého oplodňovania a ich úprava v ČSSR*. In: *Právny obzor*, 67, č. 2/1984, s. 140.

⁹¹ MARGARIA, A.: *The construction of fatherhood. The jurisprudence of the European Court of Human rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, s. 6.

⁹² V prípade vyvrátiteľných zákonných domniek je prípustný plný dôkaz, že prezumovaný právny stav – otcovstvo neexistuje, v prípade právnych fikcií je prípustné napádať len existenciu skutočností tvoriacich bázu fikcie (napr. súhlas s umelým oplodnením, manželstvo či kohabitáciu s matkou, ktorá dieťa porodila) nie však samotné otcovstvo, keďže už zo samotnej povahy právnej fikcie vyplýva, že táto nastoľuje stav, ktorý nezodpovedá realite. K porovnaniu právnej domnienky a právnej fikcie pozri LAVICKÝ, P.: *Fikce procesních úkonů v civilním řízení soudním*. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovi university Katedra občanského práva. 2008/2009. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/nyvqt/Fikce_procesnich_ukonu_v_civilnim_rizeni_soudnim_spornem.txt

⁹³ Podľa ILGA map z roku 2021 patria medzi tieto štáty: Andora, Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Island, Írsko, Luxembursko, Malta, Holandsko, Nórsko, Portugalsko, Španielsko, Švédsko, Spojené kráľovstvo.

⁹⁴ Podľa ILGA map z roku 2021 patria medzi tieto štáty: Andora, Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Island, Luxembursko, Malta, Holandsko, Nórsko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Spojené kráľovstvo.

⁹⁵ Rakúsko, Belgicko, Dánsko, Írsko, Malta, Holandsko, Nórsko, Portugalsko, Španielsko, Spojené kráľovstvo.

mickým vývojom kolíznoprávnej úpravy v európskych štátoch. V kolíznoprávnej úprave týchto štátov totiž nenachádzame explicitné rozlišovanie medzi situáciami, kedy bolo dieťa počaté prirodzenou cestou a situáciami, kedy k počatiu dieťaťa došlo za použitia metód asistovanej reprodukcie a na oba prípady sa aplikuje rovnaká kolíznoprávna úprava. Týmto sa štáty kontinentálneho právneho systému odlišujú od niektorých štátov Spojených štátov amerických, v ktorých sa objavuje pre otázky určenia rodičovstva v prípadoch asistovanej reprodukcie kolízne kritérium miesta inseminácie⁹⁶.

Veľmi zaujímavá je v tomto smere česká kolíznoprávna úprava, ktorá síce neobsahuje osobitné kritérium pre určenie rodičovstva v prípadoch asistovanej reprodukcie ale v rámci systému alternatívne usporiadaných kolíznych kritérií, ktoré sa aplikujú bez ohľadu na spôsob počatia dieťaťa, umožňuje v záujme dieťaťa subsidiárne použitie práva štátu obvyklého pobytu matky v čase počatia dieťaťa (§ 54 ods. 1 nového českého ZMPS). Toto kolízne kritérium by mohlo mať význam napr. v prípadoch určenia otcovstva k dieťaťu, ktoré bolo v cudzine počaté s využitím takej metódy asistovanej reprodukcie, ktoré české právo⁹⁷ a ani právo štátu, ktorého štátnu príslušnosť nadobudlo dieťa narodením neumožňuje a nespája s ňou relevantné dôsledky v oblasti určenia otcovstva.

Aplikačná prax štátov je postavená pred výzvou aplikovať existujúcu kolíznoprávnu úpravu určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva a pravidiel procesného uznania v prípadoch, kedy páry (rovnakého alebo opačného pohlavia) alebo jednotlivci realizujú tzv. reprodukčnú turistiku a využívajú možnosti, ktoré ponúka liberálnejšia právna úprava v cudzine.

Štáty sa s reprodukčnou turistikou vysporadávajú rôzne, pomerne častým bolo odmietanie uznania právneho rodičovstva a to s cieľom odradiť od reprodukčnej turistiky. Audit napr. uvádza ako príklad staršie rozhodnutie anglického súdu, ktoré sa týkalo nezosobášeného britského heterosexuálneho páru, ktorý podstúpil asistovanú reprodukciu v Taliansku s darcom spermii. Následne po návrate do Spojeného kráľovstva odmietol muž z tohto páru uznať otcovstvo k dieťaťu. Súd zamietol návrh na určenie otcovstva s odôvodnením, že anglické právo týkajúce sa určenia otcovstva nie je možné aplikovať na situáciu, kedy k počatiu dieťaťa došlo s využitím metód asistovanej reprodukcie v cudzine (Uv W 1997 3 WLR 739)⁹⁸.

Aj v kontexte cezhraničného náhradného materstva napr. francúzske sudy odmietali uznať právne rodičovstvo objednávateľského heterosexuálneho páru k deťom narodeným náhradným matkám v cudzine, pod vplyvom judikatúry ESLP sme boli svedkami postupného odklonu od tohto prístupu.

V podmienkach Slovenskej republiky boli sudy konfrontované s problematikou reprodukčnej turistiky a to v kontexte zapretia otcovstva muža, ktorý dal súhlas s vykonaním asistovanej reprodukcie v cudzine. Z odôvodnenia rozsudku Krajského súdu v Prešove, sp. zn. 24 CoP/151/2020, ktorý rozhodoval ako súd odvolací, vyplýva, že navrhovateľka sa

⁹⁶ AUDIT, M.: Bioethics and private international law. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of Private International Law. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 204.

⁹⁷ Napr. nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. I. ÚS 1099/18: kryokonzervované spermie muža tvoriaceho neplodný pár nie je po smti možné použiť za účelom liečby tohto páru, a to aj keď po smrti muža by doposiaľ neuplynula lehota šiestich mesiacov.

⁹⁸ AUDIT, M.: Bioethics and private international law. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of Private International Law. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, Volume 1, s. 204.

domáhala zapretia otcovstva tohto muža k dieťaťu, ktoré bolo počaté procesom asistovanej reprodukcie v Českej republike za použitia spermií anonymného darcu, pričom právnymi rodičmi dieťaťa je nezosobášený pár. Súd prvej inštancie aj odvolací súd boli konfrontovaní s tým, že slovenské právo, ktoré bolo určené ako rozhodné na základe relevantnej kolíznej normy *lex fori* nemyslí na prípady asistovanej reprodukcie pri nezosobášených partneroch. Prvoinštančný súd v tomto prípade využil analógiu pri aplikácii hmotnoprávných noriem slovenského práva, ktoré bolo v tomto prípade určené ako právo rozhodné a návrh zamietol. Odvolací súd sa s týmto prístupom stotožnil.

Slovenské medzinárodné právo súkromné neobsahuje osobitnú právnu úpravu pre takéto situácie avšak v súvislosti s realizáciou určitej metódy asistovanej reprodukcie v cudzine by bolo vhodné, v záujme dieťaťa zväziť aplikáciu inštitútu tzv. imperatívnych alebo nutnepoužiteľných noriem práva štátu, na území ktorého sa určitá metóda asistovanej reprodukcie realizovala. Hoci slovenský ZMPS kategóriu nutne použiteľných noriem výslovne neupravuje, možnosť aplikácie takejto kategórie právnych noriem a to dokonca aj v prípade, že nejde o imperatívne normy *lex fori* a ani *lex causae*, dovodzuje doktrína z ustanovenia § 36 ZMPS⁹⁹. Domnievame sa, že tento inštitút by mohol predstavovať vhodné riešenie tých situácií, kedy by aplikácia rozhodného práva (*lex causae*) určeného na základe kolíznej normy *lex fori* viedla k zapretiu alebo konštatovaniu neexistencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktoré bolo počaté v cudzine za použitia takej metódy asistovanej reprodukcie, ktorú *lex causae* nepozná a nespája s jej realizáciou právne následky v rovine statusovej. Samozrejme stále platí, že aplikácia imperatívnych noriem práva iného štátu ako *lex fori* nie je prípustná, ak by účinky aplikácie týchto noriem odporovali verejnému poriadku fóra.

Aj uvedený prípad naznačuje, že orgány aplikácie práva sú konfrontované s dôsledkami reprodukčnej turistiky, pričom absentujúca špecifická kolíznoprávna úprava pre tieto situácie ich niekedy stavia do pomerne ťažko riešiteľných situácií.

1.2 Vplyv vybraných medzinárodných organizácií a nadnárodných súdov na riešenie otázky zabezpečenia kontinuity statusového vzťahu rodiča a dieťaťa v európskom priestore

Pri skúmaní vplyvu medzinárodných organizácií a nadnárodných súdov na právnu úpravu rodičovstva normami medzinárodného práva súkromného štátov kontinentálneho právneho systému sa zameriame na činnosť Rady Európy, Európskej únie vrátane rozhodovacej činnosti ESLP a SD EÚ a tiež Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného.

Hoci by bolo možné skúmať vplyv práva Európskej únie a judikatúry ESLP z rôznych uhlov pohľadu, na tomto mieste sa obmedzíme na posúdenie ich vplyvu na otázku uzna-

⁹⁹ Ako uvádzajú Kučera a Tichý v komentári k § 36 ZMPS „ak nie sú tieto normy súčasťou *lex casuae*, ale práva tretieho štátu, bude ich treba použiť najmä v prípadoch, kedy ide o predpisy štátu, ktorého moci je účastník plne podrobený (má v ňom svoje bydlisko alebo sídlo alebo majetok) poprípade na území ktorého došlo k určitej udalosti, ktorá je dôvodom vzniku právneho vzťahu, príp. k tomuto štátu existuje iný významný vzťah.“ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodném právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, s. 170. Pauknerová nevylučuje, aby imperatívne normy boli aplikované aj v otázkach rodinného práva. PAUKNEROVÁ, M.: Imperativní normy a mezinárodní právo soukromé – klasická téma v současnosti. In: Právník, 2021, č. 1. s. 1. Bližšie k problematike imperatívnych noriem pozri tiež ĎURIŠ, M. – BURDOVÁ, K.: Výhrada verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom. In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 125-139.

nia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom kreovaného v cudzine. Konkrétne budeme skúmať, či neuznanie rodičovstva určeného v inom štáte v dôsledku aplikácie noriem MPS lex fori, môže byť porušením záväzkov, ktoré pre štát vyplývajú z členstva v EÚ a z EDLP.

Na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného v súčasnosti prebieha výskum otázky možnosti a vhodnosti unifikácie pravidiel medzinárodného práva súkromného v otázkach filiácie, v tejto časti bude predstavený stav prebiehajúcich diskusií.

Skúmaná problematika je ovplyvňovaná aj činnosťou ďalších medzinárodných organizácií¹⁰⁰ či rôznych akademických iniciatív¹⁰¹, týmto však, z dôvodu limitovaného rozsahu práce, nebude venovaná pozornosť.

1.2.1 Európska únia a SD EÚ

Európska únia, ako opakovane zdôraznil aj SD EÚ¹⁰², nemá právomoc¹⁰³ prijímať opatrenia, ktorými by bolo nahrádzané alebo harmonizované rodinné právo členských štátov Európskej únie¹⁰⁴.

Má však, v zmysle článku 81 ods. 3 ZFEÚ právomoc na prijímanie opatrení týkajúcich sa rodinného práva (a teda aj otázok filiácie), ktoré majú cezhraničné dôsledky. Je zaujímavé, že Európska únia do dnešného dňa nevyužila právomoc v zmysle čl. 81 ods. 3 ZFEU na prijatie opatrení, ktorými by bolo zabezpečené vzájomné uznávanie rozhodnutí vo veciach určenia alebo zapretia rodičovstva medzi členskými štátmi, či zlučiteľnosť kolíznych noriem a noriem upravujúcich medzinárodnú právomoc v týchto veciach¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Napr. Medzinárodná komisia pre osobný stav (International Commission on Civil Status), ktorej cieľom je najmä „podporiť medzinárodnú spoluprácu a zlepšiť fungovanie evidenčných úradov členských štátov.“ V súvislosti s činnosťou tejto medzinárodnej organizácie je potrebné upozorniť na dohovor č.12 o legitimizácii vlastných detí svadbou či dohovor č. 18 o dobrovoľnom uznaní detí narodených mimo manželstva, ktoré sú z hľadiska skúmanej problematiky relevantné, avšak Slovenská republika nie je členským štátom tejto medzinárodnej organizácie a nie je uvedenými dohovormi viazaná.

¹⁰¹ Napr. Komisia pre európske rodinné právo (CEFL), Európska skupina medzinárodného práva súkromného (GEDIP).

¹⁰² Rozsudok SD EÚ z 5. júna 2018, Coman, C-673/16, EU:C:2018:385 bod 37 a tam citovaná judikatúra.

¹⁰³ Článok 5 ods. 2 ZEÚ „Podľa zásady prenesenia právomocí Únia koná len v medziach právomocí, ktoré na ňu preniesli členské štáty v zmluvách na dosiahnutie cieľov v nich vymedzených. Právomoci, ktoré na Úniu neboli v zmluvách prenesené, zostávajú právomocami členských štátov.“

¹⁰⁴ DE BAERE, G. – GUTMAN, K.: The impact of the European Union and the European Court of Justice on European family law. In: SCHERPE, J. M.(ed.): European family law. Volume I The impact of institutions and organisations on European Family law. s. 12 - 13.; DOBROVOLNÁ, E. – HURDÍK, J. – SELUCKÁ, M. a kol.: Evropské soukromé právo v čase a prostoru, II. Díl: část deskriptivní, analytická a systémově analytická. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 33.

¹⁰⁵ Je tiež dôležité upozorniť, že ich prípadné budúce prijatie je v zmysle článku 81 ods. 3 ZFEU podmienené požiadavkou uplatnenia mimoriadneho legislatívneho postupu, ktorý vyžaduje dosiahnutie jednomyselnosti v Rade a zároveň vyžaduje zohľadnenie osobitného postavenia Dánska a Írska v oblasti justičnej spolupráce v civilných veciach. Baratta sa venoval aj možnosti použitia článku 21 ods. 2 ZFEU ako právneho základu pre prijatie opatrení v tejto oblasti, avšak dospel k záveru, že článok 81 (vtedajší článok 65) ZFEU má ako lex specialis prednosť pred inými ustanoveniami v prípadoch opatrení prijímaných v oblasti voľného pohybu osôb. Navyše zdôrazňuje, že využitím článku 21 ods. 2 ZFEU by došlo k obchádzaniu požiadavky jednomyselnosti a tiež obídeniu osobitného režimu, ktorý sa uplatňuje vo vzťahu k Dánsku a Írsku. K tomu vid. BARATTA, R: Problematic elements of an implicit rule providing for mutual recognition of personal and family status in the EC. In: IPRax, č. 4/2007, s. 5. Obísť požiadavku jednomyselnosti v zmysle článku 81 ods. 3 ZFEU je tak v súčasnosti možné len využitím mechanizmu posilnenej spolupráce. K výhodám a nevýhodám posilnenej spolupráce v tejto oblasti pozri napr. SLAŠŤAN, M.: Plusy a mínusy európskeho medzinárodného práva súkromného. In: Dny práva 2017 - Days of law 2017: 4 : Část.: 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2018, s. 127-128.

¹⁰⁶ Napr. čl. 1 ods. 3 písm. a) nariadenia Brusel IIa. Článok 22 nariadenia o výživnom uvádza „uznanie a výkon rozhodnutia vydaného vo veci výživovej povinnosti podľa tohto nariadenia v žiadnom prípade neznamená uznanie rodinného vzťahu, príbuzenstva, manželstva alebo švagrovstva, na ktorom sa zakladá výživová povinnosť, o ktorú ide v rozhodnutí.“

Odlíšnosti vnútroštátnej úpravy týchto otázok v členských štátoch Európskej únie totiž spolu so skutočnosťou, že viaceré pramene medzinárodného práva súkromného únijnej povahy upravujú právne následky rodičovstva (napr. nariadenie o vyživovacej povinnosti, nariadenie v dedičských veciach, nariadenie Brusel IIter) a zároveň vylučujú zo svojej vecnej pôsobnosti otázky filiacie, spôsobujú nejednotnosť aplikácie týchto únijných prameňov v členských štátoch EÚ¹⁰⁶.

Právo Európskej únie výslovne¹⁰⁷ neukladá povinnosť členským štátom EÚ uznať statusový vzťah rodiča a dieťaťa, ktorý bol kreovaný v inom členskom štáte.

Zavedenia takejto povinnosti bolo diskutované v kontexte Zelené knihy „Menej byrokracie pre občanov: Podpora voľného pohybu verejných listín a uznávanie účinkov dokladov o osobnom stave“,¹⁰⁸ ktorou Európska komisia iniciovala konzultácie o otázkach týkajúcich sa voľného pohybu verejných listín vrátane dokladov o osobnom stave (vrátane rodného listu). Tieto konzultácie sa netýkali len otázok voľného pohybu verejných listín (medzi ktoré patria najmä požiadavky na overenie verejnej listiny napr. konzulárna superlegalizácia alebo apostila či požiadavky na preklad listiny) ale aj otázky „uznávania účinkov dokladov o osobnom stave.“¹⁰⁹ Pričom v kontexte tejto druhej otázky sa Európska komisia zaoberala tromi základnými možnosťami jej riešenia a to konkrétne poskytnutím pomoci „vnútroštátnym orgánom pri hľadaní praktických riešení, zavedením povinnosti automatického uznávania a v neposlednom rade uznávaním založeným na harmonizácií kolíznych noriem.“¹¹⁰

Vo vzťahu k automatickému uznávaniu účinkov dokladov o osobnom stave Európska komisia navrhovala, aby sa takéto uznávanie uskutočňovalo bez harmonizácie súčasných pravidiel a bez zmeny právnych poriadkov členských štátov a znamenalo by, že každý členský štát s ohľadom na vzájomnú dôveru prijme a uzná účinky právnej situácie, ktorá vznikla v inom členskom štáte.¹¹¹

Zelenú knihu sprevádzala široká odborná diskusia a je možné sa len domnievať, že aj pomerne kritické hlasy odborníkov¹¹² vo vzťahu k otázke uznávania účinkov dokladov o osobnom stave mali za následok, že nadväzujúci návrh nariadenia o voľnom pohybe verejných listín a samotné nariadenie o voľnom pohybe verejných listín¹¹³ boli obmedzené výlučne na úpravu otázok súvisiacich s voľným pohybom verejných listín a výslovne vylučovali otázky týkajúce sa právnych účinkov obsahu verejných listín¹¹⁴. V dôsledku toho,

¹⁰⁷ Z otázok osobného stavu právo Európskej únie ukladá povinnosť uznania len vo vzťahu k rozsudku (a verejnej listine) o rozvođe, rozluke a anulovaní manželstva a to v článku 21 nariadenia Brusel IIa resp. revidovanom nariadení Brusel IIter. Pozri bližšie: Zelená kniha – Menej byrokracie pre občanov: Podpora voľného pohybu verejných listín a uznávanie účinkov dokladov o osobnom stave, KOM(2010) 747 v konečnom znení, s. 13.

¹⁰⁸ KOM(2010) 747 v konečnom znení.

¹⁰⁹ KOM(2010) 747 v konečnom znení. s. 2-3.

¹¹⁰ KOM(2010) 747 v konečnom znení. s. 12.

¹¹¹ KOM(2010) 747 v konečnom znení. s. 14.

¹¹² Bližšie k tomu pozri MOSTOWIK, P.: Legislative activities of European Union versus fundamental principles of paternity and maternity in Member States. In: International Journal of the Jurisprudence of the Family, 8, 2017, s. 79-94, LAGARDE, P.: The movement of civil-status records in Europe, and the European Commission's proposal of 24 April 2013 In: Yearbook of Private International Law, vol XV, 2013-2014, s. 2 – 3. KOHLER, CH.: Towards the recognition of civil status in the European Union. In: Yearbook of Private international law, vol. XV, 2013/2014, s. 13 – 30.

¹¹³ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/1191 zo 6. júla 2016 o podporovaní voľného pohybu občanov prostredníctvom zjednodušenia požiadaviek na predkladanie určitých verejných listín v Európskej únii a o zmene nariadenia (EÚ), OJ L 200, 26.7.2016, s. 1-136.

¹¹⁴ V zmysle článku 2 ods. 4 nariadenia „Toto nariadenie sa neuplatňuje na uznávanie právnych účinkov týkajúcich sa obsahu verejných listín vydaných orgánmi jedného členského štátu v inom členskom štáte“ K dôvodom tejto právnej úpravy pozri napr. MOSTOWIK, P.: Legislative activities of European Union versus fundamental principles of paternity and maternity in Member States. In: International Journal of the Jurisprudence of the Family, 8, 2017, s. 79-94.

ako uvádza Lehmann¹¹⁵, členské štáty majú od účinnosti nariadenia síce povinnosť akceptovať existenciu verejnej listiny pochádzajúcej z iného členského štátu avšak naďalej môžu ignorovať obsah tejto verejnej listiny. Patatue dopĺňa, že táto právna úprava neprispieva k riešeniu problému krívajúcich rodinnoprávnych vzťahov, pretože v týchto prípadoch nie je problematická autenticita dokumentu, ktorým osoby preukazujú svoj osobný alebo rodinný stav, ale obsah verejnej listiny, keďže skutočnostiam, ktoré verejná listina osvedčuje, nie sú v inom členskom štáte priznané také právne účinky, aké s takýmito skutočnosťami spája právny poriadok členského štátu, ktorého orgány verejnú listinu vydali¹¹⁶.

Je potrebné tieto závery korigovať vo svetle rozsudku ESD vo veci *Pančarevo*?¹¹⁷ SD EÚ v tomto prípade o.i. rozhodol, že „*článok 4 ods. 2 ZEÚ, články 20 a 21 ZFEÚ, ako aj články 7, 24 a 45 Charty základných práv Európskej únie v spojení s článkom 4 ods. 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES... o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, ktorá mení a dopĺňa nariadenie (EHS) 1612/68... sa majú vykladať v tom zmysle, že pokiaľ ide o maloleté dieťa, občana Únie, ktorého rodný list vydaný príslušnými orgánmi hostiteľského členského štátu označuje za jeho rodičov dve osoby rovnakého pohlavia, je členský štát, ktorého je toto dieťa štátnym príslušníkom, povinný mu jednak vydať preukaz totožnosti alebo pas, pričom nebude vopred požadovať vystavenie rodného listu svojimi vnútroštátnymi orgánmi, ako aj jednak **uznať, ako každý iný členský štát, dokument** pochádzajúci z hostiteľského členského štátu, ktorý uvedenému dieťaťu umožňuje výkon jeho práva slobodne sa pohybovať a zdržiavať sa na území členských štátov s každou z týchto dvoch osôb.“*

SD EÚ v predmetnom rozsudku používa pojmy uznanie dokumentu (bod 50) a uznanie rodičovského vzťahu (bod 48 a 49) pričom sa zdá, že ide o dve odlišné, hoci podmienené povinnosti.

Povinnosť uznať rodný list vydaný orgánmi hostiteľského štátu (bod 50) by mohla byť vnímaná ako povinnosť akceptovať obsah verejnej listiny potvrdzujúcej osobný stav občana Európskej únie na účely priznania práv vyplývajúcich dieťaťu z práva Európskej únie a to bez toho, aby sa na základe noriem medzinárodného práva súkromného členského štátu uznania overila existencia takéhoto vzťahu.

V bodoch 48 a 49 rozsudku je uvedený pojem „uznanie rodičovského vzťahu“, ktorého existencia je potvrdená v rodnom liste vydanom španielskymi orgánmi. Pojem uznanie v tomto kontexte nie je možné stotožňovať ani s pojmom procesného uznania a ani s pojmom kolíznoprávneho uznania, ktoré sú používané medzinárodným právom súkromným. Ak tieto body rozsudku interpretujeme v kontexte povinnosti „uznať dokument“ (bod 50 rozsudku) prístup SD EÚ pripomína skôr metódu uznania právnej situácie, ktorej zástancom je v medzinárodnom práve súkromnom Lagarde (k tomu pozri bližšie 5. kapitolu).

Túto povinnosť uznať rodičovský pomer potvrdený v rodnom liste vydanom orgánmi iného členského štátu má v zmysle predmetného rozsudku ESD každý členský štát, avšak dosah povinnosti uznania je obmedzený. Z predmetného rozsudku ESD totiž vyplýva, že toto uznanie rodičovského vzťahu dieťaťa k obom osobám neznamená úplné zrovnoprávenie statusového pomeru rodiča a dieťaťa kreovaného v inom členskom štáte s tuzem-

¹¹⁵ LEHMANN, M.: Recognition as a substitute for conflict of laws? In: LEIBL, S. (ed.): General Principles of European Private International Law. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2016, s. 13

¹¹⁶ PATAUT, E.: A Family Status for the European Citizen? In: AZOULAI, L. – DES PLACES, S.B. – PATAUT, E. (eds.): Constructing the Person in EU Law - Rights, Roles, Identities, Hart Publishing, 2016, s.319.

¹¹⁷ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 14. Decembra 2021 vo veci C-490/20 V.M.A. proti Stolična obština, rajon "Pančarevo", ECLI: EU.C:2021:1008

skými pomermi, ale vyjadruje „povinnosť uznať rodičovský vzťah medzi týmto dieťaťom a každou z týchto dvoch osôb v rámci výkonu jeho práva podľa článku 21 ZFEÚ a súvisiacich sekundárnych právnych aktov.“ (bod 56) a nie na „iné účely ako výkon práv, ktoré tomuto dieťaťu vyplývajú z práva Únie“ (bod 57). Týmto výkladom SD EÚ nadväzuje na rozsudok vo veci Coman.¹¹⁸

Rozsudky SD EÚ vo veci Coman a Pančarevo¹¹⁹ dopĺňajú prebiehajúcu vedeckú diskusiu, ktorá sa týka otázky, či z primárneho práva EÚ vyplýva povinnosť uznania statusových pomerov ako všeobecný princíp, ktorý by mal byť aplikovaný automaticky a nezávisle od noriem medzinárodného práva súkromného členských štátov. Rozsudok vo veci Pančarevo naznačuje, že ak takáto povinnosť existuje, týka sa len uznania na účely výkonu práv, ktoré občanovi Európskej únie vyplývajú z práva Európskej únie.

A to, že takáto povinnosť uznať automaticky a priamo, bez predchádzajúcej aplikácie noriem medzinárodného práva súkromného členského štátu uznania, statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, ktoré je štátnym príslušníkom členského štátu na účely priznania tých práv, ktoré dieťaťu vyplývajú z práva Únie existuje, by mohlo vyplývať z toho, že SD EÚ sa neobmedzil len na konštatovanie o povinnosti uznať takýto rodičovský vzťah, ale konštatuje aj povinnosť uznať rodný list. Inými slovami, na účely realizácie práv vyplývajúcich z práva Únie, majú orgánom členských štátov postačovať rodné listy vydané v inom členskom štáte preukazujúce existenciu statusového pomeru kreovaného podľa tohto práva. Nemusí teda byť realizované uznanie normami medzinárodného práva súkromného členského štátu uznania a povinnosť uznať podľa práva EÚ tak nenastupuje až subsidiárne, v prípade, že aplikácia národných pravidiel povedie k neuznaniu tohto pomeru.

Na praktické dôsledky takéhoto prístupu poukazuje Bogdan, ktorý uvádza, že tento prístup nielenže nerieši problém krívajúcich právnych pomerov ale vytvára nový fenomén statusových pomerov, ktoré sú v závislosti od kontextu uznané alebo neuznané na území jedného a toho istého štátu¹²¹. Zaznievajú aj skeptické hlasy, obávajúce sa, či je obmedzenie vplyvu práva EÚ na uznanie rodičovstva len na účely vydania preukazu totožnosti a výkonu práva na slobodu pohybu udržateľný, keď sú v hre práva dieťaťa podľa čl. 24 Charty základných práv EÚ.¹²²

Aj vzhľadom k týmto problematickým aspektom je potrebné privítať snahu Európskej

¹¹⁸ Ako uvádza Král: „Rozsudek přináší jen velmi omezenou povinnost členského štátu neuznávajícího manželství osob stejného pohlaví uznať takovéto manželství právoplatně uzavřené v jiném členském státě. Tuto povinnost mají výhradně a pouze pro účely přiznání odvozeného práva pobytu neunijímu manželovi/manželce migrujícího unijního občana stejného pohlaví. V jiných případech a pro jakékoliv jiné účely, tj napr. pro účely majetkové, dědičské, daňové či rodinné, dotyčné členské státy danou uznávací povinností ani nadále nemají.“ KRÁL, R. Co vlastně přináší kontroverzní rozsudek SDEU ve věci Coman? *Jurisprudence* č. 1/2019, s. 42.

¹¹⁹ A tiež očakávané rozhodnutie o podanom návrhu na začatie prejudiciálneho konania, Vec C-2/21 Rzecznik Praw Obywatelskich Zbierka judikatúry: nedostupná informácia.

¹²⁰ Napr. BARATTA, R: Problematic elements of an implicit rule providing for mutual recognition of personal and family status in the EC. In: *IPRax*, č. 4/2007, s. 4-11, DEANA, F.: *Rapporti e status familiari nel diritto dell' unione europea. Tra mutuoriconoscimento e salvaguardia dei particolarismi nazionali*. Torino: G.GIAPPICHELLI EDITORE, 2020. PATAUT, E.: A Family Status for the European Citizen? In: AZOULAI, L. – DES PLACES, S.B. – PATAUT, E.(eds.): *Constructing the Person in EU Law - Rights, Roles, Identities*, Hart Publishing, 2016, PFEIFF, S.: *La portabilité du statut personnel dans l'espace européen*. Bruxelles: Bruylant, 2017.

¹²¹ BOGDAN, M.: The relevance of family status created abroad for the freedom of movement in the EU. In: *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 64,č. 4/2020, s. 91.

¹²² MEEUSEN, J.: Functional recognition of same-sex parenthood for the benefit of mobile Union citizens – Brief comments on the CJEU's Pančarevo judgment. Dostupné online: <https://gedip-egpil.eu/fr/2022/functional-recognition-of-same-sex-parenthood-for-the-benefit-of-mobile-union-citizens-brief-comments-on-the-cjeus-pancharevo-judgment/>

komisie, ktorá avizovala prípravu legislatívy zameranej na zjednotenie noriem medzinárodného práva súkromného v oblasti určovania rodičovstva.

1.2.2 Rada Európy a ESLP

Rade Európy patrí vďaka EDLP a rozhodovacej činnosti ESLP prvenstvo medzi medzinárodnými organizáciami z hľadiska vplyvu na hmotnoprávnu úpravu rodičovstva v členských štátoch Rady Európy. S výnimkou tejto ľudskoprávnej oblasti je vplyv Rady Európy na hmotnoprávnu úpravu rodičovstva členských štátov nevýrazný¹²³ a ako upozorňuje Lowe na poli medzinárodného práva súkromného je v súčasnosti dokonca zabudnutým hráčom a to najmä z dôvodu narastajúceho vplyvu Európskej únie na regionálnej a Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného na univerzálnej úrovni.¹²⁴

Na pôde Rady Európy nebola prijatá žiadna medzinárodná zmluva, ktorá by zjednotila právnu úpravu medzinárodnej právomoci, rozhodného práva alebo uznávania cudzích rozhodnutí vo veciach rodičovstva, avšak otázkou cezhraničnej kontinuity statusového vzťahu rodiča a dieťaťa sa zaoberal ESLP vo viacerých rozsudkoch, v ktorých posudzoval sťažnosti právnych rodičov a/alebo ich právnych detí pre porušenie článku 8 EDLP z dôvodu neuznania rodičovského vzťahu, ktorý vznikol v cudzine.

Z hľadiska skúmanej problematiky vystupuje do popredia najmä článok 8 EDLP, ktorý upravuje o.i. právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života.

ESLP v súvislosti s článkom 8 EDLP opakovane konštatoval, že k porušeniu čl. 8 EDLP môže dôjsť nielen pri porušení povinnosti štátu zdržať sa neoprávnených zásahov do sféry jednotlivca ale tiež pri nedostatočne aktívnom vytváraní podmienok pre realizáciu práv jednotlivca.¹²⁵

Medzi najstaršie rozsudky, v ktorých sa ESLP zaoberal otázkou zlučiteľnosti neuznania právneho rodičovstva s povinnosťami, ktoré zmluvným štátom vyplývajú z článku 8 EDLP, patria rozsudky vo veci Wagner a J.M.W.L v. Luxembursko¹²⁶ a Negrepoltin proti Grécku,¹²⁷ v ktorých ESLP rozhodoval o sťažnostiach smerujúcich voči neuznaniu roz-

¹²³ Z aktivít Rady Európy v skúmanej oblasti stojí za zmienku Dohovor o právnom postavení detí narodených mimo manželstva prijatý v roku 1975, Odporúčanie Rady Ministrov Rady Európy R(84)4 o rodičovských právach a povinnostiach, ktoré do istej miery na uvedený dohovor nadväzuje či odporúčanie Parlamentného zhromaždenia 1074(1988) o rodinnej politike. Ďalším významným počínom Rady Európy v tejto oblasti bolo publikovanie správy o princípoch týkajúcich sa určenia a právnych dôsledkoch rodičovstva z roku 2004 (Committee of experts on family law (CJ-FA): Report on principles concerning the establishment and legal consequences of parentage – “the white paper” dostupné online: <https://rm.coe.int/16807004c6>.) ktorá bola pripravená pracovnou skupinou Komisie expertov na rodinné právo (Committee of Experts of Family law). Viď LOWE, N.: The impact of the Council of Europe on European family law. In: SCHERPE, J. M.(ed.): European family law. Volume I The impact of institutions and organisations on European Family law. s. 121 – 122 a tiež v roku 2011 prijatý Draft Recommendation on the rights and legal status of children and parental responsibility.

¹²⁴ LOWE, N.: The impact of the Council of Europe on European family law. In: SCHERPE, J. M.(ed.): European family law. Volume I The impact of institutions and organisations on European Family law, s. 122.

¹²⁵ BURKERTOVÁ, E. – KREJČÍKOVÁ, H. – VÁŇOVÁ, L.: Homosexuálne právo na rodinný život. Časopis zdravotníckeho práva a bioetiky, č. 2/2015, s. 25-37.

¹²⁶ V prípade Wagner a J.M.W.L v. Luxembursko ESLP konštatoval porušenie čl. 8 EDLP odmietnutím uznania peruánskeho rozhodnutia o nezrušiteľnom osvojení maloletého slobodnou ženou v Peru luxemburskými súdmi. Pani Wagner, ako slobodná osoba, nemohla podľa luxemburského práva osvojiť dieťa, preto sa rozhodla pre osvojenie dieťaťa v Peru, kde boli adopcie nezosobášenými osobami povolené.

¹²⁷ Sťažovateľom bol v tomto prípade grécky štátny príslušník, ktorý bol v roku 1984 osvojený v USA svojim strýkom - ortodoxným biskupom. Po smrti osvojiteľa sa tento plnoletý sťažovateľ, grécky štátny príslušník, domáhal uznania rozhodnutia o osvojení v Grécku. Jeho žiadosť bola zamietnutá z dôvodu, že uznanie by odporovalo gréckemu verejnému poriadku. Grécky Najvyšší súd konštatoval, že verejný poriadok Grécka zahŕňa pravidlo kanonického práva, podľa ktorého nesmú mnisi o.i. osvojiť dieťa. V dôsledku uvedeného ponímania verejného poriadku bol sťažovateľ vylúčený z možnosti používať meno svojo strýka v Grécku a tiež mu neboli priznané dedičskoprávne nároky. ESLP aj v tomto prípade konštatoval, že v dôsledku neuznania rozsudku o osvojení zo strany gréckych orgánov došlo k porušeniu práva sťažovateľa na rešpektovanie rodinného života v zmysle článku 8 EDLP.

hodnutí vydaných orgány nezmluvných štátov vo veci osvojenia zo strany zmluvných štátov ESLP. Význam uvedených rozhodnutí spočíva najmä v tom, že neuznanie rozhodnutia bolo v týchto prípadoch posudzované ako zásah do práva na rešpektovanie rodinného života, pričom v prípade Wagner, ktorý sa týkal maloletého dieťaťa ESLP zdôraznil, že „najlepší záujem dieťaťa je v takomto prípade prvoradým.“¹²⁸

Oba prípady, podľa Frantinu ukazujú, že článok 8 EDLP vyžaduje od zmluvných štátov EDLP, aby sa usilovali o cezhraničnú kontinuitu rodinných väzieb, ktoré vznikli v cudzine a sú účinne realizované tak, že vytvárajú medzi dotknutými osobami rodinný život.¹²⁹ Táto povinnosť však nie je absolútna, keďže podľa článku 8 EDLP je možné uznanie odmietnuť, ak sa neuznaním sleduje legitímny cieľ a sú vyvážené záujmy všetkých dotknutých subjektov.

Vývoj judikatúry ESLP v otázkach uznania právneho rodičovstva významne dopĺňajú rozhodnutia vo veciach týkajúcich sa uznania existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktoré sa narodilo náhradnej matke v cudzine. Konkrétne, ide o známe rozhodnutia¹³⁰ vo veciach Mennesson proti Francúzsku,¹³¹ Labassee proti Francúzsku,¹³² Foulon a Bouvet proti Francúzsku,¹³³ Laborie proti Francúzsku.¹³⁴ Tiež historicky prvé poradné stanovisko, ktoré Veľká komora poskytla francúzskemu kasačnému súdu na základe Protokolu č. 16¹³⁵ a nadväzujúce prípady C a E proti Francúzsku¹³⁶ a D. proti Francúzsku¹³⁷ a Valdís Fjölnisdóttir a iní proti Islandu.¹³⁸

Z uvedených prípadov je možné vysledovať vývoj judikatúry ESLP v skúmanej oblasti.

Kým v prípadoch Mennesson proti Francúzsku a Labassee proti Francúzsku ESLP vzal na vedomie záujem štátu odradiť svojich občanov od využívania možnosti náhradného materstva v cudzine, pri posudzovaní práva na identitu detí konštatoval, že situácia vyvoláva vážne otázky súladu s najlepším záujmom dieťaťa. Podľa ESLP je v rozpore s naj-

¹²⁸ Wagner a J.M.W.L proti Luxembursku (z 28. júna 2007, č. 76240/01), bod 133.

¹²⁹ FRANZINA, P.: Some remarks on the relevance of Article 8 of the ECHR to the recognition of family status judicially created abroad. In: Dirritti umani e diritto internazionale, 5, č. 3/2011. Podobne Svák aj v kontexte rozsudku vo veci Wagner uvádza, že ESLP „zdôraznil dôležitosť právneho uznania rodinného života, ktorý existoval de facto.“ SVÁK, J.: Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. III.zväzok. Ochrana súkromia a majetku. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s.129.

¹³⁰ Problematike náhradného materstva venoval ESLP pozornosť aj v ďalších svojich rozsudkoch napr. Paradiso a Campanelli proti Taliansku (Veľká komora ESLP, Paradiso a Campanelli proti Taliansku z 24.01. 2017, č. 25358/12) či D. a iní proti Belgicku z 8. 07. 2014, č. 29176/13. V týchto prípadoch sa však sťažnosti netýkali uznania rodičovstva ale smerovali voči odobratiu dieťaťa talianskymi štátnymi orgánmi zo starostlivosti zamýšľaných rodičov, resp. voči cestovným obmedzeniam vo vzťahu k deťom narodeným v dôsledku náhradného materstva zo strany belgických štátnych orgánov.

¹³¹ Mennesson proti Francúzsku (z 26. 06.2014, č. 65192/11).

¹³² Labassee proti Francúzsku (z 26.06.2014, č. 65941/11).

¹³³ Foulon a Bouvet proti Francúzsku (z 21.07.2016, č. 9063/14 a 10410/14).

¹³⁴ Laborie proti Francúzsku (z 19.01.2017, č. 44024/13).

¹³⁵ Francúzsky kasačný súd položil ESLP nasledujúce dve otázky: 1. Prekračuje zmluvný štát mieru svojej voľnej úvahy podľa článku 8 EDLP, ak odmietne zapísať do matriky údaje z rodného listu dieťaťa, ktoré sa narodilo v zahraničí z náhradného materstva, v rozsahu, v akom sa v rodnom liste uvádza ako “zákonná matka” “zamýšľaná matka”, pričom povoľuje zápis, v rodnom liste uvedeného, “zamýšľaného otca”, ktorý je biologickým otcom dieťaťa? Mal by sa v takejto súvislosti robiť rozdiel medzi tým, či dieťa bolo alebo nebolo počaté s použitím vajíčka “zamýšľanej matky”? 2. Ak by bola odpoveď na ktorúkoľvek z otázok nachádzajúcich sa vyššie kladná, zabezpečila by možnosť, aby si zamýšľaná matka adoptovala dieťa svojho manžela, biologického otca, čím by sa zaistil právny vzťah, medzi matkou a dieťaťom, súlad s požiadavkami článku 8 dohovoru?” BABÁKOVÁ, B.: Prvé poradné stanovisko Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Bulletin oddelenia dokumentácie, analytiky a komparatistiky Kancelárie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, č.1/2019, s. 3.

¹³⁶ C a E proti Francúzsku (z 12.12.2019, č. 1462/18 a 17348/18).

¹³⁷ D proti Francúzsku (z 16. 07.2020, č. 11288/18).

¹³⁸ Valdís Fjölnisdóttir a iní proti Islandu (z 18. 05. 2021, č. 71552/17).

lepším záujmom dieťaťa, ak je mu odopreté právne uznanie preukázaného biologického príbuzenstva so sociálnym rodičom.¹³⁹

Poradné stanovisko ESLP doplnilo judikatúru o pravidlo týkajúce sa objednávateľky z heterosexuálneho manželského objednávateľského páru, ktorá nie je genetickou matkou dieťaťa narodeného náhradnej matke. Veľka komora konštatovala, že „v prípade dieťaťa narodeného v zahraničí prostredníctvom náhradného materstva pri použití semena zamýšľaného otca a vyjíčok neznámej darykyne, keď už bol právne uznaný rodičovský vzťah medzi dieťaťom a zamýšľaným otcom, tak právo dieťaťa na rešpektovanie súkromného života vyžaduje, aby vnútroštátne právo umožňovalo aj právne uznanie rodičovského vzťahu dieťaťa a zamýšľanej matky. Toto uznanie nemusí mať formu zápisu údajov z rodného listu vystaveného matrikou v zahraničí, ale môže byť vykonané aj inými prostriedkami, napríklad osvojením.“¹⁴⁰

V prípade Valdís Fjölnisdóttir a iní proti Islandu ESLP dospel k záveru, že odmietnutím zapísať sťažovateľky ako matky dieťaťa do rodného listu dieťaťa (sťažovateľ), ktoré bolo narodené v USA náhradnej matke, nie je v rozpore s právom na súkromný a rodinný život sťažovateľov podľa čl. 8 EDLP. ESLP zohľadnil, že vnútroštátne orgány podnikli kroky smerujúce k tomu, aby dieťa mohlo vyrastať v starostlivosti oboch sťažovateľiek a to aj po ich rozvode, že dieťaťu bolo udelené islandské občianstvo a tiež to, že obe sťažovateľky môžu iniciovať konanie o osvojenie dieťaťa.¹⁴¹

Na tomto mieste je tiež potrebné upozorniť aj na rozhodnutie Paradisso a Campanelli, ktoré sa síce netýka uznania statusového pomeru, ale v literatúre je spomínané o.i. aj ako dôkaz toho, že ochrana podľa čl. 8 EDLP sa vzťahuje len na také statusové pomery, ktoré boli v cudzine kreované v dobrej viere a subjekty týchto pomerov legitímne očakávajú cehraníchnú kontinuitu týchto pomerov.¹⁴² Ako uvádza Svák v tomto prípade „verejný záujem nelegalizovať protiprávny stav prevážil u väčšiny sudcov ESLP nad záujmom sťažovateľov na osobnom rozvoji prostredníctvom ich vzťahu s dieťaťom.“¹⁴³ Aj Erdősová¹⁴⁴ interpretuje tento rozsudok tak, že ESLP sa vymedzuje voči obchádzaniu zákona.

Je dôležité uviesť, že ESLP vo svojich rozhodnutiach skúma výsledok aplikácie národných predpisov a ich súlad s požiadavkami EDLP, zároveň ponecháva zmluvným štátom možnosť výberu prostriedkov, akými zabezpečia plnenie záväzkov vyplývajúcich z EDLP.¹⁴⁵

Uvedené rozhodnutia teda nie je možné interpretovať tak, že ukladajú autonómnu povinnosť zmluvnému štátu uznať statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný

¹³⁹ Anotace rozsudku ze dne 26. Června 2014 vo veci č. 65192/11 Mennesson proti Francúzsku [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/4DA847261CA6598BC1257D880036218A/\\$file/Menesson%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/4DA847261CA6598BC1257D880036218A/$file/Menesson%20proti%20Francii_annotace.pdf?open&)

¹⁴⁰ SVÁK, J.: Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. III.zväzok. Ochrana súkromia a majetku. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s.166.

¹⁴¹ Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva. Rozsudek zed ne 18. května 2021 ve věci č. 71552/17, Valdís Fjölnisdóttir a ostatní proti Islandu. Dostupné na [http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/523F8B9BC0FC-FB33C125878300607807/\\$file/Valdis%20Fjolnisdottir%20a%20dal%C5%A1%C3%AD%20proti%20Islandu_annotace.pdf?open&](http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/0/523F8B9BC0FC-FB33C125878300607807/$file/Valdis%20Fjolnisdottir%20a%20dal%C5%A1%C3%AD%20proti%20Islandu_annotace.pdf?open&).

¹⁴² KINSCH, P.: Recognition in the forum of a status acquired abroad – Private international law rules and European human rights law. Online: <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/16883/1/siehr.pdf>. s. 273.

¹⁴³ SVÁK, J.: Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. III.zväzok. Ochrana súkromia a majetku. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s.165.

¹⁴⁴ ERDŐSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd; Justičná revue, 72, 2020, č. 4, s. 471 - 480.

¹⁴⁵ KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 338 a tam citovaná judikatúra.

v cudzine. Z hľadiska medzinárodného práva súkromného sú závery týchto rozhodnutí významné v tom, že ponúkajú vodítko súdom pri aplikácii noriem medzinárodného práva súkromného. Aplikácia noriem a nástrojov, a to najmä inštitútu výhrady verejného poriadku, medzinárodného práva súkromného by nemala byť mechanická, ale mala byť zohľadňovať všetky konkurujúce záujmy a snažiť sa o dosiahnutie spravodlivej rovnováhy.

Takýto vplyv judiaktúry ESLP je možné badať aj v náleze Ústavného súdu Českej republiky, č.k. I. ÚS 3226/16 z 29. 06. 2017, ktorý sa týkal uznania rozsudku kalifornského súdu, ktorým boli osoby rovnakého pohlavia určené za právnych rodičov dieťaťa narodeného náhradnej matke v Kalifornii, v ktorom nájdeme hojné odkazy na judikatúru ESLP. Ústavný súd Českej republiky v tomto náleze o.i. konštatoval, že „je potrebné pripomenúť, že ani prípadný rozpor s verejným poriadkom a normy medzinárodného práva súkromného vo všeobecnosti nie je možné použiť ako argument pre porušenie základných práv účastníkov konania a ignorovanie najlepšieho záujmu dieťaťa, ako zdôrazňuje judikatúra ESLP.“¹⁴⁶

1.2.3 Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného

Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného je významnou medzinárodnou organizáciou založenou za účelom pokrokovej unifikácie noriem medzinárodného práva súkromného.¹⁴⁷ Táto medzinárodná organizácia má v súčasnosti 88 členov z toho 87 členských štátov a 1 organizáciu regionálnej ekonomickej integrácie, unifikácie, ktorou je Európska únia. Význam tejto medzinárodnej organizácie podčiarkuje skutočnosť, že medzi jej členov patria také štáty ako napr. Argentína, Austrália, Brazília, Čína, Egypt, Japonsko, Kanada, Mexiko, Rusko, Južná Afrika, Švajčiarsko, USA a ďalšie.¹⁴⁸

Haagska konferencia sa dlho vyhýbala unifikácii noriem medzinárodného práva súkromného v oblasti určenia (zistenia či zapretia) rodičovstva. Jedným z podnetov pre túto aktivitu boli závery špeciálnej komisie k Haagskemu dohovoru o medzištátnych osvojeniach z roku 2010, v ktorých je o.i. vyjadrené znepokojenie nad nejasnosťami ohľadne statusu detí narodeným náhradným matkám a zároveň sa konštatuje nevhodnosť aplikácie Haagskeho dohovoru o medzištátnych osvojeniach na tieto prípady, pričom sa navrhuje, aby sa Haagska konferencia zamerala na štúdium otázok medzinárodného práva súkromného v oblasti cezhraničných dohôd o náhradnom materstve.¹⁴⁹

Na základe mandátu udeleného Výborom pre všeobecné otázky a zameranie realizovalo Stále byro od roku 2011 do roku 2015 výskum problematiky filiácie s osobitným dôrazom na cezhraničné dohody o náhradnom materstve a predložilo viaceré správy.¹⁵⁰ V roku 2015 bola na základe mandátu Výboru pre všeobecné otázky a zameranie vytvorená expertná skupina, ktorá od februára 2016 skúma, či je unifikácia noriem MPS v tejto

¹⁴⁶ Nález Ústavného súdu Českej republiky, č.k. I. ÚS 3226/16 z 29. 06. 2017, bod 56.

¹⁴⁷ Článok 1 Štatútu HCCH.

¹⁴⁸ Údaje sú prevaté z oficiálnej webovej stránky HCCH www.hcch.net z časti členovia HCCH.

¹⁴⁹ Special Commission on the practical operation of the Hague Convention of 29 May 1996 on Protection of Children and Co-operation in respect of Intercountry Adoption (17-25 June 2010): Conclusion and Recommendations adopted by the Special Commission. Dostupné online: <https://assets.hcch.net/docs/2ed33240-387f-4270-a418-d7de4ca0e464.pdf> bod 25 – 26.

¹⁵⁰ Preliminary Document No 11 of March 2011, „Private international law issues surrounding the status of children, including issues arising from international surrogacy arrangements“, Preliminary Document No 10 of March 2012, „A preliminary report on the issues arising in relation to international surrogacy arrangements“; The desirability and feasibility of further work on the Parentage / Surrogacy Project” (Prel. Doc. No 3 B of March 2014 spolu so štúdiou „Study of Legal Parentage and the issues arising from International Surrogacy Arrangements” (Prel. Doc. No 3 C of March 2014).

oblasti uskutočniteľná. Záverečnú správu expertnej skupiny je možné očakávať pravdepodobne až v roku 2023.¹⁵¹

Na oficiálnej webovej stránke Haagskej konferencie sú priebežne uverejňované správy z jednotlivých stretnutí expertnej skupiny, na základe ktorých je možné identifikovať diskutované otázky ako aj samotný priebeh diskusií.

Zo zverejnených materiálov vyplýva, že právny nástroj, možnosťou prijatia ktorého sa expertná skupina zaoberá, by mal unifikovať normy MPS v otázkach: uznávanie rozhodnutí vo veciach rodičovstva, rozhodné právo a pravidlá priamej medzinárodnej právomoci v týchto veciach. Zvažuje sa tiež možnosť vytvorenia Opčného protokolu, ktorý by unifikoval normy medzinárodného práva súkromného osobitne pre prípad náhradného materstva.

Závery doterajších diskusií na úrovni expertnej skupiny naznačujú, že najdosiahnuteľnejšia sa zdá byť unifikácia noriem upravujúcich uznanie cudzích súdnych rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia a zapretia) rodičovstva, pričom zhoda medzi expertami, zdá sa, panuje na tom, že tieto pravidlá by sa mali aplikovať bez ohľadu na to, či sa súdne rozhodnutie týka maloletých detí alebo nie. Osobitne bola diskutovaná možnosť využitia tohto režimu na súdne rozhodnutia vo veciach rodičovstva v prípadoch asistovanej reprodukcie a náhradného materstva ako aj potreba v takýchto prípadoch upraviť podmienky uznania odlišne.

Expertná skupina venuje pozornosť aj rodným listom. Zo zverejnených materiálov vyplýva, že rozšírenie režimu uznávania súdnych rozhodnutí na rodné listy sa nepovažuje za vhodné pretože tieto administratívne akty sú vydávané bez toho, aby ich vydaniu predchádzalo konanie vyžadované v prípade súdnych rozhodnutí.

V kontexte uznania statusových pomerov rodičov a detí, ktoré boli kreované ex lege v cudzine boli diskutované najmä tri prístupy, jednak je to unifikácia kolíznoprávnej úpravy určovania rodičovstva, zavedenie pravidla prezumpcie platnosti rodičovstva, ktoré je preukazované verejnou listinou vydanou príslušným orgánom cudzieho štátu (typicky rodným listom) alebo prístup založený na uznaní rodičovstva ex lege (určitá obdoba tzv. metódy uznania právnych situácií), prípadne kombinácia týchto prístupov doplnená o jednotný formulár osvedčenia rodičovstva.

V kontexte rozhodného práva sú diskutované viaceré hraničné určovatele a ich výhody a nevýhody. Medzi zvažované patrí kritérium miesta narodenia dieťaťa, obvyklý pobyt dieťaťa v čase narodenia, a právo štátu, s ktorým má dieťa skutočnú a podstatnú väzbu.

Citlivosť problematiky, ale aj dĺžka trvania prípravných prác spolu so zvažovaním prijatia opčného protokolu pre citlivé prípady náhradného materstva vzbudzujú obavy o to, kedy bude dohovor prijatý a či naplní vysoké očakávania, ktoré doň odborná verejnosť vkladá.

Zároveň je tiež potrebné upozorniť, že prístup, ktorý je v súčasnosti diskutovaný na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného a ktorý spočíva v unifikácii kolíznych noriem, noriem medzinárodného práva procesného upravujúcich medzinárodnú právomoc a uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí, nie je považovaný za ideálny v prípade náhradného materstva. Vo vedeckej literatúre sa objavujú úvahy¹⁵², že v tejto

¹⁵¹ Report of the Experts' Group on the Parentage / Surrogacy Project (meeting from 15 to 17 February 2021), s. 2.

¹⁵² BAKER, H.: A Possible Future Instrument on International Surrogacy Arrangements: Are There "Lessons" to be Learnt from the 1993 Hague Intercountry Adoption Convention? In: TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P. (eds.): International Surrogacy Arrangements. Bloomsbury Publishing, 2013, s. 420 a nasl.

citlivej oblasti by bolo vhodnejšie namiesto unifikácie noriem medzinárodného práva súkromného sa inšpirovať Haagskym dohovorom z 29. mája 1993 o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach a stanoviť, podobne ako tento dohovor, minimálne hmotnoprávne a procesné požiadavky, ktoré musí proces realizácie náhradného materstva a určenia rodičovstva v týchto prípadoch spĺňať, a ktorých dodržanie by bolo zárukou toho, že statusový pomer medzi obejdnávateľom a dieťaťom bude uznaný vo všetkých zmluvných štátoch dohovoru.

1.3 Čiastkové závery

Tak rodinné právo ako aj medzinárodné právo súkromné sú odvetviami vnútroštátneho právneho poriadku štátov, preto sa v oboch z nich odzrkadľuje záujem štátu na určitej regulácii statusových pomerov medzi rodičmi a deťmi. Obe právne odvetvia v uplynulom storočí reagovali na rovnaké výzvy a trendy v hmotnoprávnej úprave sa spravidla prejavili aj v úprave kolíznoprávnej toho ktorého štátu.

V súvislosti s vývojom metód asistovanej reprodukcie sme v európskom priestore svedkami toho, že vnútroštátna úprava medzinárodného práva súkromného európskych štátov akoby zaostávala, čím sa vytvára priestor pre nadnárodné súdy, najmä SD EÚ a ESLP, aby svojimi rozhodnutiami pripomínali, že v prípadoch, kedy je v hre osobný stav a identita dieťaťa a jeho práva vyplývajúce z práva Únie, nie je zotrvávanie na všeobecných zásadách a trvanie na aplikácii rigidných kolíznych noriem vhodné, ak ich aplikácia vedie k neuznaniu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol platne a dobromyseľne kreovaný v cudzine a zodpovedá biologickej aj sociálnej realite.

Hoci ESLP a SD EÚ vo svojej judikatúre používajú pojem uznanie, tento nie je možné zamieňať s pojmom kolíznoprávne alebo procesné uznanie tak, ako ho tradične používa medzinárodné právo súkromné. Povinnosť uznania vyplývajúca z judikatúry nadnárodných súdov neneguje a ani neznižuje význam noriem medzinárodného práva súkromného členských štátov, stáva sa však podkladom pre akadmiickú diskusiu o otázke, ako prostredníctvom noriem medzinárodného práva súkromného efektívnejšie zabezpečiť cezhraničnú kontinuitu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom v tých prípadoch, kedy je kontinuita v záujme dieťaťa a zároveň chrániť vnútroštátny poriadok pred prípadnými nežiadúcimi novotami.

Z pohľadu dotknutých subjektov je v súčasnom globalizovanom svete akokoľvek dobré riešenie situácie krívajúceho rodičovstva prijaté na národnej úrovni horšie ako riešenie prijaté globálne alebo aspoň regionálne. Preto je potrebné oceniť, že sa na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného a aj na pôde Európskej únie začali práce na príprave spoločných pravidiel. Ostáva len dúfať, že tieto aktivity budú úspešne završené, že na nich bude participovať čo najväčší počet štátov a tiež, že relevantné právne nástroje budú prijaté čo najskôr. Veď diskusia o potrebe ich prijatia trvá už viac ako 10 rokov.

2 Právna úprava rodičovstva normami slovenského medzinárodného práva súkromného

2.1 Predpoklady aplikácie noriem slovenského medzinárodného práva súkromného

Medzinárodné právo súkromné je samostatným právnym odvetvím slovenského právneho poriadku, ktoré reguluje súkromnoprávne vzťahy, vrátane vzťahov rodinnoprávných, s cudzím prvkom. Takýmto vzťahom je aj statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom za predpokladu, že „v určitom smere prekračuje hranice štátu a táto okolnosť sama o sebe je tak závažná, že vyvoláva nutnosť špecifickej úpravy.“¹⁵³

Cudzí prvok, ktorý dôvodová správa k ZMPS vymedzuje ako „skutkový stav dotýkajúci sa viacerých právnych poriadkov“ spôsobuje vyňatie určitej právnej otázky alebo právneho pomeru z predmetu úpravy slovenského rodinného práva a ich zaradenie do predmetu úpravy slovenského medzinárodného práva súkromného.¹⁵⁴

Ako zdôrazňuje Bělohlávek, pri posudzovaní, či je v konkrétnom prípade daná dostatočná väzba k cudzine, je potrebné zohľadniť všetky okolnosti konkrétneho prípadu vrátane očakávania strán tak, aby zaobchádzanie s konkrétnym právnym pomerom ako s pomerom s cudzím prvkom nebolo zjavne neprimerané.¹⁵⁵ Preto nie je vylúčené, že v niektorých prípadoch bude existujúci objektívny cudzí prvok vyhodnotený, s ohľadom na celkovú situáciu, ako zjavne zanedbateľný. Napr. samotné počatie dieťaťa prirodzeným spôsobom na území cudzieho štátu, bez ďalšieho pravdepodobne nebude predstavovať dostatočne relevantný cudzí prvok, ktorý by odôvodňoval aplikáciu noriem medzinárodného práva súkromného a k určeniu rodičovstva dôjde výlučne na základe relevantných ustanovení zákona o rodine.

Posúdenie, či objektívny cudzí prvok je alebo nie je dostatočne relevantný, je potrebné realizovať citlivo a so zreteľom na to, že konštatovanie, že identifikovaný objektívny cudzí prvok je zjavne zanedbateľný, má za následok vylúčenie možnosti aplikácie tuzemských kolíznych noriem (a teda potenciálne aj cudzieho práva) a iných nástrojov medzinárodného práva súkromného,¹⁵⁶ čo by v konkrétnom prípade mohlo mať za následok ignorovanie statusového vzťahu platne kreovaného v cudzine. Napríklad, ak by k počatiu dieťaťa došlo v cudzine za využitia niektorej metódy asistovanej reprodukcie, konštatovanie, že takýto cudzí prvok je zjavne zanedbateľný, by mohlo mať za následok nezohľadnenie kolízno-právnej úpravy, ktorá by v konkrétnom prípade odkazovala na použitie cudzieho práva napr. v otázke platnosti uznania otcovstva.

¹⁵³ Dôvodová správa k ZMPS.

¹⁵⁴ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 8 a 9.

¹⁵⁵ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 8; ŠTEFANOVÁ, N. – SUMKOVÁ, M.: Medzinárodné právo súkromné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 24 a tam uvedená literatúra.

¹⁵⁶ Napr. imperatívnych noriem a to či už imperatívnych noriem lex fori, lex causae alebo tretieho štátu, ktorých možnosť aplikácie vyvodzuje doktrína z ustanovenia § 36 ZMPS. K tomu pozri bližšie: KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. Praha: Panorama, 1989, s. 170.

Považujeme preto za správne, že slovenské justičné orgány vyhodnocujú všetky okolnosti konkrétneho prípadu a to nielen miesto narodenia dieťaťa či štátnu príslušnosť resp. obvyklý pobyt rodičov alebo dieťaťa. Príkladom je rozsudok Krajského súdu v Prešove,¹⁵⁷ z ktorého odôvodnenia vyplýva, že tento súd považoval vykonanie zákroku asistovanej reprodukcie, pri ktorom boli použité darované zárodočné bunky a poskytnutý informovaný súhlas na území Českej republiky, za dostatočne relevantnú väzbu k cudzine a aplikoval kolízne normy *lex fori* na určenie rozhodného práva pre otázku zapretia otcovstva určeného súhlasným vyhlásením rodičom. Dieťa sa v tomto prípade narodilo na Slovensku a všetci účastníci konania boli slovenskými štátnymi príslušníkmi a mali obvyklý pobyt na Slovensku.

Aj v prípade, že väzba k cudzine je náhodná (napr. predčasný pôrod dieťaťa počas dovolenky na území cudzieho štátu) alebo zámerne vytvorená (napr. medicínska alebo reprodukčná turistika), je v záujme predchádzania vzniku krivajúcich pomerov potrebné ju, podľa nášho názoru, zohľadňovať a umožniť tak aplikáciu nástrojov medzinárodného práva súkromného. Narodenie dieťaťa, bez ohľadu na štátnu príslušnosť dieťaťa, na svojom území majú totiž zmluvné štáty Dohovoru o právach dieťaťa povinnosť registrovať.¹⁵⁸ Pri tejto registrácii často dochádza v štáte, na území ktorého sa dieťa – napr. slovenský štátny príslušník - narodilo, aj k registrácii určitých osôb ako rodičov dieťaťa, čím je realizované právo dieťaťa poznať svojich rodičov v zmysle čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa. Ak by následne boli slovenské súdy konfrontované s otázkou, kto je právnym rodičom tohto dieťaťa, nezohľadnenie objektívnej väzby situácie k cudzine (hoci je táto väzba vytvorená náhodne alebo zámerne napr. aj s cieľom obchádzania slovenských predpisov o asistovanej reprodukcii alebo filiácii) by znamenalo aplikáciu noriem slovenského rodinného práva a mohlo zvýšiť pravdepodobnosť vzniku krivajúceho rodičovstva.

Otázka, či subjektívny cudzí prvok, napr. voľba cudzieho práva pre otázku rodičovstva predstavuje sama o sebe dostatočne relevantný dôvod pre aplikáciu noriem medzinárodného práva súkromného je v právnej teórii predmetom diskusií.¹⁵⁹ Kogentnosť slovenskej hmotnoprávnej úpravy a aj slovenskej kolíznej úpravy skúmanej problematiky naznačuje, že subjektívny cudzí prvok nie je sám o sebe spôsobilý „vyňať“ otázku určenia rodičovstva z predmetu úpravy slovenského rodinného práva a „presunúť“ ju do predmetu úpravy slovenského medzinárodného práva súkromného. Takémuto výkladu svedčí dlhodobo prevažne zastávaný názor doktríny, ktorý je založený o.i. na znení § 1 ZMPS.

Bez ohľadu na to, či sa k tomuto názorovému prúdu prikloníme, vo výsledku sa bude, z hľadiska súčasného slovenského medzinárodného práva súkromného, aplikovať na takéto prípady slovenské právo, keďže ZMPS a ani medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná, neumožňujú voľbu práva pre otázku určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. Vylúčenie možnosti voľby práva je premietnutím zákazu dispozície s osobným stavom v slovenskej kolíznoprávnej úprave.

Cudzí prvok spôsobuje kolíziu právnych poriadkov.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Rozsudok Krajského súdu v Prešove, č.k. 24CoP/151/2010 zo dňa 31. 03. 2021, ECLI: SK:KSPO:2021:8120201908.1

¹⁵⁸ Článok 7 Dohovoru o právach dieťaťa.

¹⁵⁹ K tomu pozri bližšie napr. LYSINA, P. – BURDOVÁ, K. – GORNALOVÁ, D.: Medzinárodný prvok ako *conditio sine qua non* pre uplatnenie noriem medzinárodného práva súkromného? In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae. 40, č. 1/2021, s. 133-150.

¹⁶⁰ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 1.

Z hľadiska skúmanej problematiky je potrebné zdôrazniť, že **právnym rodičom je ten, koho za právneho rodiča určí právny poriadok.**¹⁶¹

Právne poriadky spájajú vznik statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom s určitou právnou skutočnosťou. Môže ísť o jednoduchú právnú skutočnosť, napr. porodenie dieťaťa alebo zloženú právnú skutočnosť, napr. narodenie dieťaťa a súhlasné vyhlásenie rodičov či súdne rozhodnutie o určení otcovstva. Každopádne, je to vždy hmotné právo určitého štátu, ktoré stanovuje, s akou právnou skutočnosťou je vznik tohto pomeru spojený.

V prípadoch s cudzím prvkom, kedy dochádza ku kolízii právnych poriadkov viacerých štátov je úlohou noriem medzinárodného práva súkromného túto kolíziu riešiť. Slovenské medzinárodné právo súkromné využíva v nami skúmaných situáciách na riešenie kolízie právnych poriadkov **kolíznou metódu**, ktorej podstatou je **výber jedného z kolidujúcich právnych poriadkov**, ktorého hmotnoprávne ustanovenia sa aplikujú na posúdenie otázky, kto je právnym rodičom určitého dieťaťa.

Postup, kedy orgán aplikácie práva aplikuje rozhodné právo určené na základe kolíznej normy, na posúdenie, či v konkrétnom prípade existuje statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, označujú niektorí českí a nemeckí autori pojmom **kolíznoprávne uznanie**. Kolíznoprávne uznanie je „realizované výlučne na úrovni hmotného práva“¹⁶² a využíva sa vtedy, keď **nie je možné uplatniť uznanie procesné** (inštitút uznania cudzích rozhodnutí), teda v prípade, že neexistuje autoritatívne rozhodnutie zahraničného orgánu alebo slovenského súdu, ktoré by s účinkami *res iudicata* zakladalo, menilo alebo rušilo statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom alebo autoritatívne deklarovalo jeho existenciu či neexistenciu.

Procesné neuznanie (zamietnutie návrhu na uznanie cudzieho rozhodnutia)¹⁶³ a aj kolíznoprávne neuznanie môže viesť k vzniku krivajúceho rodičovstva. Príkladom kolíznoprávneho neuznania je situácia, kedy kolíznou normou *lex fori* určené rozhodné právo nespája s právnou skutočnosťou, na základe ktorej bol v cudzine kreovaný statusový pomer,¹⁶⁴ vznik statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, alebo zo strany tuzemských orgánov dochádza k odmietnutiu aplikácie hmotnoprávneho ustanovenia cudzieho rozhodného práva z dôvodu rozporu jeho účinkov s verejným poriadkom Slovenskej republiky.

¹⁶¹ Ide o parafrázu výroku použitého v kontexte problematiky právnických osôb „...právnickou osobou je to, čo za právnickú osobu prehlási právny predpis.“ CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, E. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 118.

¹⁶² VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. Vyd. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 425.

¹⁶³ Števček upozorňuje, že podľa dikcie § 68g ods. 2 ZMPS „súd nemôže vysloviť v rozhodnutí výrok, že návrh na uznanie cudzieho rozhodnutia sa zamietá, ale ak sú dané niektoré prekážky uznania cudzieho rozhodnutia, musí uviesť vo výroku, že cudzie rozhodnutie sa neuznáva v Slovenskej republike. S takýmto postupom nie je celkom možno súhlasiť, nakoľko súd je viazaný petitom (žalobným návrhom) účastníka konania, ktorému možno vyhovieť alebo ho možno zamietnuť, ale nemožno rozhodnúť o tom, čoho sa navrhovateľ nedomáha.“ ŠTEVČEK, M.: § 68g. In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 400.

¹⁶⁴ Napr. ustanovenie § 778 českého OZ stanovuje, že pokiaľ partner matky udelí v súlade s osobitným právnym predpisom súhlas k umelému oplodneniu svojej partnerky a narodí sa tejto slobodnej žene dieťa, ktoré bolo počaté umelým oplodnením, za otca sa bude *ex lege* považovať muž, ktorý dal k umelému oplodneniu súhlas. KRÁLÍČKOVÁ, Z.: § 778 In: HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z. – WESTPHALOVÁ, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 512.

2.2 Vybrané formálne pramene slovenského medzinárodného práva súkromného

Medzi pramene slovenského medzinárodného práva súkromného relevantné z hľadiska skúmanej problematiky patrí Ústava Slovenskej republiky, ZMPS a medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Keďže narodenie dieťaťa a spravidla aj rodičovstvo sa preukazujú rodným listom, ktorý v prípade, že sa dieťa narodilo na území cudzieho štátu, vydávajú orgány cudzieho štátu, významné je aj posúdenie významu zahraničného rodného listu a príp. zápisov do osobitnej matriky, ktorú vedie Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Tieto otázky presahujú rámec prameňov medzinárodného práva súkromného, preto im bude venovaná pozornosť osobitne v časti 2.4 tejto kapitoly.

2.2.1 Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom

Relevantnými ustanoveniami ZMPS sú najmä § 23 (kolíznoprávna úprava), § 40 (úprava medzinárodnej právomoci na konanie vo veci určenia (zistenia alebo zapretia rodičovstva), oddiel 3 časť II (uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva).

Uvedené ustanovenia sa, v zmysle § 2 ZMPS, uplatnia len v prípade, že medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, nestanovuje inak.

2.2.1.1 Medzinárodná právomoc slovenských súdov na konanie vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Medzinárodná právomoc slovenských súdov na konanie vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je upravená v ustanovení § 40 ZMPS. Znenie tohto ustanovenia bolo prevzaté z ustanovenia § 616 Občianskeho súdneho poriadku z roku 1950.

Na rozdiel od predchádzajúcej slovenskej právnej úpravy,¹⁶⁵ je táto medzinárodná právomoc slovenských súdov fakultatívna a nie výlučná,¹⁶⁶ čo z hľadiska skúmanej problematiky vnímame veľmi pozitívne. Ak by totiž bola právomoc slovenských súdov v týchto veciach výlučná, mohla by brániť možnosti uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, čím by sa zvyšovala pravdepodobnosť vzniku krivajúceho rodičovstva.

Ustanovenie § 40 ZMPS je adresované výlučne slovenským súdom, ako to vyplýva z ustanovenia § 1 ZMPS vymedzujúceho účel ZMPS, ktorým je o. i. „ustanoviť postup slovenských justičných orgánov pri úprave týchto vzťahov a rozhodovanie o nich.“ Toto ustanovenie nie je možné použiť na posúdenie právomoci matričných úradov, ktoré o osobnom stave fyzických osôb nerozhodujú, ale o ňom len vedú evidenciu.¹⁶⁷

Medzinárodná právomoc slovenských súdov sa bude posudzovať v zmysle ustanove-

¹⁶⁵ LEDRER, E.: Konflikty soudních pravomocí. Příspěvek k poznání mezinárodní soudní příslušnosti se zvláštním zretelem k právu československému. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 44 Tento autor odkazuje na § 414 a 696 a nasl. Zákona č. I/1911.

¹⁶⁶ V európskom priestore napr. chorvátske právo upravuje právomoc chorvátskych súdov na konanie vo veci určenia alebo zapretia otcovstva dieťaťa (ak je toto konanie iniciované proti tomuto dieťaťu), ktoré je chorvátskym štátnym štátnym príslušníkom a má domicil alebo bydlisko v Chorvátsku ako výlučnú. BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3092. Tiež maďarské právo za určitých okolností (viď § 62/B maďarského zákona o MPS) ako výlučnú. BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3299.

¹⁶⁷ § 4 zákona o matrikách.

nia § 40¹⁶⁸ ZMPS¹⁶⁹ nielen vo vzťahu k tým konaniam, ktoré slovenské procesné predpisy výslovne zaraďujú medzi konania vo veciach určenia rodičovstva, ale toto ustanovenie je potrebné aplikovať aj na ďalšie konania napr. určovací žalobu domáhajúcu sa odstránenia nesprávne určeného statusu rozhodnutím československého súdu,¹⁷¹ prípadne konania o určenie, či tu právny vzťah medzi rodičom a dieťaťom je alebo nie je. Všetky uvedené konania sa totiž týkajú vzniku, zániku či potvrdenia existencie statusového vzťahu.¹⁷²

V právnej teórii je sporné,¹⁷³ či sa ustanovenie § 40 ZMPS uplatní aj vo vzťahu ku konaniu o určenie otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov. Podľa nášho názoru je potrebné predmetnú otázku skúmať v kontexte ustanovenia § 23 a najmä § 23 ods. 4 ZMPS, ktoré stanovuje, že na platnosť uznania rodičovstva postačí, ak sa stane podľa práva štátu, v ktorom k uznaniu došlo.

Ak je súhlasné vyhlásenie rodičov urobené na Slovensku, postačí, ak sa stane podľa slovenského práva. Slovenské hmotné právo v ustanovení § 91 ods. 2 zákona o rodine stanovuje požiadavku, aby súhlasné vyhlásenie rodičov bolo urobené pred matričným úradom alebo súdom. Táto požiadavka je jednou z podmienok platnosti súhlasného vyhlásenia rodičov. Ustanovenie § 104 CMP vo väzbe na túto hmotnoprávnu úpravu upravuje „úlohu súdu v tejto veci ako určitú formu administratívnej pomoci pri určení otcovstva tam, kde sú obaja rodičia v otázke otcovstva zajedno a niet medzi nimi v tejto otázke pochybnosti.“¹⁷⁴

Ustanovenie § 1 ZMPS stanovuje, že tento zákon upravuje „postup slovenských súdov pri úprave súkromnoprávných pomerov s cudzím prvkom a rozhodovaní o nich.“ V prípade konania o určenie otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov (§ 104 CMP) domnienku otcovstva zakladá už samotné vyhlásenie rodičov a nie je potrebné, aby k nemu pristúpil iný vrchnostenský akt štátu, ktorý by toto vyhlásenie bral na vedomie či povolil.¹⁷⁵ Preto vo vzťahu k uvedenému konaniu nie je, podľa nášho názoru, potrebné skúmať medziná-

168 § 40 ZMPS stanovuje: „Návrh na určenie rodičovstva (zistenie a zapretie) možno podať na slovenskom všeobecnom súde navrhovateľa, ak odporca nemá v Slovenskej republike všeobecný súd, ale jeden z rodičov alebo dieťa je slovenským občanom, možno podať na súde, ktorý určí Najvyšší súd.“

169 Súd je povinný v zmysle § 48 ods. 2 ZMPS skúmať medzinárodnú právomoc ex offio s ohľadom na skutočnosti v čase začatia konania. Nedostatok medzinárodnej právomoci predstavuje neodstrániteľnú prekážku konania.

170 Ako vyplýva z ustanovenia § 48 ods. 1 ZMPS slovenské sudy postupujú v konaní podľa slovenských procesných predpisov a to aj v prípade, že kolízna norma prikazuje aplikovať cudzie hmotné právo. „Z článku 5 Základných princípov CMP, ako aj z § 1 CMP vyplýva, že predmet konania je numerus clausus určený zákonom. V režime CMP sa teda budú prejednávať a rozhodovať len veci, určené v tomto zákone. Ak by aj zákon určité konanie (vec) neupravoval a s ohľadom na jej charakter a vyhodnotenie potreby jej prejedania v osobitnom (mimosporovom) procesnom režime, je potrebné využiť v zmysle čl. 3 Základných princípov CMP analógiu legis právnej úpravy najbližšie použiteľnej pre prejednanie a rozhodnutie veci.“ SMYČKOVÁ, R.: 2.2 Procesné podmienky a priebeh konania všeobecne. In: SMYČKOVÁ, R. - FILO, M.: Civilné mimosporové konanie. Konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 23.

¹⁷¹ FIALA, J. – STEINER, V.: Teoretické otázky určení materství podle československého práva. s. 41.

¹⁷² FIALA, J. – STEINER, V.: Teoretické otázky určení materství podle československého práva. s. 41.

¹⁷³ Autori Steiner a Štajer tvrdia, že kritériá právomoci uvedené v § 40 ZMPS sú dostačujúce pre určenie právomoci vo veciach uznania otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov. In: STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academie, 1967, s. 75. Naopak Kučera a Tichý uvádzajú, že „činnosť súdu sa tu do značnej miery blíži činnosti matrikára, resp. pripomína i činnosť notára. Pokiaľ takéto prehlásenie budú chcieť uskutočniť rodičia cudzinci ohľadne dieťaťa cudzej štátnej príslušnosti, nebolo by správne odmietiť prijatie takéhoto prehlásenia pokiaľ môže mať právny význam, a to aj v cudzom štáte.“ In: KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Panorama: Praha, 1989, s. 240. Súčasní slovenskí autori tejto otázke nevenujú osobitnú pozornosť.

¹⁷⁴ ŠÍNOVÁ, R.: § 104. In: SMYČKOVÁ, R. – ŠTEVČEK, M. – TOMAŠOVIČ, M. – KOTRECOVÁ, A.. a kol.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. Vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2017, s. 363

¹⁷⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky, č.k. 21 Cdo 29/2014 z 31. 05.2016, ECLI:CZ:NS:2016:21.CDO.29.2014.1.

rodnú právomoc slovenských súdov.¹⁷⁶ Pri skúmaní, či je možné otcovstvo týmto spôsobom určiť, je ale potrebné na základe rozhodného práva určeného na základe § 23 ods. 1 a 2 ZMPS posúdiť, či inej osobe nesvedčí domnienka otcovstva, ktorá by vylučovala určenie otcovstva súhlasným vyhlásením rodičov.

Kritériá medzinárodnej právomoci stanovené v § 40 ZMPS sú hierarchicky usporiadané a smerujú nielen k založeniu medzinárodnej právomoci slovenského súdu ale aj určeniu miestne príslušného súdu. Kritériami sú na prvom mieste všeobecný súd odporcu na území Slovenska a ak ho na Slovensku niet, všeobecný súd navrhovateľa a ak ani ten nie je na Slovensku, je kritériom na založenie medzinárodnej právomoci štátna príslušnosť niektorého z rodičov alebo dieťaťa v čase začatia konania, pričom miestne príslušný súd bude určený Najvyšším súdom Slovenskej republiky. Je zrejmé, že znenie uvedeného ustanovenia vychádza zo sporového charakteru konaní vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. S ohľadom na úspešnú rekonštrukciu slovenského civilného procesného práva by bolo vhodné uvažovať minimálne nad zmenou terminológie použitej v tomto ustanovení.

Najjednoduchšiu zmenu by predstavovalo také preformulovanie ustanovenia § 40 ZMPS, ktoré by stanovovalo, že medzinárodná právomoc slovenských súdov na konanie o určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva je daná, ak navrhovateľ alebo niektorý z účastníkov¹⁷⁷ konania má na Slovensku obvyklý pobyt alebo ak niektorý z rodičov alebo dieťa je slovenským štátnym príslušníkom. Obdobnú právnu úpravu je možné nájsť v právnych úpravách európskych štátov (napr. estónska právna úprava). Nepovažujeme za nevyhnutné, aby ZMPS upravoval aj otázku miestnej príslušnosti súdu, koniec koncov úprava miestnej príslušnosti súdov v ZMPS je skôr výnimkou ako pravidlom.

Na zváženie je otázka obmedzenia medzinárodnej právomoci slovenských súdov len na prípady, kedy niektorý z rodičov alebo dieťa majú na území Slovenskej republiky obvyklý pobyt alebo sú štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky. Právomoc slovenských súdov by bola daná aj v prípade, že osoba, ktorej rodičovstvo má byť určené, má na Slovensku obvyklý pobyt, ak konanie nezačína na návrh tejto osoby.

Takáto právna úprava medzinárodnej právomoci by zohľadňovala odlišnosti právnej úpravy aktívnej vecnej legitímácie na podanie návrhu na začatie konania vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva v iných štátoch, najmä skutočnosť, že niektoré právne poriadky priznávajú biologickému otcovi právo podať návrh na zapretie otcovstva právneho otca dieťaťa. Na druhej strane by reflektovala právo dieťaťa poznať svojich rodičov a špecifická dokazovania v takom konaní, ktoré môže byť problematické v prípade cezhraničných sporov.

Aktívna vecná legitímácia na podanie návrhu na začatie konania vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva sa posudzuje podľa rozhodného práva určeného na základe relevantnej kolíznej normy *lex fori* a nie je vylúčené, že v konkrétnom prípade bude rozhodným cudzí právny poriadok. Súčasné znenie § 40 ZMPS priznáva medzinárodnú právomoc slovenským súdom aj na tie konania, ktoré sú iniciované putatívnym otcom dieťaťa (ak mu rozhodné právo umožňuje podanie takéhoto návrhu), ktorý má všeobecný súd na Slovensku a to aj napriek tomu, že právní rodičia a dieťa sú občanmi cudzieho štátu a nemajú na Slovensku všeobecný súd. Hoci sa táto právna úprava nevy-

¹⁷⁶ Pokiaľ medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná nestanovuje inak.

¹⁷⁷ Procesný pojem účastník konania je potrebné vykladať podľa slovenských procesných predpisov. STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia, 1967, s. 91.

myká európskemu štandardu,¹⁷⁸ predsa len je na zváženie, či všeobecný súd navrhovateľa v tomto prípade vytvára sám o sebe skutočne dostatočne relevantnú väzbu k tuzemsku a to najmä s ohľadom na skutočnosť, že v prípade, aký bol naznačený vyššie, rozhoduje súd o osobnom stave dieťaťa, ktoré je cudzím štátnym príslušníkom a má bydlisko v cudzine.

Z hľadiska problematiky predchádzania vzniku krivajúcich pomerov je nastavenie kritérií medzinárodnej právomoci slovenských súdov významné, pretože z nich vyplýva, v ktorých prípadoch má zákonodarca záujem na tom, aby slovenské súdy zasahovali do statusových pomerov rodiča a dieťaťa, čím je zároveň implicitne vyjadrené aj to, v ktorých prípadoch má zákonodarca záujem na to, aby sa pri určení alebo zapretí rodičovstva aplikovalo slovenské právo (vrátane slovenských kolíznych noriem). Ak sú kritériá medzinárodnej právomoci nastavené príliš široko, potenciálne sa tým zvyšuje riziko vzniku krivajúcich pomerov pretože niektoré štáty upravujú medzinárodnú právomoc vlastných justičných orgánov na konanie vo veciach statusových pomerov vlastných občanov ako výlučnú príp. skúmajú v rámci uznávacieho konania právomoc súdu, ktorý vydal cudzie rozhodnutie v statusovej veci. Príliš široko formulované kritériá medzinárodnej právomoci tak môžu predstavovať rizikový faktor z hľadiska uznania slovenských rozhodnutí v cudzine. Navyše, výkon medzinárodnej právomoci na konanie vo veci samej zo strany tuzemských súdov a napr. zapretie otcovstva alebo zamietnutie návrhu na určenie materstva na základe slovenského práva (vrátane slovenských kolíznych noriem) vytvára prekážku uznania cudzích rozhodnutí vrátane tých, ktoré boli vydané skôr, a tým potenciálne tiež zvyšuje riziko vzniku krivajúceho rodičovstva.

Navrhujeme preto, aby slovenské justičné orgány mali medzinárodnú právomoc na konanie o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva, len ak má niektorý z rodičov alebo dieťa obvyklý pobyt v Slovenskej republike alebo je slovenským štátnym príslušníkom. A tiež v prípade, že osoba, ktorej rodičovstvo má byť určené (zistené alebo zapreté) má na Slovensku obvyklý pobyt za predpokladu, že konanie nezačína na návrh tejto osoby.

Obavy, že by v dôsledku nedostatku medzinárodnej právomoci slovenských súdov hrozilo *denegatio iustitae* nie sú od prijatia novely ZMPS z roku 2022 na mieste. Nové ustanovenie § 47a ZMPS umožní slovenskému súdu vo výnimočných prípadoch založiť si medzinárodnú právomoc (hoci inak podľa ustanovení ZMPS daná nie je), ak sa konanie v cudzine nemôže účinne začať alebo uskutočniť a vec má úzku väzbu na Slovenskú republiku a tiež v prípade, že uznanie cudzieho rozhodnutia bolo v Slovenskej republike zamietnuté a v cudzine nemožno uskutočniť nové konanie pre prekážku *res iudicata*.

2.2.1.2 Určovanie rozhodného práva vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Právna úprava určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva v prípadoch s cudzím prvkom je obsiahnutá v § 23 ZMPS, ktorý využíva kolíznu metódu riešenia kolízie právnych poriadkov.¹⁷⁹

Do rozsahu kolíznej normy podľa § 23 ods. 1 až 3 ZMPS patrí tak zistenie otcovstva a materstva ako aj zapretie otcovstva a materstva vrátane otázok, aké osoby sú oprávnené

¹⁷⁸ Napr. nemecká právna úprava využíva na založenie medzinárodnej právomoci kritéria bydlisko alebo štátnu príslušnosť rodičov alebo dieťaťa alebo muža, ktorý miestoprišažne prehlásil, že s matkou dieťaťa súložil v čase počatia dieťaťa.

¹⁷⁹ Slovenské právo vychádza z požiadavky aplikácie kolíznych noriem a následne určeného rozhodného práva *ex offio*.

¹⁸⁰ KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 170.

domáhať sa zistenia alebo zapretia otcovstva alebo materstva.¹⁸⁰ Ustanovenie § 23 ods. 4 ZMPS je podpornou kolíznou normou k § 23 ods. 1 až 3 ZMPS a upravuje platnosť uznania rodičovstva tak, že postačí, ak je uznanie rodičovstva platné, podľa práva štátu, v ktorom k uznaniu došlo.

Tieto ustanovenia sú aplikované slovenskými súdmi nielen v konaniach, v ktorých sú otázky zistenia alebo zapretia rodičovstva hlavnými otázkami ale aj v konaniach, v ktorých sú otázkami prejudiciálnymi a to v prípade tzv. samostatného nadviazania prejudiciálnej otázky.¹⁸¹ Uvedené ustanovenia sú určené nielen slovenským súdom ale aj iným slovenským orgánom, napr. orgánu, ktorý vedie osobitnú matriku.

Ustanovenie § 23 ZMPS s účinnosťou od 1. apríla 1964 nahradilo kolíznoprávnu úpravu podľa zákona č. 40/1948 Zb. o medzinárodnom a medzioblastnom práve súkromnom a o právnom postavení cudzincov v odbore súkromného práva. Už v čase prijatia ZMPS bola československá kolíznoprávna úprava určovania otcovstva pokroková tým, že sa, ako zdôrazňuje dôvodová správa k ZMPS, uplatňovala a stále sa uplatňuje bez ohľadu na to, či sa dieťa narodilo v manželstve alebo nie; v centre kolíznoprávnej úpravy bolo a stále je dieťa a jeho najlepší záujem, keďže kolízne kritérium *lex patriae* je naviazané na osobu dieťaťa. V neposlednom rade ustanovenie § 23 ods. 3 ZMPS zakotvilo subsidiárnu kolíznú normu, ktorá umožňuje v záujme dieťaťa, cudzieho štátneho príslušníka, ktoré žije na našom území aplikovať namiesto práva štátu, ktorého je toto dieťa štátnym príslušníkom v čase narodenia, právo slovenské. Vzhľadom k tomu, že ide o materializovanú kolíznú normu, je potrebné v každom konkrétnom prípade preskúmať hmotnoprávnu úpravu slovenského práva a práva štátu, ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením a výsledok, ktorý by sa ich aplikáciou dosiahol v konkrétnom prípade a vo vzťahu k tomuto hmotnoprávnemu výsledku posúdiť záujem dotknutého dieťaťa.¹⁸²

Znenie ustanovenia § 23 ZMPS prešlo od roku 1964 len dvoma zásadnejšími zmenami, prvá zmena¹⁸³ bola dôsledkom rekonštrukcie slovenského rodinného práva a nahradila v ustanovení § 23 ZMPS pojem otcovstvo pojmom rodičovstvo. Avšak československí autori už pred touto zmenou upozorňovali na možnosť aplikácie tohto ustanovenia analogicky aj na prípady určenia materstva.¹⁸⁴

Druhá významná zmena¹⁸⁵ s účinnosťou od 1. januára 2012 zásadným spôsobom zmenila spôsob určovania rozhodného práva vo veciach určovania rodičovstva v tých prípadoch, kedy sa dieťa, slovenský štátny príslušník, narodilo a žije v cudzine. Pre tieto prípady zákonodarca upustil od dovtedy používaného kritéria štátnej príslušnosti dieťaťa v čase narodenia a toto nahradil kritériom obvyklého pobytu dieťaťa.

Z dôvodovej správy k zákonu č. 388/2011 Z. z. vyplýva, že táto zmena bola prijatá práve s cieľom predchádzať vzniku krivajúceho rodičovstva v tých situáciách, kedy sa dieťa – slovenský štátny príslušník – narodí a žije v cudzine. „V týchto situáciách sa účinky narodenia prejavujú v slovenskom kontexte až neskôr, keď rodič požiada o zápis narodenia dieťaťa do osobitnej matriky a v tomto momente dochádza k novej nežiadúcej kolízii

¹⁸¹ K tomu pozri bližšie 4. kapitolu.

¹⁸² KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o medzinárodnom práve súkromom a procesným. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 170.

¹⁸³ Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁸⁴ KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o medzinárodnom práve súkromom a procesným. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 171.

¹⁸⁵ Zákon č. 388/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

medzi rodičovstvom určeným v cudzine a rodičovstvom, ktoré takéto dieťa nadobúda pri aplikácii odseku 1 a ktorú rieši nové ustanovenie.¹⁸⁶

Intertemporálne kolízie a mobilný konflikt

V súvislosti s uvedenou zmenou slovenskej kolíznoprávnej úpravy je nevyhnutné sa pristaviť pri problematike **intertemporálnych kolízií, ku ktorým dochádza v dôsledku zmeny kolízneho práva lex fori**. ZMPS na rozdiel do nového českého ZMPS neobsahuje žiadne intertemporálne ustanovenia pre kolízne normy.

Časť slovenských autorov¹⁸⁷ s odkazom na Kučeru vychádza pri riešení intertemporálnych kolízií z pozitívneho a negatívneho prístupu a navrhujú, že „ak medzi súkromnoprávnym vzťahom s cudzím prvkom a právnym poriadkom v čase, keď ešte platilo staršie kolízne právo, existuje vzájomná právna a skutková súvislosť, použije sa tzv. pozitívny prístup s aplikáciou staršieho kolízneho práva a ak takáto vzájomná súvislosť s právnym poriadkom platným za účinnosti starého kolízneho práva neexistuje, aplikujú sa kolízne normy nového zákona, a ide o tzv. negatívny prístup.“ V tomto prístupe sú badateľné prvky, ktoré v nemeckej doktríne presadzoval najmä Kahn.¹⁸⁸

Ak tento prístup aplikujeme na nami skúmanú problematiku, za pomoci dôvodovej správy¹⁸⁹ k ZMPS je možné identifikovať situácie, v ktorých by sa mohol aplikovať pozitívny prístup a situácie, v ktorých by bolo možné aplikovať prístup negatívny. Ako uvádza dôvodová správa, v prípade „kedy dieťa, slovenský občan, od narodenia nemá žiadnu väzbu s územím SR, a teda ani prakticky nedošlo k určovaniu rodičovstva podľa slovenského práva, ale naopak k určovaniu rodičovstva došlo podľa práva cudzieho štátu... a účinky narodenia sa prejavili v slovenskom kontexte až neskôr (teda za účinnosti novej kolíznoprávnej úpravy – pozn. autorky) napr., keď rodič požiada o zápis narodenia dieťaťa do zvláštnej matriky,“ aplikovala by sa na určenie rozhodného práva nová kolíznoprávna úprava (teda navrhovaný negatívny prístup) a to z toho istého dôvodu, pre ktorý bola prijatá novela č. 388/2011 Z.z., „aby nedošlo k novej nežiaducej kolízii medzi rodičovstvom určeným v cudzine a rodičovstvom určeným na základe slovenského práva“, na ktoré odkazuje pôvodná (teda stará) kolíznoprávna úprava.

Naopak pozitívny prístup by sa mohol použiť v prípadoch, keď za účinnosti pôvodnej kolíznoprávnej úpravy prakticky došlo k určovaniu rodičovstva na Slovensku, napr. tým, že rodič požiadal o zápis do osobitnej matriky na Slovensku. V takom prípade by pozitívny prístup znamenalo aplikáciu (starej) pôvodnej kolíznoprávnej úpravy zo strany slovenských súdov aj po nadobudnutí účinnosti novej kolíznoprávnej úpravy a to z dôvodu, aby nedošlo k narušeniu právnej istoty osôb, ktoré boli za účinnosti pôvodnej kolíznoprávnej úpravy určené na Slovensku za právnych rodičov slovenského občana, ktorý sa narodil a žije v cudzine.

¹⁸⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 388/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

¹⁸⁷ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 138 a tam citovaná literatúra

¹⁸⁸ GRODECKI, J.K.: Changes in the Conflict Rule of the Forum. In: International Encyclopedia of Comparative Law Online. Volume III: International Law. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff. Retrieved Apr 29, 2022, from <https://brill.com/view/title/19721> s.1977.

¹⁸⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 388/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dôvodovú správu k ZMPS nepovažujeme za argument v prospech určitého riešenia problému intertemporality, na jej základe len ilustrujeme možné spôsoby aplikácie teoretických prístupov v praxi.

Uvedomujeme si, že právnou teóriou navrhovaný negatívny prístup naráža na zákaz pravej retroaktivity,¹⁹⁰ ktorý sa v slovenskom práve odvodzuje od princípu právneho štátu zakotveného v čl. 1 Ústavy SR a od ktorého sa je možné odchyliť len výnimočne a len výslovným ustanovením obsiahnutým v pozitívnom práve.¹⁹¹ V slovenskom medzinárodnom práve súkromnom také ustanovenie, ktoré by umožňovalo či už pravú alebo nepravú retroaktivitu absentuje, preto niektorí autori uvádzajú, že „je nutné vychádzať zo všeobecnej zásady, že zákony nepôsobia spätne.“¹⁹² Aj napriek absencii normatívneho ustanovenia, ktoré by pripúšťalo nepriamu retroaktivitu však títo autori v prípade právnych vzťahov trvalej povahy, medzi ktoré, podľa nášho názoru patrí aj statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, pripúšťajú nepravú retroaktivitu, keď uvádzajú, že „tu bude potrebné právne skutočnosti, na ktorých základe takéto trvalé vzťahy vznikli, t. j. ich platnosť a existenciu, posúdiť podľa rozhodného práva určeného na základe ustanovení ZMPS, platných pred nadobudnutím účinnosti zákona... po nadobudnutí účinnosti zákona je však tieto právne vzťahy potrebné posudzovať podľa rozhodného práva určeného na základe ustanovení nového zákona.“¹⁹³ Tento prístup našiel svoje normatívne vyjadrenie v novom českom ZMPS a je inšpirovaný rezolúciou, ktorú pod názvom „The Problem of Choice of Time in Private International Law“ v roku 1981 vydal Inštitút pre medzinárodné právo.

Z pohľadu nami skúmanej problematiky navrhovaný prístup znamená, že ak sa dieťať, slovenský občan, narodilo za účinnosti pôvodnej kolíznoprávnej úpravy v cudzine a žije v cudzine, určenie materstva a otcovstva sa spravuje slovenským právom, od účinnosti novej kolíznoprávnej úpravy by sa však zapretie otcovstva spravovalo právom štátu obvyklého pobytu dieťaťa. Je však potrebné zdôrazniť, že ani v tomto prípade nie je daný normatívny základ na aplikáciu nepriamej retroaktivity zo strany slovenských orgánov.

Uvedené prístupy právnej teórie dokazujú, že v niektorých prípadoch s cudzím prvkom, svedčia dôvody, pre ktoré bol v slovenskom práve prijatý zákaz retroaktivity, v prospech jej pripustenia. Konkrétne v prípade, keď bol v cudzine podľa práva štátu obvyklého pobytu dieťaťa kreovaný statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom ale rozhodné právo určené na základe pôvodnej slovenskej kolíznoprávnej úpravy s určitou právnou skutočnosťou vznik statusového pomeru nespája, nie je vhodné úplne vylúčiť možnosť aplikácie novej kolíznoprávnej úpravy, ktorá odkazuje na použitie práva štátu obvyklého pobytu dieťaťa aj na posúdenie otázky vzniku a existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ak statusový pomer zodpovedá sociálnej realite a jeho cezhraničná kontinuita je v najlepšom záujme dieťaťa. Bez pripustenia pravej retroaktivity v určitej obmedzenej podobe, by totiž také statusové pomery, ktoré boli kreované v cudzine a ktoré dali podnet k zmene slovenskej kolíznoprávnej úpravy, ostali v právnom vákuu.

¹⁹⁰ Podľa Lubyho „pravé spätné pôsobenie spočíva v tom, že nový zákon podriaďuje svojej úprave aj právne pomery vzniknuté pred jeho účinnosťou a to zásadne od času ich vzniku; to znamená, že sa podľa neho posudzuje aj vznik predošlých právnych pomerov (najmä platnosť právnych úkonov) a práva a povinnosti účastníkov.“ Citované z diela OVEČKOVÁ, O.: Absencia intertemporálnych ustanovení a retroaktivita právnej normy. In: Súkromné právo. Roč. 2015, č. 9/2015. online legalis.sk

¹⁹¹ CSACH, K.: Intertemporalita novej úpravy rozhodcovského konania. In: Súkromné právo, 8/2015online legalis.sk

¹⁹² KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989. s. 331. Títo autori upozorňujú na odlišný právny názor prezentovaný v judikatúre R 26/1987, s. 512. Rovnaký prístup sa presadil aj v iných európskych štátoch, v ktorých sa problematika intertemporálnych kolízií aj v prípade kolíznoprávnej úpravy rieši za použitia národných predpisov a zásad upravujúcich intertemporalitu vo všeobecnosti. IN: GRODECKI, J. K.: Changes in the Conflict Rule of the Forum. In: International Encyclopedia of Comparative Law Online. Volume III: International Law, Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff. Retrieved Apr 29, 2022, from <https://brill.com/view/title/19721s.1977>.

¹⁹³ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, S. 331.

Pripustenie pravej retroaktivity výkladom právnej normy je nepochybne extrémnym riešením, o to viac je, podľa nášho názoru, potrebné apelovať na zákonodarcu, aby sa v prípade zmeny kolíznoprávnej úpravy statusových pomerov neopomenul vysporiadať s intertemporálnymi ustanoveniami ZMPS takým spôsobom, aby bola zaistená právna ochrana nadobudnutých práv ale tiež možnosť, v tých prípadoch, kedy je to nevyhnutné z dôvodu ochrany právnej istoty, pripustenia nielen nepravej ale v určitej podobe aj pravej retroaktivity novej kolíznoprávnej úpravy.

Intertemporálne kolízie je potrebné odlišiť od situácie tzv. mobilného konfliktu (resp. zmeny štatútu). Kým v prípade intertemporálnej kolízie je potrebné vyriešiť otázku režimu pôsobenia novej a pôvodnej kolíznoprávnej úpravy, pojmom mobilný konflikt označujeme v MPS situáciu, kedy v konkrétnom prípade dochádza v priebehu existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom k faktickej zmene skutočností, ktoré sú podľa kolíznoprávnej úpravy rozhodujúce pre nadviazanie, teda pre určenie rozhodného práva. Preto kým v prípade intertemporálnych kolízií vyvstáva otázka, či aplikovať novú alebo pôvodnú kolíznoprávnú úpravu, v prípade mobilného konfliktu „vzniká otázka, ktorá doba je rozhodná pre použitie kolízneho kritéria, ktoré nie je v kolíznej norme zafixované ku konkrétnemu časovému momentu.“¹⁹⁴ Súčasné znenie ustanovenia § 23 ZMPS umožňuje vznik mobilného konfliktu a to hneď z dvoch dôvodov. Ustanovenia § 23 ods. 1 ZMPS a § 23 ods. 2 ZMPS používajú diametrálne odlišné hraničné určovatele – prvé lex patriae dieťaťa v čase narodenia, druhé obvyklý pobyt dieťaťa. Aplikácia druhého z nich prichádza do úvahy v prípade, keď sa dieťa – slovenský štátny príslušník narodilo a žije a v cudzine, prvé ustanovenie sa aplikuje na určenie rozhodného práva od momentu, keď tento slovenský štátny príslušník prestane v cudzine žiť.

Mobilný konflikt môže nastať aj v súvislosti s tým, že hraničný určovateľ, ktorý používa § 23 ods. 2 ZMPS nie je zafixovaný k žiadnemu časovému okamihu, preto zmenou obvyklého pobytu dieťaťa vyvstáva otázka, aké právo je rozhodné pre posúdenie otázky určenia rodičovstva.

Máme za to, že aj v prípade, že dôjde k vzniku mobilného konfliktu, je potrebné tento posudzovať s ohľadom na právnu istotu dotknutých subjektov, ochranu nadobudnutých práv a tiež s ohľadom na najlepší záujem dieťaťa, za ktorý sa v prípade statusových pomerov vo všeobecnosti považuje záujem na ich stabilite. Preto pokiaľ podľa doterajšieho štatútu¹⁹⁵ bol platne ex lege kreovaný statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, existencia tohto statusového pomeru musí byť uznaná aj podľa štatútu nového.¹⁹⁶ Iný výklad by bol, z hľadiska princípu právnej istoty, ochrany nadobudnutých práv a najlepšieho záujmu dieťaťa neprijateľný.

¹⁹⁴ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 7.

¹⁹⁵ Pojem štatút chápeme zhodne s Kučerom a Tichým ako „právny poriadok, ktorým sa spravuje právny vzťah“. KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 8. Je to teda právny poriadok určený na základe relevantnej kolíznej normy lex fori pričom s ohľadom na § 35 ZMPS zohľadňujeme nielen hmotnoprávne ustanovenia ale aj kolízne normy tohto právneho poriadku.

¹⁹⁶ Obdobne v kontexte zmien vecného štatútu uvádza Šimka: „Nový statut však přejímá věc v takové věcněprávní pozici, jakou jí propůjčil dosavadní statut... Zásadně proto nový věcný statut uznává právo k věci, jež platně vzniklo podle předpisů dřívějšího statutu, i v oboru své působnosti.“ ŠIMKA, K.: Mobilní konflikty a jejich řešení v mezinárodním právu soukromém ČR, SRN, Rakouska a Švýcarska. Právní rozhledy, 2000, č. 12, s. 545 – 550.

Hraničné určovatele

Pri bližšom skúmaní súčasnej kolíznoprávnej úpravy obsiahnutej v § 23 ods. 1 až 3 ZMPS zistíme, že tieto ustanovenia pre otázky určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva používajú tri hraničné určovatele, ktorými sú štátna príslušnosť, ktorú dieťa nadobudlo narodením; obvyklý pobyt dieťaťa a lex fori. Lex fori je uplatniteľné subsidiárne len v prípade, že dieťa žije v Slovenskej republike a aplikácia lex fori je v záujme dieťaťa.

Nie všetky uvedené kritériá sú aplikovateľné na všetky prípady určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva s cudzím prvkom, ale zákonodarca **vytvára štyri skupiny** situácií, ktoré odlišuje z hľadiska ich kolíznoprávnej úpravy.

Nasledujúca klasifikácia situácií nie je komplexná v tom zmysle, že nevytvára podkategórie pre prípady, že dieťa, o ktorého status ide, je bez štátnej príslušnosti alebo narodením nadobudlo štátnu príslušnosť viacerých štátov. Pre takéto prípady bude nevyhnutné pripustiť aplikáciu pravidiel stanovených v § 33 ZMPS, ktoré sú primárne učené pre prípady, kedy je štátna príslušnosť hraničným určovateľom, a na ich základe posúdiť, či je dieťa slovenským štátnym príslušníkom.

Kvalifikácia nezohľadňuje posudzovanie platnosti uznania rodičovstva, ktoré je upravené v § 23 ods. 4 ZMPS a ktorému bude venovaná osobitná pozornosť v samostatnej časti nižšie.

Prvú skupinu prípadov predstavuje určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva v prípade detí, ktoré narodením nenadobudli slovenskú štátnu príslušnosť a nežijú na území Slovenskej republiky. V takýchto prípadoch sa určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva spravuje právom štátu, ktorého štátnu príslušnosť nadobudlo dieťa narodením. Miesto obvyklého pobytu dieťaťa sa na účely určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva nezohľadňuje a kolíznoprávna úprava určenia rodičovstva neobsahuje žiadne mechanizmy umožňujúce pri výbere rozhodného práva zohľadniť záujem dieťaťa príp. materiálnu spravodlivosť.

Druhú skupinu prípadov predstavuje určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva detí, ktoré narodením nenadobudli slovenskú štátnu príslušnosť ale žijú na Slovensku. Pri tejto skupine prípadov sa síce tiež aplikuje na určenie (zistenie alebo zapretie) otcovstva právo štátu, ktorého štátnu príslušnosť nadobudlo dieťa narodením, ale ak je to v záujme dieťaťa, je možné takto určené rozhodné právo neaplikovať ale uplatniť lex fori. Slovenské právo tu síce vystupuje ako lex fori, ale s ohľadom na požiadavku, aby dieťa žilo na Slovensku, je zároveň aj právom štátu, v ktorom dieťa žije.

Tretiu skupinu prípadov predstavuje určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva v prípade detí, ktoré narodením nadobudli Slovenskú štátnu príslušnosť a ktoré sa buď narodili v cudzine ale žijú na Slovensku alebo sa na Slovensku aj narodili a aj tu žijú. V týchto prípadoch sa rodičovstvo učí (zistí alebo zaprie) podľa slovenského práva.

Štvrtú skupinu prípadov predstavuje určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva detí, ktoré narodením nadobudli slovenskú štátnu príslušnosť ale ktoré sa narodili aj žijú v cudzine. V takomto prípade je rozhodným právo štátu obvyklého pobytu dieťaťa opäť bez toho, aby slovenská kolíznoprávna úprava obsahovala mechanizmus umožňujúci pri výbere rozhodného práva zohľadniť záujem dieťaťa a príp. materiálnu spravodlivosť.

Odhladnuc od komplikovanosti tejto právnej úpravy je diskutabilné, či vytvorenie práve takýchto skupín prípadov je odôvodnené. Napr. ak je možné v prípade dieťaťa cudzinca, štátneho príslušníka štátu X, ktorý žije na Slovensku, neaplikovať právo štátu X ale v záujme dieťaťa aplikovať slovenské právo, prečo je možnosť subsidiárnej aplikácie slovenského práva vylúčená v prípade slovenského občana, ktorý sa narodil a žije v štáte X

a teda rozhodným právom na základe § 23 ods. 2 ZMPS je rovnako právo štátu X? Alebo prečo je možné v prípade slovenských občanov narodených a žijúcich v cudzine aplikovať právo štátu ich obvyklého pobytu a tiež v prípade detí – cudzincov žijúcich na Slovensku – subsidiárne slovenské právo (teda právo štátu, kde tieto deti žijú), ale v prípade dieťaťa – slovenského občana – ktoré sa narodilo na Slovensku (napr. medicínska turistika alebo predčasný pôrod počas návštevy SR) ale žije v cudzine, nie je možné podporne, ak je to v záujme dieťaťa, aplikovať právo štátu jeho obvyklého pobytu?

Domnievame sa, že tak ako slovenská kolíznoprávna úprava nerozlišuje medzi deťmi narodenými v manželstve a mimo manželstva,¹⁹⁷ bolo by vhodné, zjednotiť kolíznoprávnu úpravu určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva detí bez ohľadu na to, akú štátnu príslušnosť nadobudli narodením a či žijú na Slovensku alebo nie.

Pri úvahách o podobne zákonnej kolíznej normy upravujúcej určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva považujeme za dôležité akcentovať dvojakú funkciu, ktorú táto kolízna norma v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom plní.

Jednak je to norma, ktorá sa uplatní v prípade, že Slovenská republika je prvým štátom, v ktorom ku kreovaniu statusového pomeru medzi dieťaťom a rodičom dochádza, najčastejšie pri narodení dieťaťa v tuzemsku, v prípadoch s cudzím prvkom. Hoci táto situácia nie je bezprostredným predmetom záujmu tejto práce, je potrebné uviesť, že slovenská kolíznoprávna úprava má v takýchto prípadoch zabezpečiť primárne stabilitu statusového pomeru, teda že podľa slovenského práva (vrátane kolíznych noriem) kreovaný statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom bude akceptovaný aj zo strany iných štátov, najmä štátu, ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením. Je preto potrebné oceniť využitie kolízneho kritéria štátnej príslušnosti dieťaťa v čase narodenia a zohľadňovanie kolíznoprávnych ustanovení rozhodného práva (§ 35 ZMPS), pričom aplikácia slovenského hmotného práva v niektorých prípadoch (ak dieťa - cudzinec žije na Slovensku) je len podporná a podmienená záujmom dieťaťa na jej aplikácii. Takáto právna úprava vytvára priestor pre rešpektovanie odlišností hmotnoprávnej a kolíznoprávnej úpravy cudzieho štátu.

My sa zameriavame sa na situácie, kedy k určeniu rodičovstva došlo ex lege v cudzine a na Slovensku sa existencia statusového pomeru posudzuje ex post. V takomto prípade je kolízna norma upravujúca určenie rodičovstva nástrojom tzv. kolíznoprávneho uznania. Akceptovanie statusového pomeru kreovaného v cudzine na základe tuzemskej kolíznej normy prispieva k prechádzaniu vzniku krivajúceho rodičovstva a spravidla je v záujme dieťaťa. Zároveň, statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom je vzťahom dlhodobého charakteru a nezriedka, ako upozorňuje aj dôvodová správa k ZMPS, potreba jeho kolíznoprávneho uznania v tuzemsku vyvstáva až s odstupom niekoľkých rokov od jeho kreovania v cudzine, príp. dokonca až po smrti rodiča alebo dieťaťa v dedičskom konaní. V takýchto situáciách preto môže byť využívanie jediného kolízneho kritéria prí-

¹⁹⁷ A to na rozdiel od napr. dánskej kolíznoprávnej úpravy, v zmysle ktorej sa otcovstvo dieťaťa narodeného počas manželstva spravuje právom domicilu manžela v čase počatia dieťaťa a v prípade detí narodených mimo manželstva sa aplikuje dánske právo, hoci, ako uvádzajú autori, tento prístup je v dánskej doktríne sporný. FOGT, M. M.: Denmark. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 3, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 2034. Podobne tiež rumuská kolíznoprávna úprava odlišne upravuje určovanie rodičovstva v prípade detí narodených v manželstve a detí narodených mimo manželstva. COTIGA, A. – ASOSKOV, A.: Romania. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 3, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 2450.

liš rigidné a môže viesť ku vzniku krívajúcich pomerov, preto je vhodné zvážiť zavedenie možnosti zohľadniť v štádiu kolíznoprávneho uznania viaceré právne poriadky. Pretože, ako uvádza Valdhans, v kontexte osvojenia „možnosť hodnotiť splnenie podmienok pre osvojenie perspektívou väčšieho počtu právnych poriadkov je z tohto pohľadu možným flexibilným mechanizmom, ktorý umožní konštatovať naplnenie podmienok vo väčšom počte prípadov.“¹⁹⁸

Aj súčasná slovenská kolíznoprávna úprava využíva viaceré kolízne kritéria, ako vyplýva z prehľadu uvedeného vyššie, avšak v jednotlivých situáciách s cudzím prvkom je stanovené len jediné alebo jediné základné kolízne kritérium a ak sa podporne, v záujme dieťaťa, umožňuje aplikovať iné právo, je to len *lex fori*.

V záujme dosiahnutia cieľa predchádzania vzniku krívajúcich pomerov navrhujeme vychádzať z hraničných určovateľov využívaných súčasnou kolíznoprávnu úpravou a to štátnej príslušnosti dieťaťa v čase narodenia¹⁹⁹ a obvyklého pobytu dieťaťa²⁰⁰ a tiež *lex fori*, ale umožniť ich aplikáciu na všetky prípady určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. V záujme zaistenia právnej istoty a predvídateľnosti ako aj s ohľadom na to, že kolíznoprávna úprava sa využíva nielen na účely kolíznoprávneho uznania statusového pomeru, považujeme za vhodné ponechať ako základné kolízne kritérium *lex patriae* dieťaťa v čase narodenia a ostatné kritéria aplikovať alternatívne, ak je to v záujme dieťaťa. Ak je daný záujem dieťaťa na právnom uznaní takého statusového pomeru kreovaného v cudzine, ktorý zodpovedá biologickej a aj sociálnej realite a tento statusový pomer existuje podľa práva štátu obvyklého pobytu dieťaťa a nie podľa *lex patriae* dieťaťa v čase narodenia, malo by byť aplikované právo štátu obvyklého pobytu dieťaťa.

Výhodou alternatívne usporiadaných hraničných kritérií v kolíznej norme je, ako uvádza Zavadilová²⁰¹ možnosť už v štádiu výberu rozhodného práva prihliadať na hmotné právo dotknutých právnych poriadkov a výsledok, ktorý by malo ich použitie pre daný súkromnoprávny vzťah.

Alternatívne usporiadané hraničné určovatele so zohľadňovaním záujmu dieťaťa v štádiu výberu rozhodného práva nachádzame v právnych poriadkoch viacerých postkomunistických štátov, napr. albánsky kódex MPS využíva v otázkach rodičovstva (určenia a zapretia) ako základný hraničný určovateľ *lex patriae* dieťaťa v čase narodenia a ak je to v najlepšom záujme dieťaťa, aplikuje sa právo štátu obvyklého pobytu dieťaťa v čase podania návrhu alebo právo, ktorým sa spravujú osobné vzťahy rodičov v čase narodenia dieťaťa.²⁰² Bulharský kódex MPS v čl. 83 umožňuje namiesto *lex patriae* dieťaťa v čase narodenia aplikovať, ak je to v záujme dieťaťa, právo štátu, ktorého je dieťa štátnym príslušníkom alebo kde má obvyklý pobyt v čase určenia rodičovstva (čl. 82 ods. 2) alebo právo, ktorým

¹⁹⁸ VALDHANS, J.: Odchylky od neutrálneho kolízneho riešenia. Habilitačná práca. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 76.

¹⁹⁹ Využívanie kritéria štátnej príslušnosti dieťaťa v čase narodenia môže viesť k zacykleniu z dôvodu, že v prípade štátov využívajúcich *ius sanguinis* sa štátna príslušnosť dieťaťa odvíja od štátnej príslušnosti rodiča. Tento hraničný určovateľ má však v našich podmienkach dlhoročnú tradíciu a z aplikačnej praxe a ani akademického prostredia nezaznievajú hlasy na jeho zmenu.

²⁰⁰ Nezařixovaním hraničného kritéria k žiadnemu časovému momentu sa opäť vytvára priestor pre zohľadnenie viacerých právnych poriadkov.

²⁰¹ ZAVADILOVÁ, L.: Zpětný a další odkaz a alternativní hraniční určovatel. In: ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – VALDHANS, J.: Dny práva 2015 – Days of law 2015, Část IV. Kodifikace obecné části kolizního práva – cesta či omyl? Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2016, s. 241.

²⁰² BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of private international law. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 2912.

sa spravujú osobné vzťahy medzi rodičmi dieťaťa v čase narodenia (čl. 82 ods. 2).²⁰³ Alternatívne usporiadané hraničné kritériá nachádzame tiež v estónskom kódexe MPS, základný hraničný určovateľ bydlisko dieťaťa v čase narodenia je doplnený alternatívnym kritériom práva štátu bydliska rodiča alebo v prípade zapretia rodičovstva dieťaťom je možné tiež aplikovať právo štátu bydliska dieťaťa v čase zapretia.²⁰⁴ Maďarský ZMPS v čl. 18 vychádza zo základného kolízneho kritéria štátnej príslušnosti dieťaťa v čase narodenia dieťaťa, pričom ak podľa tohto práva nie je rodičovstvo určené, uplatní sa, ak je to v záujme dieťaťa, právo štátu, ktoré má s prípadom úzku väzbu.²⁰⁵ Občiansky zákonník Litvy rovnako používa alternatívne usporiadané kolízne kritériá - právo štátu, ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením, právo štátu domicilu dieťaťa v čase narodenia alebo právo domicilu jedného z rodičov dieťaťa alebo štátna príslušnosť jedného z rodičov v čase narodenia dieťaťa, ktoré sa uplatnia v závislosti od toho, čo je v záujme dieťaťa.²⁰⁶

Zaujímavé napr. je, že české medzinárodné právo súkromné okrem alternatívne usporiadaných kolíznych kritérií nevyklučuje v prípade určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva aplikáciu únikovej klauzuly podľa § 24 ods. 1 nového českého ZMPS, ktorá vo veľmi výnimočných prípadoch umožňuje neaplikovať rozhodné právo určené na základe § 54 nového ZMPS, ak by sa jeho použitie javilo neprimerané a odporujúce rozumnému a spravodlivému usporiadaniu vzťahov účastníkov, a použiť právo, ktorého použitie takýmto usporiadaniu zodpovedná. Pri aplikácii únikovej klauzuly je podľa tohto ustanovenia potrebné zvážiť súhrn všetkých okolností veci a najmä odôvodnené očakávania účastníkov ohľadne použitia iného právneho poriadku, pričom aplikáciou tejto únikovej klauzuly nesmú byť dotknuté práva iných osôb.

Všeobecnú únikovú klauzulu nachádzame aj v článku 8 nového maďarského kódexu MPS, ktorý umožňuje vo výnimočných prípadoch aplikovať právo štátu, s ktorým má prípad zjavne užšiu väzbu.

Využívanie takýchto únikových klauzúl by mohlo predstavovať nástroj, akým sa kolíznoprávna úprava môže vysporiadať s výzvami asistovanej reprodukcie a reprodukčnej turistiky. Je preto na zváženie, či alternatívne usporiadané kolízne kritériá nedoplní o obdobné ustanovenie. Flexibilita tohto ustanovenia by z hľadiska kolíznoprávneho uznávania bola vítaná, pretože zvyšuje predpoklad uznania statusového pomeru kreovaného v cudzine, otázne je, či v prípade statusových pomerov medzi rodičmi a deťmi nedať prednosť predvídateľnejšiemu kolíznoprávnemu riešeniu a prípadnú unikovanú klauzulu neobmedziť len na tie prípady, kedy je existencia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom posudzovaná ako prejudiciálna otázka. Tejto otázke sa budeme venovať v 4. kapitole tejto práce.

Jeden z nástrojov, ktorý už v súčasnosti prispieva ku kolíznoprávnemu uznaniu sta-

²⁰³ BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of private international law*. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3035.

²⁰⁴ BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of private international law*. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3175.

²⁰⁵ BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of private international law*. Volume 4, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 3295.

²⁰⁶ RAVLUŠEVIČIUS, P.: Lithuania. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of private international law*. Volume 3, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 2293.

tusového pomeru rodiča a dieťaťa kreovaného v cudzine, je veľmi flexibilná právna úprava remisie a transmisie v § 35 ZMPS, ktorá umožňuje zohľadňovať nielen hmotnoprávne ustanovenia rozhodného práva určeného na základe § 23 ZMPS ale tiež právo, na ktoré odkazuje kolízna norma rozhodného práva, čím sa rozširuje okruh právnych poriadkov, podľa ktorých môže byť posúdené splnenie podmienok existencie tohto pomeru. Tento spôsob úpravy remisie a transmisie je potrebné, z hľadiska predchádzania vzniku krivajúceho rodičovstva, hodnotiť veľmi pozitívne.

V neposlednom rade je potrebné uviesť výhrady verejného poriadku (§ 36 ZMPS), v dôsledku aplikácie ktorého môže dôjsť k vzniku krivajúceho rodičovstva a to z dôvodu odmietnutia aplikácie cudzieho právneho predpisu (resp. konkrétneho ustanovenia), ktorého účinky by boli nezlučiteľné s verejným poriadkom Slovenskej republiky. Ak slovenský orgán aplikácie práva odmietne aplikovať ustanovenie cudzieho predpisu, na základe ktorého bol v cudzine kreovaný statusový pomer a podľa práva, ktoré sa použije ako náhradné, nie sú splnené podmienky pre vznik takéhoto pomeru, vzniká situácia tzv. krivajúceho rodičovstva.

S ohľadom na odlišnosti hmotnoprávnych úprav štátov v súčasnosti je vysoko nepravdepodobné, že by došlo k vypusteniu inštitútu výhrady verejného poriadku zo ZMPS.

Uznanie rodičovstva

Aj pre otázku platnosti uznania rodičovstvom teda „dobrovoľný prejav vôle o uznaní rodičovstva“ platí, že sa spravuje právom štátu určeného na základe § 23 ods. 1 až 3 ZMPS. Podporná kolízna norma v § 23 ods. 4 ZMPS stanovuje, že k platnosti uznania postačí, ak sa stane podľa práva štátu, v ktorom k uznaniu došlo. Toto ustanovenie upravuje nielen podmienky formálnej ale aj materiálnej platnosti uznania rodičovstva, čo nepochybne znižuje mieru rizika vzniku krivajúcich pomerov.

Z hľadiska aplikačnej praxe však môže byť sporné, či sa toto ustanovenie uplatní aj na posúdenie otázky, či v konkrétnom prípade uznanie otcovstva vôbec prichádza do úvahy. Inými slovami, posúdi sa otázka, či je možné uznať otcovstvo k dieťaťu, ktoré sa narodilo za trvania manželstva matky dieťaťa s iným mužom výlučne podľa práva určeného na základe § 23 ods. 1 až 3 ZMPS alebo aj na posúdenie tejto otázky je možné aplikovať právo určené na základe § 23 ods. 4 ZMPS teda právo štátu, kde k uznaniu rodičovstva došlo?

S ohľadom na kogentnosť kolíznoprávnej úpravy určovania rodičovstva a požiadavku právnej istoty a predvídateľnosti sa domnievame, že ustanovenie § 23 ods. 4 ZMPS je aplikovateľné len na prípady, kedy je uznanie rodičovstva prípustné podľa práva určeného na základe § 23 ods. 1 až 3 ZMPS. V záujme zvýšenia právnej istoty však navrhujeme, aby sa toto ustanovenie výslovne doplnilo o dovetok „ak je uznanie rodičovstva prípustné podľa práva určeného na základe ods. 1 až 3,“ čím by sa vyjasnil aplikačný vzťah § 23 ods. 4 ZMPS k ostatným kolíznym normám v tomto ustanovení.

2.2.1.3 Uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Právna úprava uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia a zapretia) rodičovstva je upravená v časti 3 oddielu II ZMPS. Táto právna úprava sa viackrát významne menila.

Za jej prvú komplexnú kodifikáciu vďačíme **OSP z roku 1950**. Táto právna úprava vyčleňovala, čo do procesného spôsobu a vecných podmienok uznania, cudzie rozhodnu-

tia v manželských veciach a vo veciach zistenia alebo zapretia otcovstva²⁰⁷ ustanoveniami § 640 a 643 OSP z roku 1950 zo všeobecnej právnej úpravy uznávania cudzích rozhodnutí. Uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach osvojenia nebolo osobitne upravené a vo vzťahu k týmto cudzím rozhodnutiam sa aplikovala všeobecná právna úprava použiteľná aj napr. vo vzťahu k uznaniu cudzích rozhodnutí v majetkových veciach.

Z hľadiska podmienok a spôsobu uznania cudzieho rozhodnutia vo veciach zistenia a zapretia otcovstva sa rozlišovalo, či obaja rodičia a dieťa v čase vydania cudzieho rozhodnutia boli alebo neboli štátnymi príslušníkmi Československa. V prípade, ak sa cudzie rozhodnutie netýkalo československých štátnych príslušníkov, uznávalo sa, bez osobitného konania. Uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach zistenia alebo zapretia otcovstva, ak aspoň jeden z rodičov alebo dieťa boli československými štátnymi príslušníkmi bolo možné len osobitným výrokom Najvyššieho súdu ČSR.

Ak posudzujeme túto právnu úpravu z hľadiska predchádzania vzniku krivajúcich právnych pomerov, je možné konštatovať, že v prípade, že sa cudzie rozhodnutie netýkalo československého občana, jeho uznanie bolo pravidlom, z ktorého výnimky boli zriedkavé. Zaujímavý bol postoj československého zákonodarcu k situácii, kedy v dôsledku neuznania cudzieho rozhodnutia v niektorom z domovských štátov dotknutých cudzincov došlo k vzniku krivajúceho rodičovstva. V takomto prípade sa Československo zaradilo medzi tie štáty, ktoré cudzie rozhodnutie neuznali a to bez ohľadu na to, či by boli dané iné dôvody pre jeho neuznanie na našom území.

V prípade cudzích statusových rozhodnutí, ktoré sa týkali československých občanov, v dôsledku pomerne prísne nastavených podmienok uznania, bolo možné uznanie len takých cudzích rozhodnutí, ktoré vydal orgán cudzieho štátu s dostatočne intenzívnou väzbou k prejednávanej veci, keďže sa v rámci uznávacieho konania skúmala medzinárodná právomoc súdu, ktorý cudzie rozhodnutie vydal. Zároveň bolo možné uznať len také cudzie rozhodnutie, ku ktorému by mohol dospieť v konkrétnom prípade aj československý súd,²⁰⁸ čo s ohľadom na odlišnosti hmotnoprávnej úpravy mohlo viesť k vzniku krivajúceho rodičovstva. Súdobá literatúra sa prípadmi krivajúceho rodičovstva osobitne nezaoberala a chýbajúce štatistické informácie nám neumožňujú zodpovedať otázku či a v akom rozsahu reálne spôsobovala vtedajšia právna úprava vznik krivajúceho rodičovstva.

Positívnom vtedajšej československej právnej úpravy bolo, že sa ani v prípade, keď sa cudzie rozhodnutie o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva týkalo československých občanov, neskúmala vzájomnosť zo strany cudzieho štátu. Toto považujeme za významný a moderný prvok vtedajšej právnej úpravy, ktorým zákonodarca na jednej strane zdôraznil záujem na priestorovej stabilite statusových pomerov, ktoré vznikli na základe cudzieho rozhodnutia v cudzine a tento záujem nadradil požiadavke rovnakého zaobchádzania s československými občanmi v cudzine. Na druhej strane tým zároveň vytvoril predpoklady pre hladšie uznávanie československých rozhodnutí v obdobných veciach v tých štátoch, ktoré zakotvili požiadavku faktickej vzájomnosti ako podmienku uznania cudzích roz-

²⁰⁷ Uznávanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia materstva nebolo na našom území výslovne upravené až do prijatia zákona č. 35/2006 Z.z. o rodine. Právna teória sa nezhodovala na tom, či sa v prípade týchto cudzích rozhodnutí môže aplikovať režim použiteľný na cudzie rozhodnutia o určení otcovstva alebo nie. Oba prístupy mali svojich zástancov aj odporcov.

²⁰⁸ Keďže sa v rámci uznávacieho konania skúmalo, ako je uvedené vyššie v texte, či súd cudzieho štátu zistil skutkový základ spôsobom vyhovujúcim príslušným ustanoveniam československého práva a či aplikoval právo, ktoré je zhodné alebo podstatne blízke československému právu.

hodnutí vo svojich právnych úpravách.²⁰⁹ Takýto prístup sa zachoval a uplatňuje sa aj v súčasnosti.

Na právnu úpravu OSP z roku 1950 nadväzovala právna úprava v ZMPS z roku 1963. Tento zákon, v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou zachováva procesný spôsob uznania cudzích statusových rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) otcovstva a zároveň znižuje počet prekážok uznania, čím prispieva k zvýšeniu pravdepodobnosti uznania cudzieho rozhodnutia v statusových veciach týkajúcich sa československých občanov ale aj občanov cudzích štátov.

Od účinnosti ZMPS z roku 1963 bola právna úprava uznávania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) otcovstva významnejšie zmenená až po roku 1989.

Významnú zmenu v tomto smere predstavoval zákon č. 48/1996 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov, ktorý osobitnú úpravu uznávania cudzích rozhodnutí v manželských veciach a vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) otcovstva rozšíril aj na cudzie rozhodnutie vo veciach osvojenia, avšak len tých, ktoré sa týkali dieťaťa, ktoré bolo slovenským štátnym príslušníkom.²¹⁰ Aplikčná prax túto úpravu považovala za nedostatočnú, na čo poukazuje dôvodová správa k zákonu č. 589/2003 Z.z.,²¹¹ ktorým sa režim obligatórneho uznania cudzích rozhodnutí osobitným výrokom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky rozšíril na všetky prípady, kedy orgán cudzieho štátu rozhodol vo veci osvojenia dieťaťa za predpokladu, že dieťa alebo jeden z osvojiteľov boli slovenskými štátnymi príslušníkmi.

Túto zmenu, teda zrovnoprávnenie procesného spôsobu a vecných podmienok uznania cudzích rozhodnutí vo veciach osvojenia dieťaťa s rozhodnutiami vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) otcovstva (a neskôr aj materstva) považujeme za dôležitú. Vďaka nej sa totiž v prípadoch asistovanej reprodukcie (najmä náhradného materstva), ak o vzniku statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom rozhodujú orgány cudzieho štátu, stáva pre posúdenie režimu, v ktorom sa takéto cudzie rozhodnutie na Slovensku uzná, irelevantným, či cudzie orgány pri zakladaní takéhoto právneho pomeru aplikovali inštitút osvojenia alebo inštitút určenia rodičovstva. Tento prístup slovenského zákonodarcu prispieva, podľa nášho názoru, k zvýšeniu právnej istoty dotknutých osôb, keďže nie je sporné, aké podmienky a spôsob uznania sa na Slovensku uplatnia na uznanie cudzieho statusového rozhodnutia resp. tieto nie sú ovplyvnené tým, na podklade akého právneho inštitútu statusový pomer v cudzine vznikol.

Iný prístup k tejto otázke zvolil český zákonodarcu, ktorý v novom českom ZMPS stanovuje diametrálne odlišné podmienky a spôsob uznania cudzích rozhodnutí vo veciach osvojenia a vo veciach určenia (zistenia a zapretia) rodičovstva. O uznaní nielenže rozhodujú odlišné orgány ale napr. medzi prekážky uznania cudzích rozhodnutí vo veciach

²⁰⁹ Ako uvádza Haťapka: „Vo vzťahu k štátom, ktoré vyžadujú faktickú vzájomnosť, to vyjasnilo situáciu: absencia požiadavky vzájomnosti umožňuje štátu, ktorý vyžaduje len faktickú vzájomnosť, aby akceptoval pre svoje potreby, že SR vzájomnosť zaručuje (pretože vie uznať a vykonať rozhodnutie tohto štátu), a taký štát teraz nemôže uznanie slovenského rozhodnutia odmietnuť len z dôvodu absencie vzájomnosti.“ HAŤAPKA, M.: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznanie a výkon). In: Justičná revue, č. 3/2015, s. 285.

²¹⁰ Cieľom tejto právnej úpravy bolo, ako uvádza dôvodová správa k tejto novele, ochrana slovenských detí v prípade ich osvojenia cudzincom.

²¹¹ zákonu č. 589/2003 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

osvojenia v zmysle § 63 českého ZMPS patrí výlučná právomoc českých súdov ale aj to, že cudzí súd rozhodol o osvojení, ktoré by nebolo prípustné podľa hmotnoprávných ustanovení českého práva. Takéto prekážky uznania sa neuplatňujú v prípade cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva v zmysle § 55 českého ZMPS. Na túto právnu úpravu nadväzujú významné nálezy Ústavného súdu ČR.

Ústavný súd Českej republiky v náleze zo dňa 29. júna 2017, č.k. I. ÚS 3226/16 vydanom v konaní o individuálnej sťažnosti konštatoval, že „neuznanie cudzieho rozhodnutia, ktorým bolo určené rodičovstvo k dieťaťu dvoch osôb rovnakého pohlavia v situácii, kedy už rodinný život bol medzi týmito osobami fakticky a právne konštituovaný formou náhradného materstva, z dôvodu, že české právo neumožňuje rodičovstvo dvoch osôb rovnakého pohlavia, je v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa chráneným čl. 3 Dohovorom o právach dieťaťa. V prípade, že medzi osobami rodinný život, vzniknutý na legálnej báze už existuje, je povinnosťou všetkých orgánov verejnej moci jednať tak, aby sa tento vzťah mohol rozvíjať, a musia byť rešpektované právne záruky, ktoré chránia vzťahy dieťaťa a jeho rodiča.“

V novšom náleze Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 15. decembra 2020, č.k. Pl.ÚS 6/20 v konaní o návrhu na zrušenie časti § 63 ods. 1 ČZMPS v slovách „a osvojenie by bolo prípustné aj podľa hmotnoprávných ustanovení českého práva“ bol návrh krajského súdu na zrušenie tejto časti zamietnutý, čo má za následok, že naďalej sa v Českej republike odmieta uznanie cudzieho rozhodnutia vo veci osvojenia vtých prípadoch, kedy by osvojenie nebolo prípustné podľa hmotnoprávných ustanovení českého práva.

V nadväznosti na nález Ústavného súdu Českej republiky bol zamietnutý návrh navrhovateľov – registrovaných partnerov – štátneho príslušníka Republiky Trinidad a Tobago a štátneho príslušníka Českej republiky na uznanie rozhodnutia štátu New Jersey, Spojené štáty americké, ktorým bolo rozhodnuté o osvojení maloletých navrhovateľmi a to práve s poukazom na ustanovenie § 63 ods. 1 nového českého ZMPS.

Z uvedeného tak vyplýva, že kým v Českej republike nedôjde k zmene súčasnej právnej úpravy, bude pre posúdenie režimu uznania cudzieho rozhodnutia, ktoré v cudzine založilo statusový vzťah medzi rodičom a dieťaťom rozhodujúce, či takéto cudzie rozhodnutie bude kvalifikované ako rozhodnutie o osvojení alebo rozhodnutie o určení rodičovstva. V prípadoch náhradného materstva pravdepodobne nebude pre túto kvalifikáciu rozhodujúce, aký právny inštitút bol v cudzine aplikovaný na založenie tohto statusu ale kritéria stanovené v náleze Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 29. júna 2017, č.k. I. ÚS 3226/16.

Z hľadiska vývoja slovenskej právnej úpravy uznávania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je potrebné akcentovať ďalšie zmeny, ktoré priniesla novela ZMPS zákon č. 589/2003 Z.z. a ktorými bol ešte viac zúžený počet prekážok uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. Napr. v prípade rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) otcovstva ak jeden z rodičov alebo dieťa je slovenským občanom, bola vypustená požiadavka, aby skutkový základ bol zistený spôsobom v podstate vyhovujúcim príslušným ustanoveniam slovenského práva a v prípade tých statusových rozhodnutí, ktoré sa netýkajú slovenských občanov, bola vypustená požiadavka, aby toto rozhodnutie bolo uznané v domovských štátoch všetkých účastníkov.

Sme tak svedkami snahy zákonodarcu minimalizovať dôvody, pre ktoré by v kontexte procesného uznania mohlo dochádzať ku vzniku krívajúceho rodičovstva.

Zákon č. 36/2005 Z.z. rozšíril okruh cudzích rozhodnutí v statusových veciach týkajúcich sa slovenských občanov, pri ktorých sa vyžaduje ich uznanie osobitným výrokom o cudzie rozhodnutia o určení materstva a to tým, že pojem „otcovstvo“ bol v ustanovení § 65 ZMPS nahradený pojmom „rodičovstvo“, čím sa vyriešila sporná otázka, na ktorú dlhodobo upozorňovali autori, či sa cudzie rozhodnutia vo veciach určení materstva uznávajú osobitným výrokom slovenského súdu alebo bez potreby osobitného konania.

V kontexte vývoja právnej úpravy inštitútu uznania cudzích rozhodnutí v statusových veciach nie je možné opomenúť zákon č. 388/2011 Z.z., ktorý zaviedol možnosť, aby na návrh aktívne legitimovaného subjektu, bolo možné rozhodnúť osobitným výrokom o uznaní aj tých cudzích rozhodnutí, pri ktorých takýto spôsob uznania ZMPS alebo medzinárodná zmluva nevyžaduje. Týmto spôsobom je umožnené dotknutým subjektom postaviť otázku uznania cudzích rozhodnutí vo veciach (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ak žiaden z účastníkov konania nie je slovenským občanom, naisto a to s účinkami res iudicata, čo nepochybne prispieva k zvýšeniu právnej istoty dotknutých subjektov.

Novela ZMPS, zákon č. 108/2022 prináša rozšírenie okruhu subjektov, ktoré sú aktívne legitimované na podanie návrhu na neuznanie cudzieho rozhodnutia vo veci určení (zistenia alebo zapretia) rodičovstva o prokurátora v prípadoch, že uznanie je rozpore s verejným poriadkom Slovenskej republiky, čím sa čiastočne vraciame k právnej úprave spred novely č. 589/2003 Z.z., čo uvádza aj samotná dôvodová správa k tejto novele. Návrat je len čiastočný, pretože v minulosti nebola aktívna legitimácia prokurátora limitovaná len na podanie návrhu na neuznanie cudzieho rozhodnutia.

Z uvedeného prehľadu vývoja právnej úpravy uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určení (zistenia alebo zapretia) rodičovstva vyplýva, že slovenská právna úprava tohto inštitútu sa postupne vyvíja smerom k uznaniu cudzích rozhodnutí a aj v snahe zabezpečiť priestorovú kontinuitu statusových pomerov sú prekážky uznania, aj v porovnaní s inými európskymi štátmi, minimálne. Ostáva však výhrada verejného poriadku a tiež obligatórne formálne uznanie cudzieho rozhodnutia osobitným výrokom slovenského súdu v prípade, že sa cudzie rozhodnutie týka slovenských občanov. Tieto budú v 3. kapitole skúmané z hľadiska ich vplyvu na mieru rizika vzniku krívajúceho rodičovstva.

2.2.1.4 Kvalifikácia a právne inštitúty rodičovstva a osvojenia v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom

Právne vzťahy, aké existujú medzi rodičom a dieťaťom ako aj medzi príbuznými rodiča a dieťaťom, vznikajú z pohľadu slovenského hmotného práva nielen ako dôsledok určení rodičovstva ale aj v dôsledku osvojenia.²¹²

Právne inštitúty rodičovstva a osvojenia sú hmotnoprávne upravené v rovnakej, v štvrtej časti slovenského zákona o rodine s názvom „určenie rodičovstva a osvojenie“, čo súvisí s tým, že ide o statusové otázky. Napriek týmto spoločným znakom sa hmotnoprávna úprava oboch inštitútov výrazne odlišuje a reflektuje odlišný účel, ktorý tieto inštitúty plnia v slovenskom práve.

Pojmy rodičovstvo a osvojenie používa aj ZMPS.

Kolízнопrávna úprava určení (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je obsiahnutá v § 23 ZMPS, ktorého kolízne normy odkazujú na právny poriadok štátu, ktorého štátnu príslušnosť nadobudlo dieťa narodením a na obvyklý pobyt dieťaťa, ak sa dieťa narodilo

²¹² Pozri § 97 ods. 1 zákona o rodine.

a žije v cudzine a narodením nadobudlo slovenské občianstvo. Osvojenie je upravené v ustanoveniach § 26 ZMPS, ktorého kolízne normy odkazujú na právo štátu, ktorého príslušníkom je osvojiteľ, či osvojiteľa, príp. právo štátu, v ktorom majú osvojiteľa spoločný obvyklý pobyt. Z uvedeného je teda zrejmé, že aj slovenská kolíznoprávna úprava oboch inštitútov sa diametrálne odlišuje.

Pojmy rodičovstvo a osvojenie²¹³ používajú aj normy slovenského medzinárodného práva procesného. Oddelene je v ZMPS upravená medzinárodná právomoc slovenských súdov na konanie vo veciach (zistenia alebo zapretia) rodičovstva od právnej úpravy medzinárodnej právomoci na konanie vo veciach osvojenia, čím je reflektovaná oddelená procesná úprava v CMP. Naopak uznávanie cudzích rozhodnutí vo veciach osvojenia a vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je čo do spôsobu a podmienok uznania upravené v ZMPS jednotne.

Slovenský zákon o rodine a ani ZMPS neponúkajú legálnu definíciu pojmov rodičovstvo a osvojenie.²¹⁴

Aj napriek uvedenému, by rozlišovanie medzi oboma inštitútmi pri aplikácii zákona o rodine nemalo spôsobovať výraznejšie problémy, hoci aj v tomto smere sa v aplikáčnej praxi vyskytli prípady, kedy justičné orgány boli nútené vyjasniť hranice medzi oboma inštitútmi. Príkladom je uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky,²¹⁵ v odôvodnení ktorého tento súd v kontexte právnej otázky posudzovania platnosti súhlasného vyhlásenia o otcovstve uviedol, že je potrebné skúmať, či v prípade, ak matka dieťaťa a muž v čase urobenia právneho úkonu mali vedomosť o tom, že tento muž nie je biologickým otcom dieťaťa, pretože k uznaniu cudzieho dieťaťa za vlastné mužom, ktorý nie je jeho biologickým otcom, slúži inštitút osvojenia.

Problematickejšie môže byť rozlišovanie medzi inštitútmi osvojenia a rodičovstva na účely aplikácie kolíznych noriem podľa ZMPS a nie je vylúčený ani vznik kvalifikačného problému.²¹⁶

Kvalifikačný problém by nemal vznikáť v prípadoch prirodzenej reprodukcie. V týchto situáciách sú hranice medzi oboma inštitútmi nielen v slovenskom právnom poriadku ale aj v zahraničných úpravách vymedzené pomerne zreteľne.

Kým totiž v prípade inštitútu rodičovstva v slovenskom práve do popredia jasne vystupuje požiadavka súladu právneho a biologického rodičovstva,²¹⁷ ktorá vyplýva z toho, že pri úprave materstva slovenský zákonodarca určuje za právnu matku dieťaťa ženu,

²¹³ Z hľadiska formálnych prameňov medzinárodného práva súkromného je potrebné upozorniť, že Slovenská republika je viazaná Haagskym dohovorom o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach, ktorý bol prijatý 29. mája 1993 a pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť k 1. októbru 2001 a je publikovaný pod č. 380/2001 Z.z. Tento dohovor v článku 4 písm. a) stanovuje, že tento dohovor sa nevzťahuje na určenie alebo popretie rodičovstva. Praktická príručka k vykonávaniu Haagskeho dohovoru o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z 19. októbra 1996 v bode 3.35 k tomuto ustanoveniu dodáva, že „Vylúčenie podľa článku 4 písm. a) sa vzťahuje aj na postavenie (status) dieťaťa narodeného na základe medzinárodnej zmluvy o vynosení dieťaťa náhradnou matkou.“

²¹⁴ A to na rozdiel od napr. českého občianskeho zákonníka, ktorý v ustanovení § 794 legálnu definíciu osvojenia obsahuje: „Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.“

²¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, zo dňa 31. 10.2017 ECLI:SK:NSSR:2017:7213214299.

²¹⁶ „Kvalifikačný problém vzniká, keď pri právnom hodnotení prípadu na účely vyhľadania kolíznej normy, ktorá naň dopadá, vznikajú pochybnosti, pretože dotknuté právne poriadky (t. j. ktoré sú potenciálne použiteľné) sa v tomto hodnotení nezhodujú.“ KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989, s. 7.

²¹⁷ Podobne v kontexte českého práva FRINTOVÁ, D. – FRINTA, O.: Mateřství a otcovství. In: Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 2285.

ktorá dieťa porodila bez ohľadu na jej vôľu stať sa matkou či prípadné dohody, ktoré by boli v rozpore s týmto pravidlom, v prípade určenia otcovstva dopĺňa system právnych domienok otcovstva o právne nástroje, ktoré umožňujú oprávneným subjektom dosiahnuť nápravu, ak právne a biologické rodičovstvo nie sú v súlade.²¹⁸ Inštitút osvojenia naopak nahrádza biologické rodičovstvo a jeho základom je vôľa osvojiteľa osvojiť cudzie dieťa, bez ktorej nie je možné iniciovať proces osvojenia, ktorý je zakončený vydaním súdneho rozhodnutia o osvojení dieťaťa.²¹⁹ Základným rozlišovacím kritériom medzi oboma právnymi inštitútmi je v prípadoch prirodzenej reprodukcie práve prijatie cudzej osoby za vlastnú, ktorou sa osvojenie odlišuje od rodičovstva.²²⁰

Obdobne pristupujú k rozhraničeniu oboch právnych inštitútov právne poriadky iných, najmä európskych štátov. Ako uvádza Králičková, osvojenie je „vo väčšine právnych poriadkov ponímané ako služba maloletému dieťaťu, ako prijatie cudzieho dieťaťa za vlastné. Osvojenie je určené pre maloleté dieťa, ktoré nemôže vyrastať vo svojej vlastnej rodine. Ako inštitút je osvojenie chápané ako subsidiárne riešenie krízy prirodzenej rodiny a ako imitácia alebo fikcia biologického zväzku.“²²¹

Uvedené má z hľadiska aplikácie noriem slovenského medzinárodného práva súkromného za následok, že v prípadoch prirodzenej reprodukcie by nemalo dochádzať ku kvalifikačnému problému, pretože je vysoko pravdepodobné, že „všetky kolidujúce právne poriadky, ku ktorým by mala situácia vzťah (a ktoré sú z toho dôvodu potenciálne použiteľné), by sa zhodovali v právnom hodnotení posudzovaného prípadu.“²²²

Návrhy na začatie konania, ktorými by sa navrhovateľ domáhal určenia alebo zapretia alebo potvrdenia existencie statusového vzťahu k určitému dieťaťu, a ktoré by boli založené na dôvodoch existencie alebo neexistencie biologickej väzby, by boli všetkými dotknutými právnymi poriadkami hodnotené ako žaloby o určenie, zistenie alebo zapretie otcovstva alebo materstva, kým návrhy, ktorými by sa navrhovateľ domáhal založenia alebo potvrdenia statusového vzťahu, a ktoré by boli založené na dôvodoch sociálneho rodičovstva, by boli hodnotené ako návrhy na osvojenie dieťaťa. Sporné by mohli byť situácie, kedy sa navrhovateľ domáha založenia, zrušenia alebo určenia statusového vzťahu k určitému dieťaťu, a ktoré by boli založené na dôvodoch existencie určitého vzťahu (manželstvo, registrované partnerstvo, kohabitácia) k matke dieťaťa. V takýchto prípadoch je pre rozhraničenie medzi inštitútmi osvojenia a rodičovstva významné, či tento vzťah k matke dieťaťa existoval v čase narodenia alebo nie. Domnievame sa, že toto rozhraničenie je potrebné aplikovať aj v prípadoch s cudzím prvkom.

Toto pomerne jednoznačné rozhraničenie právnych inštitútov osvojenia a rodičov-

²¹⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 22. 06. 2016, č.k. 5Cdo/492/2015.

²¹⁹ SEDLÁK, P.: Právní úprava osvojení v rekodifikaci soukromého práva. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2015, s. 12.

²²⁰ SEDLÁK, P.: Právní úprava osvojení v rekodifikaci soukromého práva. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2015, s. 12. Podobne Planková, ktorá uvádza, že za osvojenie je možné považovať akt, ktorým osvojiteľ prijíma cudzie dieťa za svoje. Podľa tejto autorky však bezprostredný akt, t.j. súdne rozhodnutie predstavuje len časť procesu osvojenia cudzieho dieťaťa, a aj keď z hľadiska vzniku je rozhodujúcou právnou skutočnosťou, predsa nie je jedinou a výlučnou. Je to vôľa navrhovateľa osvojiť dieťa, ktorá je podľa Plankovej základným elementom osvojenia. PLANKOVÁ, O.: Osvojenie dieťaťa. Bratislava: Obzor, 1979, s. 29.

²²¹ KRÁLIČKOVÁ, Z.: Kauza tzv. právně volné dítě. Právní rozhledy, 2004, č. 2, s. 52 – 57. podobne SCHERPE, J.M.: The present and future of European Family Law. Volume IV of European Family Law. Cheltenham, Uk, Northampton, MA: 2016, Edward elgar Publishing Limited, s. 103. K tomu bližšie pozri tiež jednotlivé národné správy v II. Časti tejto série.

²²² KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé 7., opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň: Doplněk, Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. s. 141.

stva sa rozostreje v niektorých **prípadoch asistovanej reprodukcie** a to aj v čisto vnútroštátnych situáciách. Napr. v prípade heterolognej inseminácie alebo surrogácie už nie je možné tvrdiť, že slovenská hmotnoprávna úprava určovania otcovstva sa neaplikuje na prípady prijatia cudzej osoby za vlastnú a inštitút osvojenia sa neaplikuje na založenie právneho vzťahu medzi osobami, ktoré sú úzko biologicky previazané.²²³

V prípade umelého oplodnenia vydatej ženy spermiami iného muža ako jej manžela (heterologna inseminácia) ustanovenie § 87 ods. 2 zákona o rodine vylučuje možnosť zapretia otcovstva manžela matky, ak bol tento zákrok asistovanej reprodukcie vykonaný s jeho súhlasom a dieťa sa narodilo v čase medzi stoosemdesiatym dňom a trojstým dňom od vykonania tohto zákroku.²²⁴ V takomto prípade manžel matky dieťaťa nemá žiadnu biologickú väzbu k dieťaťu a aj napriek tejto skutočnosti slovenské hmotné právo na založenie rodinnoprávneho vzťahu medzi manželom matky a dieťaťom využíva inštitút určenia otcovstva (bez možnosti zapretia takto určeného otcovstva) a nie inštitút osvojenia, hoci de facto ide, zo strany manžela matky, k prijatiu biologicky cudzieho dieťaťa za vlastné a to o.i. aj na základe vlastného prejavu vôle vo forme súhlasu so zákrokom asistovanej reprodukcie.

Opačný príklad predstavuje prístup slovenského zákonodarcu k náhradnému materstvu, kde ako upozorňuje Dufalová, „jediným spôsobom, ako by mohli objednávateľia nadobudnúť právne rodičovstvo k dieťaťu, ktoré pre nich porodila surogátka, by bolo osvojenie.“²²⁵ V prípade gestačnej surrogácie keď k umelému oplodneniu surogátky došlo za použitia genetického materiálu manželky objednávateľa sa použije, z hľadiska slovenského hmotného práva, inštitút osvojenia a nie inštitút určenia materstva a to aj napriek tomu, že objednávateľka má genetickú väzbu k osvojencovi a fakticky nejde o prijatie (geneticky) cudzieho dieťaťa za vlastné.

Hranice medzi inštitútmi osvojenia a rodičovstva nie sú v prípadoch asistovanej reprodukcie vymedzené jednotne v právnych poriadkoch jednotlivých štátoch a ten istý prípad, môže byť zaradený v jednotlivých právnych poriadkoch pod rôzne právne inštitúty. Príkladom môže byť vznik rodinnoprávneho vzťahu medzi objednávateľkou a dieťaťom narodeným surogátke. Ako bolo uvedené vyššie, rodinnoprávny vzťah môže v podmienkach Slovenskej republiky vzniknúť len na základe osvojenia. Iné právne poriadky, ako napr. grécky právny poriadok, aplikujú na otázku vzniku právneho vzťahu medzi objednávateľkou a dieťaťom narodeným surogátke normy upravujúce určenie materstva.²²⁶

Odlíšne pristupujú právne poriadky aj k otázke, akým spôsobom je kreovaný statusový pomer medzi mužom, za ktorého nie je matka dieťaťa vydatá, ale ktorý dal súhlas so zákrokom asistovanej reprodukcie a dieťaťom, ktoré sa narodilo v dôsledku takéhoto zákroku a zároveň nie je genetickým dieťaťom uvedeného muža. Niektoré právne poriadky na založenie takéhoto statusového pomeru aplikujú inštitút osvo-

²²³ Ako upozorňuje Pavelková, prax sa ustálila na názore, že jednou z prekážok osvojenia je aj takzvaný „nadbytočný“ rodinnoprávny vzťah, hoci to zákon explicitne nevyjadruje. Myslí sa tým blízky príbuzenský pomer medzi osvojencom a záujemcami o osvojenie, ktorý už existuje pred rozhodovaním o osvojení. PAVELKOVÁ, B.: § 97 [Pojem „osvojenia“]. In: PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 572.

²²⁴ V zmysle § 87 ods. 2 zákona o rodine však otcovstvo manžela matky možno zaprieť, ak by sa preukázalo, že matka dieťaťa otehotnela inak.

²²⁵ DUFALOVÁ, L.: Surogačné materstvo. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, s. 100.

²²⁶ DUFALOVÁ, L.: Surogačné materstvo. 1. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, s. 109.

jenia iné inštitút otcovstva. Pozícia Slovenskej republiky je vo vzťahu k tejto otázka diskutabilná, slovenské hmotné právo umožňuje tzv. nepravé osvojenie len zosobášeným párom, niektorí autori upozorňujú na právne vákuum, ktoré v takýchto prípadoch neumožňuje súdne rozhodnutie o určení otcovstva ale ani osvojenie.²²⁷ Ešte väčšie odlišnosti sú v otázke, akým spôsobom (a či vôbec) môže byť kreovaný statusový pomer medzi partnerkou (manželkou) matky dieťaťa, ktorá dala súhlas s asistovanou reprodukciou.

Uvedené rozdiely v rozhraničení právnych inštitútov rodičovstva a osvojenia v prípadoch asistovanej reprodukcie v jednotlivých štátoch, môžu viesť z pohľadu aplikácie kolíznych noriem obsiahnutých v ZMPS k vzniku tzv. kvalifikačného problému, ktorý „vzniká v prípade, keď nie je jasné, ktorú kolíznu normu možno použiť na riešenie konkrétneho súkromnoprávneho vzťahu s cudzím prvkom. Vystáva tak otázka, podľa hmotného práva ktorého štátu sa majú interpretovať pojmy obsiahnuté v kolíznych normách legis fori a pod rozsah ktorej kolíznej normy možno subsumovať skutkový stav daného prípadu a z neho prameniáciu právnú otázku.“²²⁸

Z hľadiska nami skúmanej problematiky kvalifikačný problém môže vzniknúť v situácii, keď je sporné, či skúmaný prípad má slovenský orgán aplikácie práva subsumovať pod rozsah kolíznej normy podľa § 23 ZMPS alebo § 26 ZMPS.²²⁹

Slovenský ZMPS neponúka slovenskému orgánu aplikácie **návod na riešenie kvalifikačného problému**, aplikačná prax sa prikláňa k použitiu teoretickej koncepcie podľa lex fori, teda slovenské orgány budú právne hodnotenie určitého prípadu za účelom vyhľadania použiteľného kolízneho ustanovenia pre určenie rozhodného práva uskutočňovať podľa slovenského práva (lex fori). Výhodou tohto prístupu je, že kvalifikácia vykonáva v každom prípade rovnakého druhu rovnako, s rovnakým výsledkom a vedie k podriadeniu tohto druhu prípadov pod rovnakú kolíznu normu.²³⁰

Domnievame sa, že aj pri riešení kvalifikačného problému s využitím koncepcie založenej na lex fori špecificky v prípadoch, kedy je statusový pomer rodiča a dieťaťa považovaný za platný podľa cudzieho právneho poriadku štátu, je potrebné zohľadňovať väzbu situácie na cudzie právne poriadky a vykladať pojmy rodičovstvo a osvojenie použité v rozsahoch kolíznych noriem v ustanoveniach § 23 a § 26 ZMPS „*pružnejšie, aby sa tak zabezpečila zmysluplnosť a predvídateľnosť riešení kolíznych noriem.*“²³¹

Kvalifikačný problém by v súvislosti s prípadmi asistovanej reprodukcie mohol vzniknúť v prípade, ak by sa napr. kohabitant/kohabitantka matky, ktorého/ktorej statu-

²²⁷ ŠÍNOVÁ, R.: § 104. In: SMYČKOVÁ, R. – ŠTEVČEK, M. – TOMAŠOVIČ, M. – KOTRECOVÁ, A.. a kol.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. Vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2017, s. 375.

²²⁸ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 108.

²²⁹ Na tomto mieste je tiež potrebné pripomenúť, že rozsah kolíznych noriem by mal byť formulovaný takým spôsobom, aby bola, pokiaľ možno, pokrytá celá oblasť právnych pomerov tak, aby ktorýkoľvek prípad s cudzím prvkom mohol byť zahrnutý pod rozsah niektorej kolíznej normy. KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o medzinárodnom právu súkromnom a procesnom. Komentár. Panorama: Praha, 1989, s. 43.

²³⁰ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, s. 110.

²³¹ CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 52.

sový pomer k dieťaťu bol v cudzine ex lege založený právnou domnienkou, pretože dal súhlas s asistovanou reprodukciou, dovoľoval zapretia právneho rodičovstva na Slovensku a vyvstala by otázka, či kvalifikovať takýto návrh ako návrh na zapretie otcovstva alebo návrh na zrušenie osvojenia. Obdobná situácia by mohla nastať v prípade, ak by sa genetická matka dieťaťa dovoľovala určenia materstva. Išlo by o návrh na určenie materstva alebo o návrh na osvojenie dieťaťa? A ako pristupovať ku kvalifikácii v prípade, ak by návrh na určenie rodičovstva podal pár rovnakého pohlavia, pričom jeden z nich by sa odvolával na genetické väzby k dieťaťu a druhý na manželstvo/kohabitáciu s genetickým rodičom dieťaťa?

S otázkou, rozhraničenia právnych inštitútov rodičovstva a osvojenia v prípadoch s cudzím prvkom a v kontexte náhradného materstva sa zaoberal Ústavný súd Českej republiky v náleze č.k. I.ÚS 3226/16 zo dňa 29. júna 2017. V tomto prípade kvalifikačný problém nevznikol pri aplikácii českej kolíznej normy ale pri aplikácii českých noriem medzinárodného práva procesného upravujúcich uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí a preto sa nezvažovali iné spôsoby kvalifikácie ako kvalifikácia podľa lex fori.

Vo svojom náleze Ústavný súd Českej republiky konštatoval, že takúto situáciu, teda rodičovstvo nadobudnuté v cudzine v dôsledku cudzieho rozhodnutia v prípade náhradného materstva bez toho, aby bola preukázaná genetická väzba medzi dieťaťom a rodičom nie je možné pripodobniť k osvojeniu dieťaťa. Ústavný súd zdôraznil tri hlavné argumenty. **„Za prvé, na rozdiel od osvojenia v prípade náhradného materstva neexistuje a právne ani nikdy neexistovali iní rodičia dieťaťa než objednávateľský pár. Osvojenie je rodičovstvo vytvorené sekundárne na miesto pôvodných rodičov. Oproti tomu náhradné materstvo vedie k prvotnému, originálnemu rodičovstvu objednávateľského páru. Za druhé, náhradné materstvo súvisí s procesom počatia dieťaťa a jeho pôrodom. Pri náhradnom materstve objednávajúci rodičia majú kontrolu nad tým, z akého genetického materiálu dieťa vznikne. Oproti tomu osvojenie s procesom počatia dieťaťa a ani s jeho pôrodom nijak nesúvisí, ale ide až o následný proces. Osvojujúci rodičia tiež nemajú žiadnu kontrolu nad genetickým pôvodom dieťaťa. Za tretie, v prípade osvojenia ide o zmenu právneho rodiča u už narodeného dieťaťa. V prípade náhradného materstva však už narodením sa rodičmi dieťaťa stávajú objednávateľia. Nevytvára sa tu teda žiadny nový vzťah k cudzej osobe. To platí ešte viac v prípade, kedy rodič objednávateľ je zároveň biologickým rodičom dieťaťa. Rodičovstvo s využitím náhradnej matky je teda nutné vnímať ako odlišný inštitút od osvojenia, ale aj ako odlišné od prirodzeného rodičovstva. V tomto ohľade je teda možné hovoriť o treťom spôsobe, ako sa stať rodičom.“**

Z pohľadu medzinárodného práva súkromného považujeme za významné akcentovať najmä dva momenty. V prvom rade je potrebné zdôrazniť, že Český ústavný súd v prípade asistovanej reprodukcie síce zdôrazňuje význam biologickej väzby ako kritéria pre rozlíšenie medzi inštitútmi osvojenia a rodičovstva aj v prípade asistovanej reprodukcie ale nepovažuje ho za rozhodujúce. Uvedené platí aj z pohľadu slovenského práva, ak uvážime ustanovenie § 87 ods. 2 zákona o rodine.

Za druhý dôležitý moment považujeme poukázanie na sekundárny charakter inštitútu osvojenia v porovnaní s inštitútom rodičovstva. Tento sekundárny charakter inštitútu osvojenia zdôrazňuje aj slovenská familiaristika, keď uvádza, že v dôsledku osvojenia „zanikajú rodinnoprávne vzťahy s pôvodnou (zväčša biologickou) rodinou a vznikajú

nové rodinnoprávne vzťahy s rodinou osvojiteľov.²³² Osvojenie teda predstavuje sekundárny rodinnoprávny vzťah, ktorého vznik a existencia závisí od realizácie základného rodičovského vzťahu.²³³

Domnievame sa, že práve tento sekundárny charakter rodinnoprávných vzťahov založených osvojením by mohol byť rozhodujúcim kritériom na rozlíšenie medzi inštitútmi osvojenia a rodičovstva na účely riešenia kvalifikačného problému v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom v prípadoch asistovanej reprodukcie, ak by kolidujúce právne poriadky otázku statusového pomeru medzi dieťaťom a osobou (v prípadoch s cudzím prvkom), ktorá sa existencie alebo neexistencie takéhoto statusového pomeru dovoľáva, odlišne právne hodnotili, jeden ako osvojenie a druhý ako rodičovstvo.

Za rozhodujúce, v prípade kvalifikácie podľa lex fori, teda považujeme to, či statusový pomer s cudzím prvkom, ktorého existencie alebo zrušenia sa osoba na Slovensku dovoľáva, vzniká s účinkami ku dňu narodenia dieťaťa – v takomto prípade by sa mali aplikovať kolízno-právne ustanovenia upravujúce určenie (zistenie alebo zapretie) rodičovstva – alebo sa existencia tohto pomeru odvodzuje od statusového pomeru dieťaťa a inej osoby, ktorý zanikol, pričom posudzovaný statusový pomer nastupuje s účinkami od zániku predchádzajúceho statusového pomeru. V takom prípade je potrebné aplikovať kolízne normy upravujúce osvojenie a na základe nich určiť rozhodné právo, podľa ktorého sa posúdi, či v konkrétnom prípade sú alebo nie sú splnené podmienky pre platné založenie takéhoto statusového pomeru.

V konaniach, ktorých predmetom je napr. zapretie otcovstva by však bolo namieste zvážiť kvalifikáciu lex cause, ak sa tým zaistí, že podmienky zrušenia statusového pomeru medzi právnym rodičom a dieťaťom sa budú spravovať tým istým právom, na základe ktorého bol pomer v cudzine kreovaný.

Len pripomíname, že problém s rozhrančením týchto dvoch právnych inštitútov nevzniká v prípade súdnych rozhodnutí. Z pohľadu ZMPS sa cudzie rozhodnutia o osvojení a vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva uznávajú rovnakým spôsobom a za rovnakých podmienok. Procesné uznanie má prednosť pred kolízno-právnym uznaním.

Úvahy českého Ústavného súdu o treťom spôsobe, ako sa stať rodičom sú z hľadiska medzinárodného práva súkromného pri riešení nami skúmaného kvalifikačného problému irelevantné. Kvalifikačný problém má byť vyriešený subsumovaním prípadu pod rozsah určitej kolíznej normy lex fori, pričom slovenské kolízne normy majú pokrývať všetky mysliteľné situácie. Keďže ZMPS neobsahuje žiadnu tretiu (popri § 23 ZMPS a § 26 ZMPS) kolíznu normu upravujúcu rozhodné právo pre vznik alebo zánik statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, môže byť, podľa nášho názoru, kvalifikačný problém vyriešený len výberom medzi § 23 a § 26 ZMPS.

²³² PAVELKOVÁ, B.: § 97 [Pojem „osvojenia“]. In: PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: Nakladateľství C. H. Beck, s. r. o., organizačná z, 2019, s. 572.

²³³ „Osvojenie teda ako zrušenie pôvodných rodinnoprávných vzťahov prichádza do úvahy len vtedy, ak biologický rodičia definitívne nemôžu alebo nechcú svoje rodičovské práva a povinnosti vykonávať a obnovenie ich starostlivosti, resp. výkonu ich rodičovských práv a povinností nie je možné očakávať a starostlivosť o dieťa sa nedá zabezpečiť náhradným spôsobom v rámci prirodzeného rodinného prostredia dieťaťa (starostlivosť starých rodičov, iných príbuzných a pod.)“. PAVELKOVÁ, B.: § 97 [Pojem „osvojenia“]. In: PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: Nakladateľství C. H. Beck, s. r. o., organizačná z, 2019, s. 572; tiež PLANKOVÁ, O.: Osvojenie dieťaťa. Bratislava: Obzor, 1979, s. 9, ktorá na str. 162 dodáva: „Osvojenie však nepredstavuje odvodený rodinnoprávny vzťah, ale v každom prípade vzniká originálne nový rodinnoprávny vzťah, ktorý sa existenčne opiera o osobitné právne skutočnosti, konkrétne o súdne rozhodnutie.“

2.2.2 Dvojstranné medzinárodné zmluvy

Slovenská republika je zmluvnou stranou viacerých dvojstranných medzinárodných zmlúv, ktoré unifikujú normy medzinárodného práva súkromného v skúmanej oblasti a tiež obsahujú ustanovenia o administratívnej spolupráci na úseku výmeny matrik.

Aplikačný vzťah ZMPS a bilaterálnych zmlúv o právnej pomoci vymedzuje okrem ustanovenia § 7 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky aj § 2 ZMPS.

Dvojstranné medzinárodné zmluvy ktorými je Slovenská republika viazaná majú rôznorodý charakter. Niektoré upravujú len uznávanie cudzích rozhodnutí, iné unifikujú aj normy upravujúce medzinárodnú právomoc slovenských súdov a kolízne normy.

Kolíznoprávna úprava určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva sa podľa týchto medzinárodných zmlúv odlišuje najmä v tom, že väčšina z nich neobsahuje výslovnú kolíznoprávnú úpravu určenia materstva,²³⁴ niektoré obsahujú odlišné hraničné určovatele pre určenie otcovstva, napr. miesto narodenia dieťaťa²³⁵ alebo osobitnú kolíznoprávnú úpravu pre posúdenie formálnej platnosti uznania otcovstva²³⁶.

Viaceré bilaterálne zmluvy o právnej pomoci tiež upravujú spôsob a podmienky uznania rozhodnutí druhej zmluvnej strany vo veciach určenia otcovstva. Niektoré z týchto zmlúv stanovujú len prekážky uznania a spôsob uznania cudzieho rozhodnutia ponechávajú na národnú úpravu zmluvných štátov. Naopak iné bilaterálne zmluvy stanovujú, že sa rozhodnutia v týchto veciach uznávajú bez potreby osobitného výroku.²³⁷ Aj pre tieto situácie platí možnosť podať návrh na ich uznanie osobitným výrokom, upravená v § 67 ods. 4 ZMPS.²³⁸

Je však potrebné uviesť, že žiadna z medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, nestanovuje povinnosť uznať obsah rodného listu (skúmané medzinárodné zmluvy vo vzťahu k verejným listinám upravujú len ich dôkaznú silu na území druhého zmluvného štátu, resp. vykonateľnosť²³⁹) vydaného orgánmi druhej zmluvnej strany alebo povinnosť inak ako kolíznoprávnym či procesným uznaním akceptovať statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný v druhom zmluvnom štáte.

2.3 Zápis do osobitnej matriky ako spôsob uznania statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom?

*Verejnoprávne normy umožňujú existenciu konkrétneho statusu preukázať príslušným dokladom, ku ktorého vydaniu dochádza predpísaným spôsobom.*²⁴⁰

Jedným z takýchto dokladov je rodný list, ktorý je zákonom o matrikách vyhlásený za verejnú listinu,²⁴¹ čo má význam o.i. z hľadiska jeho dôkaznej sily v tom zmysle, že ak o

²³⁴ Výnimku predstavuje napr. Zmluva medzi ČSSR a SFR Juhoslávie o úprave právnych vzťahov vo veciach občianskych, rodinných a trestných (Belehrad 20. 1. 1964, vyhl. č. 207/1964 Zb.).

²³⁵ Napr. Zmluva medzi ČSSR a Poľskou LR o právnej pomoci o úprave právnych vzťahov vo veciach občianskych, rodinných, pracovných a trestných (Varšava, 21. 12. 1987, vyhl. č. 42/1989 Zb.).

²³⁶ Napr.: Zmluva medzi ČSSR a Maďarskou LR o právnej pomoci a úprave právnych vzťahov v občianskych, rodinných a trestných veciach (Bratislava 28. 3. 1989, ozn. č. 63/1990 Zb.).

²³⁷ Napr. Zmluva medzi Československou republikou s Albánskou ľudovou republikou o právnej pomoci vo veciach občianskych, rodinných a trestných (Praha, 16.1.1959, vyhl.č. 97/1960 Zb.).

²³⁸ HAŤAPKA, M.: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon). In: Justičná revue, 67, 2015, č. 3, s. 307.

²³⁹ Zmluva medzi vládou ČSSR a vládou Francúzskej republiky o právnej pomoci, uznaní a výkone rozhodnutí vo veciach občianskych, rodinných a obchodných (Paríž 10. 5. 1984, vyhl. č. 83/1985 Zb.).

²⁴⁰ RADVANOVÁ, S.: Rodina jako zdroj statusových práv. In: Správní právo, č. 5-6/2003, s. 251.

²⁴¹ § 3 ods. 1 a 2 zákona o matrikách.

pravosti rodného listu nevznikli pochybnosti, uplatní sa vyvrátiteľná právna domnienka jeho správnosti resp. pravdivosti skutočností, ktoré preukazuje²⁴².

Aj rodný list vydaný orgánmi cudzieho štátu má na území Slovenskej republiky dôkaznú moc verejnej listiny, za predpokladu, že sú splnené dve základné podmienky stanovené v §52²⁴³ ZMPS, ktoré sa uplatnia, ak medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, nestanovuje inak.

Prvou podmienkou je, že aj podľa práva štátu, ktorého orgány zahraničný rodný list vydali, má rodný list dôkaznú moc verejnej listiny. Ak by zahraničný rodný list nebol považovaný za verejnú listinu podľa tohto práva, z hľadiska dôkaznej sily by bol postavený na roveň súkromným listinám.

Druhou podmienkou je, že zahraničný rodný list je opatrený predpísanými overeniami. Odpoveď na otázku, aké overenie sa vyžaduje, závisí od toho, orgány ktorého štátu tento rodný list vydali. Do úvahy prichádza vyššie overenie, apostil alebo má zahraničná verejná listina dôkaznú silu verejnej listiny v tuzemsku automaticky bez potreby osobitného overenia na základe medzinárodnej zmluvy či nariadenia o voľnom pohybe verejných listín.²⁴⁴ Predpísané overenia zabezpečujú overenie pravosti verejnej listiny, teda potvrdzujú, že rodný list vydala oprávnená osoba, ktorá konala v rozsahu svojich oprávnení, že podpis a pečať na listine sú pravé a pod. Pravdivosť či obsahová správnosť rodného listu týmto spôsobom nie je potvrdzovaná.

Zahriční rodný list často obsahuje, podobe ako tuzemský rodný list, údaje o rodičoch dieťaťa a je jedným z podkladov pre zápis narodenia slovenského štátneho príslušníka do osobitnej matriky.²⁴⁵

V súvislosti so zápisom do osobitnej matriky a úradným výpisom z nej je potrebné sa pristaviť pri troch otázkach, ktoré považujeme z hľadiska zabezpečenia priestorovej kontinuity statusového pomeru rodiča a dieťaťa za významné. Prvou je otázka, či slovenské právo zakotvuje obligatórnosť evidencie narodenia slovenského občana v cudzine v osobitnej matrike a povinnosť preukazovania narodenia slovenského občana v cudzine a statusového vzťahu medzi rodičom a dieťaťom v konaní pred slovenskými súdmi výlučne úradným výpisom z osobitnej matriky. Druhou je otázka, či zápis do osobitnej matriky je možné považovať za uznanie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý vznikol v cudzine zo strany slovenských orgánov. V neposlednom rade sa zameriame na otázku, či v rámci administratívneho konania, ktorého výsledkom je zápis do osobitnej matriky, majú byť aplikované slovenské kolízne normy upravujúce určenie rodičovstva, inými slovami, či orgán, ktorý vedie osobitnú matriku realizuje kolíznoprávne uznanie statusového pomeru.

²⁴² MACUR, J.: Právni a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení. Právni rozhledy, 2001, č. 2, s. 60 - 64.

²⁴³ Ustanovenie § 52 ZMPS je zaradené v časti medzinárodné právo procesné a s ohľadom na ustanovenie § 1 ZMPS môže byť sporné, či sa uvedené ustanovenie aplikuje aj na administratívne konania. Avšak vzhľadom k zneniu uvedeného ustanovenia, ktoré stanovuje „majú dôkaznú moc verejných listín aj v Slovenskej republike“ čím nelimituje svoju pôsobnosť len na civilné súdne konania a zároveň vzhľadom na skutočnosť, že viaceré ustanovenia v tejto časti ZMPS, napr. ustanovenie § 53 ZMPS, sú určené nielen slovenským súdom ale aj správnym orgánom, máme za to, že toto ustanovenie sa uplatní bez ohľadu na to, či je verejná listina predložená na účely civilného súdneho alebo iného konania. Podobne Kučera a Tichý, ktorý uvádzajú „...z niektorých ustanovení ZMPS vyplýva, že sú určené i iným než justičným orgánom, napr. § 52 o dôkaznej moci cudzích verejných listín.“ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: K některým otázkam uznání cizích rozhodnutí v ČSSR. s. 727. Pre komplexnosť je potrebné uviesť, že zákon o matrikách v ustanovení § 37 ods. 2 obsahuje rovnakú právnú úpravu dôkaznej sily zahraničných verejných listín na účely zápisov do matriky.

²⁴⁴ Podrobne o vyššom overení zahraničných verejných listín pozri napr. LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, časť IX.

²⁴⁵ § 23 ods. 4 zákona o matrikách.

Poslednú otázku budeme skúmať len z hľadiska prípadov, kedy bol statusový pomer rodiča a dieťaťa kreovaný v cudzine ex lege. V prípade, že k určení rodičovstva v cudzine došlo autoritatívnym rozhodnutím cudzieho orgánu, uplatní sa inštitút procesného uznania cudzieho rozhodnutia a cudzie rozhodnutie, ktoré je podkladom pre zápis do osobitnej matriky bude potrebné obligatórne uznať rozsudkom Krajského súdu v Bratislave. Uvedené platí len pokiaľ dvojstranná medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, nestanovuje neformálny spôsob uznania takéhoto cudzieho rozhodnutia, v takom prípade v súlade s § 67 ods. 3 ZMPS preskúma splnenie podmienok uznania orgán, ktorý vedie osobitnú matriku.

Vo vzťahu k **prvej otázke** je potrebné poukázať na nejednotnú aplikačnú prax slovenských súdov, ktorú je možné demonštrovať na dvoch rozhodnutiach, ktoré sa týkajú výpisov z osobitnej matriky, konkrétne sobášnych listov.

Rozsudkom Okresného súdu Bratislava II č.k. 43Pc/5/2020 zo dňa 22.04.2021 bol zamietnutý návrh na rozvod manželstva, ktoré bolo uzavreté v cudzine, pričom uzavretie manželstva preukazoval navrhovateľ sobášnym listom vydaným orgánmi cudzieho štátu. Konajúci súd rozhodnutie odôvodnil tým, že **„v tomto konaní manželia nepreukázali súdu uzavretie manželstva zákonom stanoveným spôsobom. Základným predpokladom na to, aby súd mohol rozhodnúť o rozvode manželstva je preukázanie vzniku a existencie platného manželského zväzku medzi účastníkmi konania. V zmysle vyššie uvedených zákonných ustanovení, ak osobitný právny predpis ustanoví povinnosť preukázať uzavretie manželstva štátnych občanov Slovenskej republiky, ktoré nastali na území cudzieho štátu, preukazujú sa tieto skutočnosti úradným výpisom z osobitnej matriky. Nakoľko z vyjadrenia účastníkov konania ako aj z písomného podania osobitnej matriky vyplýva, že manželstvo účastníkov konania nebolo zapísané do osobitnej matriky, dospel súd k záveru, že návrhu manžela na rozvod manželstva nemožno vyhovieť. Keďže v konaní nebola zákonom stanoveným spôsobom, teda úradným výpisom z osobitnej matriky, preukázaná podstatná skutočnosť pre rozhodnutie súdu v konaní o rozvod manželstva a to vznik a existencia platného manželského zväzku účastníkov konania, súd návrh manžela ako nedôvodný zamietol.“**

Okresný súd Bratislava II v tomto prípade zastával právny názor, že zápis uzavretia manželstva slovenského občana, ku ktorému došlo na území cudzieho štátu, nemožno preukazovať iným spôsobom ale len výpisom z osobitnej matriky.

Opačný právny názor prezentoval Krajský súd v Bratislave, ktorý uznesením č.k. 20CoP/21/2016 zo dňa 29. 04.2016 zrušil rozsudok súdu prvého stupňa, ktorým bolo o.i. rozvedené manželstvo navrhovateľa a odporkyne a vec vrátil súdu prvého stupňa na ďalšie konanie. V odôvodnení predmetného uznesenia je uvedený: **„Súd prvého stupňa sa dopustil vážneho pochybenia v tom, že sa nevysporiadal so skutočnosťou dôležitou pre rozhodnutie vo veci samej, ktorá vyplýva už z návrhu na začatie konania a následne zo zhodného tvrdenia oboch účastníkov konania, a síce v tom, že účastníci už v roku XXX uzavreli manželstvo v U. a v štáte J. a v roku XXX uzavreli (opäť) manželstvo v Slovenskej republike; je nepochybné, že sa navrhovateľka domáha rozvodu manželstva uzavretého v Slovenskej republike. Z rozsudku nevyplýva, ako túto rozhodujúcu právnu skutočnosť súd vyhodnotil, či sa ňou vôbec zaoberal; neskúmal teda existenciu prvého manželstva z pohľadu či je/nie je platne uzavreté a jeho následný vplyv na platnosť/neplatnosť druhého manželstva uzavretého v Slovenskej republike. Ak by totiž manželstvo účastníkov uzavreté v U. bolo platné, potom by manželstvo uzavreté**

na Slovensku bolo v rozpore s § 9 ods. 1 zákona o rodine a bolo by povinnosťou súdu vyhlásiť jeho neplatnosť ex offio. Podľa § 3 zákona o rodine Občan slovenskej republiky môže uzavrieť manželstvo v cudzine pred orgánom Slovenskej republiky na to určeným. Na základe zhodného tvrdenia účastníkov konania títo neuzavreli manželstvo pred zastupiteľským orgánom Slovenskej republiky na J., ale v miestnom katolíckom kostole. Táto skutočnosť však v žiadnom prípade nevylučuje jeho platnosť, čo potvrdzuje § 20a ZMPS. Na platnosť manželstva uzavretého na J. takisto nemá vplyv, že manželia nepodali žiadosť o zápis do osobitnej matriky, pretože samotný zápis nemá konštitutívny ale (len) deklaratórny charakter.“

Z uvedeného je zrejmé, že Krajský súd Bratislava zastáva právny názor, že výpis z osobitnej matriky (v tomto prípade sobášny list) nie je jediným a výlučným spôsobom preukazovania matričnej udalosti, ktorá nastala v cudzine a zároveň súd zdôrazňuje, že zápis do osobitnej matriky nemá vplyv na platnosť manželstva.

Tento právny názor podporuje aj znenie dôvodovej správy k zákonu o matrikách, ktorá uvádza: „Štátny občan Slovenskej republiky nie je povinný požiadať o zápis do osobitnej matriky v prípade zápisu matričných udalostí, ktoré sa stali v cudzine, pokiaľ mu to výslovné neukladá osobitný právny predpis. Napr. na vydanie občianskeho preukazu je potrebný výpis z osobitnej matriky“ a tiež viaceré ustanovenia zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 177/2018 Z. z. o niektorých opatreniach na znižovanie administratívnej záťaže využívaním informačných systémov verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon proti byrokracii) v znení zákona č. 221/2019 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorý explicitne na viacerých miestach uvádza možnosť predkladania zahraničných rodných listov, ak narodenie v cudzine nie je zapísané v osobitnej matrike. Je tiež potrebné upozorniť, že zákon o matrikách neukladá fyzickým osobám v súvislosti so zápisom do osobitnej matriky oznamovaciu povinnosť, ktorej dodržiavanie by bolo sankcionované.

Aj na základe uvedeného sa preto prikláňame k záveru, že zápis narodenia slovenského občana na území cudzieho štátu do osobitnej matriky nie je obligatórny a ustanovenie § 23 ods. 7 zákona o matrikách a ani civilné procesné kódexy nestanovujú slovenským občanom povinnosť preukazovať matričné udalosti, ku ktorým došlo v cudzine, v civilnom konaní pred slovenskými súdmi, výlučne výpisom z osobitnej matriky.

Význam ustanovenia § 23 ods. 7 zákona o matrikách spočíva v tom, že pre slovenských občanov rozširuje možnosti preukazovania osobného stavu a tiež zjednodušuje jeho preukazovanie v tom smere, že v prípade zmien osobného stavu, ku ktorým došlo na území rôznych štátov (napr. k narodeniu dieťaťa došlo v štáte X, otcovstvo bolo zapreté rozhodnutím orgánu štátu Z, k uznaniu otcovstva došlo na území štátu Y) sú tieto evidované v matrike vedenej slovenskými orgánmi a aktuálny osobný stav sa tak môže preukazovať len jednou verejnou listinou.

Ako uvádza dôvodová správa, „doklady vyhotovené osobitnou matrikou budú mať, vzhľadom na uvedené skutočnosti, prednosť pred originálnymi dokladmi, na základe ktorých bol prvotný zápis vyhotovený,²⁴⁶ čo je logický dôsledok, keďže v prípade zmien v osobnom stave slovenského štátneho príslušníka nemusí zahraničná verejná listina obsahovať aktuálne údaje. Vo svetle uvedeného je potrebné, podľa nášho názoru, vykladať aj

²⁴⁶ Dôvodová správa k zákonu o matrikách.

ustanovenie § 37 ods. 4 zákona o matrikách. Preto v prípade, že v civilnom konaní sú predložené rozporuplné verejné listiny bude vecou hodnotenia dôkazov zo strany konajúceho súdu, ako sa s nimi vysporiada a nie je, podľa nášho názoru, vhodné, priorizovať výpisy z osobitnej matriky.²⁴⁷

Zároveň je potrebné dodať, že pokiaľ z osobitných predpisov vyplýva slovenskému občanovi povinnosť predložiť výpis z osobitnej matriky, je potrebné takúto povinnosť interpretovať vo svetle rozhodnutia SD EÚ vo veci Pančarevo²⁴⁸, ktorému bola venovaná pozornosť v podkapitole 1.2.1.

Vo vzťahu k otázke, či zápisom určitých osôb ako rodičov dieťaťa do osobitnej matriky na základe zahraničného rodného listu dochádza k uznaniu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný v cudzine, je potrebné zdôrazniť, že zápis do osobitnej matriky ako evidenčný akt nemá právotvorné účinky²⁴⁹ a na existenciu alebo neexistenciu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom nemá vplyv. Nie je spôsobilý s účinkami *res iudicata* uznať statusový pomer, ktorý bol kreovaný v cudzine.

Uvedené priliehavo (opäť v kontexte uzavretia manželstva občanmi Českej republiky v cudzine) zhrnul Najvyšší súd Českej republiky²⁵⁰: „...*funkcií matriky je pouze evidence vymezených matričních událostí. Matriční zákon upravuje zápis matričních událostí do matričních knih a definuje matriční události, které se zapisují do zvláštní matriky podle ustanovení § 42 a násl. matričního zákona. Matriční zákon (ani jiný právní předpis České republiky) nespojuje okamžik zápisu matriční události do matričních knih s okamžikem nabytí účinnosti matriční události. Matriční zákon tedy v žádném ustanovení neupravuje „legalizaci“ nebo „uznání“ manželství, které soudy obou stupňů dovodily jakožto obligatorní požadavek k tomu, aby bylo manželství uzavřené v cizině účinné na území České republiky. K matriční události, kterou je i uzavření manželství, dochází bez ohledu na její následný zápis do matričních knih.*”

Zápisom určitej osoby ako rodiča dieťaťa do osobitnej matriky na základe zahraničných verejných listín nedochádza k uznaniu existencie statusového pomeru medzi touto osobou a dieťaťom v tom zmysle, že je s účinkami *res iudicata* vyriešená otázka, že táto osoba je právnym rodičom slovenského štátneho príslušníka. Zápis určitej osoby do osobitnej matriky a vydanie slovenského rodného listu tiež nepredstavuje pre slovenský jus-

²⁴⁷ Takýto postoj zaujala aj aplikačná prax. Napr. z rozsudku Krajského súdu v Bratislave, č.k. 11CoP/267/2013 zo dňa 13.08.2013 z odôvodnenia ktorého vyplýva, že v konaní o návrat maloletých do cudziny mal súd prvého stupňa za preukázané otcovstvo p. Q.L.Y.R rodnými listami maloletých detí vystavených príslušnými štátnymi orgánmi štátu N. Na „okolnosť, že matka v priebehu konania o nariadenie návratu maloletých detí predložila aj slovenské rodné listy vydané dňa 30.03.2011 Osobitnou matrikou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, v ktorých je ako otec oboch maloletých detí zapísaných pod priezviskom V.R a T.R. bývalý manžel matky p. R.R., je v tejto súvislosti bez akéhokoľvek právneho významu; z obsahu dokazovania vyplýva, že tieto rodné listy, pri ktorých matka poskytla štátnemu orgánu Slovenskej republiky nesprávne informácie, vybavovala v súvislosti s prihlásením detí k trvalému pobytu na území Slovenskej republiky. Matkou predkladané dôkazy v smere posúdenia opatrovníkeho práva aj odvolací súd posúdil ako účelové, keďže matka v rozvodovom konaní... sama uviedla, že s manželom p. R žijú od apríla 2004 oddelene a z manželstva sa narodilo len jedno dieťa B. Matka od narodenia detí až do začatia konania o nariadení ich návratu nespochybnila otcovstvo Q.L.Y.R. k maloletým deťom... dňa 05.12.2010 ho počas výsluchu pred Štátnou políciou ... súvisiaceho s oznámením o domácom násilí označila za otca oboch maloletých detí a dňa 15.12.2010 podala na Okresný súd U. návrh na určenie vyživovacej povinnosti označeného otca k oboch maloletým deťom...”

²⁴⁸ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 14. Decembra 2021 vo veci C- 490/20 V.M.A. proti Stolična obština, rajon “Pančarevo”.

²⁴⁹ K tomu pozri tiež rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, č.k. 1Sžk/21/2020, zo dňa 11. 05.2021, ECLI:SK:NSSR:2021:1017200535.1

²⁵⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 28. 1. 2021, č.k. 21 Cdo 19/2018, ECLI:CZ:NS:2021:21.CDO.19.2018.1

tičný orgán v zmysle § 194 C.s.p. záväzné vyriešenie prejudiciálnej otázky, či určitá osoba je rodičom určitého dieťaťa, pretože samotný zápis, ako bolo uvedené vyššie, nemá právotvorné účinky.

Na poslednom mieste sa je potrebné vysporiadať s otázkou, či osobitná matrika, v prípade, ak bol statusový pomer rodiča a dieťaťa kreovaný v cudzine ex lege, realizuje tzv. kolíznoprávne uznanie v tom zmysle, že do osobitnej matriky sú ako právni rodičia slovenského občana zapísané určité osoby len v tom prípade, že sú zahraničnými verejnými listinami preukázané také skutočnosti, s ktorými rozhodné právo určené na základe slovenských kolíznych noriem²⁵¹ spája vznik statusového právneho pomeru medzi rodičom a dieťaťom.

Kolíznoprávne uznanie v žiadnom prípade nie je možné stotožňovať s procesným uznaním, o. i. aj z dôvodu, že nezakladá prekážku res iudicata a nie je záväzné pre ostatné slovenské orgány. Ak by však zo strany osobitnej matriky realizované bolo, jeho výhodou je, že výpis z osobitnej matriky by s účinkami verejnej listiny preukazoval, že statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom bol v cudzine kreovaný na základe takej právnej skutočnosti, s ktorou slovenské právo, resp. rozhodné právo určené na základe slovenskej kolíznej normy, spája vznik takéhoto statusového pomeru.

Pri hľadaní odpovede na otázku, či osobitná matrika realizuje kolíznoprávne uznanie statusových pomerov je potrebné vychádzať z toho, že kolíznymi normami sú viazané nielen slovenské súdy ale aj iné slovenské orgány, pretože ide o právny normy, ktoré sú súčasťou slovenského právneho poriadku. Osobitná matrika je preto povinná, podľa nášho názoru, realizovať kolíznoprávne uznanie na základe relevantných kolíznych noriem, pretože zákon o matrikách nestanovuje inak. Napr. v poľskej právnej úprave sa pri zápisoch do registra osobného stavu uplatňuje prepis údajov zo zahraničných rodných listov, ak tieto neodporujú verejnému poriadku Poľska a kolízne normy sa v prípade takýchto prepisov neaplikujú vôbec. Máme za to, že súčasné znenie slovenského zákona o matrikách neposkytuje oporu pre rovnaký prístup zo strany Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktoré vedie osobitnú matriku.

Iný právny názor by mohol naznačovať rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č.k. 3Sžo/152/2010 zo dňa 08. 10. 2010, v ktorom je uvedené „*Zo zákona o matrikách nevyplýva osobitnej matrike pri zápise údajov o narodení **skúmať správnosť údajov obsiahnutých vo verejných listinách vydaných iným štátom**, s úradne osvedčeným prekladom do slovenského jazyka a opatrených príslušnými osvedčeniami, ktoré sú v mieste vydania platné tak, ako je to napr. v prípade uzavretia manželstva (§ 22a zákona o matrikách), **ale má vychádzať z údajov obsiahnutých v požadovaných dokladoch**. Rozhodnutie, ktoré vykonáva osobitná matrika je deklaratórne, a pri takomto môže zápis podľa predložených dokladov **len vykonať alebo nevykonať, ale nie konštitutívnym rozhodnutím meniť údaje v dokladoch, ktoré boli predložené v zmysle zákona.***“

Tento rozsudok by mohol naznačovať, že v súvislosti so zápismi do osobitnej matriky sa aplikačná praxsprávnych orgánov vydala cestou akceptovania statusových pomerov kreovaných v cudzine za predpokladu, že sú v tomto štáte registrované vo verejnom registri a preukazujú sa zahraničnou verejnou listinou.

Či sa tento prístup v praxi osobitnej matriky skutočne presadil, je ťažké relevantne

²⁵¹ § 23 ZMPS, pred ktorým majú aplikačnú prednosť medzinárodné zmluvy o právnej pomoci, ktorými je Slovenská republika viazaná.

vyhodnotiť a dostupné informácie skôr poukazujú na neustálenosť praxe. Napr. informácia poskytnutá Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky²⁵² naznačuje, že údaje o rodičoch sú zo zahraničného rodného listu len prepisované bez skúmania ich správnosti. Na druhej strane z dostupných rozhodnutí slovenských súdov²⁵³ vyplýva, že v niektorých prípadoch postupovalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky inak.

2.4 Čiastkové závery

Slovenské medzinárodné právo súkromné rozoznáva dva spôsoby uznania statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný v cudzine. Je to procesné uznanie, ktoré spočíva v uznaní cudzieho rozhodnutia, ktorým bol v cudzine kreovaný statusový pomer a kolíznoprávne uznanie, ktoré sa uplatní v prípade, ak nie je možné použiť procesné uznanie, a ktoré spočíva v určení rozhodného práva, na základe hmotnoprávných ustanovení ktorého sa posúdi, či statusový pomer spĺňa požiadavky pre jeho existenciu.

Kolíznoprávne uznanie by malo byť realizované nielen slovenskými súdmi ale aj inými slovenskými orgánmi ako to vyplýva z ustanovenia § 1 ZMPS, ktorý nelimituje používanie kolíznych noriem, na rozdiel od noriem medzinárodného práva procesného, len na situácie, kedy sú rodinnoprávne pomery upravované slovenskými súdmi.

Naopak **procesné uznanie** v prípadoch, kedy sa cudzie rozhodnutie vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva týka slovenských občanov, môžu realizovať výlučne slovenské súdy. Uvedené vyplýva z ustanovenia § 67 ods. 1 ZMPS. Procesné uznanie cudzích rozhodnutí v týchto veciach, ktoré sa netýkajú slovenských občanov, je realizované aj inými slovenskými orgánmi (§ 67 ods. 3 ZMPS).

Ustanovenia ZMPS a ani ustanovenia medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná, neponúkajú právny základ pre iný spôsob uznania statusových pomerov rodičov a detí kreovaných v cudzine. Je však otázne, či sa iný spôsob uznania nevytvára v aplikačnej praxi Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ktoré vedie osobitnú matriku. Prijat' jednoznačný záver o tejto otázke však je s ohľadom na neustálenú prax problematické.

Z vykonanej analýzy ustanovení ZMPS, ktoré upravujú **kolíznoprávne uznanie** vyplýva, že využívanie jediného kolízneho kritéria pre otázky určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva s výnimkou dvoch prípadov – a to, keď dieťa – cudzí štátny prísluš-

²⁵² Ako uvádzajú Júdová a Píry, ktorým Ministerstvo vnútra SR na základe ich žiadosti o poskytnutie informácií dňa 7. Mája 2018 potvrdilo, že pri zápise do osobitnej matriky sa neskúma správnosť údajov uvedených v zahraničnom rodnom liste alebo na základe čoho, boli tieto údaje zapísané. Osobitná matrika skúma len pravosť zahraničného rodného listu ako verejnej listiny. Autori tiež uvádzajú, že Ministerstvo vnútra SR potvrdilo, že zamestnanci osobitnej matriky sú konfrontovaní so zahraničnými rodnými listami, ktoré indikujú náhradné materstvo, ale zápis do osobitnej matriky v týchto prípadoch nie je odmietnutý pre výhradu verejného poriadku, pretože podľa osobitnej matriky tu nie je žiadna aktívne legitimovaná osoba na podanie návrhu na určenie materstva podľa § 83 zákona o rodne.“ In: JÚDOVÁ, E. – PÍRY, M.: Surrogacy motherhood in the Slovak Republic - an illegal immigrant? In: Mostowik, P.(ed.): Fundamental Legal Problems of Surrogate Motherhood. Global perspective. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019, s. 775.

²⁵³ Napr. z odôvodnenia rozsudku Okresného súdu vo Veľkom Krtíši, č.k. Zn. 14Pc/21/2021 zo dňa 18.10.2021, ktorým bol zamietnutý návrh na zapretie otcovstva bývalého manžela matky, vyplýva, že matka dieťaťa podala návrh na zapretie otcovstva bývalého manžela z dôvodu, že na základe zahraničného rodného listu jej dieťaťa, ktoré je slovenským štátnym príslušníkom a žije v cudzine, bolo odmietnuté zapísanie biologického otca dieťaťa, ktorý je zapísaný v zahraničnom rodnom liste do osobitnej matriky. Podobne, z odôvodnenia rozsudku Okresného súdu Poprad, č.k. Z. 15Pc/35/2019 zo dňa 30.10.2019 vyplýva, že osobitná matrika v roku 2019 neprepsala údaje o otcovi slovenského štátneho príslušníka narodeného v Spojenom kráľovstve, ktoré boli uvedené v jeho anglickom rodnom liste, ale ako otca tohto dieťaťa zapísala manžela matky, ktorému svedčila domnienka otcovstva podľa slovenského práva.

ník žije na Slovensku a tiež prípadu, kedy bolo rodičovstvo uznané na území iného štátu – je z hľadiska miery rizika vzniku krivajúceho rodičovstva nedostatočné, pretože značne limituje okruh právnych poriadkov, podľa ktorých je možné skúmať splnenie podmienok pre vznik statusového pomeru rodiča a dieťaťa.

Pozitívom slovenskej kolíznoprávnej úpravy je úprava remisie a transmisie, ktorá umožňuje zohľadňovať aj kolízne normy rozhodného práva určeného na základe § 23 ZMPS a tým rozširuje okruh právnych poriadkov, ktoré je možné, na účely kolíznoprávneho uznania, aplikovať.

Pozitívne tiež vnímame kolíznoprávnú úpravu uznania rodičovstva a snahu zákonodarcu zachovať platnosť uznania aj v prípade, keď uznanie nespĺňa podmienky stanovené právom, ktorým sa má spravovať určenie rodičovstva podľa § 23 ods. 1 až 3 ZMPS. Domnievame sa, že je v záujme vyjasnenia aplikáčného vzťahu ustanovení § 23 ods. 1 až 3 ZMPS a § 23 ods. 4 ZMPS, aby sa súčasné znenie § 23 ods. 4 ZMPS doplnilo o dôvetok „ak je uznanie rodičovstva prípustné podľa práva určeného na základe ods. 1 až 3.“

V záujme predchádzania vzniku krivajúceho rodičovstva navrhujeme nahradenie súčasnej kolíznoprávnej úpravy novou, ktorá by využívala alternatívne usporiadané kolízne kritériá štátnej príslušnosti dieťaťa, obvyklého pobytu dieťaťa a lex fori, z ktorých výber by realizoval orgán aplikácie práva s ohľadom na záujem dieťaťa. Na zváženie je tiež otázka zavedenia únikovej klauzuly umožňujúcej vo výnimočných prípadoch namiesto rozhodného práva určeného na základe navrhovaných alternatívnych kolíznych kritérií aplikovať právo štátu, s ktorým má situácia zjavne užšiu väzbu.

Úniková klauzula by mohla vo výnimočných prípadoch umožniť aplikáciu napr. práva inseminácie v prípadoch reprodukčnej turistiky. Je ale na diskusiu, či je takýto flexibilný prístup kolíznoprávnej úpravy v oblasti osobného stavu dieťaťa vhodný a to aj s ohľadom na dvojakú funkciu kolíznej normy, ktorá sa uplatní nielen v prípadoch kolíznoprávneho uznania ale aj v situácii, kedy statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom je kreovaný na Slovensku.

V prípade procesného uznania sme svedkami postupného zužovania okruhu prekážok uznania, čím je vysielaný jasný signál o záujme na uznaní cudzích rozhodnutí aj vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva. Spôsob uznania týchto cudzích rozhodnutí sa však nemení a v prípade, ak je dieťa alebo niektorý z rodičov slovenským občanom, vyžaduje sa uznanie cudzieho rozhodnutia obligatórne osobitným výrokom slovenského súdu. (pokiaľ inú právnu úpravu neobsahuje medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná). V prípade ostatných cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je od účinnosti novely ZMPS z roku 2022 možné, aby návrh na preskúmanie súladu účinkov uznania cudzieho rozhodnutia s verejným poriadkom Slovenskej republiky podal prokurátor. To sú prvky, ktoré z pohľadu predchádzania vzniku krivajúcich pomerov, zvyšujú mieru rizika ich vzniku.

3 Procesné uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Hmotnoprávne úpravy európskych štátov pripúšťajú, aby právnou skutočnosťou, ktorá zakladá alebo mení statusový vzťah medzi rodičom a dieťaťom bolo autoritatívne rozhodnutie orgánu verejnej moci. Významné, z hľadiska skúmanej problematiky, sú tiež tie rozhodnutia, ktorými nositeľ verejnej moci autoritatívne deklaruje existenciu alebo neexistenciu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom či rozhodnutia, ktorými nositeľ verejnej moci autoritatívne deklaruje existenciu, neexistenciu alebo platnosť či neplatnosť určitej právnej skutočnosti, s ktorou hmotnoprávne predpisy spájajú vznik statusového vzťahu medzi rodičom a dieťaťom.²⁵⁴

Ako vyplýva zo Štúdie Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného²⁵⁵, realizovanej na vzorke 46 štátov, väčšina právnych poriadkov umožňuje, aby sa aktívne legitimovaná osoba obrátila sa súdne alebo iné štátne orgány s návrhom na vydanie rozhodnutia určujúceho alebo potvrdzujúceho právne rodičovstvo (v prípadoch, kedy toto nie je sporné) a vo všetkých skúmaných právnych poriadkoch na súdy s návrhom na vyriešenie otázky sporného otcovstva.

Keďže rozhodnutie je procesným inštitútom, v prípade cudzích rozhodnutí sa na posúdenie otázky či spôsobuje právne účinky na Slovensku a aké sú tieto právne účinky, využíva inštitút medzinárodného práva procesného, konkrétne *inštitút uznania cudzích rozhodnutí*, na ktorého označenie sa tiež využíva *pojmem procesné uznanie*.

Inštitút uznania cudzích rozhodnutí predstavuje „mechanizmus, ktorým štát priznáva účinky rozhodnutiam súdov (príp. iných orgánov) iných štátov.“²⁵⁶ Neslúži teda na uznanie statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ktorý platne vznikol v cudzine na základe cudzieho rozhodnutia *de iure* ale len *de facto*, pretože predmetom procesného uznania nie je statusový vzťah ako taký, ale cudzie rozhodnutie.

²⁵⁴ V kontexte vnútroštátnej úpravy je potrebné upozorniť na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov SR č. 8/2018: „Právny poriadok Slovenskej republiky nevyklučuje možnosť, aby sa ten, kto o sebe tvrdí, že je biologickým otcom maloletého dieťaťa, domáhal určenia neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov podľa § 91 ods. 1 zákona o rodine. V konaní má kľúčový význam najlepší záujem maloletého dieťaťa“, na ktoré nadväzujú rozhodnutia slovenských súdov vydané za účinnosti nových procesných kódexov: napr. rozsudok Okresného súdu Bratislava IV, č.k. 22C/11/2018 zo dňa 20.03.2019, rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves, č.k. 16/C/51/2019 zo dňa 11.01.2021.

²⁵⁴ V kontexte vnútroštátnej úpravy je potrebné upozorniť na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uverejnené v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov SR č. 8/2018: „Právny poriadok Slovenskej republiky nevyklučuje možnosť, aby sa ten, kto o sebe tvrdí, že je biologickým otcom maloletého dieťaťa, domáhal určenia neplatnosti súhlasného vyhlásenia rodičov podľa § 91 ods. 1 zákona o rodine. V konaní má kľúčový význam najlepší záujem maloletého dieťaťa“, na ktoré nadväzujú rozhodnutia slovenských súdov vydané za účinnosti nových procesných kódexov: napr. rozsudok Okresného súdu Bratislava IV, č.k. 22C/11/2018 zo dňa 20.03.2019, rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves, č.k. 16/C/51/2019 zo dňa 11.01.2021.

²⁵⁵ General Affairs and Policy: A Study of Legal Parentage and the Issues arising from International Surrogacy Arrangements. Prel. Doc. No 3C, s. 10 a 11. Dostupné online: <https://assets.hcch.net/docs/bb90cfd2-a66a-4fe4-a05b-55f33b009cfc.pdf>

²⁵⁶ LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: Medzinárodné právo súkromné. 2. Vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 391.

Slovenská republika patrí medzi štáty, ktoré priznávajú na svojom území právne účinky rozhodnutiam orgánov cudzích štátov aj v statusových veciach občanov Slovenskej republiky to pod podmienkou,²⁵⁷ že cudzie rozhodnutie bolo formálnym spôsobom uznané.²⁵⁸ Táto podmienka je priamym dôsledkom konceptu teritoriality – bez uznania nespôsobuje cudzie rozhodnutie mimo teritórium štátu svojho pôvodu právne účinky.²⁵⁹

3.1 Právne účinky uznaného cudzieho rozhodnutia o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva

Otázka, aké právne účinky spôsobuje uznané cudzie meritórne rozhodnutie v tuzemsku je upravená v § 68 ZMPS. Ustanovenie § 68 v odseku 1 ZMPS, stanovuje, že „*cudzie rozhodnutie uznané slovenským súdom má rovnaké právne účinky ako rozhodnutie slovenského súdu.*“²⁶⁰

Uvedená zákonná úprava vychádza zo zásady zrovnoprávnenia uznaných cudzích rozhodnutí s tuzemskými rozhodnutiami, čím sa ZMPS odlišuje od niektorých medzinárodných zmlúva prameňov medzinárodného práva súkromného únijnej povahy,²⁶¹ ktoré vychádzajú z prístupu, že uznané „cudzíe rozhodnutie má v štáte uznania rovnaké účinky, aké má v členskom štáte, v ktorom bolo vydané.“²⁶²

K zrovnoprávneniu s tuzemským súdnym rozhodnutím dochádza v zmysle § 68 ods. 1 ZMPS len v prípade, že cudzie rozhodnutie bolo uznané **slovenským súdom** – a to bez ohľadu na to, či je toto uznanie formálne alebo neformálne.

Ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS podľa nášho názoru rozširuje účinky, ktoré majú tie cudzie rozhodnutia, ktoré boli uznané slovenským súdom aj na niektoré z tých cudzích rozhodnutí, ktoré v zmysle § 67 ods. 3 ZMPS môžu byť uznané aj inými slovenskými orgánmi. Konkrétne ide o cudzie rozhodnutia v manželských veciach, vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, osvojenia dieťaťa a vo veciach obmedzenia alebo pozbavenia spôsobilosti na právne úkony, ak účastníci nie sú občanmi Slovenskej republiky. Ustanovenie § 67 ods. 3 ZMPS síce tiež stanovuje, že slovenský orgán takéto cudzie rozhodnutie uzná tak, že „naň prihliadne, **ako keby šlo o rozhodnutie slovenského súdu**“, avšak ak by ZMPS neobsahovalo ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS, nebolo by možné v konaní pred iným orgánom ako slovenským súdom zohľadniť, že slovenské rozhodnutia v týchto veciach majú záväznosť erga omnes a slovenský orgán by v prípade absencie ustanovenia § 68 ods. 2 ZMPS nemohol napr. rešpektovať prejudiciálny účinok takto uznaných cudzích

²⁵⁷ Pokiaľ medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná, nestanovuje inak (§ 2 ZMPS).

²⁵⁸ Odlišnú právnú úpravu nachádzame v poľskom občianskom súdnom poriadku, ktorý v ustanovení čl. 1146 stanovuje, že cudzie rozhodnutia vrátane cudzích rozhodnutí vo veciach osobného stavu poľských štátnych príslušníkov sa uznávajú automaticky, ex lege, bez potreby osobitného konania. FLEJSZAR, R.: Selected issues of civil proceeding concerning personal and financial aspects of surrogate motherhood. In: MOSTOWIK, P.(ed.): Fundamental legal problems of surrogate motherhood. Global perspective. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019, s. 876. Podobne Gössl a Melcher upozorňujú na tendenciu upúšťania od formálneho uznávacieho procesu v prípade cudzích statusových rozhodnutí v národných úpravách členských štátov EÚ. In: GÖSSL, S. – MELCHER, M: Recognition of a Status Acquired Abroad in the EU. – A Challenge for National Laws from evolving Traditional Methods to New Forms and Bypassing Alternatives. In: Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 14, č. 1, 2022, s.1018.

²⁵⁹ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Juridica, č. 1-2, 1995, s. 14.

²⁶⁰ Toto ustanovenie sa uplatní na posúdenie právnych účinkov uznaného cudzieho rozhodnutia aj v prípade, že cudzie rozhodnutie sa uznáva na základe medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, ak táto medzinárodná zmluva neupravuje otázku právnych účinkov uznaných cudzích rozhodnutí.

²⁶¹ Napr. Nariadenie Brusel IIter, nariadenie o výživnom.

²⁶² HAŤAPKA, M.: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon); Justičná revue, 67, 2015, č 3, s. 294.

rozhodnutí v iných konaniach ako tých, v ktorých vystupujú rovnakí účastníci konania ako v konaní, v ktorom bolo cudzie rozhodnutie vydané.

Ako vyplýva z uvedeného, nepovažujeme ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS za *lex specialis* k ustanoveniu § 63 a 67 ZMPS a na rozdiel od prevažujúceho názoru súčasnej slovenskej doktríny nepovažujeme toto ustanovenie za upravujúce spôsob uznania cudzieho rozhodnutia tzv. automaticky – bez ďalšieho, ale za ustanovenie rozširujúce dosah § 68 ods. 1 ZMPS aj na v § 68 ods. 2 ZMPS taxatívne vymedzené cudzie rozhodnutia, ak boli uznané iným orgánom ako slovenským súdom. Pojem „aj bez uznania“ interpretujeme vo väzbe na § 68 ods. 1 ZMPS ako „aj bez uznania slovenským súdom“.

V súvislosti s ustanovením § 68 ods. 1 ZMPS sa môže zdať byť problematické vymedzenie konkrétnych právnych účinkov, ktoré nastupujú v dôsledku uznania cudzieho meritórneho rozhodnutia v tuzemsku.

3.1.1 Procesné účinky

Autori sa zhodujú, že v dôsledku uznania sa cudzie meritórne rozhodnutie čo do procesných účinkov²⁶³ zrovnoprávňuje s tuzemskými rozhodnutiami. Z hľadiska nami skúmanej problematiky je významné, že uznané cudzie meritórne rozhodnutie spôsobuje tie právne účinky, ktoré slovenské procesné predpisy spájajú s procesným inštitútom právoplatnosti.

Takémuto výkladu nasvedčuje aj znenie § 68 ods. 1 ZMPS účinné do 29.02.2004, v ktorom je explicitne uvedené, že tam uvedené cudzie rozhodnutia majú za podmienok tam stanovených rovnaké právne účinky ako právoplatné slovenské rozhodnutia. Obdobné ustanovenie explicitne zrovnoprávňujúce cudzie rozhodnutie v týchto veciach s právoplatnými československými rozhodnutiami nájdeme v § 641 ods. 1 OSP z roku 1950.

Slovenskí procesualisti radia medzi prejavy právoplatnosti meritórneho rozhodnutia záväznosť rozhodnutia pre definovaný okruh subjektov a nezmeniteľnosť súdneho rozhodnutia, ktorý sa prejavuje ako prekážka právoplatne rozsúdenej veci.²⁶⁴

V prípade uznaných cudzích rozhodnutí o osobnom stave, medzi ktoré patria aj rozhodnutia o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva a to bez ohľadu na to, či sú rozhodnutiami konštitutívnymi alebo deklaratórnymi, sa uplatní § 43 CMP, ktorý rozširuje ich subjektívnu záväznosť erga omnes. Ustanovenie § 43 CMP sa v súlade s § 68 ods. 1 ZMPS

²⁶³ Števček uvádza „účinky rozhodnutí orgánov možno rozdeliť na hmotnoprávne (deklaratórne alebo konštitutívne) a procesnoprávne. Toto rozdelenie má pre aplikáciu § 68 ZMPS význam, pretože možno predpokladať, že sa vzťahuje iba na procesné účinky rozhodnutia.“ In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 359. Podobne Steiner a Štajgr rozoznávajú trojaký účinok uznaného cudzieho rozhodnutia a to vykonateľnosť, právoplatnosť a dôkaznú moc cudzieho rozhodnutia. STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Akademie, 1967, s. 205 – 206. Olijáš uvádza „Stručne povedané: pri všetkých účinných cudzích rozhodnutiach vzniká prekážka *res iudicata* v konaní pred slovenskými súdom. Uznané cudzie rozhodnutie zaväzuje účastníkov pôvodného konania a všetky orgány v tuzemsku, v statusových veciach vytvára záväznú právnu účinky voči všetkým osobám a orgánom.“ OLIJÁŠ, R.: Novela zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v Slovenskej republike. In: Právnik, č. 7, 2004, s. 699.

²⁶⁴ Slovenská procesualistická teória uvádza, že „Materiálna stránka právoplatnosti súdnych rozhodnutí sa prejavuje jednak ako záväznosť rozhodnutia pre definovaný okruh subjektov (tzv. pozitívna stránka materiálnej právoplatnosti rozhodnutia), a jednak ako nezmeniteľnosť súdneho rozhodnutia (negatívna stránka materiálnej právoplatnosti). Pozitívnu stránku materiálnej právoplatnosti rozhodnutia, teda okruh jeho subjektívnej záväznosti normuje § 228 CSP, a negatívna stránka materiálnej právoplatnosti sa prejavuje v kľúčovej otázke prekážky právoplatne rozsúdenej veci (§ 230 CSP).“ ŠTEVČEK, M.: § 226 In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M.: Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 832.

uplatní aj v prípade tých uznaných cudzích rozhodnutí o osobnom stave, ktoré sú podľa cudzieho práva záväzné len inter partes. Naopak, tie procesné účinky, ktoré slovenské procesné predpisy s právoplatným meritórnym rozhodnutím nespájajú, sa na Slovensku v dôsledku uznania cudzieho rozhodnutia neprejavia, hoci by ich s právoplatnosťou meritórneho rozhodnutia spájali právne predpisy toho štátu, orgány ktorého cudzie rozhodnutie vydali.

V odpovedi na otázku, od ktorého okamihu nastupujú procesné účinky uznaného cudzieho rozhodnutia v tuzemsku sa autori zhodujú, že procesné účinky, bez ohľadu na spôsob uznania cudzieho rozhodnutia, nastupujú ex tunc – teda spätne k momentu právoplatnosti uznaného cudzieho rozhodnutia.²⁶⁵

Procesné účinky právoplatnosti uznaného cudzieho meritórneho rozhodnutia sa prejavujú len v procesnej sfére.²⁶⁶ Riešenie tých situácií, keď po právoplatnosti uznaného cudzieho rozhodnutia dôjde k skutočnosti, ktorá by mohla mať vplyv na existenciu statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, napr. ak je uznaným cudzím rozhodnutím určené otcovstvo určitého muža a iný muž súhlasným vyhlásením s matkou dieťaťa uzná otcovstvo k takémuto dieťaťu, je potrebné hľadať v ustanoveniach hmotného práva. Týmto právom je v prípadoch s cudzím prvkom, podľa nášho názoru, rozhodné právo určené na základe § 23 ZMPS (ak medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná nestanovuje inak). Na základe hmotnoprávných ustanovení tohto práva je potrebné posúdiť, či je možné zaprieť otcovstvo určené rozhodnutím súdu alebo iného orgánu príp. aké hmotnoprávne účinky má (a či vôbec) uznanie otcovstva iným mužom po tom, čo bolo otcovstvo určené uznaným súdnym rozhodnutím.

Aplikácia § 23 ZMPS je podľa nášho názoru odôvodnená tým, že slovenské orgány sú povinné aplikovať slovenské právo. Cudzíe právo je slovenskými orgánmi aplikované vtedy, keď to prikazuje kolízna norma lex fori. Slovenské súdy preto nemôžu aplikovať právo štátu, na základe ktorého bolo vydané v cudzine uznané cudzie rozhodnutie bez toho, aby im to prikazovala kolízna norma lex fori. Navyše dosah účinkov rozhodného práva, na základe ktorého bolo v cudzine vydané uznané cudzie rozhodnutie je prísne obmedzený na samotný predmet konania²⁶⁷ a stav v čase vyhlásenia uznaného cudzieho rozhodnutia.

3.1.2 Hmotnoprávne účinky

Odpoveď na otázku, aké právne účinky spôsobuje uznané cudzie meritórne rozhodnutie (tak pozitívne ako aj negatívne) v rovine hmotného práva nie je možné vyvodiť z ustanovenia § 68 ZMPS, ale ako sa zhodujú Števček²⁶⁸ a aj Tichý²⁶⁹, je potrebné ich posudzovať podľa hmotného práva, ktoré bolo orgánom cudzieho štátu pri rozhodovaní použité. Uvedené spolu so zákazom preskúmania rozhodnutia z hľadiska rozhodnutia vo veci samej (§ 68f ods. 2 ZMPS) a tiež nemožnosťou skúmania cudzieho rozhodnutia z

²⁶⁵ VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 428.

²⁶⁶ DVOŘÁK, B.: Právní moc civilních soudních rozhodnutí. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 54.

²⁶⁷ VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 428. Tiež Števček In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 360.

²⁶⁸ Števček In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 359.

²⁶⁹ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 46.

hľadiska aplikovaného rozhodného práva v slovenskej zákonnej úprave uznávania cudzích rozhodnutí, spôsobuje, že s výnimkou tých prípadoch, na ktoré dopadá inštitút výhrady verejného poriadku, nie je možné skúmať, či by k rovnakému hmotnoprávnemu riešeniu dospeli v konkrétnom prípade aj slovenské súdy, resp. či by takéto hmotnoprávne riešenie bolo vôbec možné dosiahnuť aplikáciou či už slovenských hmotnoprávných predpisov alebo rozhodného práva určeného slovenskými kolíznymi normami.

Právny následok vyplývajúci z uznaného cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je potrebné prevziať, je záväzný erga omnes a zakladá prekážku *res iudicata*.

Pri posudzovaní významu takých uznaných cudzích rozhodnutí, ktoré síce nie sú rozhodnutiami o osobnom stave ale deklarujú platnosť resp. existenciu určitej právnej skutočnosti, s ktorou hmotnoprávne predpisy spájajú vznik, zmenu alebo zánik statusového pomeru, je potrebné vychádzať z toho, že tieto sa procesným uznaním z hľadiska hmotnoprávných účinkov zabudovávajú do ekvivalentnej kategórie práva, ktoré je určené ako právo rozhodné pre otázku určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva kolíznymi normami *lex fori*²⁷⁰ a výsledok takýchto rozhodnutí je, s ohľadom na ich prejudiciálny účinok, potrebné v rámci rozhodných právnych otázok prevziať.²⁷¹

3.2 Cudzie rozhodnutie vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Subjekty súkromnoprávných vzťahov s cudzím prvkom nemajú možnosť ovplyvniť, či už jednostranným právnym úkonom alebo dohodou, či sa v konkrétnom prípade uplatní procesné alebo kolíznoprávne uznanie. Procesné uznanie má prioritné postavenie a kolíznoprávne uznanie sa použije len v tých prípadoch, v ktorých procesné uznanie použiť nemožno.

Odpoveď na otázku, v ktorých prípadoch sa použije procesné uznanie, súvisí s vymedzením pojmu cudzie rozhodnutie v slovenskom medzinárodnom práve procesnom. V ďalšom texte sa budeme venovať tomuto pojmu výlučne z pohľadu ZMPS a pozornosť nebude venovaná medzinárodným zmluvám, ktorými je Slovenská republika viazaná, pretože ich využitie je limitované na tie prípady, kedy bolo cudzie rozhodnutie vydané orgánmi zmluvného štátu.

Pojem cudzie rozhodnutie používa slovenský zákonodarca ako legislatívnu skratku v ustanovení § 63 ZMPS pre tam taxatívne vymedzený okruh zahraničných individuálnych právnych aktov, ktoré je možné procesným uznaním zrovnoprávniť s rozhodnutiami slovenských súdov. Je to teda slovenský zákonodarca, ktorý stanovuje, ktoré zahraničné individuálne právne akty sú a za akých podmienok spôsobilé na procesné uznanie na Slovensku.

Vzhľadom k taxatívnej výpočtu zahraničných individuálnych právnych aktov, ktoré môžu byť na Slovensku predmetom uznania v režime ZMPS, ostatné individuálne právne akty vydané orgánmi cudzieho štátu, napr. rodný list, nie je možné na Slovensku procesne uznať a do úvahy prichádza len tzv. kolíznoprávne uznanie, ktorého predmetom nie je individuálny právny akt ako taký ale samotný statusový vzťah medzi rodičom a dieťaťom.

Ustanovenie § 63 ZMPS prešlo najvýznamnejšou zmenou v roku 2003, kedy zákon č.

²⁷⁰ VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 429.

²⁷¹ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 48

389/2003 Z. z. podstatným spôsobom rozšíril okruh individuálnych právnych aktov, ktoré môžu byť na Slovensku predmetom procesného uznania. Dovtedy mohli byť na Slovensku v režime ZMPS predmetom uznania len rozhodnutia justičných orgánov cudzieho štátu vo veciach uvedených v § 1 ZMPS, cudzie súdne zmiery a cudzie notárske listiny v týchto veciach, za predpokladu, že nadobudli právoplatnosť podľa práva tohto cudzieho štátu.

Novela zrušila požiadavku justičného charakteru orgánu cudzieho štátu, ktorý cudzie rozhodnutie vydal resp. schválil dohodu alebo zmier, takže od účinnosti tejto novely je možné na Slovensku uznať rozhodnutia aj iných ako justičných orgánov cudzieho štátu a tiež dohody a zmiery schválené iným ako justičným orgánom.

Dôvody a dôsledky tejto zmeny výstižne popisuje dôvodová správa k zákonu č. 389/2003 Z.z. „Čiastočná zmena formulácie tohto ustanovenia oproti doterajšiemu zneniu reaguje na skutočnosť, že pre kvalifikáciu rozhodnutia podliehajúceho uznaniu nie je podstatný justičný charakter cudzieho orgánu, ktorý rozhodnutie vydal, ale skutočnosť, či by na vydanie takéto rozhodnutia v Slovenskej republike bol príslušný súd. V opačnom prípade by nebolo možné uznať napríklad cudzie rozhodnutie o výživnom, ak ho vydal správny orgán, ak v štáte pôvodu vydáva takéto rozhodnutia výlučne správny orgán (napríklad niektoré severské štáty). Toto je nežiadúci výsledok aplikácie pôvodného znenia tohto ustanovenia.“

Z aktuálne účinného znenia § 63 ZMPS teda vyplýva, že predmetom procesného uznania je rozhodnutie orgánu cudzieho štátu, za predpokladu, že je „aktom aplikácie práva a týka sa konkrétneho právneho vzťahu a konkrétnych subjektov.“²⁷² V prípade cudzích rozhodnutí o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva má byť z rozhodnutia „zrejmé, že k určeniu otcovstva dochádza z vôle rozhodujúceho orgánu jeho výrokom.“²⁷³ Dôležitá je požiadavka, aby cudzie rozhodnutie bolo rozhodnutím vo veci samej,²⁷⁴ je pritom irelevantné, či ide o pozitívne alebo negatívne rozhodnutie, preto aj napr. cudzie rozhodnutie, ktorým bol zamietnutý návrh na zapretie otcovstva manžela matky, je spôsobilým predmetom procesného uznania na Slovensku.

3.2.1 Právoplatnosť cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva

Ustanovenie § 64 písm. d) ZMPS stanovuje, že cudzie rozhodnutie nemožno uznať alebo vykonať, ak nie je právoplatné alebo vykonateľné v štáte, v ktorom bolo vydané. Rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva vlastnosť vykonateľnosti nenadobúdajú,²⁷⁵ preto je požiadavka ich právoplatnosti kľúčovou podmienkou ich uznania v režime ZMPS.

Pred účinnosťou novely č. 589/2004 priamo z textu § 63 ZMPS vyplývala požiadavka, aby cudzie rozhodnutie bolo podľa práva štátu, ktorého orgány cudzie rozhodnutie vydali,

²⁷² OLIJÁŠ, R.: Novela zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v Slovenskej republike. In: Právnik, č. 7, 2004, s. 698; tiež KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu súkromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 303.

²⁷³ KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu súkromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 324.

²⁷⁴ Požiadavka, aby predmetom uznania bolo len meritórne rozhodnutie bola pred účinnosťou zákona č. 589/2004 vyvodzovaná z ustanovenia § 63 ZMPS, ktoré uvádzalo „vo veciach podľa § 1 ZMPS“. Od účinnosti uvedenej novely je táto požiadavka explicitne uvedená v § 64 písm. c) ZMPS.

²⁷⁵ SMYČKOVÁ, R.: 2.5 Rozhodnutia v mimosporových konaniach a ich účinky. In: SMYČKOVÁ, R. – FILO, M.: Civilné mimosporové konanie. Konania v niektorých statusových veciach fyzických osôb. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 59.

právoplatné. Toto ustanovenie tiež vymedzovalo, že právoplatnosť sa preukazuje potvrdením vydaným príslušnými orgánmi tohto cudzieho štátu. Od novely ZMPS č. 589/2004 Z. z. bola táto požiadavka presunutá do § 64 písm. d) ZMPS medzi prekážky uznania cudzieho rozhodnutia.

Toto presunutie nepovažujeme za vhodné z dôvodu, že môže vyvolávať pochybnosti, či sa požiadavka, aby cudzie rozhodnutie bolo právoplatné, uplatní aj v prípade cudzích rozhodnutí, na ktoré dopadá ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS. S ohľadom na procesné účinky, ktoré sú dôsledkom uznania cudzích rozhodnutí podľa § 68 ods. 2 ZMPS a ich záväznosť erga omnes považujeme za nevyhnutnú požiadavku právoplatnosti aplikovať aj vo vzťahu k cudzím rozhodnutiam vymenovaným v § 68 ods. 2 ZMPS. V opačnom prípade by nastala situácia, že rozhodnutie vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ktoré nie je konečné z pohľadu práva štátu, ktorého orgány takéto cudzie rozhodnutie vydali, spôsobuje významné statusové následky v dôsledku uznania na Slovensku.

V právnej teórii prebiehajú diskusie o tom, či pod požiadavkou právoplatnosti cudzieho rozhodnutia je potrebné chápať len formálnu stránku právoplatnosti alebo aj materiálnu stránku právoplatnosti. Časť slovenských autorov²⁷⁶ uvádza, že predpokladom uznania je len formálna stránka právoplatnosti, ktorá vyjadruje, že cudzie rozhodnutie je konečné. Títo autori zdôrazňujú, že materiálna stránka právoplatnosti cudzieho rozhodnutia (ktorej prejavom je najmä záväznosť a nezmeniteľnosť rozhodnutia), je až dôsledkom uznania cudzieho rozhodnutia.

Starší československí internacionalisti²⁷⁷ sa skôr prikláňajú k záveru, že predpokladom uznania je tak formálna ako aj materiálna stránka právoplatnosti, pričom posudzovanie, či cudzie rozhodnutie spôsobuje také procesné účinky, ktoré slovenské právo spája s formálnou a materiálnou stránkou právoplatnosti, je potrebné realizovať podľa práva štátu, ktorého orgány cudzie rozhodnutie vydali a zároveň orgány tohto štátu vydávajú potvrdenie o týchto účinkoch.

K uvedenému záveru sa prikláňame, pretože, podľa nášho názoru je to práve materiálna stránka právoplatnosti cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ktorá odlišuje cudzie rozhodnutia, ktoré sú predmetom procesného uznania od iných právnych aktov, napr. rodných listov, ktoré procesnému uznaniu nepodliehajú. Bez tejto požiadavky by v prípade cudzích rozhodnutí, ktoré nenadobúdajú vykonateľnosť, nebolo možné jednoznačne určiť hranice procesného uznania a kolíznoprávneho uznania. Samozrejme to, či cudzí akt aplikácie práva disponuje vlastnosťami, ktoré slovenské procesné predpisy spájajú s materiálnou a formálnou stránkou právoplatnosti sa posúdi podľa procesných predpisov štátu, ktorého orgány cudzie rozhodnutie vydali.

3.2.2 Schválené dohody a zmiery, cudzie notárske listiny vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva a súkromnoprávne dohody

Okruh individuálnych aktov, ktoré podliehajú procesnému uznaniu slovenský zákonodarca zásadnejším spôsobom nelimituje. Tento okruh zahŕňa tak rozhodnutia orgánov

²⁷⁶ Napr. OLIJÁŠ, R.: Novela zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v Slovenskej republike. In: Právnik, č. 7, 2004, s. 702.

²⁷⁷ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu súkromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 306 a tiež súčasní českí autori napr. Vaške In: VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 426.

cudzieho štátu vo veciach, o ktorých rozhodujú slovenské súdy, ako aj nimi schválené zmiery a dohody a tiež cudzie notárske listiny.

Z hľadiska nami skúmanej problematiky nie je a priori možné z procesného uznania vylúčiť cudzie zmiery a dohody schválené cudzími orgánmi a ani notárske listiny v statusových veciach, pretože „zahraničné rozhodnutie je produktom cudzieho konania. Toho si je štát uznania vedomý a v zásade nemá pri uznávaní oprávnenie preskúmať aplikáciu procesného práva orgánom štátu rozhodnutia.“²⁷⁸

Preto ak takéto cudzie schválené zmiery alebo schválené dohody majú podľa práva cudzieho štátu účinky porovnateľné s meritórnymi rozhodnutiami a sú právoplatné,²⁷⁹ je potrebné na ich uznanie aplikovať na Slovensku inštitút procesného uznania. Obdobne je potrebné pristupovať aj k cudzím notárskym listinám. Aj v tomto prípade je potrebné zdôrazniť požiadavku, aby cudzie notárske listiny boli podľa práva štátu pôvodu právoplatné. Je pravdepodobné, že podobne ako v Slovenskej republike, nebude notárska listina podľa práva štátu pôvodu vybavená účinkami právoplatnosti²⁸⁰ ale len vykonateľnosťou, v takom prípade nebude cudzia notárska listina v kontexte nami skúmanej problematiky predmetom procesného uznania.²⁸¹

Osobitnú kategóriu predstavuje súkromnoprávna dohoda alebo právne úkony, pre ktoré rozhodné právo stanovuje ako podmienku formálnej platnosti súčinnosť štátneho orgánu (napr. súhlasné vyhlásenie matky dieťaťa a muža o otcovstve dieťaťa, ktoré má byť podľa rozhodného práva urobené pred súdom alebo iným štátnym orgánom), tieto nebudú podliehať procesnému uznaniu, a to aj napriek súčinnosti štátneho orgánu cudzieho štátu (súdu lebo iného orgánu cudzieho štátu), pokiaľ takéto dohoda nebude podľa práva štátu pôvodu vybavená účinkami právoplatnosti. Ak však cudzie právo viaže účinky hmotnoprávnej dohody na schválenie súdu, vyslovené deklaratórnym rozhodnutím, ktoré spôsobuje podľa práva štátu porovnateľné právne účinky ako právoplatné meritórne rozhodnutie, uplatní sa na Slovensku režim procesného uznania vo vzťahu k takémuto deklaratórnemu rozhodnutiu.²⁸²

V právnej teórii je tiež diskutovaná otázka, ako pristupovať k takým súkromnoprávnym úkonom urobeným formou notárskej zápisnice v cudzine, ktoré sa týkajú vecí, o ktorej v Slovenskej republike rozhodujú výlučne súdy. Napr. v cudzine by bolo v súlade s cudzím právom zapreté otcovstvo manžela matky jednostranným právnym úkonom manžela matky spísaným vo forme notárskej zápisnice. Vo vedeckej literatúre sa stretáme s dvoma odlišnými názormi na otázku, či takýto súkromnoprávny úkon vo forme notárskej zápisnice podlieha procesnému alebo kolíznoprávnemu uznaniu.

Kučera a Tichý uvádzajú, že „bolo by to zrejme schodné umožniť dosiahnutie uzna-

²⁷⁸ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 46.

²⁷⁹ Táto požiadavka vyplýva z ustanovenia § 64 písm. c) ZMPS ale existencia tejto požiadavky bola vyvodzovaná v minulosti aj z textu ustanovenia § 63 ZMPS, konkrétne z časti „vo veciach podľa 1...“.

²⁸⁰ K tomu pozri bližšie uznesenie Najvyššieho súdu SR z 25. 11. 2010, sp. zn. 3 Cdo 63/2009.

²⁸¹ Haťapka uvádza že „pojmem notárske listiny v ZMPS nie je totožný s pojmom notárskych zápisníc o právnych úkonoch podľa notárskeho poriadku. Vzhľadom na charakter inštitútu uznania a výkonu v MPS musí ísť o cudzie notárske listiny, ktoré svojím obsahom a charakterom sú porovnateľné „rozhodnutiu“ teda majú vykonateľný obsah. Zmluva či závet urobené formou notárskej zápisnice nie sú v SR predmetom uznania podľa § 64 a nasl. ZMPS; ZMPS pre ich materiálnu a formálnu platnosť predpisuje osobitné podmienky (napr. § 4, § 18, § 52 ZMPS.)“ In: HAŤAPKA, M: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon); Justičná revue, 67, 2015, č. 3, s. 287.

²⁸² VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 425.

nia takéhoto súkromnoprávneho úkonu s účinkami, ako by išlo o tuzemské rozhodnutie v tej istej veci, pokiaľ by o jeho uzavretí dali účastníci spísať v cudzine notársku listinu, aby ho bolo možné považovať za cudziu notársku listinu v zmysle ustanovenia § 63 ZMPS.²⁸³

Opačný názor, ku ktorému sa prikláňame, zastáva Vaške, ktorý uvádza, že takýto postup nie je vhodný: „nie je vhodné vnucovať cudziemu právnemu poriadku tuzemské predstavy o tom, v ktorých prípadoch dochádza k právnej skutočnosti len na základe súdneho rozhodnutia a kedy postačí právny úkon. Požiadavka uznania cudzieho rozhodnutia a podmienky pre ňu stanovené podľa § 63 a nasl. majú za cieľ vylúčiť uznanie rozhodnutia v prípade, že v cudzine v danej veci bolo rozhodnuté, avšak vadne; ich účelom nie je brániť uznaniu určitej právnej skutočnosti, ku ktorej podľa rozhodného práva platne došlo na základe právneho úkonu a to len preto, že podľa tuzemského práva vo veci rozhodujú súdy.“²⁸⁴ Preto v prípade takýchto súkromnoprávných úkonov je potrebné na Slovensku aplikovať kolíznoprávne a nie procesné uznanie.

3.3 Podmienky a spôsoby uznania cudzích rozhodnutí

Z hľadiska nami skúmanej problematiky nie je účelné detailne popisovať spôsob uznania cudzích rozhodnutí a prekážky uznania cudzích rozhodnutí, zameriame sa len na porovnanie existujúcich spôsobov uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva a na ich hodnotenie z hľadiska možného vplyvu na vznik krivajúceho rodičovstva. Z prekážok uznania cudzích rozhodnutí sa zameriame len na situácie, kedy účinky uznania cudzieho rozhodnutia odporujú verejnému poriadku Slovenskej republiky, pretože toto je jediný dôvod, kedy odlišnosť hmotnoprávných úprav štátov môže, v kontexte procesného uznania podľa ZMPS spôsobiť vznik krivajúceho právneho pomeru.

ZMPS upravuje podmienky a spôsob uznania cudzích rozhodnutí v oddieli 3 druhej časti ZMPS s názvom „uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí“,²⁸⁵ pred ktorými majú aplikačnú prednosť medzinárodné zmluvy, ktorými je Slovenská republika viazaná a ktoré tiež upravujú podmienky a v niektorých prípadoch aj spôsob uznania cudzích rozhodnutí vrátane cudzích rozhodnutí v statusových veciach.

Slovenská republika nie je viazaná žiadnou mnohostrannou medzinárodnou zmluvou, ktorá by unifikovala pravidlá uznávania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva).

3.3.1 Spôsob uznania cudzieho rozhodnutia

ZMPS upravuje v ustanovení § 67 ZMPS viaceré procesné spôsoby uznania²⁸⁶ cudzích rozhodnutí. Z hľadiska nami skúmanej problematiky sú významné obligatórne uznanie cudzích rozhodnutí osobitným výrokom Krajského súdu v Bratislave (§ 67 ods. 1 ZMPS).

²⁸³ KUČERA, Z., TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 306.

²⁸⁴ VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 425.

²⁸⁵ Tichý uvádza, že pojmom uznanie sa na účely inštitútu procesného uznania označuje jednak činnosť súdu alebo iného orgánu, zahŕňajúca skúmanie podmienok pre nastolenie možných účinkov cudzích rozhodnutí v tuzemsku ako aj stav, ktorý má byť uznaním dosiahnutý, teda priznanie právnych účinkov cudzím rozhodnutiam v oblasti tuzemského práva. TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Univerzita Karlova, 1996. s. 14.

²⁸⁶ Haťapka používa pojem modely priznávania účinkov cudziemu rozhodnutiu v SR. HAŤAPKA, M: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznávanie a výkon); Justičná revue, 67, 2015, č. 3, s. 294.

Tento spôsob uznania budeme na účely tejto práce označovať pojmom formálne uznanie cudzieho rozhodnutia. Ustanovenie § 67 ods. 3 ZMPS upravuje neformálne (ad hoc) uznanie cudzieho rozhodnutia tým, že naň slovenský orgán prihliadne tak, ako keby išlo o rozhodnutie slovenského súdu. Neformálne uznanie je možné na návrh aktívne legitimovaného subjektu nahradiť formálnym spôsobom uznania.

Ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS nepovažujeme, na rozdiel od prevažujúceho názoru doktríny, za ustanovenie, ktoré by upravovalo ďalší spôsob uznania cudzích rozhodnutí tzv. automatické uznanie, resp. ex lege rozšírenie účinkov v tomto ustanovení uvedených cudzích rozhodnutí. Dôvodom je skutočnosť, že aj ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS stanovuje ako prekážku zrovnoprávnenia tam uvedených rozhodnutí s rozhodnutiami slovenských súdov minimálne rozpor so slovenským verejným poriadkom. Keďže je toto zrovnoprávnenie podmienené a súlad účinkov zrovnoprávnenia má byť preskúmaný, nevyhnutne sa vyžaduje určitá činnosť slovenského orgánu, pre ktorú v medzinárodnom práve procesnom používame označenie uznávanie. Pre posúdenie, akým spôsobom má byť uznávanie realizované a ktorým momentom nastupujú účinky uznania na našom území, je preto potrebné, podľa nášho názoru, aplikovať aj vo vzťahu k tým cudzím rozhodnutiam, ktoré sú uvedené v § 68 ods. 2 ZMPS, ustanovenie § 67 ods. 3 ZMPS, ktoré stanovuje tzv. neformálne uznanie.

Či sa v prípade uznania konkrétneho cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva obligatórne uplatní najprísnejší procesný spôsob uznania – formálne uznanie (§ 67 ods. 1 ZMPS) alebo k jeho uznaniu dôjde tak, že naň slovenský orgán prihliadne (§ 67 ods. 3 ZMPS), závisí od toho, či aspoň jeden z účastníkov konania je slovenským občanom.

ZMPS bližšie nevy vymedzuje, či pod pojmom účastník konania je potrebné chápať účastníka konania pred cudzím orgánom, ktorý toto cudzie rozhodnutie vydal alebo účastníka uznávacieho konania podľa § 67 ods. 1 ZMPS, príp. iného konania. Otázne tiež je, ako postupovať v prípade, že v období od vydania cudzieho rozhodnutia do dátumu, kedy splnenie podmienok jeho uznania na Slovensku posudzuje slovenský orgán, došlo k nadobudnutiu slovenskej štátnej príslušnosti niektorého z účastníkov konania.

Pred účinnosťou zákona č. 589/2003 Z.z. sa autori zhodovali v tom, že pojem účastník konania použitý v § 65 ZMPS je potrebné vykladať tak, že ide o účastníkov nachádzacieho konania pred orgánom cudzieho štátu a rozhodujúca je teda štátna príslušnosť účastníkov tohto konania k dátumu vyhlásenia cudzieho rozhodnutia. Tento výklad bol založený na gramatickom výklade ustanovení § 67 ods. 1 a § 68 ods. 1 ZMPS, v ktorých bol použitý minulý čas „účastníci konania boli“.

Od účinnosti novely č. 589/2003 Z. z. je v § 65 ZMPS a § 68 ods. 2 ZMPS použitý prítomný čas „ak účastníci nie sú občanmi Slovenskej republiky“ (§ 68 ods. 2 ZMPS) „ak aspoň jeden z účastníkov konania je slovenský občan“ (§ 65 ZMPS). Táto zmena skúmaných ustanovení by mohla naznačovať, že novela zásadným spôsobom mení posudzovanie rozhodnej doby pri skúmaní štátnej príslušnosti účastníkov na účely určenia, či sa na uznanie cudzieho rozhodnutia v statusovej veci má aplikovať ustanovenie § 67 ods. 1 ZMPS alebo § 67 ods. 3 ZMPS. Dôvodová správa k novele č. 589/2003 Z. z. takýto zámer zákonodarcu nepotvrďuje. Navyše ZMPS v ustanovení § 68b ods. 1 ZMPS pri vymedzení aktívne legitimovaných osôb na podanie návrhu na uznanie cudzieho rozhodnutia uvádza toho „kto je v cudzom rozhodnutí označený ako účastník“, čo naznačuje, že aj napriek vyššie uvedeným zmenám, ktoré priniesol zákon č. 589/2003 Z.z. naďalej platí, že rozhoduje štátna príslušnosť účastníkov nachádzacieho konania v čase vyhlásenia cudzieho

rozhodnutia. Ako uvádzajú Kučera a Tichý „pokiaľ by sa ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS vykladalo tak, že neskoršie nadobudnutie československého občianstva jedným z účastníkov by malo za následok, že v prípade, ktorý má na mysli § 68 ods. 1 (teraz § 68 ods. 2) ZMPS by cudzie rozhodnutie stratilo svoje právne účinky a bolo by potrebné k jeho uznaniu osobitný výrok slovenského súdu v zmysle § 67 ods. 1 ZMPS, čo by bol neudržateľný dôsledok vedúci k narušeniu právnej istoty v životne dôležitých statusových veciach.“²⁸⁷

Aj v prípade formálneho a aj v prípade neformálneho uznania platí, že sa vyžaduje preskúmanie podmienok uznania cudzieho rozhodnutia zo strany slovenských orgánov. Rozdiel medzi týmito spôsobmi uznania spočíva v tom, že kým v prípade formálneho uznania cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ak niektorý z rodičov alebo dieťa je slovenský občan, môže splnenie podmienok uznania skúmať výlučne Krajský súd v Bratislave v osobitnom konaní o uznaní cudzieho rozhodnutia osobitným výrokom slovenského súdu, neformálne uznanie realizujú aj iné slovenské orgány a má podobu vyriešenej prejudiciálnej otázky.

Právne účinky, ktoré spôsobuje uznané cudzie rozhodnutie vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva sú rovnaké, bez ohľadu na to, či boli uznané formálne alebo neformálne (§ 68 ods. 1 a 2 ZMPS). Čím sa ale tieto spôsoby uznania líšia, sú účinky uznania cudzieho rozhodnutia. Kým totiž v prípade formálneho uznania o tom, či cudzie rozhodnutie spĺňa alebo nespĺňa podmienky uznania rozhoduje Krajský súd v Bratislave ako o hlavnej otázke konania a výrok rozsudku o uznaní cudzieho rozhodnutia alebo o zamietnutí návrhu na uznanie cudzieho rozhodnutia je záväzný pre ostatné slovenské orgány a vytvára prekážku rozsúdenej veci,²⁸⁸ v prípade neformálneho uznania cudzieho rozhodnutia ide o ad hoc uznanie, ktoré nie je pre iné slovenské orgány záväzné.²⁸⁹

Z hľadiska problematiky krivajúceho rodičovstva je neformálne uznanie cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva flexibilnejším nástrojom na dosiahnutie cieľa rešpektovania statusového pomeru kreovaného v cudzine než formálne uznanie. Naproti tomu formálne uznanie prispieva k právnej istote subjektov statusového pomeru tým, že otázka uznania nemôže byť po právoplatnosti rozsudku Krajského súdu v Bratislave o uznaní cudzieho rozhodnutia odlišne posúdená žiadnym iným slovenským orgánom.

Možnosť zvoliť si medzi formálnym alebo neformálnym uznaním je daná výlučne v tých prípadoch, kedy účastníci pôvodného nachádzacieho konania v cudzine neboli občanmi Slovenskej republiky. Do účinnosti novely ZMPS z roku 2022 mohli iniciovať formálne uznanie cudzieho rozhodnutia podľa § 68 ods. 2 ZMPS len účastníci pôvodného nachádzacieho konania a ten, kto preukázal, že má na veci právny záujem. Od novely ZMPS z roku 2022 návrh na neuznanie cudzieho rozhodnutia z dôvodu, že uznanie by sa priecilo slovenskému verejnemu poriadku môže podať aj prokurátor.

V prípade, že aspoň jeden z účastníkov nachádzacieho konania v cudzine bol slovenským občanom, možnosť výberu medzi formálnym a neformálnym uznaním daná nie je a obligatórne sa uplatní formálne uznanie.

²⁸⁷ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodném právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 325.

²⁸⁸ Súhlasím s názorom, ktorý prezentuje Vaške, že otázku, či rozhodnutie o zamietnutí návrhu na uznanie cudzieho rozhodnutia zakladá prekážku res iudicata, je potrebné posudzovať s ohľadom na dôvody neuznania. Vaške zdôrazňuje, že nie je vylúčené, že rozpor s verejným poriadkom môže neskôr z nejakého dôvodu odpadnúť alebo neprávoplatné cudzie rozhodnutie sa neskôr stane právoplatným. VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 448.

²⁸⁹ K tomu pozri dôvodovú správu k zákonu č. 589/2003.

Tak v prípade formálneho ako aj neformálneho uznania cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva je jednou z prekážok uznania rozpor uznania aj s hmotnoprávnym²⁹⁰ verejným poriadkom Slovenskej republiky. Do popredia preto vystupuje otázka, či výhrada verejného poriadku zasahuje voči uznaniu cudzieho rozhodnutia rovnako v prípade formálneho ako aj neformálneho (ad hoc) uznania. Odpoveď na túto otázku nie je v slovenskej literatúre formulovaná jednoznačne, domnievame sa však, že v prípade neformálneho ad hoc uznania cudzieho rozhodnutia, kedy sa priznávajú cudziemu rozhodnutiu právne účinky len na účely konania o inej veci je potrebné zvažovať rozpor účinkov uznania cudzieho rozhodnutia s hmotnoprávnym verejným poriadkom v celkovom kontexte konania o tejto hlavnej otázke a v prípade, že neuznanie cudzieho rozhodnutia by v konkrétnom prípade bolo s ohľadom na uplatnený nárok v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa, nemala by sa výhrada verejného poriadku ako dôvod pre uplatnenie výhrady verejného poriadku aplikovať. Uznanie cudzieho rozhodnutia v prípade ad hoc uznania totiž neprekročí rámec konania o hlavnej otázke a prejudiciálne posúdenie otázky uznania nie je záväzná pre iné slovenské orgány a nevyklučuje, že prípadný súlad alebo rozpor uznania cudzieho rozhodnutia s hmotnoprávnym verejným poriadkom Slovenskej republiky bude v inom kontexte posúdený odlišne.

V prípade formálneho uznania, kedy je otázka uznania cudzieho rozhodnutia hlavnou otázkou konania a výsledok tohto posúdenia je záväzný pre všetky slovenské orgány, bude výhrada verejného poriadku zasahovať intenzívnejšie s ohľadom na tom, že v dôsledku uznania sa určitý statusový vzťah medzi rodičom a dieťaťom na Slovensku presadí a fakticky aj právne zrovnoprávni so statusovými pomermi kreovanými na základe slovenských predpisov.

Na základe uvedeného je možné konštatovať, že formálne uznanie v porovnaní s neformálnym ad hoc uznaním môže predstavovať zvýšenú mieru rizika vzniku krivajúcich pomerov v tých prípadoch, kedy statusový pomer kreovaný cudzím rozhodnutím odporuje verejnému poriadku Slovenskej republiky, pretože v takomto prípade je daný intenzívnejší záujem štátu na ochrane verejného poriadku Slovenskej republiky pred nežiadúcimi účinkami cudzieho rozhodnutia.

Tým, že novela ZMPS z roku 2022 umožnila iniciovať formálne neuznanie prokurátorovi aj v tých prípadoch, kedy podľa ZMPS stačí ad hoc uznanie, bol zavedený prvok, ktorý zvyšuje mieru rizika vzniku krivajúcich statusových pomerov rodičov a detí, pretože rozhodnutie o neuznaní cudzieho rozhodnutia bude brániť tomu, aby subjekty takéhoto statusového pomeru kreovaného cudzím rozhodnutím mohli uplatňovať akékoľvek nároky vyplývajúce z tohto statusu na Slovensku.

Formálne neuznanie cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva a to bez ohľadu na štátnu príslušnosť rodičov alebo dieťaťa osobitným výrokom slovenského súdu môže v praxi spôsobovať problémy, pretože bude nevyhnutné nájsť spôsob ako dosiahnuť, aby formálnym neuznaním neboli dotknuté tie práva dieťaťa, ktoré vyplývajú z práva Európskej únie (viď rozhodnutie vo veci Pančarevo). Súčasná medzinárodná procesná relevantný nástroj neponúka a s ohľadom na prejudiciálnu záväznosť rozsudku Krajského súdu v Bratislave o neuznaní cudzieho rozhodnutia je ťažko

²⁹⁰ Ako uvádza Tichý „o prípad hmotnoprávneho verejného poriadku ide tiež vtedy pokiaľ rozhodný hmotnoprávny vzťah, ktorý by sa mal presadiť v dôsledku uznania, je v rozpore s verejným poriadkom štátu uznania.“ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 78.

predstaviteľné, ako by bolo možné legislatívne obmedziť dosah účinkov tohto rozsudku tak, aby nedopadal na tie situácie, vo vzťahu ku ktorým sa aplikuje právo Európskej únie.

Práve aj s ohľadom na závery rozhodnutia SD EÚ vo veci Pančarevo²⁹¹ sa preto zdá byť vhodnejšie neformálne ad hoc uznanie cudzieho rozhodnutia oproti uznaniu formálnemu, ktoré umožňuje zvažovať konkrétny kontext, v ktorom sa o uznanie cudzieho rozhodnutia žiada.

3.3.2 Prekážky uznania cudzieho rozhodnutia

Z prekážok uznania cudzieho rozhodnutia, ktoré sú stanovené v § 64 ZMPS sa v prípade cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva neuplatnia všetky. ZMPS v prípade cudzích rozhodnutí o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva, ktoré sa týkajú slovenských občanov stanovuje, že sa uplatnia len tie, ktoré sú stanovené v § 64 písm. b až f) ZMPS.

Znenie ustanovenia § 68 ods. 2 ZMPS naznačuje, že v prípade cudzích rozhodnutí o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva, ktoré sa netýkajú slovenských občanov je jedinou prekážkou ich uznania rozpor so slovenským verejným poriadkom. Otázne je, či skutočne v prípade cudzích rozhodnutí uvedených v § 68 ods. 2 ZMPS je možné zrovnoprávniť so slovenskými rozhodnutiami také cudzie rozhodnutia, ktoré nie sú právoplatné podľa práva štátu, v ktorom boli vydané (§ 64 písm. b) ZMPS), nie sú rozhodnutiami vo veci samej (§ 64 písm. c) ZMPS) alebo vo veci, o ktorej slovenský súd právoplatne rozhodol alebo tu je skoršie cudzie rozhodnutie v tej istej veci, ktoré sa uznalo alebo spĺňa podmienky uznania (§ 64 písm. e) ZMPS). Nebolo by možné ustanovenie § 68 ods. 2 ZMPS vykladať tak, že sa uplatní len na posúdenie účinkov tam uvedených cudzích rozhodnutí, ktoré boli uznané slovenskými orgánmi postupom podľa § 67 ods. 3 ZMPS v tom zmysle, že len ak ich uznanie neodporuje verejnemu poriadku Slovenskej republiky, môžu byť v dôsledku neformálneho uznania záväzné erga omnes? V takom prípade by však bolo potrebné, aby slovenský orgán pri neformálnom uznaní skúmal prekážky uznania podľa § 64 ZMPS a to vrátane prekážky podľa § 64 písm. a) ZMPS, samozrejme, ak medzinárodná zmluva, ktorou je Slovenská republika viazaná nestanovuje inak. Skúmanie prekážky uznania podľa § 64 písm. a) ZMPS v prípade cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva by mohlo, s ohľadom na odlišnosti národných úprav výrazne zvyšovať riziko vzniku krivajúceho rodičovstva. Upozorňujeme, že takýto výklad súčasná slovenská doktrína nepripúšťa, a skôr sa zdá, že vo vzťahu k cudzím rozhodnutiam uvedeným v § 68 ods. 2 ZMPS je prevažne zastávaným názor, že jedinou prekážkou uznania je výhrada verejného poriadku. V kontexte nového oprávnenia prokurátora sa bude slovenská aplikačná prax nútená jednoznačne vysporiadať s otázkou, aké prekážky bránia uznaniu cudzích rozhodnutí uvedených v § 68 ods. 2 ZMPS, pretože prekážky uznania súd v konaní o uznaní cudzieho rozhodnutia skúma ex offa a zároveň ZMPS ukladá povinnosť slovenskému súdu uznať v osobitnom konaní cudzie rozhodnutie, ak sú splnené podmienky uznania.

Formálnemu a ani neformálnemu uznaniu cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva na Slovensku nebráni, že orgán cudzieho štátu aplikoval také rozhodné právo, ktoré by nebolo možné aplikovať zo strany slovenských súdov v rovnakej veci. Cudzie rozhodnutia sa nehodnotí ani z hľadiska jeho správnosti, pretože je vylúčené preskúmanie cudzieho rozhodnutia z hľadiska veci samej (§ 68f ods. 2 ZMPS).

Len výhrada verejného poriadku sa môže stať výnimočným nástrojom kontroly v

²⁹¹ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 14. Decembra 2021 vo veci C-490/20 V.M.A. proti Stolična obština, rajon "Pančarevo", ECLI: EU.C:2021:1008.

zmysle hmotnoprávnym,²⁹² preto sa, s ohľadom na nami skúmanú problematiku, zameriame len na túto prekážku uznania cudzieho rozhodnutia a jej uplatnenie pri formálnom uznaní/neuznaní cudzieho rozhodnutia.

Výhrada verejného poriadku ako dôvod pre neuznanie cudzieho rozhodnutia

Výhrada verejného poriadku predstavuje výnimočné opatrenie²⁹³ v tom zmysle, že ide o prostriedok ultima ratio,²⁹⁴ keďže jeho využitím dochádza k „narušeniu medzinárodného súladu rozhodovania“.²⁹⁵ Tento inštitút slúži na ochranu verejného poriadku Slovenskej republiky,²⁹⁶ pričom v štádiu uznania cudzieho rozhodnutia sa pri jej uplatnení hodnotia účinky uznania cudzieho rozhodnutia, tak z hľadiska dodržania základných princípov procesných ako aj hmotnoprávných, práva štátu uznania cudzieho rozhodnutia.²⁹⁷

Ako je autormi zdôrazňované, nie všetky kogentné normy slovenského právneho poriadku patria medzi zásady, na ktorých je potrebné bezvýhradne trvať²⁹⁸, pričom sa zdôrazňuje dynamický charakter týchto zásad, ktoré sa vyvíjajú v čase. Preto je potrebné hodnotiť rozpor uznania cudzieho rozhodnutia v čase uznávania cudzieho rozhodnutia a nie napr. v čase jeho vydania v cudzine. Tento dynamický charakter zásad verejného poriadku v nami skúmanej oblasti dokazuje vývoj vo vybraných európskych štátoch, na ktorý poukážeme nižšie. Kapitán tiež zdôrazňuje časovú relativitu verejného poriadku v tom zmysle, že „čím dlhšie existuje určitý skutkový stav, ktorý hypoteticky vyžaduje zásah verejného poriadku, tým menšia je nutnosť verejný poriadok chrániť“.²⁹⁹

V zahraničnej literatúre sa zdôrazňuje potreba dostatočne intenzívnej väzby právneho pomeru so štátom uznania ako predpoklad aplikácie výhrady verejného poriadku a napr. prvky nemeckej doktríny Inlandsbeziehung a franúzskej doktríny effet atténué sa prejavili aj v dielach slovenských autorov.³⁰⁰

V súvislosti so skúmanou problematikou bude aplikácia inštitútu výhrady verejného poriadku skúmaná v kontexte tých situácií, ktoré bezprostredne súvisia s odlišnosťami hmotnoprávnej úpravy filiácie v jednotlivých štátoch.

²⁹² STEINER, V. Některé teoretické koncepce řešení otázky uznávání a výkonu cizího rozhodnutí. In Časopis pro mezinárodní právo, č. 13, 1969, s. 246.

²⁹³ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 74; KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé 7., opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň: Doplněk, Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 195; podobne Ďuriš poukazuje na výnimočný character výhrady verejného poriadku, „ktorého obsahom je požiadavka aplikovať tento inštitút restriktívne.“ ĎURIŠ, M.: § 36 In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 179.

²⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z. – NOVÝ, Z.: Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. Právní rozhledy, 2017, č. 15-16, s. 524-530.

²⁹⁵ TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 74.

²⁹⁶ Verejný poriadok Slovenskej republiky na účely ZMPS tvoria v zmysle § 36 ZMPS „také zásady spoločenského a štátneho zriadenia Slovenskej republiky a jej právneho poriadku, na ktorých je potrebné bez výhrady trvať“.

²⁹⁷ KAPITÁN, Z.: Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. In: Časopis pro právní vědu a praxi. č. 4/2004, s. 306. Autor v kontexte výhrady verejného poriadku uzatvára, že „sám obsah a závažnosť hodnoty ju nepresadzuje. K tomu, aby bola určitá hodnota reálne presaditeľná, musia byť súčasne splnené tri kritériá: obsahové (ktoré indikujú intenzitu zásahu do hodnôt a ktoré sa odvíjajú od obsahu zasiahnutej hodnoty); priestorové – ktoré osvedčujú spojenie posudzovaného právneho vzťahu s tuzemskom a časové – hodnotiace, či za určitých časových podmienok je možné určitú hodnotu z pohľadu určitého štátu presadiť“

²⁹⁸ ĎURIŠ, M.: § 36 In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 179.

²⁹⁹ KAPITÁN, Z.: Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. In: Časopis pro právní vědu a praxi. č. 3/2004, s. 216.

³⁰⁰ SISÁK, L.: Rozluka pred rozvodom a otázky všeobecnej časti medzinárodného práva súkromného na príklade prejudiciálneho konania vo veci C-249/19. In Právník, 11, 2020, s. 846 a tam citovaná literatúra.

Za takéto situácie sú v súčasnosti vo všeobecnosti považované tie, kedy je cudzím rozhodnutím kreovaný statusový pomer rodiča a dieťaťa, ktoré sa narodilo náhradnej matke v cudzine a tiež prípady, kedy cudzie rozhodnutie určuje za právnych rodičov dieťaťa osoby rovnakého pohlavia.

Československé súdy³⁰¹ a nadväzujúca československá a slovenská doktrína sa zhodujú, že aplikácia inštitútu výhrady verejného poriadku je odôvodnená o.i. aj v tých prípadoch, kedy by „uznanie cudzieho rozhodnutia malo za následok uznanie pomeru, ktorý sa prieči verejnemu poriadku“³⁰² alebo je „zistené obchádzanie tuzemského zákona a to buď tým, že vec bola podriadená cudziemu právu alebo došlo takto k založeniu právomoci justičného orgánu cudzieho štátu.“³⁰³

Pri aplikácii inštitútu výhrady verejného poriadku v prípadoch maloletých detí je potrebné, hoci to z textu ZMPS priamo nevyplýva, zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa. Táto požiadavka vyplýva z čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa a je akcentovaná v judikatúre ESPL.

Výhrada verejného poriadku - náhradné materstvo a rodičovstvo párov rovnakého pohlavia

Problematika náhradného materstva je v slovenskej familiaristike diskutovaná viacerými autormi, ktorí k odpovedi na otázku, či náhradné materstvo je z pohľadu slovenského práva zakázanou metódou asistovanej reprodukcie pristupujú rôzne. Napr. Pavelková uvádza, že slovenský právny poriadok nevyklučuje surogačné materstvo. A dodáva, že je to bežne aplikovaný medicínsky postup. Avšak pre prípad, že sa zrealizuje, ustanovuje jednoznačne, že žena, ktorá dieťa porodila sa bude považovať za právnu matku dieťaťa.³⁰⁴ Naopak Dufalová³⁰⁵ konštatuje, že „surogačné materstvo je vzhľadom na kogentnosť ustanovení zákona o rodine týkajúcich sa určenia materstva a tiež udelenia súhlasu s osvojením v rozpore so slovenským právnym poriadkom“. Erdósová konštatuje, že „platí zákaz komerčného náhradného materstva v Slovenskej republike“ a vychádza zo všeobecnej zásady, že použitie častí ľudského tela nesmie byť zdrojom finančného prospechu, tiež o.i. poukazuje na ustanovenia § 82 ods. 2 zákona o rodine.³⁰⁶

Uvedené autorky sa zhodujú na tom, že zásada mater semper certa est je kogentnou zásadou slovenského právneho poriadku a zmluvy, ktoré sú uzavreté v rozpore s týmto ustanovením odporujú dobrým mravom a tiež v tom, že jedinou možnosťou, ako sa objed-

³⁰¹ Je potrebné súhlasiť s Bělohávkom, že „práve v oblasti takých inštitútov, akým je verejný poriadok, s ktorými legislatíva úplne bežne operuje, nikde však neposkytuje konkrétnu definíciu ani vodítko pre určenie pojmu verejný poriadok, je judikatúra ako pomocný nástroj pre výklad tohoto ...inštitútu neodmysliteľná“. BĚLOHLÁVEK, A.J.: Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář, 1. vydanie. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 375-376.

³⁰² Tento dôvod pre aplikáciu výhrady verejného poriadku sa objavuje v judikatúre československých súdov už od roku 1947. Napr. Varšo upozorňuje na stanovisko Najvyššieho súdu ČSR z 19. 12.1947. In: VARŠO, J.: Ordre public v medzinárodnom súkromnom práve. Kandidátska dizertačná práca. Košice: Univerzita Jána Amosa Komenského – Bratislava, Právnická fakulta, 1985. Závery tohto stanoviska preberá právna teória viď napr. TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995, s. 78.

³⁰³ Stanovisko NS ČSFR v R 26/1987, s. 492 prevzaté zKUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé 7., opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň: Doplněk, Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 412; rovnako LYSINA, P.: § 64. LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromom a procesnom. Komentár. 1. vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, s. 347.

³⁰⁴ PAVELKOVÁ, B.: § 82 [Matka dieťaťa]. In: PAVELKOVÁ, B. Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 523.

³⁰⁵ DUFALOVÁ, L.: Surogačné materstvo. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2020, s. 138.

³⁰⁶ ERDÓSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd; Justičná revue, 72, 2020, č. 4, s. 471 - 480.

návratelka môže, v prípade čisto vnútroštátnych prípadov stať právnou matkou dieťaťa, je osvojenie.

Tieto obmedzenia v slovenskom práve môžu viesť páry alebo jednotlivcov k realizácii náhradného materstva ale aj iných metód asistovanej reprodukcie v cudzine.³⁰⁷ Vystáva tak otázka, či samotná realizácia takých metód asistovanej reprodukcie, ktoré nie sú dostupné v tuzemsku, je dôvodom pre aplikáciu výhrady verejného poriadku vo vzťahu k uznaniu cudzieho rozhodnutia o určení rodičovstva.

Slovenské súdy nemali možnosť sa k takto formulovanej otázke doposiaľ priamo vyjadriť. So situáciou, kedy boli v cudzine realizované také metódy asistovanej reprodukcie, ktoré nie sú dostupné na Slovensku však slovenské súdy konfrontované boli, nie však v konaní o uznaní cudzieho rozhodnutia, ale napr. Okresný súd Prešov v konaní o zapretí otcovstva určeného súhlasných vyhlásením rodičov. Krajský súd v Prešove v odôvodnení rozsudku, č.k. 24CoP/151/2020 ktorým potvrdil rozsudok Okresného súdu Prešov, č.k. 29Pc/11/2020-48 zo dňa 13.07.2020 uvádza, že slovenská právna úprava nemyslí na prípady asistovanej reprodukcie pri nezosobášených partneroch, a to spôsobom, ako je tomu v prípade manželov (§ 87 ods. 2 zákona o rodine) a dodáva, že „možno aj táto zákonná situácia viedla účastníkov konania k vykonaniu asistovanej reprodukcie v Českej republike.“ Z odôvodnenia týchto rozhodnutí nevyplýva, že by zo samotnej skutočnosti, že nezosobášený heterosexuálny pár využil možnosti, ktoré ponúka česká právna úprava vyvodzovali slovenské súdy potrebu vysporiadavať sa osobitne s otázkou obchádzania zákona. Naopak, túto situáciu skúmali súdy v celkovom kontexte existujúcej sociálnej reality a s ohľadom na najlepší záujem dotknutého dieťaťa, keď akcentovali, že „vykonaným dokazovaním bolo preukázané, že medzi mužom a dieťaťom vzniklo sociálne rodičovstvo, skutočný vzťah medzi rodičom a dieťaťom, ktorého spochybnením by došlo k hrubému zásahu do práv dieťaťa.“

Podobne Okresný súd Bratislava I³⁰⁸ pri posudzovaní opatrovníckych práv k dieťaťu ako predbežnej otázky v konaní o návrat dieťaťa mal za preukázané, že (citujem z rozhodnutia) „maloletý sa narodil v cudzine z náhradnej matky. Materské vajíčko poskytla anonymná dárkyňa, darcom spermií, resp. genetickým otcom bol navrhovateľ. Súčasťou dohody o náhradnom materstve uzavretej medzi manželmi na jednej strane a náhradnou matkou na strane druhej bolo vzdanie sa rodičovských práv a povinností k maloleťmu zo strany náhradnej matky hneď po pôrode maloletého s tým, že do rodného listu maloletého vydaného príslušným orgánom boli ako rodičia maloletého zapísaní ako otec a matka manželia.“ Okresný súd Bratislava I uviedol, že slovenský právny poriadok nepozná pojem náhradné materstvo, ale uvádza „naše štátne orgány tento spôsob minimálne stolerovali, resp. uznali, ak nie legalizovali, keď najskôr dieťaťu vystavili jednorazový cestovný doklad na jeho premiestnenie na územie K. republiky a v druhom slede zapísali rodičov do rodného listu maloletého vydaného na území K. republiky, pričom v oboch prípadoch vychádzali z rodného listu vydaného príslušným orgánom V., pričom za nezaoberali

³⁰⁷ Ako uvádzajú Júdová a Píry, ktorým Ministerstvo vnútra SR na základe ich žiadosti o poskytnutie informácií dňa 7. Mája 2018 potvrdilo, že zamestnanci osobitnej matriky sú konfrontovaní so zahraničnými rodnými listami, ktoré indikujú náhradné materstvo, ale zápis do osobitnej matriky v týchto prípadoch nie je odmietnutý pre výhradu verejného poriadku, pretože tu nie je žiadna aktívne legitimovaná osoba na podanie návrhu na určenie materstva podľa § 83 zákona o rodine. In: JÚDOVÁ, E. – PÍRY, M.: Surrogacy motherhood in the Slovak Republic - an illegal immigrant? In Fundamental legal problems of surrogate motherhood global perspective. Warszawa : Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019. s. 775.

³⁰⁸ Krajský súd v Bratislave, zo dňa 13.10.2021, č.k. 20CoP/142/2021 bod 12.

zrejmom osobitosťou, že ani jeden z rodičov nie je štátny občan V., ani jeden z nich tam nemá obvyklý pobyt, že maloletý má byť krátko po pôrode premiestnený na územie K. republiky, pričom je možné dôvodne predpokladať, že aj nášmu zastupiteľskému orgánu je zrejmé, že V. je krajinou, kde je surogačné materstvo legálne, a preto sa tam takéto pôrody a následné prevody opatrovníckych práv realizujú. V zmysle zistených skutočností by bolo preto podľa názoru súdu prvej inštancie na ujmu maloletého dieťaťa, keby v súvislosti s posúdením opatrovníckych práv podľa Haagskeho dohovoru v rámci rozhodovania v konaní o návrat maloletého pri neoprávnenom premiestnení alebo zadržaní, výlučne pre účely tohto konania, prijal iný záver ako ten, že opatrovnícke práva k maloletému nadobudli a vykonávajú obidvaja rodičia.“

Z uvedených rozhodnutí nie je možné vyvodiť relevantné závery pre prípady formálneho uznania cudzieho rozhodnutia vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ale môžeme ich považovať za určité indície naznačujúce, že realizácia náhradného materstva alebo inej metódy asistovanej reprodukcie v cudzine automaticky a sama o sebe by nemusela nevyhnutne zakladať dôvod na neuznanie rodičovstva k dieťaťu, ktoré sa narodilo či už náhradnej matke alebo v dôsledku takejto metódy asistovanej reprodukcie. Či tomu tak skutočne je, ukáže až ďalší vývoj. Na tomto mieste však považujeme za dôležité upozorniť na podnetný názor Winterovej, ktorý je, podľa nášho názoru, možné parafrázovať aj na podmienky Slovenskej republiky a to, že v slovenskom právnom poriadku požíva dieťa práva a právnu ochranu danú medzinárodnými dokumentmi, Ústavou Slovenskej republiky a aj celým právnym poriadkom Slovenskej republiky a to bez ohľadu na to, či bolo počaté, resp. vzniklo a narodilo sa akokoľvek. Otázka dovolenosti či nedovolenosti pri tom použitých lekárskejších metód nemá na jeho právne postavenie v živote žiadny vplyv.³⁰⁹

Druhou naznačenou situáciou, ktorá vyvoláva úvahy o aplikácii výhrady verejného poriadku v štádiu uznania cudzieho rozhodnutia je prípad, kedy sú cudzím rozhodnutím určené za právnych rodičov dieťaťa určené dve osoby rovnakého pohlavia. Účinky uznania takéhoto rozhodnutia by mohli narážať na základnú zásadu slovenského rodinného práva vyjadrenú v čl. 3 zákona o rodine v zmysle ktorej „rodičovstvo je spoločnosťou mimoriadne uznávaným poslaním ženy a muža.“ A tiež na zásadu „preferencie rodiny založenej manželstvom“³¹⁰ pred inými formami rodiny (čl. 2 Základných zásad zákona o rodine), ktorej vyústením je podmienka osvojenia dieťaťa spoločne len manželmi.³¹¹

V aplikačnej praxi slovenských súdov sme identifikovali len jedno rozhodnutie, ktoré sa v kontexte výhrady verejného poriadku zmieňuje o situácii, kedy má dieťa dvoch otcov. Konkrétne z uznesenia Krajského súdu v Trenčíne, ktoré sa týkalo uznania cudzieho rozhodnutia vo veci rodičovských práv a povinností podľa nariadenia Brusel IIa, je uvedené: „Rozhodnutie v časti, v ktorej bolo rozhodnuté: „Súd nariaďuje, že otec C. G. má rodičovskú zodpovednosť k R. W., narodenej U.“ nemožno uznať, nakoľko v zmysle čl. 23 písm. a) nariadenia Brusel II by jeho uznanie bolo s prihliadnutím na najlepší záujem dieťaťa v zjavnom rozpore s verejným poriadkom SR.“ Tento súd mal za to, že žiaden súd SR nemôže svojím rozhodnutím vo veci maloletého dieťaťa, ktoré je slovenským štátnym občanom, založiť taký právny stav, ktorý by de facto aj de iure znamenal, že podľa práv-

³⁰⁹ WINTEROVÁ, A.: Určení rodičovství nad rámec zákonných domněnek. In: Správní právo, č. 5-6/2003, s. 315.

³¹⁰ Pojem manželstvo je potrebné v tomto kontexte vykladať v zmysle čl. 41 Ústavy Slovenskej republiky.

³¹¹ PAVELKOVÁ, B.: § 100 [Skupiny osvojiteľov]. In: PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. 3. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 590.

neho poriadku SR by maloletá R. W. mala určených dvoch otcov. Takýto právny stav podľa súdu nie je vo verejnom záujme, ani v záujme maloletej.

Ústavný súd Slovenskej republiky tento prístup kritizoval a uviedol, že „Krajský súd však v odôvodnení napadnutého uznesenia neuviedol žiadnu právnu normu, ktorá by bola považovaná za podstatnú pre právny poriadok Slovenskej republiky a ku ktorej porušeniu by došlo uznaním rozhodnutia High Court of Justice. Rovnako tak neuviedol ani základné právo, ktoré by mohlo byť porušené v dôsledku uznania rozhodnutia High Court of Justice. Z tohto pohľadu odôvodnenie neuznania rozhodnutia High Court of Justice odkazom na rozpor s verejným poriadkom vyznieva vcelku formálne.“³¹²

Uvedený prípad sa týkal veľmi špecifickej situácie a neumožňuje, s výnimkou požiadavky, aby v prípade aplikácie výhrady verejného poriadku konajúci súd vždy identifikoval konkrétnu zásadu slovenského verejného poriadku,³¹³ s ktorou sú účinky uznania cudzieho rozhodnutia v rozpore, prijímať zovšeobecňujúce závery. Aj v tomto prípade však platí potreba zohľadňovania najlepšieho záujmu dieťaťa.

V zahraničí sa k otázke aplikácie výhrady verejného poriadku v kontexte náhradného materstva a rodičovstva párov rovnakého pohlavia mali možnosť vyjadriť kasačné aj ústavné sudy. Rozhodovacia prax európskych súdov je významne ovplyvnená judikatúrou ESJP, ktorej závery sú využívané ako podporný argument pre ale aj proti aplikácii výhrady verejného poriadku.

Napr. rakúsky ústavný súd už v roku 2011 uviedol, že ustanovenie rakúskeho práva zakazujúce náhradné materstvo netvorí súčasť tamojšieho verejného poriadku. Pri posudzovaní ústavnosti zamietnutia uznania cudzích rozsudkov, ktoré vydali sudy Spojených štátov amerických a ktorými bolo určené rodičovstvo heterosexuálneho páru vo vzťahu k deťom narodeným náhradnej matke (muž aj žena z objednávateľského páru boli genetickými rodičmi detí narodených náhradnej matke) konštatoval, že ich uznaniu verejný poriadok nebráni. V odôvodnení bolo o.i. uvedené, že náhradná matka nemôže byť nútená rakúskym právom do pozície právnej matky proti jej vôli. Rakúsky ústavný súd tiež kritizoval, že pri rozhodovaní o uznaní cudzieho rozhodnutia konajúci orgán nezohľadnil najlepší záujem detí.³¹⁴

Vo Francúzsku bola problematika diskutovaná v kontexte prepisov zahraničných rodných listov detí, ktoré sa narodili v cudzine za použitia gestačného náhradného materstva. Prax kasačného súdu spočívala v odmietaní takýchto prepisov za právnych rodičov detí narodených náhradným matkám v cudzine z dôvodu, že odporujú francúzskemu medzinárodnému verejnému poriadku, konkrétne princípu nescudziteľnosti osobného

³¹² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, III. ÚS 131/2020-92, Bod 32.

³¹³ Táto požiadavka zaznieva aj v judikatúre SD EU a ESJP. Z hľadiska judikatúry ESJP je identifikácia konkrétnych zásad verejného poriadku, s ktorými sú účinky uznania cudzieho rozhodnutia v rozpore významná z dôvodu, že ESJP pri posudzovaní otázky, či neuznanie cudzieho rozhodnutia zodpovedá požiadavkám článku 8 EDLP aplikuje test proporcionality a skúma, či „zásah spĺňa podmienky legality (teda, či boli podmienky upravené zákonom), legitimity (či sledoval legitímny cieľ) a či bol proporčný (nevyhnutný v demokratickej spoločnosti)“. In: BITTEROVÁ, N.: Doktrína voľnej úvahy v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach náhradného materstva. *Justičná revue*, 69, 2017, č. 12, s. 1425. SD EÚ v prípade Pančarevo v kontexte výhrady verejného poriadku pripomenul, „že pojem „verejný poriadok“ sa má na účely odôvodnenia odchýlky od základnej slobody chápať striktné v tom zmysle, že jeho rozsah nemôže určiť jednostranne každý členský štát bez kontroly zo strany inštitúcií Európskej únie.“ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 14. decembra 2021 vo veci C-490/20, V.M.A. proti Stolica obština, rajon „Pančarevo“. ECLI:EU:C:2021:1008, Bod 55.

³¹⁴ TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P.: General Report on Surrogacy. In: TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P.: *International Surrogacy Arrangements: Legal Regulation at the International Level*. Bloomsbury Publishing, 2013, s. 516.

stavu z ktorého vyplýva, že biologická matka nemôže byť zmluvne viazaná, aby sa vzdala svojich detí. A tiež, že zápis do matriky by priznal právne účinky zmluve, ktorá je absolútne neplatná podľa francúzskeho práva. K zmene prístupu viedli rozhodnutia ESLP a v súčasnosti je vo Francúzsku povolená registrácia biologického otca z objednávateľského páru. Vo vzťahu k manželke z objednávateľského páru sa uplatní inštitút osvojenia. Vo Francúzsku je tiež prípustné rodičovstvo dvoch matiek, ale francúzske súdy sa zatiaľ nevyjadřili k otázke rodičovstva dvoch osôb mužského pohlavia³¹⁵. Hoci sa tieto prípady aplikácie výhrady verejného poriadku netýkajú uznania cudzích rozhodnutí, predsa je z nich možné vysledovať určitý vývoj právnych názorov a judikatúry na túto citlivú otázku.

Rovnako aj v Poľsku bola otázka aplikácie výhrady verejného poriadku diskutovaná v kontexte prepisov (transkrypcja) zahraničných rodných listov, v ktorých boli ako rodičia dieťaťa zapísané osoby rovnakého pohlavia do národného registra osobného stavu.

Ako uvádzajú poľskí autori,³¹⁶ aplikačná prax v tejto otázke nebola jednotná, Najvyšší správny súd v prípade odmietnutia prepisov zahraničných rodných listov, ktoré obsahovali údaje o rodičoch rovnakého pohlavia odkazoval na čl. 18 Poľskej Ústavy, ktorý garantuje osobitnú ochranu manželstvu ako zväzku muža a ženy, rodine, materstvu a rodičovstvu, z ktorého vyvodzoval nemožnosť prepísať zahraničný rodný list indikujúci ako rodičov dieťaťa pár rovnakého pohlavia z dôvodu, že pojem rodičia v poľskom práve znamená vždy dve osoby opačného pohlavia. Táto argumentácia bola dopĺňaná aj o princípy poľského rodinného práva, konkrétne pravidlo, že matka dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila; určenie otcovstva závisí od určenia materstva a bez akýchkoľvek informácií o matke dieťaťa môže byť otcovstvo muža sporné. A tiež sa poukazovalo na to, že podľa zákona o rodine je spoločné osvojenie dostupné len manželom. Zmenu prinieslo rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu z 10. októbra 2018 (č.k. II.OSK 2552/16), ktorý konštatoval, že verejný poriadok nemôže ospravedlniť odmietnutie prepisu zahraničného rodného listu do registra hoci obsahuje údaje o rodičoch rovnakého pohlavia. Toto rozhodnutie bolo odôvodnené výnimočnou povahou výhrady verejného poriadku a potrebou aplikovať tento inštitút reštriktívne, čo podľa tohto súdu znamená, že je potrebné zohľadniť, aké dôsledky vyvolá aplikácia výhrady verejného poriadku v konkrétnom prípade. Súd zároveň zdôraznil, že odmietnutie prepisu zahraničného rodného listu by odporovalo najlepšiemu záujmu dieťaťa a s odkazom na judikatúru ESLP vo veciach *Mennesson* proti *Franúzsku* a *Labassée* proti *Francúzsku* rozhodol o tom, že povinnosť prepísať v záujme ochrany dieťaťa zahraničné rodné listy obsahujúce údaj o rodičoch rovnakého pohlavia neodporuje verejnému poriadku Poľska. Zvrat v judikatúre poľských súdov priniesla v decembri 2019 rezolúcia siedmich sudcov Najvyššieho správneho súdu, ktorá zjednocuje judikatúru a uvádza, že z dôvodu výhrady verejného poriadku nie je možné predpísať do domáceho registra osobného stavu zahraničné verejné listiny indikujúce ako rodičov dve osoby rovnakého pohlavia. Doplnil však, že odmietnutie prepísania zahraničného rodného listu nebráni tomu, aby bolo dieťaťu pridelené rodné číslo a vydaný cestovný doklad.

V Českej republike sa náhradným materstvom a súčasne aj situáciou, kedy cudzie

³¹⁵ HO-DAC, M.: Recognition of a status acquired abroad: France. In: Cuadernos de Derecho Transnational, vol. 14, č. 1, 2022, s. 1192-1193.

³¹⁶ Táto časť je spracovaná na základe diel autorov: WASIELEWICZ, A.: Recent Polish Case Law on the Application of the Ordre Public Exception in Case of Transcription (Registration) of Foreign Birth Certificates into the Domestic Register of Civil Status. In: Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, roč. 28, 2021, 168-170; WYSOCKA-BAR, A.: Same-sex parentage and surrogacy and their practical implications in Poland. Dostupné online: <https://conflict-flaws.net/2020/same-sex-parentage-and-surrogacy-and-their-practical-implications-in-poland/>

rozhodnutie určuje za rodičov dieťaťa dve osoby mužského pohlavia zaoberal Ústavný súd Českej republiky,³¹⁷ ktorý síce prisvedčil Najvyššiemu súdu Českej republiky³¹⁸ v tom, „že uznanie rodiny, v zahraničí legálne vzniknutej za využitia náhradného materstva sa zjavne neprieči verejnému poriadku,“ upozornil však³¹⁹, že tento záver nemôže byť bezpodmienečný a môže závisieť prípad od prípadu pričom príkladmo uvádza situácie, kedy by náhradné materstvo mohlo byť v rozpore s českým verejným poriadkom a to vykorisťovanie a neľudské zaobchádzanie s náhradnými matkami, obchodovanie s deťmi.

Domnievame sa, že prípady obchodovania s deťmi či použitie náhradného materstva z iných zavrhnutiahodných dôvodov, ktoré sú na ujmu dieťaťa, je nepochybne nevyhnutné subsumovať pod situácie na ktoré dopadá výhrada verejného poriadku aj z pohľadu slovenského medzinárodného práva súkromného. Podobne aj ďalší autori³²⁰ upozorňujú, že automatické uznanie cudzích rozhodnutí vo veciach určenia rodičovstva v prípadoch náhradného materstva nie je vhodné, ale je potrebné skúmať okolnosti konkrétneho prípadu vrátane procesu, ktorý v cudzine predchádzal vydaniu rozhodnutia vrátane napr. otázky súhlasu náhradnej matky so vzdaním sa rodičovských práv k dieťaťu, a je potrebné posudzovať ich aj s ohľadom na najlepší záujem dieťaťa.

Ústavný súd Českej republiky a Najvyšší súd Českej republiky v uvedených prípadoch zaujali odlišný postoj k možnosti uznania výroku cudzieho rozhodnutia, v dôsledku uznania ktorého by dieťa malo dvoch rodičov rovnakého pohlavia. Najvyšší súd Českej republiky k neuznaniu kalifornského rozsudku uviedol, že dôvodom aplikácie výhrady verejného poriadku bola ochrana tradičnej rodiny, teda dieťa nemôže mať dvoch rodičov rovnakého pohlavia,³²¹ ktorá je v českom práve považovaná za legitímny cieľ, ktorý je akceptovaný ako legitímny aj v judikatúre EŠLP (X a ďalší proti Rakúsku zo dňa 19.2.2013 č. 19010/07. § 138).

Ústavný súd Českej republiky vo väzbe na túto argumentáciu uviedol, že tento legitímny cieľ nemôže prevážiť všetky ostatné protichodné záujmy a zdôraznil, že zásah do rodinného života druhého a tretieho sťažovateľa a odlišné zaobchádzanie s druhým sťažovateľom nie je v tejto konkrétnej situácii primerané sledovanému cieľu (bod 50). Ústavný súd Českej republiky preto uzavrel, že neuznanie cudzieho rozhodnutia, ktorým bolo určené rodičovstvo k dieťaťu dvoch osôb rovnakého pohlavia v situácii, kedy už rodinný život medzi nimi bol fakticky a právne konštituovaný formou náhradného materstva, z dôvodu, že české právo neumožňuje rodičovstvo dvoch osôb rovnakého pohlavia, je v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa.

V talianskej judikatúre sme svedkami zaujímavého rozlišovania situácií, kedy

³¹⁷ Nález Ústavného súdu Českej republiky, zo dňa 29. júna 2017, č.k. I. ÚS 3226/16, ECLI:CZ:US:2016:1.US.3226.16.1.

³¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 22. mája 2015, č.k. 28 Ncu 251/2014-13, ECLI:CZ:NS:2016:28.NCU.187.2015.1. Tento súd svoj názor odôvodnil tým, že „inštitút náhradného materstva český právny poriadok od 1.1.2014 explicitne reflektuje (§ 804 zákona č. 89/2012 Zb.) a preto uznanie cudzieho rozhodnutia, ktorým bolo stanovené rodičovstvo českého štátneho príslušníka ako otca maloletého dieťaťa, ktoré sa narodilo v Kalifornii, pokiaľ ide o výrok o vyslovení rodičovstva, v tomto prípade neodporuje verejnému poriadku v zmysle zákona o MPS.“

³¹⁹ Nález Ústavného súdu Českej republiky, zo dňa 29. júna 2017, č.k. I. ÚS 3226/16, ECLI:CZ:US:2016:1.US.3226.16.1., bod 23.

³²⁰ Napr. Trimmings, ktorá cituje Report of the United Nations Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, A/HRC/37/60, 15 January 2018. TRIMMINGS, K.: Surrogacy Arrangements and the Best Interests of the Child: The Case Law of the European Court of Human Rights. In: BERGAMINI, E. – RAGNI, Ch.(eds.): Fundamental Rights and Best Interests of the Child in Transnational Families. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia, 2019, s. 206.

³²¹ Nález Ústavného súdu Českej republiky, zo dňa 29. júna 2017, č.k. I. ÚS 3226/16, ECLI:CZ:US:2016:1.US.3226.16.1., bod 41.

náhradné materstvo podstúpi pár, ktorý tvoria dve ženy a situácie, kedy pár tvoria dvaja muži.

Najvyšší súd Talianska konštatoval, že „situácia, kedy jedna žena poskytne vajíčko druhej žene, ktorá dieťa porodí, pričom mužské gaméty sú poskytnuté treťou neznámou osobou, nie je náhradným materstvom, ale rodičovstvom páru rovnakého pohlavia.“ Tento súd zároveň konštatoval, že pravidlo podľa ktorého je matkou dieťaťa žena, ktorá dieťa porodila, nie je fundamentálnym princípom ústavnej roviny a že v talianskom ústavnom práve neexistuje ústavný zákaz pre osoby rovnakého pohlavia starať sa o deti alebo ich plodiť a tiež, že najlepší záujem dieťaťa prikazuje zachovať kontinuitu právneho postavenia dieťaťa aj na území iného štátu ako štátu jeho narodenia.³²² V prípade, že je cudzím rozhodnutím určené rodičovstvo dvoch mužov, talianske súdy spravidla uznávajú, pod vplyvom judikatúry ESLP, len otcovstvo muža, ktorý je biologickým otcom dieťaťa. Túto prax nevyhlásil taliansky ústavný súd za protiústavnú, ale apeloval na zákonodarcu, aby využil širokú mieru voľnej úvahy a prijal také riešenie, ktoré by zohľadnilo legitímny záujem na odradzovaní talianskych občanov od náhradného materstva v cudzine a na druhej strane najlepší záujem dieťaťa, ktorý spočíva v uznaní statusového pomeru k obom mužom, ktorý bol založený cudzím rozhodnutím.³²³

Uvedený prehľad prístupov a argumentácie súdov jednotlivých štátov naznačuje, že názory a prístupy nielen v rámci európskeho priestoru ale často ani v rámci konkrétneho štátu nie sú ustálené a že do popredia sa aj v diskusii o aplikácii výhrady verejného poriadku dostáva najlepší záujem dieťaťa a judikatúra ESLP.

3.4 Čiastkové závery

Stanovenie hraníc procesného uznania a kolíznoprávneho uznania v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom môže byť v niektorých prípadoch problematické, ak však za základné kritérium v prípadoch, ktoré sa týkajú určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, prijmete požiadavku, aby právny akt, o ktorého uznanie sa žiada, disponoval vlastnosťami, ktoré slovenské procesné predpisy spájajú s požiadavkou právoplatnosti, bude toto rozhraničenie jasnejšie.

Výhoda procesného uznania spočíva v tom, že s výnimkou prípadov, na ktoré dopadá výhrada verejného poriadku, nemôžu byť odlišnosti hmotnoprávnych alebo kolíznych úprav štátov dôvodom pre odmietnutie uznania cudzieho rozhodnutia.

V súvislosti s výhradou verejného poriadku sme svedkami dynamického vývoja právnych názorov vo viacerých členských štátoch. Tieto prístupy sú významne ovplyvnené požiadavkou ESLP vyvažovať kolidujúce záujmy a zohľadňovať najlepší záujem dieťaťa. Zároveň sa prístup štátov pomerne rýchlo vyvíja, nepochybne aj pod vplyvom strategickej litigácie, a je skôr badateľný trend smerom k uznaniu statusového pomeru, resp. smerom k priznaniu aspoň určitých právnych následkov vyplývajúcich aj z takého statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom kreovaného v cudzine, ktorý nie je možné v určitom

³²² KRÁLÍČKOVÁ, Z. – NOVÝ, Z.: Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. In: Právní rozhledy, 2017, č. 15-16, s. 524-530.

³²³ DEL RIO, A.: Same-sex parenting according to the Italian Constitutional Court: the need for legislative solutions. In: Acta Biomed 2021, roč. 21, č. 6, dostupné online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8823581/pdf/ACTA-92-496.pdf>

štáte uznať z dôvodu výhrady verejného poriadku. Týka sa to aj prípadov náhradného materstva, kedy štáty spravidla, ak to neodporuje záujmu dieťaťa, rešpektujú existenciu biologickej väzby objednávateľa k dieťaťu, pričom v niektorých prípadoch využívajú na účely jej uznania inštitút procesného uznania. V prípade párov rovnakého pohlavia je situácia problematickejšia, hoci je badateľný trend uznať rodičovstvo aspoň jedného rodiča z takéhoto páru a zaistiť tak, aby dieťa neostalo bez právneho rodiča. Postupné zvyšovanie počtu štátov, ktoré budú uznávať rodičovstvo osôb rovnakého pohlavia by mohlo postupne viesť k vytvoreniu konsenzu na európskej úrovni, ktorý by mohol mať za následok obmedzenie voľnej úvahy zmluvných štátov EDLP.

Z hľadiska jednotlivých spôsobov procesného uznania je potrebné konštatovať, že väčšie riziko vzniku krivajúceho rodičovstva hrozí v prípade formálneho uznania, kde výhrada verejného poriadku zasahuje intenzívnejšie. Je preto na zváženie, či nenastal, aj pod vplyvom judikatúry SD EÚ zväziť odklon od formálneho uznania smerom k uznaniu neformálnemu. Aj s ohľadom na novelu ZMPS z roku 2022 však, zdá sa, v súčasnosti na Slovensku prevláda skôr opačný trend.

4 Existencia statusového pomeru ako prejudiciálna otázka v civilnom konaní

Existencia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom je predpokladom vzniku a realizácie celej škály práv a povinností, ktoré nositeľom tohto statusu priznávajú nielen normy verejného práva (napr. štátna príslušnosť, trvalý pobyt za účelom zlúčenia rodiny, daňový bonus na dieťa, príspevok pri narodení dieťaťa a pod.) ale aj normy súkromného práva (napr. rodičovské práva a povinnosti, vyživovacia povinnosť rodičov k deťom a deťom k rodičom, dedičskoprávne nároky detí poručiteľa a pod.).

V tejto časti sa zameriame na situácie, kedy účastníci civilného konania uplatňujú pred slovenskými civilnými súdmi nároky zo statusového pomeru kreovaného v cudzine. Existencia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom je v tomto prípade posudzovaná ako prejudiciálna otázka.³²⁴

Slovenská procesualistická doktrína vníma prejudicialitu takto: „V najširšom ponímaní znamená determináciu určitej právnej otázky inou právnou otázkou, od ktorej vyriešenia je priamo závislý výrok o spore, pričom túto prejudiciálnu otázku si môže v istých prípadoch posúdiť konajúci orgán sám. Klasická prejudicialita však znamená rešpektovanie rozhodnutia iného orgánu (v hierarchii konkrétneho systému ochrany práva nadriadeného procesnému, konajúcemu orgánu) o predbežnej otázke.“³²⁵

Aj československí a neskôr slovenskí internacionalisti sa venovali problematike prejudiciálnych otázok. Z diel starších autorov je možné uviesť najmä diela Rohlíka³²⁶, Kučera³²⁷, zo súčasných slovenských autorov je možné odkázať na Csacha,³²⁸ ktorý odkazuje o. i aj na dielo českej autorky Rozehnalovej³²⁹.

Vymedzenie pojmu prejudiciálna otázka z pohľadu medzinárodného práva súkromného ponúka Kučera, ktorý uvádza „predbežnou otázkou v medzinárodnom práve súkromnom rozumieme prípad, kedy rozhodnutie o určitom základnom právnom pomere alebo skutočnosti, ktorá sa riadi cudzím právom je závislé na tom, či je daná iná právna skutočnosť alebo pomer, ktoré môžu byť predmetom samostatného posudzovania a sú pre ne stanovené zvláštne kolízne normy.“³³⁰

³²⁴ Rozdiely medzi pojmom predbežná a prejudiciálna otázka vymedzuje Ševcová tak, že pojem predbežná otázka považuje za širší v porovnaní s pojmom prejudiciálna otázka, pretože sa týka otázok procesnej aj hmotnoprávnej povahy. Prejudiciálna otázka sa, podľa Švecovej, týka výlučne právnych otázok hmotného práva vecnej povahy. ŠEVCOVÁ, K.: Otázky o predbežných otázkach a civilné konanie. In: RONOVSÁ, K. – HAVEL, B. – LAVICKÝ, P. a kol.: Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narodeninám. Základní otázky života, práva a vůbec...! Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 570. Toto rozlišovanie budeme rešpektovať aj v tejto práci a ďalšej v texte budeme používať pojem prejudiciálna otázka.

³²⁵ ŠTEVČEK, M.: § 109 [Prerušenie konania]. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. a kol. Občiansky súdny poriadok I. diel. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012 cez beckonline.sk.

³²⁶ ROHLÍK, J.: Preliminární a incidenční otázky v čs. mezinárodním právu soukromém. In: Časopis pro mezinárodní právo, 1968, s. 80 a nasl.; ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969.

³²⁷ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008, s. 165 – 168.

³²⁸ CSACH, K.: Vedľajšie otázky v medzinárodnom práve súkromnom. In: CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. vydanie. s. 99 – 102.

³²⁹ ROZEHNALOVÁ, N.: Instituty českého mezinárodního práva soukromého. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 119 a nasl.

Predmetom nášho skúmania sú len vybrané aspekty prejudiciality a to tie, ktoré súvisia s problematikou cezhraničnej kontinuity statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom.³³¹

4.1 Prejudiciálne účinky uznaného cudzieho rozhodnutia o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva

Z hľadiska nastolenej témy je potrebné odlišiť situácie, keď bol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný v cudzine rozhodnutím orgánu cudzieho štátu a v civilnom konaní sa preukazuje cudzím rozhodnutím o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva od situácie, kedy bol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný v cudzine ex lege a v civilnom konaní sa spravidla preukazuje tuzemským alebo zahraničným rodným listom, v ktorom sú ako rodičia dieťaťa uvedené konkrétne osoby/osoba.

Právna teória³³² a aplikačná prax³³³ sa prevažne³³⁴ zhodujú, že až uznané cudzie rozhodnutie o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva,³³⁵ tak pozitívne ako aj negatívne³³⁶, predstavuje v zmysle § 194 CSP pre civilný súd záväznú vyriešenie prejudiciálnej otázky.

Prejudicialita veci rozsúdenej, ktorá je jedným z dôsledkov uznania cudzieho rozhodnutia, vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva bráni tomu, aby si civilný súd takýmto spôsobom vyriešenu prejudiciálnu otázku osobného stavu v následnom závislom konaní posúdil samostatne. Je teda vylúčené, aby civilný súd vykonával dokazovanie vzťahujúce sa k právnemu následku, ktorý bol vyriešený uznaným cudzím rozhodnutím. Slovenské súdy sa teda v závislom konaní nemôžu zaoberať skutočnosťami a dôkazmi, ktoré by uznaným cudzím rozhodnutím vyriešený právny následok spochybňovali.³³⁷

Keďže prejudicialita cudzieho rozhodnutia je dôsledkom uznania cudzieho rozhod-

³³⁰ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008. s. 166.

³³¹ Bližšie k prejudicialite z pohľadu civilného procesu pozri napr. BAJÁNKOVÁ, J. - ŠTEVČEK, M.: § 194 [Prejudicialita]. In: ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M.: Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 734; ŠEVCOVÁ, K.: Otázky o predbežných otázkach a civilné konanie. In: RONOVSÁ, K. - HAVEL, B. - LAVICKÝ, P. a kol.: Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narodeninám. Základní otázky života, práva a vůbec...! Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 570; WINTEROVÁ, A. Prejudiciální otázka v občanském soudním řízení. Socialistická zákonost, 1967, s. 93-100; Macur, J.: K predbežným otázkam v civilnom konaní. In: Právny obzor, roč. 52, č. 1/1969, s. 53-60.

³³² Zo starších diel pozri napr. STEINER, V. - ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia, 1967, s. 142; ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969, s. 20; KUČERA, Z. - TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, s. 59.

³³³ Najvyšší soud ČR, sp. zn. 25 Cdo 2365/2007, ECLI:CZ:NS:2009:25.CDO.2365.2007.1 „Súd v občianskoprávnom konaní nie je v zmysle ustanovenia § 135 ods. 1 O.s.p. viazaný odsudzujúcim cudzozemským rozhodnutím, ktoré nebolo na území Českej republiky uznané.“ Prevzaté z: BAJÁNKOVÁ, J. - ŠTEVČEK, M.: § 194 [Prejudicialita]. In: ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M.: Civilný sporový poriadok. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 738.

³³⁴ Kučera upozorňuje na stanovisko R 26/1987, v ktorom je na s. 516 uvedené, že „pokiaľ bolo manželstvo účastníkov rozvedené cudzím súdom, a niektorý z účastníkov konania, ktorý je českým občanom, podá na českom súde návrh na rozvod manželstva s odôvodnením, že nebola daná právomoc súdu cudzieho štátu na prejednanie návrhu na rozvod manželstva, sú dané podmienky na prejednanie takéhoto návrhu len v tom prípade, pokiaľ bol návrh na uznanie uvedeného cudzieho rozhodnutia cudzieho súdu zamietnutý Najvyšším súdom.“ K tomuto stanovisku Kučera uvádza, že pokiaľ je daná právomoc českých súdov na konanie o rozvod, nie je možné konanie zastaviť len z toho dôvodu, že účastník by mohol podať návrh na uznanie rozhodnutia... Pokiaľ nie je cudzie rozhodnutie v ČR uznané, nebráni konaniu o žalobe o rozvod manželstva na českom súde prekážka právoplatne rozhodnutej veci.“ S týmto názorom Kučeru sa stotožňujeme. KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008. s. 418.

³³⁵ V zmysle § 68 ods. 1 ZMPS má cudzie rozhodnutie uznané slovenskými súdmi rovnaké právne účinky ako rozhodnutie slovenského súdu v tej istej veci. Z toho dôvodu je potrebné aj prejudiciálne účinky uznaného cudzieho rozhodnutia posudzovať podľa slovenských procesných predpisov.

³³⁶ STEINER, V. - ŠTAJGR, F.: Československé mezinárodní civilní právo procesní. Praha: Academia, 1967, s. 142.

nutia, je potrebné rozlišovať postup súdu, ktorý koná o hlavnej otázke, v závislosti od toho, či sa cudzie statusové rozhodnutie obligatórne uznáva osobitným výrokom slovenského súdu (§ 67 ods. 1 ZMPS) od prípadu, kedy sa takéto cudzie rozhodnutie uznáva na Slovensku bez potreby osobitného konania – teda postačí neformálne (ad hoc) procesné uznanie.

V oboch prípadoch nastupuje prejudicialita až ako dôsledok uznania³³⁸, preto na rozdiel od skúmania procesných podmienok konania, nebude slovenský súd ex offio skúmať, či v cudzine bolo vydané cudzie rozhodnutie, ktoré by mohlo mať pre ďalšie konanie a rozhodnutie vo veci význam alebo nie.³³⁹ Uvedené, podľa nášho názoru platí aj v prípade tých **cudzích rozhodnutí, na ktoré dopadá § 68 ods. 2 ZMPS**. Aj v prípade týchto cudzích rozhodnutí o osobnom stave nastupuje prekážka právoplatne rozhodnutej veci a ich prejudiciálna záväznosť až momentom uznania.³⁴⁰ K tomu pozri bližšie argumentáciu v časti 3.3.1 tejto práce.

Pre spôsob uznania cudzích rozhodnutí vymenovaných v § 68 ods. 2 ZMPS platí § 67 ods. 3 ZMPS a uznávajú sa tak, že na ne slovenský orgán (v nami skúmanej situácii slovenský súd) prihliadne a až týmto neformálnym uznaním nastupujú účinky res iudicata a prejudiciálna záväznosť výroku uznaného cudzieho rozhodnutia vymedzeného v § 68 ods. 2 ZMPS.

Pripustením iného výkladu by sme napr. v konaniach vo veciach určenia rodičovstva (ak dieťa nie je slovenským štátnym príslušníkom) zaviazali slovenské súdy, aby ex offio skúmali, či v niektorom štáte sveta nebolo vydané cudzie rozhodnutie vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, pretože toto cudzie rozhodnutie by zakladalo neodstrániteľnú prekážku konania momentom právoplatnosti podľa cudzieho práva. (§ 161 ods. 2 CMP). Uvedené nebolo, podľa nášho názoru, úmyslom zákonodarcu pri prijímaní predmetného ustanovenia.

Ako bolo uvedené vyššie, súd nie je povinný zisťovať, či orgány cudzieho štátu vydali rozhodnutie vo veci určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva, ktoré by mohlo mať význam pre prebiehajúce konanie. Pokiaľ je to však tvrdené, súd má, v prípade cudzích rozhodnutí, ktoré sa uznávajú bez potreby osobitného konania, povinnosť skúmať, či sú splnené podmienky pre ich uznanie a ak sú, prihliadnúť na takéto cudzie rozhodnutie akoby išlo o rozhodnutie slovenského súdu. V prípade cudzích rozhodnutí o určení (zistení alebo zapretí) rodičovstva, ktoré sa uznávajú obligatórne osobitným výrokom Krajského súdu v Bratislave, postupuje súd podľa § 162 ods. 1 písm. a) CSP.³⁴¹

Cudzie rozhodnutie, ktorého uznanie bolo na Slovensku zamietnuté, síce neprestáva z pohľadu slovenského práva existovať, ale má význam len z hľadiska dokazovania. Je dôkazom o skutkových zisteniach uvedených v neuznanom cudzom rozhodnutí,

³³⁷ V kontexte záväznosti tuzemských rozhodnutí uvedené uvádza Dvořák. In.: DVOŘÁK, B.: 3.2.2 Záväznosť rozhodnutí. In: DVOŘÁK, B.: Právní moc civilních soudních rozhodnutí. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63-64. Tieto závery je možné v zmysle § 68 ods. 1 ZMPS rozšíriť aj na uznané cudzie rozhodnutia.

³³⁸ Rovnako Števíček uvádza, že „prekážku právoplatne rozhodnutej veci založí cudzie rozhodnutie až po jeho uznaní.“ ŠTEVČEK, M.: § 68 [Účinky cudzieho rozhodnutia]. In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 360.

³³⁹ TICHÝ, L.: K otázke zákonom neupraveného uznání cizích soudních rozhodnutí. In: Socialistická zákonnost. 1984, s. 43 – 44, podobne Kučera In: KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplnené vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008. s. 418.

³⁴⁰ Opačný názor ŠTEVČEK, M.: § 68 [Účinky cudzieho rozhodnutia]. In: LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 360.

³⁴¹ TICHÝ, L.: K otázke zákonom neupraveného uznání cizích soudních rozhodnutí. In: Socialistická zákonnost. 1984, s. 37 a nasl.

ktoré sa hodnotia v tomto prípade voľne,³⁴² prípadne môže byť použité ako informácia o obsahu cudzieho práva, keďže v zmysle § 53 ZMPS sú prostriedky za zabezpečenie obsahu cudzieho práva vymenované len demonštratívne.

4.1.2 Prejudiciálna záväznosť otázok riešených v odôvodnení uznaného cudzieho rozhodnutia

Z judikatúry slovenských súdov vyplýva, že „pre súd je záväzným posúdenie predbežnej otázky uskutočnené v inom konaní medzi totožnými účastníkmi, ak ide o otázku riešenú vo výroku rozhodnutia, t.j. otázku, ktorá bola predmetom konania, pričom riešenie ostatných otázok, s ktorými sa súd musel v odôvodnení svojho rozhodnutia vysporiadať, nie je pre súd v inej veci záväzným.“ Uvedený záver je s ohľadom na ustanovenie § 68 ods. 1 ZMPS potrebné aplikovať aj vo vzťahu k tým uznaným cudzím rozhodnutiam, ktorých účinky sa posudzujú podľa § 68 ods. 1 ZMPS.

Otázne však je, ako postupovať v prípade, keď cudzie rozhodnutie bolo uznané v režime takého právneho predpisu, ktorý stanovuje, že uznaním sa rozširujú účinky uznaného cudzieho rozhodnutia zo štátu pôvodu do štátu uznania. Zásada rozšírenia účinkov sa uplatňuje napr. v prípade Haagskeho dohovoru z roku 1996³⁴³, nariadenia Brusel IIa či nariadenia Brusel IIter a ďalších.

Bude pre slovenské súdy v prípade cudzích rozhodnutí, ktoré boli uznané v režime uvedených nástrojov, záväzný nielen ich výrok ale aj riešenie ostatných otázok, vrátane otázky určenia rodičovstva, s ktorými sa cudzí súd vysporiadal v odôvodnení svojho rozhodnutia, ak takúto záväznosť odôvodneniu cudzieho rozhodnutia priznávajú procesné predpisy štátu, ktorého orgány uznané cudzie rozhodnutie vydali?

Na uvedenú otázku je potrebné hľadať odpoveď vo vymedzení vecnej pôsobnosti konkrétneho nariadenia alebo medzinárodnej zmluvy. Uznanie v režime určitej medzinárodnej zmluvy alebo nariadenia sa vzťahuje len na tie výroky, resp. časti odôvodnenia, ktoré patria do vecnej pôsobnosti konkrétneho predpisu. Nie je preto možné vzťahovať účinky uznania na také otázky, ktoré sú, z vecnej pôsobnosti určitého nástroja vylúčené.

Otázky určenia (zistenia, zapretia) rodičovstva sú vylúčené z vecnej pôsobnosti tých prameňov slovenského medzinárodného práva procesného, ktoré vo vzťahu k účinkom uznaných cudzích rozhodnutí aplikujú zásadu rozšírenia účinkov, preto prejudiciálne posúdenie otázky určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva zo strany orgánu, ktorý cudzie rozhodnutie vydal, nie je pre slovenský súd záväzným.

4.2 Význam iných verejných listín pri preukazovaní existencie statusového pomeru kreovaného v cudzine v civilnom konaní

Prejudiciálne účinky procesne uznaných cudzích rozhodnutí je potrebné odlišovať od účinkov takých zahraničných verejných listín opatrených príslušnými overeniami, napr. zahraničný rodný list, ktoré procesnému uznaniu nepodliehajú preto, že nespĺňajú požiadavky stanovené v § 63 ZMPS alebo v relevantnej medzinárodnej zmluve.

Takéto zahraničné verejné listiny, napr. zahraničné rodné listy, nespôsobujú v konaní

³⁴² LEDRER, E.: Konflikty soudních pravomocí. Příspěvek k poznání mezinárodní soudní příslušnosti se zvláštním zřetelem k právu československému. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1937, s. 52 a to s odkazom na Slov sbírka IV, č. 839 (15.1.1932): skutkové zistenia amerického rozsudku v rozlukovej veci čs. občanov v CSR neuznateľného (§ 114 zák. č. XXXI/1894) sa hodnotia v tuzemskom spore voľne.“

³⁴³ VAŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 320.

pred slovenskými justičnými orgánmi prejudiciálne účinky, pretože sú len evidenčným aktom bez právotvorných účinkov a podobne ako tuzemský rodný list majú (za predpokladu splnenia podmienok stanovených § 52 ZMPS alebo medzinárodnou zmluvou) len dôkaznú moc verejnej listiny.

Rovnako ani zápis do osobitnej matriky, ktorá je vedená Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky nemá právotvorné účinky a nemôže s účinkami *res iudicata* vyriešiť otázku, či určitá osoba je právnym rodičom určitého slovenského občana z pohľadu slovenského práva alebo nie.

S ohľadom na uvedené je preto potrebné zdôrazniť, že ani zápis určitej osoby do osobitnej matriky a vydanie slovenského rodného listu a ani zahraničný rodný list nepredstavujú pre slovenský justičný orgán v zmysle § 194 CSP záväzné vyriešenie prejudiciálnej otázky, či určitá osoba je právnym rodičom určitého dieťaťa alebo nie.

4.3 Posúdenie prejudiciálnej otázky existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa kreovaného v cudzine v civilnom konaní

V prípade, že statusový pomer bol v cudzine kreovaný *ex lege* vyvstáva z pohľadu slovenského medzinárodného práva súkromného otázka, či existencia takéhoto statusového pomeru môže byť v civilnom konaní slovenským súdom skúmaná ako otázka prejudiciálna. Len v prípade kladnej odpovede na túto otázku sa následne budeme venovať otázkam medzinárodnej právomoci slovenského súdu a rozhodného práva.

4.3.1 Posúdenie prejudiciálnej otázky – procesnoprávne aspekty

Pri hľadaní odpovede **na túto otázku** je potrebné vychádzať zo slovenských procesných predpisov, keďže predbežné otázky sú otázkami procesnými.³⁴⁴

Za relevantné považujeme najmä ustanovenia § 193 a 194 C.s.p. a ustanovenie § 162 ods. 1 písm. a) C.s.p.

Ustanovenie § 193 C.s.p. upravuje viazanosť súdu o. i. rozhodnutím o osobnom stave a naň nadväzuje ustanovenie § 194 C.s.p., podľa ktorého si iné otázky môže konajúci súd posúdiť ako otázky predbežné. Winterová z tejto formulácie vyvodzuje „že úmyslom zákonodarcu bolo vyjadriť zákaz predbežného posudzovania o. i. aj otázok osobného stavu“ a dodáva „súd nesmie predbežne riešiť otázku... osobného stavu.“³⁴⁵

Uvedené závery preberajú ďalší československí a slovenskí procesualisti. Ak by sme absolutizovali tento výrok, museli by sme dospieť k záveru, že otázku, kto je právnym rodičom dieťaťa nesmie slovenský súd posudzovať ako otázku predbežnú. Tento záver by však bol príliš zjednodušený.

Ako totiž uvádza Winterová, dôvodom, pre ktorý zákonodarca zakotvil viazanosť súdu rozhodnutím o osobnom stave je o.i. konštitutívna povaha väčšiny rozhodnutí o osobnom stave „*ktoré až s účinkami od právnej moci zakladajú, menia alebo rušia určitý právny vzťah, totiž nemôžu byť v inom konaní nahradené predbežným posúdením, pretože posudzovaný právny vzťah bez právoplatného rozhodnutia o ňom neexistuje.*“³⁴⁶ Autorka na

³⁴⁴ ŠEVCOVÁ, K.: Otázky o predbežných otázkach a civilné konanie. In: RONOVSÁ, K. – HAVEL, B. – LAVICKÝ, P. a kol.: Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narodeninám. Základní otázky života, práva a vůbec...! Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 569 Autorka toto tvrdenie odôvodňuje tým, že účinky prejuciality „ovplyvňujú priamo ďalší priebeh a dynamiku procesu a bránia rozhodnutiu vo veci.“

³⁴⁵ WINTEROVÁ, A.: Prejudiciální otázka v občanském soudním řízení. Socialistická zákonnost, 1967, s. 98.

inom mieste dodáva, „tam, kde takéto rozhodnutie má povahu deklaratórnu (napr. určenie, či tu je alebo nie je manželstvo) bude pravdepodobne pre možnosť predbežného posúdenia existencie manželstva rozhodujúca skutočne jej objektívna spornosť, nielen subjektívny názor účastníka, že napr. manželstvo vzniklo, pokiaľ je evidentné, že tu manželstvo nevzniklo. Len v prípade objektívne spornom nebude môcť súd otázku existenciu manželstva predbežne posúdiť.“³⁴⁷

Z uvedeného tak vyplýva, že zákaz posudzovania otázok osobného stavu ako otázok predbežných nie je absolútny a sú prípady, kedy takéto posúdenie nie je zakázané. Kritériom pre rozlíšenie týchto situácií sa, na základe uvedených názorov Winterovej zdá byť to, či hmotné právo spája vznik, zmenu alebo zánik statusového pomeru výlučne s autoritatívnym rozhodnutím štátneho orgánu alebo vznik, zmena alebo zánik statusového pomeru môže nastať aj v dôsledku inej právnej skutočnosti.

K uvedenému sa v kontexte prípadov s cudzím prvkom vyjadril Rohlík, ktorého závery považujeme za zásadné pre účely interpretácie ustanovení § 193 a 194 C.s.p. v prípadoch s cudzím prvkom. Rohlík uvádza: „Z povahy statusových otázok vyplýva, že súd sa nimi ako otázkami preliminárnymi,³⁴⁸ pokiaľ podľa všetkých do úvahy prichádzajúcich právnych poriadkov vyžadujú konštitutívne rozhodnutie, môže zaoberať jedine vtedy, ak bolo takéto rozhodnutie vydané. Len vtedy, keď aspoň jeden do úvahy pripadajúci právny poriadok spája vznik, zmenu alebo zánik príslušného vzťahu s určitou právnou skutočnosťou alebo právnou fikciou, môže sa aj československý súd statusovou otázkou zaoberať ako otázkou preliminárnou.“³⁴⁹

S uvedeným vymedzením situácií, kedy je prípustné z pohľadu slovenského civilného súdu sa zaoberať otázkou, či existuje statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný v cudzine ex lege ako otázkou prejudiciálnou sa plne stotožňujeme. Bez takéhoto posúdenia by totiž nebol preukázaný právny titul na priznanie nároku, ktorého sa navrhovateľ v konaní o hlavnej otázke domáha.

Slovenský justičný orgán preto, podľa nášho názoru, môže napr. v konaní o určení výživného v prípadoch s cudzím prvkom ako prejudiciálnu otázku posúdiť, či osobe, voči ktorej je uplatňovaný nárok na výživné, svedčí domnienka otcovstva podľa hmotnoprávných ustanovení relevantného rozhodného práva.

Platný zahraničný rodný list opatrený príslušnými overeniami bude v takýchto prípadoch dôkazným prostriedkom preukazujúcim s dôkaznou silou verejnej listiny existenciu statusového pomeru rodiča a dieťaťa za predpokladu, že bol vydaný orgánom toho štátu, ktorého právo je slovenským súdom aplikované na posúdenie existencie tohto statusového pomeru ako právo rozhodné.

Slovenský justičný orgán v konaní o určení výživného však nie je oprávnený posudzovať námietku muža, ktorému takéto domnienka otcovstva podľa rozhodného práva

³⁴⁶ WINTEROVÁ, A.: Prejudiciální otázka v občanském soudním řízení. Socialistická zákonnost, 1967, s. 96. Pozri tiež rozhodnutie Najvyššieho súdu v Prahe zo dňa 24. februára 1966, 4 Cz 176/65.

³⁴⁷ WINTEROVÁ, A.: Prejudiciální otázka v občanském soudním řízení. Socialistická zákonnost, 1967, s. 99.

³⁴⁸ Rohlík využíva staršiu procesualistickú terminológiu, pravdepodobne pod vplyvom Winterovej, na ktorej diela odkazuje.

³⁴⁹ ROHLÍK, J.: Preliminární a incidenční otázky v československém mezinárodním právu soukromém. In: Časopis pro mezinárodní právo, 1968, roč. 12, s. 85.

svedčí, že napr. s matkou dieťaťa nesúložil v rozhodnom čase, pokiaľ kolidujúce právne poriadky pripúšťajú zapieranie takejto domnienky výlučne v súdnom konaní³⁵⁰.

Kedže sa teda prikláňame k názoru Rohlíka, že za ním uvedených podmienok je možné posudzovať otázku existencie statusového pomeru kreovaného v cudzine ako otázku predbežnú, budeme sa ďalej venovať problematike medzinárodnej právomoci slovenských súdov na toto predbežné posúdenie a následne otázke rozhodného práva.

V medzinárodnom práve procesnom platí, že medzinárodná právomoc sa skúma vždy podľa hlavnej otázky konania. „Ak má súd právomoc rozhodnúť hlavnú otázku, má v zásade právomoc rozhodovať aj o rôznych predbežných otázkach, či už vyplývajú z medzinárodného práva súkromného alebo procesného, alebo z vnútroštátneho práva.“³⁵¹ Z uvedeného vyplýva, že ak sú splnené podmienky na to, aby súd mohol (aj napriek § 193 a § 194 C.s.p.) posúdiť určitú otázku ako otázku prejudiciálnu, musí ju posúdiť a to aj v prípade, ak by ju pre nedostatok medzinárodnej právomoci (§ 40 ZMPS s aplikačnou prednosťou medzinárodnej zmluvy) nesmel riešiť v samostatnom konaní ako otázku hlavnú.³⁵²

Ustanovenie § 40 ZMPS sa teda aplikuje na posúdenie medzinárodnej právomoci slovenských súdov len v tých konaniach, v ktorých je otázka určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva hlavnou otázkou konania.

Kedže na základe odpovedí na prvé dve stanovené otázky sme dospeli k záveru, že za istých okolností slovenský justičný orgán posudzuje otázku existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom ako otázku prejudiciálnu, zameriame sa teraz na tretiu nastolenú otázku, konkrétne, na základe hmotnoprávnych ustanovení právneho poriadku ktorého štátu sa posudzuje otázka existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ak sa posudzuje ako otázka predbežná.

4.3.2 Prejudiciálna otázka – kolíznoprávne aspekty

Hoci to z diel slovenských autorov nevyplýva explicitne, aj pre slovenské medzinárodné právo súkromné platí to, čo pre českú a nemeckú doktrínu a síce, že „odmieta také hmotnoprávne riešenie prejudiciálnej otázky, v rámci ktorého by sa priamo aplikovali relevantné hmotnoprávne ustanovenia rozhodného práva pre základnú otázku (lex causae)³⁵³ alebo bez ďalšieho priamo hmotnoprávne ustanovenia slovenského práva (lex fori), pokiaľ takáto možnosť výslovne nevyplýva z prameňov medzinárodného práva súkromného únijnej alebo medzinárodnej povahy.“³⁵⁴

Ako základný argument pre tento prístup Pfeiffer uvádza, že pokiaľ by prejudiciálna otázka bola posudzovaná v samostatnom konaní, aplikovalo by sa v prípade dostatočne relevantného cudzieho prvku rozhodné právo určené na základe kolíznej normy. Prítomnosť medzinárodného

³⁵⁰ V takomto prípade prichádza do úvahy postup podľa § 8 CMP alebo rozhodnutie podľa stavu, ktorý je preukázaný.

³⁵¹ CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L.: Právomoc na konanie vo veci samej a na vydanie predbežných opatrení. In: CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 73.

³⁵² KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008, s. 167; tiež ROHLÍK, J.: Preliminární a incidenční otázky v československém mezinárodním právu soukromém. In: Časopis pro mezinárodní právo, 1968, roč. 12, s. 85.

³⁵³ PFEIFFER, M.: Předběžná otázka v kolizi právních řádů. In: Právník, 155, č. 1/2016, s. 76; rovnako KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008, s. 168 „Neprijateľné sa javí riešenie predbežnej otázky na základe hmotnoprávnych noriem práva, ktorým sa riadi predbežná otázka.“

³⁵⁴ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008, s. 168.

prvku musí teda byť rešpektovaná aj pri posudzovaní právnej otázky ako otázky prejudiciálnej.³⁵⁵ Kučera zároveň dodáva, že aplikáciou hmotnoprávných ustanovení lex causae hlavnej otázky na určenie štatútu prejudiciálnej otázky by sa neprimerane rozširovalo uplatnenie lex causae a dochádzalo by k narušeniu nielen vnútornej ale aj vonkajšej rozhodovacej harmónie.³⁵⁶

Ako teda pristupovať k **určovaniu rozhodného práva pre prejudiciálnu otázku (tzv. štatútu predbežnej otázky)**? A ak je touto prejudiciálnou otázkou otázka existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný ex lege v cudzine, bude sa považovať takýto statusový pomer za existujúci len za predpokladu, že bol v cudzine kreovaný v súlade so slovenským právom (vrátane slovenských kolíznych noriem)?

Odpoveď na tieto otázky slovenský ZMPS, na rozdiel od napr. českého ZMPS neponúka. Legislatívne riešenie predbežnej otázky v kódexoch medzinárodného práva súkromného európskych štátov však nie je štandardom³⁵⁷, ktorému by sa prístup slovenského zákonodarcu vymykal.

S výnimkou recitálu 21 preambuly nariadenia o vyživovacej povinnosti, ktoré ponecháva otázku určovania štatútu predbežnej otázky plne v kompetencii národnej úpravy členských štátov EÚ, napr. nariadenie o dedičských veciach sa tejto otázke vôbec nevenuje, čo niektorí autori interpretujú tak, že je potrebné aplikovať nesamostatné nadviazanie predbežnej otázky v záujme jednotnej aplikácie tohto nariadenia vo všetkých členských štátoch EÚ.³⁵⁸

Ostatné pramene slovenského medzinárodného práva súkromného medzinárodnej povahy, ktoré unifikujú kolíznoprávnu úpravu tých právnych vzťahov či otázok, v kontexte ktorých vyvstáva otázka existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa ako otázka predbežná, neobsahujú zmienku o spôsobe určovania štatútu prejudiciálnych otázok, a často priamo vylučujú zo svojej vecnej pôsobnosti otázku statusové,³⁵⁹ ako napr. Haagsky protokol o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť či Haagsky dohovor o opatreniach na ochranu dieťaťa. V texte niektorých dôvodových správ³⁶⁰ nájdeme návrh riešenia tejto otázky ale s dôvetkom, že navrhované riešenie nie je pre zmluvné štáty záväzné.

Z uvedeného vyplýva, že právne predpisy nestanovujú záväzné pravidlá určovania štatútu predbežnej otázky, čo otvára priestor pre náuku medzinárodného práva súkromného.

Prevažná časť československých autorov,³⁶¹ s výnimkou napr. Rohlíka a Varša, a zdá sa, že aj súčasní slovenskí autori, sa prikláňajú k záveru, že **v prípade, že sa hlavná otázka konania spravuje slovenským právom**, je pre priznanie určitého nároku, predpokladom ktorého je existencia statusovému pomeru rodiča a dieťaťa v prípadoch s cudzím prvkom,

³⁵⁵ PFEIFFER, M.: Předběžná otázka v kolizi právních řádu. In: Právník, 155, č. 1/2016, s. 76.

³⁵⁶ KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno, Plzeň: Doplněk, Aleš Čeňek, 2008, s. 168.

³⁵⁷ WILKE, F.M.: A conceptual analysis of European Private International Law. Cambridge, Intersentia, 2019, s. 125.

³⁵⁸ MÄSCH, G.: Preliminary Question. In: LEIBLÉ, S. (ed.): General Principles of European Private International Law, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2016, s. 105.

³⁵⁹ Súhlasíme s názorom Pfeiffer, že výslovné vyňatie týchto otázok z vecnej pôsobnosti medzinárodných zmlúv či prameňov únijnej povahy znamená, že na danú otázku nedopadajú hmotnoprávne normy rozhodného práva, toto vylúčenie nie je možné interpretovať ako vylúčenie možnosti nesamostatného nadviazania kolíznej normy. PFEIFFER, M.: Předběžná otázka v kolizi právních řádu. In: Právník č. 1/2016, roč. 155, s. 73.

³⁶⁰ Dôvodová správa k Haagskeho dohovoru z roku 1996, s. 579 bod 102 <https://assets.hcch.net/docs/5a56242c-ff06-42c4-8cf0-00e48da47ef0.pdf> preferuje nesamostatné nadviazanie predbežnej otázky. Rovnako dôvodová správa k Haagskemu dohovoru o vyživovacej povinnosti nezáväzne odporúča nesamostatné nadviazanie. <https://assets.hcch.net/docs/44d7912f-ce6d-487e-b3ac-65bbd14fe1b2.pdf> s. 25.

³⁶¹ KUČERA, Z. – TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Praha: Panorama, 1989, s. 58, uvádzajú: „pre prax má problematika predbežných otázok význam, pokiaľ kolízne normy tuzemského práva (lex fori) a práva základného pomeru (lex causae) odkazujú každá k inému právu, ktoré predbežnú otázku hmotnoprávne upravujú rôzne.”

zo strany slovenských súdov potrebné kolíznoprávne uznanie tohto statusového pomeru na základe slovenských kolíznych noriem.

Uvedené vyplýva z toho, že československá a na ňu nadväzujúca slovenská náuka³⁶² vychádza pri určovaní štatútu predbežnej otázky len z dvoch možností a to samostatného alebo nesamostatného nadviazania predbežnej otázky³⁶³. Ak sa hlavná otázka spravuje slovenským právom, aj v prípade samostatného a aj nesamostatného nadviazania predbežnej otázky by sa aplikovali slovenské kolízne normy – pri samostatnom nadviazaní ako kolízne normy *lex fori* a v prípade nesamostatného ako kolízne normy *lex causae* hlavnej otázky.

Uvedené z hľadiska nami skúmanej problematiky znamená, že pokiaľ je rozhodným právom, ktorým sa spravuje nárok uplatňovaný v tuzemsku slovenské právo, je tento nárok možné priznať len v prípade, že statusový pomer rodiča a dieťaťa, ktorého existencia je jedným z predpokladov priznania nároku, bol kreovaný v cudzine v súlade s predstavou slovenského zákonodarcu, ktorá je vyjadrená v tuzemskej kolíznej norme.

Len v prípade, že **sa hlavná otázka konania spravuje cudzím právom**, pripúšťajú autori flexibilnejší prístup a okrem samostatného nadviazania (aplikácia kolíznej normy *lex fori* na určenie rozhodného práva, podľa ktorého sa posúdi existencia statusového pomeru) pripúšťajú aj tzv. nesamostatné nadviazanie.

Samostatné nadviazanie prejudiciálnej otázky má význam v tých prípadoch, kedy bol krivajúci statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný v tuzemsku (napr. z pohľadu slovenského práva – vrátane kolíznych noriem – bolo platne určené otcovstvo súhlasným vyhlásením rodičov pred príslušným orgánom Slovenskej republiky) alebo je z pohľadu slovenského práva (vrátane kolíznych noriem) tento statusový pomer považovaný za existujúci. Argumenty na podporu tohto prístupu ponúka Bonomi,³⁶⁴ ktorá uvádza, že pokiaľ kolízne normy *lex fori* uznávajú existenciu a platnosť určitého statusu alebo právneho pomeru tým, že odkazujú na určité právo, bolo by rozporuplné, ak by upierali tomuto statusu alebo právnemu pomeru právne dôsledky tým, že by systematicky odkazovali na iné rozhodné právo v tých prípadoch, kedy sa otázka existencie pomeru posudzuje ako predpoklad existencie určitého nároku.

Preto napr. ak statusový pomer medzi bývalým manželom matky dieťaťa (štátny príslušník štátu A s obvyklým pobytom na Slovensku) a dieťaťom (český štátny príslušník s obvyklým pobytom v Českej republike) z pohľadu slovenského práva existuje (podľa § 23 ods. 1 ZMPS je rozhodným právo české³⁶⁵ a dieťa sa narodilo do uplynutia trojstého dňa po zániku manželstva – § 776 ods. 1 českého Občianskeho zákonníka), nebolo by správne,

³⁶² CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 101.

³⁶³ Ako uvádza Csach podstata samostatného nadviazania predbežnej otázky spočíva v použití kolíznych noriem *lex fori*, kým v prípade nesamostatného nadviazania sa na určenie štatútu predbežnej otázky aplikujú kolízne normy *lex causae* hlavnej otázky. In: CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, L. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, s. 101-102. Rozdiel medzi samostatným a nesamostatným nadviazaním prilielavo zhrnula Rezeňalová, ktorá uvádza, že tieto prístupy sa pohybujú medzi formálnym ideálom medzinárodného práva súkromného, ktorý spočíva v dosiahnutí tzv. vonkajšej rozhodovacej harmónie v prípade nesamostatného nadviazania a záujmom na dosiahnutí jednotného rozhodovania v rámci jedného právneho poriadku v prípade samostatného nadviazania. In.: ROZEHNALOVÁ, N.: *Instituty českého medzinárodného práva súkromného*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 113.

³⁶⁴ BONOMI, A.: *Incidental (preliminary) question*. BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of private international law*. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 915.

³⁶⁵ Remisia a ani transmisia nevzniká, keďže § 54 ods. 1 českého ZMPS využíva pre otázku určenia a popretia rodičovstva kolízne kritérium *lex patriae* dieťaťa v čase narodenia.

aby otázku existencie tohto statusového pomeru posúdili slovenské súdy pri rozhodovaní o dedičskoprávnych nárokoch dieťaťa podľa práva rozhodného pre otázky dedenia (čl. 22 ods. 1 nariadenia o dedičských veciach – lex voluntatis – právo štátu A) ak by podľa tohto práva statusový pomer medzi týmto mužom a dieťaťom neexistoval (napr. z dôvodu, podľa práva štátu A sa v prípade rozvodu manželstva matky dieťaťa vôbec neuplatňuje domnienka otcovstva bývalého manžela matky). Určením štatútu predbežnej otázky na základe nesamostatného nadviazania by totiž statusový pomer, ktorý platne existuje z pohľadu slovenského práva (vrátane kolíznych noriem) bol pozbavený právnych účinkov. V takomto prípade je preto potrebné dať prednosť samostatnému nadviazaniu predbežnej otázky. Dôkazom o existencii statusového pomeru s účinkami verejnej listiny bude český rodný list³⁶⁶ dieťaťa bez potreby osobitného overenia a prekladu.³⁶⁷ Tento rodný list je dôkazom o výsledku aplikácie českého práva (rozhodné právo podľa § 23 ods. 1 ZMPS) na otázku určenia otcovstva.

Nie je vylúčená situácia, že v prípade samostatného nadviazania predbežnej otázky by slovenské súdy dospeli k záveru, že statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom, ktorý je predpokladom priznania určitého právneho nároku z pohľadu slovenského práva (vrátane kolíznej normy), neexistuje.

Napr. slovenský súd v konaní o určení výživného pre maloleté dieťa (štátny príslušník štátu A, ktorý sa narodil v Českej republike, kde má obvyklý pobyt) od povinného (štátny príslušník štátu A s obvyklým pobytom na Slovensku) by pri samostatnom nadviazaní predbežnej otázky podľa lex fori (§ 23 ZMPS) zistil, že podľa práva štátu A (štátna príslušnosť dieťaťa v čase narodenia) statusový pomer neexistuje a to aj napriek tomu, že v českom rodnom liste je tento muž ako otec dieťaťa uvedený (podľa § 54 ods. 2 nového českého ZMPS je rozhodným právo české a na základe § 778 českého občianskeho zákonníka sa tento muž považuje za otca dieťaťa slobodnej matky, pretože dal súhlas s jej umeľým oplodnením podľa osobitného právneho predpisu). Rozhodným právom pre hlavnú otázku (vyživovacia povinnosť rodičov k deťom) je český právny poriadok (čl. 3 ods. 1 Haagsky Protokol o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť).

V takomto prípade sú, podľa nášho názoru dané dôvody pre aplikáciu nesamostatného nadviazania, teda na posúdenie existencie statusového pomeru na základe kolíznych noriem práva štátu, ktorým sa spravuje hlavná otázka. Argumenty na podporu tohto prístupu uvádza napr. Rohlík, ktorý zdôrazňuje, že posúdenie predbežnej otázky je nevyhnutnou podmienkou aplikácie hmotnoprávnej normy lex causae základnej otázky, preto rozhodnému právu určenému pre hlavnú otázku nie je možné uprieť rozhodujúci vplyv na stanovení konkrétneho obsahu predbežnej otázky a tým aj rozhodujúci vplyv na určenie štatútu predbežnej otázky.³⁶⁸ Tiež sa domnievame, že pokiaľ v konkrétnom prípade nesamostatné nadviazanie ponúka konajúcemu súdu nástroj na prijatie takeého riešenia otázky existencie statusového pomeru, ktoré znamená rešpektovanie jeho existencie, mal by, v prípade, že je to v záujme dieťaťa, uprednostniť nesamostatné nadviazanie predbežnej otázky.

³⁶⁶ Rodný list je podľa § 24 ods. 4 zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů v platnom znení verejnou listinou.

³⁶⁷ Čl. 4 nariadenia EP a Rady (EÚ) 2016/1191 zo 6. júla 2016 o podporovaní voľného pohybu občanov prostredníctvom zjednodušenia požiadaviek na predkladanie určitých verejných listín v Európskej únii a o zmene nariadenia (EÚ) č. 1024/2012. Preklad nebude potrebný o.i. aj z dôvodu, že český jazyk sa považuje za všeobecne zrozumiteľný – viď § 3 ods. 4 zákona č.270/1995 o štátnom jazyku Slovenskej republiky

³⁶⁸ ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969, s. 107.

V praktickej rovine by v tomto prípade nesamostatné nadviazanie predbežnej otázky malo za následok opäť možnosť použiť český rodný list ako dôkaz o výsledku aplikácie českého práva (právo rozhodné podľa kolíznej normy *lex causae* hlavnej otázky) na otázku existencie statusového pomeru.

V prípade využitia nesamostatného nadviazania samozrejme nie je vylúčená hypotetická situácia, že pokiaľ v budúcnosti právny otec podá návrh na zapretie otcovstva na Slovensku, je pravdepodobné, že slovenský súd jeho návrh zamietne z dôvodu, že navrhovateľovi nesvedčí domnienka otcovstva podľa rozhodného práva určeného na základe *lex fori* (podľa § 23 ods. 1 ZMPS rozhodné právo je právom štátu A a podľa práva štátu A otcovi nesvedčí domnienka otcovstva).

Autori podporujúci nesamostatné nadviazanie však uvádzajú, že toto hypotetické riziko, že (možno) v budúcnosti bude podaný návrh na preskúmanie otázky existencie statusového pomeru ako hlavnej otázky konania, by nemalo byť rozhodujúce pre vylúčenie úvah o nesamostatnom nadviazaní predbežnej otázky.

Nie je však vylúčené, že statusový pomer nebude spĺňať podmienky hmotného práva, na ktoré odkazujú kolízne normy *lex fori* a ani hmotného práva, na ktoré odkazujú kolízne normy *lex causae* hlavnej otázky, pretože ani jedna z týchto noriem neodkazuje napr. na právo štátu obvyklého pobytu dieťaťa v čase narodenia, na základe ktorého bol v cudzine kreovaný statusový pomer. Pre takéto situácie náuka neponúka žiadne ďalšie náhradné riešenie čo v dôsledku znamená nemožnosť priznania nároku, ktorého sa subjekt dovoľáva, pretože chýba právny titul na jeho priznanie.

Z naznačeného doktrinálneho prístupu k určovaniu štatútu prejudiciálnej otázky vyplýva viacero predbežných záverov:

- je zrejmé, že autori trvajú na kolíznoprávnom riešení prejudiciálnej otázky;
- toto kolíznoprávne riešenie štatútu prejudiciálnej otázky opierajú o zásadu, že súd je viazaný kolíznou normou *lex fori* a preto prednostne je potrebné aplikovať samostatné nadviazanie prejudiciálnej otázky;
- len v prípade, že *lex causae* je cudzie právo, pripúšťa sa flexibilnejší prístup umožňujúci nesamostatné nadviazanie. Aj v tomto prípade je však východiskom kolíznou norma *lex fori* pretože tá určila *lex causae* hlavnej otázky, na základe ktorého sa posúdi štatút predbežnej otázky.

Z hľadiska problematiky krívajúceho rodičovstva je tento kolíznoprávny prístup (založený na samostatnom alebo nesamostatnom nadviazaní) problematický z viacerých dôvodov.

V prvom rade, možnosť využitia aj iných kolíznych noriem ako kolíznych noriem *lex fori* pre posúdenie prejudiciálnej otázky je závislá od rozhodného práva pre hlavnú otázku. Napr. ak si poručiteľ – cudzí štátny príslušník s obvyklým pobytom na Slovensku nezvolil rozhodné právo, ktorým sa spravujú dedičské právne pomery – rozhodným právom *lex casuae* hlavnej otázky je podľa čl. 21 ods. 1 nariadenia o dedičstve slovenský právny poriadok a len slovenské právo (vrátane kolíznych noriem) sa použije na posúdenie existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ktorý je predpokladom uplatnenia dedičskoprávneho nároku. Ak by si však poručiteľ zvolil rozhodné právo – právo štátu A podľa čl. 22 nariadenia o dedičstve – otvára sa možnosť pri posudzovaní existencie statusových pomerov zohľadniť aj kolízne normy štátu A – ako *lex causae* hlavnej otázky. Toto riešenie má logiku, ak sa naň pozrieme optikou medzinárodného práva súkromného a pravidla, že súd

je viazaný kolíznymi normami *lex fori* a cudzie právo aplikuje len v prípade, že naň odkáže kolízna norma *lex fori*. Ale zodpovedá toto riešenie legitímnym očakávaniam dotknutých subjektov, ktorí v oboch prípadoch preukazujú existenciu statusového pomeru platne kreovaného podľa práva štátu, na ktoré odkazuje kolízna norma štátu A a v oboch prípadoch tou istou zahraničnou verejnou listinou? Nie je na mieste hľadať iné flexibilnejšie prístupy pri posudzovaní prejudiciálnej otázky?

Na potrebu flexibilnejšieho prístupu pri posudzovaní prejudiciálnej otázky v prípadoch krívajúcich právnych pomerov poukazovali už v minulosti československí autori.

Rohlík trval na kolíznoprávnom riešení prejudiciálnej otázky, ale navrhuje „krívajúce právne pomery“ posudzovať ako prejudiciálne otázky nielen s ohľadom na kolízne normy *lex fori* a kolízne normy *lex causae* a tiež navrhuje vziať do úvahy všetky právne poriadky, ku ktorým má predbežná otázka relevantnú väzbu a pokiaľ aspoň podľa jedného z nich takýto krívajúci statusový pomer existuje (prejudiciálna otázka) a je možné ho považovať za ekvivalentný k takému statusovému pomeru, ktorého existenciu vyžaduje *lex causae* hlavnej otázky ako predpoklad existencie určitého nároku (substitúcia), je potrebné to považovať za dostačujúce. Tento prístup navrhoval aplikovať bez ohľadu na to, či je *lex causae* hlavnej otázky československé alebo cudzie právo.³⁶⁹

V praktickej rovine by tento prístup znamenal, že pokiaľ sa existencia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol v cudzine kreovaný *ex lege* a ktorý je predpokladom priznania určitého nároku preukáže platným zahraničným rodným listom, konajúci súd overí, či statusový pomer vykazuje relevantnú väzbu (neskúma, či táto väzba je najužšia - názor slovenského zákonodarcu na to, ktorá väzba je najužšia je vyjadrený v § 23 ZMPS) k právnemu poriadku štátu, ktorého orgány tento zahraničný rodný list vydali. Ak je dostatočná väzba k danému poriadku preukázaná, konajúci súd považuje existenciu statusového pomeru podľa daného právneho poriadku za preukázanú takýmto zahraničným rodným listom, ak je opatrený príslušnými overeniami.

Dosiahnutie podobného výsledku, hoci z iných dôvodov, navrhoval v minulosti aj Varšo. Jeho prístup je ovplyvnený tým, že pri nadväzovaní predbežnej otázky nezvažoval iné ako samostatné nadviazanie. Varšo³⁷⁰ uvádza: „nám sa najschodnejšou cestou v tomto prípade javí tá, že posudzovanie „predbežnej otázky“ (platnosti manželstva) sa posunie do roviny dôkazov (ako všetkých ostatných dôkazov, ktoré majú vplyv na vynesené rozhodnutie) a to tým spôsobom, že je tu právny titul na dedičský podiel; totiž ak by to tak nebolo, potom by súd najskôr musel vyriešiť otázku platnosti manželstva (to z dôvodov *ordre public* nemožno uznať) ako základnú otázku a dostali by sme sa do začarovaného kruhu s evidentne neprijateľným výsledkom...“ Inými slovami Varšo navrhoval nerealizovať kolíznoprávne posudzovanie existencie statusového pomeru ako predbežnej otázky ale akceptovať, že tu statusový pomer je, ak je jeho existencia preukázaná verejnou listinou (tuzemskou alebo zahraničnou).

Uvedené názory Rohlíka a Varša dokazujú, že už v minulosti si československá náuka uvedomovala, že rigidita samostatného a nesamostatného nadviazania predbežnej otázky môže v prípade krívajúcich pomerov (či už vznikli v dôsledku odlišností kolíznoprávnych a hmotnoprávnych úprav alebo boli dôsledkom zásadnej nemožnosti akcepto-

³⁶⁹ ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969, s. 107.

³⁷⁰ VARŠO, J.: Ordre public v medzinárodnom súkromnom práve. Kandidátska dizertačná práca. Košice: Univerzita Jána Amosa Komenského – Bratislava, Právnická fakulta, 1985, s. 196.

vať vznik určitého statusového pomeru z dôvodov výhrady verejného poriadku) viesť k nespravodlivým výsledkom.

V slovenskej aplikačnej praxi sme sa nestretli s prípadom, v ktorom by sa súd podrobnejšie vysporiadaval s otázkou určovania štatútu prejudiciálnej otázky, preto prax slovenských súdov v tejto otázke nie je možné relevantne zhodnotiť. Avšak v rámci výskumu sme sa stretli s prípadom, kedy súd akceptoval existenciu statusového pomeru ako predpoklad prijatia záveru o existencii rodičovských práv a povinností, pričom tento pomer bol kreovaný na základe takeého práva, na ktorý neodkazovala slovenská kolízna norma a kolízne normy *lex causae* hlavnej otázky neboli skúmané (minimálne to z odôvodnenia rozhodnutia nevyplýva) a ak by sa na posúdenie existencie statusového pomeru aplikovali hmotnoprávne ustanovenia práva, na ktoré odkazuje kolízna norma *lex fori*, bolo by potrebné konštatovať, že statusový pomer medzi danými osobami nevznikol. V tomto prípade bol akceptovaný statusový pomer tak, ako ho preukazoval zahraničný rodný list. Teda *de facto* sa v praxi uplatnil prístup, ktorý navrhoval Varšo, ale bez osobitného doktrinálneho zdôvodnenia.

Domnievame sa, že zotrvanie na požiadavke kolíznoprávneho riešenia (nie kolíznoprávneho uznania – pretože o to ide len v prípade samostatného nadviazania) prejudiciálnej otázky je vhodnejšie, pretože je v súlade s požiadavkou právnej istoty a predvídateľnosti právnej úpravy. Aby však bolo možné v maximálnej možnej miere predchádzať pri posudzovaní prejudiciálnej otázky tomu, aby bola konštatovaná neexistencia statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ktorý bol kreovaný v cudzine, je potrebné prijať skutočne veľmi flexibilné riešenie. Práve kvôli vysokej miere flexibility takehoto kolíznoprávneho riešenia, ktoré by mohlo mať napr. podobu špeciálnej únikovej klauzuly, navrhujeme jeho použitie limitovať výlučne na prípady, kedy je otázka zistenia rodičovstva posudzovaná ako otázka prejudiciálna a umožniť, ak je to v záujme dieťaťa a ak nie sú dotknuté práva iných osôb, aplikáciu práva, ktorého použitie zodpovedá rozumnému a spravodlivému usporiadaniu vzťahu. Z navrhovaného textu je zrejmé, že sme sa inšpirovali veľmi vydarenou formuláciou únikovej klauzuly v novom českom ZMPS.

4.3 Prejudiciálna otázka a výhrada verejného poriadku

Ako upozorňuje Ševcová, „to čo vnáša prejudiciálnu otázku do konania, pochádza zo situácie v hmotnom práve, ktorá nás zaväzuje vydávať vyjadrenie, ktoré je súčasťou predmetu konania.“³⁷¹

V prípadoch s cudzím prvkom môže byť týmto hmotným právom pre hlavnú otázku (*lex causae* hlavnej otázky) tak tuzemské ako aj cudzie právo určené na základe relevantných kolíznych noriem *lex fori*. Napr. pre otázku vyživovacej povinnosti je to rozhodné právo určené na základe Haagskeho protokolu o vyživovacej povinnosti, pre otázku rodičovských práv a povinností rozhodné právo určené na základe Haagskeho dohovoru o opatreniach na ochranu dieťaťa z roku 1996 a pod.

Ako upozorňuje Rohlík, „posúdenie prejudiciálnej otázky je len nevyhnutnou podmien-

³⁷¹ ŠEVCOVÁ, K.: Otázky o predbežných otázkach a civilné konanie. In: RONOVSÁ, K. – HAVEL, B. – LAVICKÝ, P. a kol.: Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narodeninám. Základní otázky života, práva a vůbec...! Brno: Masarykova univerzita, 2021, ISBN 978-80-210-9937-1, s. 569.

kou aplikácie určitej hmotnoprávnej normy *lex causae* hlavnej otázky, z čoho vyplýva, že hmotnému právu, ktorým sa spravuje otázka hlavná, je potrebné priznať určitý vplyv na stanovenie rámcového obsahu právneho vzťahu, ktorý predstavuje otázku prejudiciálnu. Sudca, ktorý rozhoduje otázku hlavnú musí totiž skúmať, či existuje určitý právny alebo skutkový stav, tvoriaci predpoklad aplikácie hmotnoprávnej normy *lex causae* hlavnej otázky. Hmotné právo *lex causae* otázky hlavnej totiž vytyčuje základné, rámcové požiadavky, ktoré spoluurčujú obsah konkrétnej prejudiciálnej otázky.³⁷² Práve toto osobitné postavenie prejudiciálnej otázky a jej význam v konaní o hlavnej otázke spôsobujú, že pri posudzovaní prejudiciálnej otázky výhrada verejného poriadku Slovenskej republiky zasahuje len minimálne resp. vôbec³⁷³ a to z dôvodu, že konajúci súd sa nezaobrá tým, či určitý statusový pomer je alebo nie rovnocenný statusovému pomeru rodiča a dieťaťa z pohľadu slovenských hmotnoprávných ustanovení ale len tým, či ho je možné považovať za ekvivalent takého právneho pomeru, s ktorým *lex causae* hlavnej otázky spája požadované právne účinky. Výsledkom tohto posúdenia preto logicky nie je konštatovanie, že cudzie právo, na základe ktorého sa posudzuje existencia statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, spôsobuje účinky nezlučiteľné s verejným právom Slovenskej republiky ale konštatovanie, že tento pomer nie je ekvivalentným k pomeru, ktorého existenciu vyžadujú normy *lex causae* hlavnej otázky.

Ak výhrada verejného poriadku Slovenskej republiky intervenuje s cieľom chrániť verejný poriadok Slovenskej republiky, tak k jej uplatneniu dochádza s cieľom zabrániť preniknutiu neprijateľných účinkov *lex causae* hlavnej otázky.

Preto sa nekladie otázka, či by v dôsledku posúdenia prejudiciálnej otázky na základe cudzieho práva nebol na Slovensku uznaný statusový pomer odporujúci verejnému poriadku Slovenskej republiky, pretože konštatovanie jeho existencie neprekročí rámec konania o konkrétnej hlavnej otázke. Otázka súvisiaca s verejným poriadkom Slovenskej republiky má byť formulovaná až vo väzbe na výsledok aplikácie *lex casuae* hlavnej otázky, napr. odporuje priznanie dedičskoprávných nárokov určitému dieťaťu verejnému poriadku Slovenskej republiky?

K obdobnému záveru dospievajú aj ďalší autori, napr. Varšo pri úvahách o dosahu domácich noriem *ordre public* v zmysle MPS uvádza „ak právny úkon vznikne v cudzine, v súlade s cudzím právom (hoci by v oblasti domácej jurisdikcie nemohol vzniknúť), potom možno uznať právne dôsledky z neho vzniknuté aj v domácej jurisdikcii, ak neodporujú dobrým mravom, pretože domáce normy *ordre public* v zmysle MPS nemajú dosah na právny titul, z ktorého vzniká právny dôsledok, ale majú dosah len na účinky vzniknuté z tohto právneho titulu, ktoré nesmú odporovať domácemu *ordre public* v zmysle MPS“³⁷⁴ a tiež Lysina³⁷⁵.

³⁷² ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969, s. 107.

³⁷³ Lysina zastáva právny názor, že do posudzovania prejudiciálnej otázky inštitút výhrady verejného poriadku nezasahuje vôbec a uvedené demonštruje na príklade: „Posudzovanie konkrétneho aktu musí byť vedené vždy tak, že skúmanie limitujeme na právnu existenciu konkrétneho aktu optikou slovenského MPS a jeho kompatibilitu s verejným poriadkom fóra. Pri premietnutí na uvedený príklad to znamená, že konajúci justičný orgán sa musí obmedziť v prvom kroku na to, aby rozhodol o právnej existencii dedičského nároku v slovenskom práve. To znamená, uplatní príslušnú kolíziu normu (§17 ZMPS) a na jej základe určené rozhodné právo, podľa ktorého posúdi existenciu dedičského nároku. V druhom kroku konajúci justičný orgán zhodnotí kompatibilitu účinkov takto uplatneného cudzieho práva s verejným poriadkom fóra. To, či kdesi v reťazi skôr uplatnených právnych noriem stojí aj ustanovenie vyžadujúce uplatnenie výhrady verejného poriadku je pre samotné posúdenie dedičského nároku optikou slovenského MPS irelevantné.“ LYSINA, P.: Výhrada verejného poriadku v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom. In: ComenIUS, roč. 6, č. 1/2021, s. 49.

³⁷⁴ VARŠO, J.: Ordre public v medzinárodnom súkromnom práve. Kandidátska dizertačná práca. Košice: Univerzita Jána Amosa Komenského – Bratislava, Právnická fakulta, 1985, s. 220.

³⁷⁵ LYSINA, P.: Výhrada verejného poriadku v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom. In: ComenIUS, roč. 6, č. 1/2021, s. 49.

4.4 Čiastkové závery

Metódu procesného uznania a kolíznoprávneho uznania statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom, ktorý bol kreovaný v cudzine, preferuje súčasná doktrína slovenského MPS aj v prípade, že sa táto otázka skúma ako otázka prejudiciálna.

Z hľadiska metodologického však, podľa nášho názoru, nie je možné hovoriť striktne o kolíznoprávnom uznaní rodičovstva ale len o kolíznoprávnom riešení prejudiciálnej otázky, teda o nutnosti aplikovať kolíznu a nie inú metódu.

Kolíznoprávne uznanie totiž znamená, že slovenský súd posúdi určenie rodičovstva na základe rozhodného práva určeného kolíznymi normami *lex fori* a statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom „uzná“, ak spĺňa predstavu slovenského zákonodarcu vyjadrenú nielen v zákone o rodine, ale v prípadoch s cudzích prvkom aj predstavu slovenského zákonodarcu vyjadrenú v kolíznej norme *lex fori*. Z uvedeného vyplýva, že o kolíznoprávnom uznaní je možné hovoriť len pri samostatnom nadviazaní prejudiciálnej otázky. V prípade nesamostatného nadviazania sa aplikujú kolízne normy *lex causae* hlavnej otázky a teda predstava slovenského zákonodarcu ustupuje predstave zákonodarcu štátu, ktorého právo je *lex casuae* hlavnej otázky.

V právnych úpravách európskych štátov sa v prípade prejudiciálnej otázky využíva okrem metódy procesného uznania a kolíznej metódy, ktoré sú prevažne využívanými, aj ďalšie prístupy, napr. akceptácia statusového pomeru kreovaného v cudzine, ak sa preukazuje verejnou listinou alebo rozšírenie metódy procesného uznania aj na iné právne akty ako rozhodnutia orgánu cudzieho štátu,

Súčasný slovenský medzinárodného práva súkromné neponúka právny základ pre využitie takýchto prístupov zo strany slovenských súdov, hoci k ich aplikácii v praxi dochádza a v minulosti sa názory na možnosť využitia takehoto prístupu objavili aj v doktríne.

5 Zaistenie cezhraničnej kontinuity statusového pomeru rodiča a dieťaťa ako výzva pre súčasné medzinárodného právo súkromné

Očakávanie dotknutých subjektov, že statusový pomer rodiča a dieťaťa, ktorý bol kreovaný v cudzine v dobrej viere a v súlade s právom cudzieho štátu, bude rešpektovaný v iných štátoch, nezriedka naráža na realitu odlišností vnútroštátneho medzinárodného práva súkromného rôznych štátov.

Ako vyplýva z predchádzajúcich kapitol, slovenské medzinárodné právo súkromné pristupuje k problematike zaistenia cezhraničnej kontinuity statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom prostredníctvom inštitútu procesného uznania a v prípadoch, keď tento inštitút nie je možné aplikovať, využíva kolíznú metódu (tzv. kolíznoprávne uznanie).

Základný rozdiel, ktorý sme mohli pozorovať medzi inštitútom procesného uznania a kolíznoprávnym uznaním spočíva v tom, že kým v prípade procesného uznania sa neskúma cudzie rozhodnutie z hľadiska rozhodnutia vo veci samej a neposudzuje sa kolízne či hmotné právo, na základe ktorého bolo v cudzine vydané cudzie rozhodnutie, podstatou kolíznoprávneho uznania je práve aplikácia hmotnoprávných ustanovení rozhodného práva určeného na základe relevantnej kolíznej normy spravidla *lex fori*.

Je to preto kolízná metóda, ktorá predstavuje z pohľadu zaistenia cezhraničnej kontinuity statusového pomeru vyššie riziko, že len v dôsledku odlišností hmotnoprávnej a kolíznoprávnej úpravy vznikne situácia krívajúceho rodičovstva.

S ohľadom na uvedené sa v 21. storočí aj pod vplyvom judikatúry nadnárodných súdov, v európskych štátoch vytvárajú rôzne prístupy, ktorých cieľom je v prípade situácií, na ktoré by inak dopadala kolízná metóda, zabezpečiť, aby odlišnosti hmotnoprávnej a kolíznej úpravy nemohli byť samé o sebe dôvodom na nerešpektovanie existencie statusových pomerov kreovaných v cudzine.

Ako uvádzajú Gössl a Melcher, niektoré štáty aplikujú upravenú verziu tradičného procesného uznania aj na iné akty ako cudzie rozhodnutia alebo aplikujú pravidlá upravujúce akceptáciu zahraničného statusu namiesto klasických kolíznych noriem.³⁷⁶ Tieto prístupy nie sú vytvárané nezávisle od doktríny, veď koniec koncov už v minulosti³⁷⁷ sa tejto problematike venovali významní autori napr. Huber³⁷⁸, Story³⁷⁹ či Beale.³⁸⁰

Od začiatku 20. storočia sa najmä francúzski autori, napr. Lagarde, Pataut, Mayer a ďalší,³⁸¹ zameriavajú na teoretické rozpracovanie nového metodologického prístupu,

³⁷⁶ GÖSSL, S. – MELCHER, M: Recognition of a Status Acquired Abroad in the EU. – A Challenge for National Laws from evolving Traditional Methods to New Forms and Bypassing Alternatives. In: Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 14, č. 1, 2022, s. 1018

³⁷⁷ COESTER-WALTJEN, D.: Recognition of legal situations evidenced by documents. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of Private International Law. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1497. Podrobnejšie aj LAGARDE, P.: La methode de la reconnaissance est-elle l'avenir du droit international privé? Vonférérence inaugurale, sesion de droit international privé, 2014. V časti I - Le passé: l'émergence de la méthode de reconnaissance des situations. Online: <https://referenceworks.brillonline.com/>

ktorým by medzinárodné právo súkromné reagovalo na požiadavku tzv. prenositeľnosti statusu³⁸² kreovaného v cudzine.

Tento nový prístup je označovaný ako metóda uznania právnych situácií a jeho podstatu vysvetľuje Lagarde tak, že táto metóda dáva prednosť kontinuite právnych situácií pred záujmom štátu na uplatňovaní vlastných pravidiel medzinárodného práva súkromného, pričom táto metóda nevyžaduje automatické uznanie akejkoľvek situácie kreovanej v cudzine, ale stanovuje podmienky, ktoré musia byť splnené na to, aby situáciu bolo možné uznať. Medzi tieto podmienky Lagarde radí najmä požiadavku, aby situácia bola v cudzine platne vytvorená; aby medzi právom štátu, na základe ktorého bola vytvorená a situáciou existovala dostatočne úzka väzba, pričom aj pri aplikácii tejto metódy nie je vylúčená aplikácia výhrady verejného poriadku. Zároveň Lagarde zdôrazňuje požiadavku, aby bolo možné uznať len tzv. vykryštalizované situácie teda najmä také, ktoré boli evidované vo verejnom registri, čím sa vytvorí základ legitímnych očakávaní dotknutých osôb.³⁸³ Ako však upozorňuje Lehmann, niektorí autori zastávajú názor, že štáty sú povinné uznať právne situácie kreované v inom členskom štáte ako také, teda aj v prípade, ak formálne potvrdenie štátu chýba.³⁸⁴

Okrem podporovateľov má táto metóda aj odporcov³⁸⁵, ktorí oponujú, že nová metóda by nebola potrebná, ak by sa podarilo aspoň medzi členskými štátmi Európskej únie zjednotiť kolízno-právnu úpravu určovania rodičovstva. Navyše odporcovia zdôrazňujú, že prijatím tejto metódy sa vytvára paralelný systém pravidiel, ktorý existuje popri kolíznych normách, ktoré sú naďalej nevyhnutné pre tie statusové pomery, ktoré budú kreované na území daného štátu, čo môže viesť k otázkam stretu týchto systémov, ktorý

³⁷⁸ Uric Huber zastával názor, že „suverénne štáty budú konať zdvorilo pri uznávaní cudzích zákonov, ktoré síce zásadne platia len v určitej krajine, ale z dôvodu medzinárodnej zdvorilosti sa ich pôsobnosť uzná v cudzine. Podmienkou je, že sa nedotýkajú práv iného suveréna alebo občanov iného štátu.“ CHLEBCOVÁ, R.: Charakteristika doktríny Savignyho jako základu moderního MPS. In: SVOBODOVÁ, K. (ed.): Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvků z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU. Brno: Acta Universitatis Brunensis, 2008. s. 57

³⁷⁹ V angloamerickéj doktríne, ktorej zástancom bol Joseph Story sa objavuje učenie o nadobudnutých právach („vested rights“) v zmysle ktorého „štát má povinnosť chrániť práva, ktoré boli nadobudnuté v cudzine v súlade s cudzím právnym poriadkom. Sudca neaplikuje cudzie právo, ale poskytuje ochranu subjektívnym právam, ktoré boli riadne nadobudnuté na základe cudzieho práva („acquired rights“). HRADILOVÁ, V.: Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA. In: SVOBODOVÁ, K. (ed.): Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvků z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU. Brno: Acta Universitatis Brunensis, 2008, s. 45.

³⁸⁰ „Podobne podľa Bealovej teórie nadobutých práv súd cudzie právo neaplikuje ale len vynucuje práva, ktoré vznikli na základe cudzieho práva za hranicami.“ NOVOTNÁ, P.: SVOBODOVÁ, K. (ed.): Americká revoluce v mezinárodním právu soukromém a Evropa. In: Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA. In: Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvků z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU. Brno: Acta Universitatis Brunensis. 2008, s. 100.

³⁸¹ Bližšie k zástancom a odporcom tejto metódy pozri napr. SINDRES, D.: Foreign situations and conflict of laws: thinking outside-the-box approach to private international law. In: MUIR WATT, H. – BÍZIKOVÁ, L. – BRANDÃO DE OLIVEIRA, A. – FERNÁNDEZ ARROYO, D. P. (eds.): Global Private International Law. Adjudication without Frontiers. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, s. 541 a nasl. a tam citovaná literatúra.

³⁸² Tento pojem používa napr. Pfeiff. PFEIFF, S.: La portabilité du statut personnel dans l'espace européen. Bruxelles: Bruylant, 2017, s. 25.

³⁸³ LAGARDE, P.: La méthode de la reconnaissance est-elle l'avenir du droit international privé? Conférence inaugurale, session de droit international privé, 2014, Vol. 371. In: Collected Courses of the Hague Academy of International Law.

³⁸⁴ LEHMANN, M.: Recognition as a Substitute for Conflict of Laws? In: LEIBL, S. (ed.): General Principles of European Private International Law. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV, 2016, s.15 a tam citovaná literatúra.

³⁸⁵ Bližšie k zástancom tejto metódy pozri VAN LOON, H.: Ensuring Continuity of Personal Status and Family Relations across Borders: The interaction between Private international law and Human rights. In: MUIR WATT, H. – BÍZIKOVÁ, L. – BRANDÃO DE OLIVEIRA, A. – FERNÁNDEZ ARROYO, D. P. (eds.): Global Private International Law. Adjudication without Frontiers, Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, s. 541 a tam citovaná literatúra.

ilustruje Mayer³⁸⁶ na otázke: bude možné zaprieť otcovstvo podľa práva štátu určeného na základe kolíznych noriem lex fori alebo podľa práva štátu, podľa ktorého bola situácia vykryštalizovaná? Bude táto metóda použiteľná aj pri posudzovaní prejudiciálnych otázok?³⁸⁷ Odporcovia tejto metódy tiež poukazujú na to, že je potrebné prijať pravidlá, ktoré by riešili stret navzájom si odporujúcich verejných listín v štáte uznania a tiež pravidiel, ktoré by zaistili, že uznaná bude len právna situácia vykryštalizovaná v takom štáte, s ktorým má dostatočnú väzbu a predišlo sa tak obchádzaniu zákona.³⁸⁸

Za klasický príklad využitia tejto metódy v praxi považujú autori (najmä čl. 9) ustanovenia Haagskeho dohovoru zo 14. marca 1978 o uzatváraní a uznávaní platnosti manželstva, ktorým síce Slovenská republika nie je viazaná, ale ktoré našli svoj odraz v ustanovení § 20a ZMPS, ktoré popri kolíznoprávnej úprave uzavretia manželstva (§ 19 a § 20 ZMPS) upravuje platnosť manželstva, ktoré v cudzine uzavrel slovenský občan pred orgánom cudzieho štátu.

Dá sa teda povedať, že metóda uznania právnych situácií nie je slovenskému medzinárodnému právu súkromnému neznáma. Vyvstáva preto otázka, či by nebolo vhodné túto metódu aplikovať aj vo vzťahu k statusovým pomeroch medzi rodičom a dieťaťom kreovaným v cudzine.

Aj s ohľadom na vyššie uvedené úskalia metódy uznávania právnych situácií sa skôr prikláňame k zápornej odpovedi. Proti svedčí podľa nášho názoru aj to, že kým v prípade manželstva uzavretého v cudzine sa od noriem medzinárodného práva súkromného (či už sú to kolízne normy, normy realizujúce metódu uznania právnych situácií alebo normy upravujúce uznanie cudzích rozhodnutí) očakáva poskytnutie odpovede len na uzavretú otázku: či je manželstvo platné alebo nie, pri statusových pomeroch rodičov a detí kreovaných v cudzine majú normy medzinárodného práva súkromného poskytovať odpovede často na otvorené otázky: napr. kto je právnym rodičom dieťaťa? Je možné zaprieť otcovstvo k dieťaťu? A pod. Komplexné odpovede na tieto otázky dokáže poskytnúť, podľa nášho názoru, len kolízna metóda odkazujúca na právny poriadok určitého štátu.

³⁸⁶ COESTER-WALTJEN, D.: Recognition of legal situations evidenced by documents. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of Private International Law*. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1504 a tam citovaná literatúra.

³⁸⁷ COESTER-WALTJEN, D.: Recognition of legal situations evidenced by documents. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): *Encyclopedia of Private International Law*. Volume 1, Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1504 a tam citovaná literatúra.

³⁸⁸ Prehľadne úskalia tejto metódy sumarizuje napr. SINDRES, D.: Foreign Situations and Conflict of Laws: Thinking Outside-the-Box Approach to Private International Law. In: MUIR WATT, H. – BÍZIKOVÁ, L. – BRANDÃO DE OLIVEIRA, A. – FERNÁNDEZ ARROYO, D. P. (eds.): *Global Private International Law. Adjudication without Frontiers*, Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, s. 543-545.

Záver

Odlíšnosť hmotnoprávnej a kolíznoprávnej úpravy určovania rodičovstva európskych štátov je faktom, na ktorý sme poukázali v prvej kapitole tejto práce a ktorý môže viesť k vzniku krívajúceho rodičovstva. Dosiahnutie komplexnej unifikácie hmotnoprávnej úpravy je veľmi málo pravdepodobné a v súčasnosti prebiehajúce práce na zjednotení noriem medzinárodného práva súkromného na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného a tiež na pôde Európskej únie je potrebné uvítať. Pri súčasnom stupni cezhraničnej mobility len jednotné pravidlá dokážu zabezpečiť požadovaný stupeň právnej istoty a predvídateľnosti riešení.

Citlivosť tém a diametrálne odlišný prístup štátov najmä k problematike náhradného materstva a rodičovstva párov rovnakého pohlavia dávajú tušiť, že rokovania nebudú jednoduché, už teraz to naznačuje skutočnosť, že na pôde Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného od indikovania potreby zjednotiť právnu úpravu doteraz uplynulo viac ako desať rokov a unifikačné práce stále nie sú ukončené, dokonca stále nie je predložený ani finálny návrh textu unifikačného nástroja. Dá sa predpokladať, že ani na pôde Európskej únie nebudú rokovania omnoho jednoduchšie a nedá sa vylúčiť, že opäť raz bude nutné využiť mechanizmus posilnenej spolupráce, čo by bola veľká škoda.

Na druhej strane judikatúra ESLP a SD EÚ podnecuje teóriu medzinárodného práva súkromného k hľadaniu nových a účinnejších spôsobov zabezpečenia cezhraničnej kontinuity statusových pomerov medzi rodičmi a deťmi. Lebo v týchto prípadoch je to záujem dieťaťa, ktorý je prvoradý a má prevážiť nad všeobecným záujmom štátu na aplikácii vlastných kolíznych noriem a ako sme toho boli svedkami v prípade *Menesson* proti Francúzku a *Labassé* proti Francúzsku a nadväzujúcej praxi francúzskych orgánov aj nad zásadami, ktoré tvoria obsah pojmu verejný poriadok určitého štátu.

Nedostatočná unifikácia noriem medzinárodného práva súkromného na medzinárodnej úrovni a judikatúra nadnárodných súdov, ktorá na jednej strane provokuje k hľadaniu nových riešení situácií krívajúcich rodičovstiev a na strane druhej ponecháva štátom slobodu výberu prostriedkov akými zabezpečia plnenie záväzkov vyplývajúcich z EDLP a práva Únie vytvára priestor pre skúmanie vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá je stále relevantná. Práca sa zamerala výlučne na nástroje medzinárodného práva súkromného, hoci je zrejmé, a judikatúra ESLP a SD EÚ ako aj následná prax štátov to potvrdzujú, že predchádzať vzniku krívajúcich pomerov je možné aj s využitím nástrojom rodinného alebo správneho práva.

Pri skúmaní otázky, akými prostriedkami zabezpečuje slovenské medzinárodné právo súkromné, konkrétne ZMPS, priestorovú kontinuitu statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ktorý bol kreovaný v cudzine sme dospeli k záveru, že sú to metóda procesného uznania a kolízna metóda, pre ktorú sme v práci používali pojem kolíznoprávne uznanie. Metóda uznania právnych situácií, ktorú v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom reprezentuje ustanovenie § 20a ZMPS sa v oblasti statusových pomerov medzi rodičmi a deťmi neaplikuje. Metódu procesného uznania a aj metódu kolíznu aplikujú slovenské sudy v civilnom konaní a mali by ju aplikovať aj iné slovenské orgány, najmä orgán, ktorý vedie

osobitnú matriku, keďže zákon o matrikách neobsahuje ustanovenie, ktoré by ich aplikáciu vylučovalo.

Aplikácia týchto metód nie je v praxi dôsledná a stretáme sa s prípadmi, kedy statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný v cudzine a preukazovaný zahraničným rodným listom je jednoducho akceptovaný bez kolíznoprávneho uznania. Bližšie metodologické odôvodnenie takéhoto postupu chýba a odôvodnenia rozhodnutí dávajú len tušiť, že dôvodom neaplikovania kolíznej metódy by mohol byť záujem dieťaťa na zaistení cezhraničnej kontinuity statusového pomeru rodiča a dieťaťa, ktorý kolízna norma v konkrétnom prípade nezabezpečila.

Procesné uznanie má v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom prednosť pred kolíznou metódou. Je preto dôležité, aby orgán aplikácie práva skúmal, či v konkrétnom prípade bol statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom kreovaný autoritatívnym rozhodnutím orgánu cudzieho štátu alebo nie. Len v prípade, že v cudzine bol statusový pomer kreovaný alebo potvrdený rozhodnutím orgánu cudzieho štátu, ktoré podľa práva daného cudzieho štátu nadobudlo také vlastnosti, ktoré spája slovenské právo s inštitútom právoplatnosti, je možné využiť procesné uznanie. Hoci, ako bolo uvedené v kapitole 3 časť staršej československej doktríny rozširuje procesné uznanie na také súkromnoprávne dohody, ktoré boli spísané vo forme notárskej zápisnice. V práci uvádzame dôvody, pre ktoré sa s týmto prístupom nestotožňujeme.

Procesné uznanie zaisťuje, že sa cudzie statusové rozhodnutie zrovnoprávni s rozhodnutiami slovenských súdov a jeho výhodou je, že s výnimkou prípadov, kedy je potrebné aplikovať výhradu verejného poriadku, nemôže byť odlišnosť hmontoprávnych a kolíznych noriem dotknutých štátov dôvodom pre neuznanie cudzieho rozhodnutia. ZMPS rozlišuje formálny a neformálny spôsob uznania cudzieho rozhodnutia.

V práci sme identifikovali formálny spôsob uznania cudzieho rozhodnutia ako rizikovejší z hľadiska možného vzniku krivajúceho pomeru v porovnaní s neformálnym (ad hoc) uznaním. Pre oba spôsoby uznania síce platí povinnosť skúmať rozpor uznania s verejným poriadkom Slovenskej republiky, neformálne ad hoc uznanie však umožňuje aplikáciu výhrady verejného poriadku zvažovať v kontexte uplatňovaného nároku, čím poskytuje aplikačnej praxi flexibilnejší nástroj. V prípade neformálneho uznania je tiež možné jednoduchšie dostať povinnosti rešpektovať práva dieťaťa, ktoré je príslušníkom členského štátu Európskej únie a ktoré tomuto dieťaťu vyplývajú z práva Únie v súlade s rozsudkom SD EÚ vo veci Pančarevo. Plnenie tejto povinnosti môže byť problematické v prípade, že príslušný slovenský súd právoplatne vysloví, že cudzie rozhodnutie sa neuznáva. Takéto rozhodnutie zaväzuje ostatné slovenské orgány, ktoré si nemôžu otázku uznania cudzieho rozhodnutia posúdiť odlišne. Riešenie situácie stretu slovenského rozhodnutia o neuznaní cudzieho rozhodnutia o určení rodičovstva a zahraničnej verejnej listiny, ktorá má byť akceptovaná na účely priznania práva, ktoré dieťaťu vyplývajú z práva Európskej únie, typicky cestovný doklad, bude potrebné realizovať normami správneho práva a nebude jednoduché, keďže akceptovanie zahraničného rodného listu, v ktorom sú uvedené údaje o rodičoch dieťaťa na základe cudzieho rozhodnutia, ktoré bolo na Slovensku neuznané osobitným výrokom slovenského súdu zasahuje do prejudiciálnych účinkov tohto slovenského rozhodnutia o neuznaní. Preto navrhujeme zvážiť možnosť upustenia od obligatórneho formálneho spôsobu uznania v prípade všetkých rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva.

Prejudiciálnu záväznosť uznaných cudzích rozhodnutí vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) je potrebné rešpektovať v civilnom konaní aj v prípade, že je hlavnou otázkou

kou konania nárok, predpokladom priznania ktorého je statusový pomer medzi rodičom a dieťaťom. Touto prejudiciálnou záväznosťou sa uznané cudzie rozhodnutie odlišuje od zahraničnej verejnej listiny (napr. rodného listu), ktorá nespĺňa podmienky procesného uznania, ale je opatrená príslušnými overeniami (napr. apostil). Tieto overenia nezabezpečujú zahraničnej verejnej listine prejudiciálnu záväznosť v zmysle § 193 C.s.p. ale v zmysle § 52 ZMPS „len“ dôkaznú moc verejnej listiny. Prejudiciálne záväzný v zmysle § 193 C.s.p. nie je ani výpis z osobitnej matriky.

Kolízna metóda sa uplatní pri posudzovaní prejudiciálnej otázky existencie statusového pomeru rodiča a dieťaťa v tých prípadoch, kedy procesné uznania nie je možné použiť. V práci sme ako základný nedostatok súčasnej slovenskej kolíznoprávnej úpravy identifikovali nízku mieru flexibility. Vo väčšine prípadov, na ktoré dopadá ustanovenie § 23 ZMPS je možné aplikovať len jedno rozhodné právo a len v prípade, že dieťa, ktoré je slovenským štátnym príslušníkom sa narodilo a žije na Slovensku je možné namiesto práva štátu, ktorého je dieťa štátnym príslušníkom aplikovať právo slovenské.

Určitý flexibilný prvok v tomto smere predstavuje slovenská právna úprava spätného a ďalšieho odkazu v ustanovení § 35 ZMPS, ktorá umožňuje aplikovať právo štátu, na ktorý odkázala kolízna norma rozhodného práva určeného na základe kolíznej normy *lex fori*, ak to zodpovedá rozumnému a spravodlivému usporiadaniu vzťahu o ktorý ide. Týmto spôsobom je možné, ale len do istej miery, eliminovať tie situácie, kedy krívajúce rodičovstvo vzniká len z dôvodu rozdielu slovenskej kolíznoprávnej úpravy a kolíznoprávnej úpravy toho štátu, na ktorý odkazuje kolízna norma *lex fori*.

Positívnym prvkom je tiež ustanovenie § 23 ods. 4 ZMPS, ktoré umožňuje posúdiť platnosť uznania rodičovstva aj podľa práva štátu, v ktorom k uznaniu došlo. Súčasné znenie ustanovenia § 23 ods. 4 ZMPS v kontexte toho, že v niektorých štátoch je poradie právnych domnienok otcovstva fixné, vzbudzuje pochybnosti o rozsahu aplikácie tejto kolíznej normy. Aplikuje sa táto kolízna norma na posúdenie formálnej a vecnej platnosti uznania rodičovstva len vtedy, keď je uznanie rodičovstva prípustné podľa práva štátu, ktorým sa spravuje určenie rodičovstva? Slovo „postačí“ by mohlo naznačovať, že tomu tak je. Tiež v prospech tohto výkladu svedčí použité kolízne kritérium „miesta uznania“. Je podľa nášho názoru málo pravdepodobné, že by zákonodarca v statusových veciach umožnil obchádzať záväzné poradie domnienok otcovstva podľa práva štátu, ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením, tým, že by umožnil aplikovať právo, na území ktorého sa otcovstvo uznáva. V záujme právnej istoty dotknutých subjektov považujeme za dôležité objasniť aplikačný vzťah ustanovení § 23 ods. 1 až 3 k ustanoveniu § 23 ods. 4 ZMPS priamo v zákone a § 23 ods. 4 ZMPS doplniť o dôvetok „ak je uznanie rodičovstva prípustné podľa práva určeného na základe ods. 1 až 3.“

Z hľadiska predchádzania vzniku krívajúcich právnych pomerov navrhujeme, aby sa znenie § 23 ZMPS upravilo tak, aby sa zjednotili pravidlá určovania rozhodného práva vo veciach určenia (zistenia alebo zapretia) rodičovstva s cudzím prvkom bez ohľadu na to, či dieťa je slovenským štátnym príslušníkom a tiež bez ohľadu na to, či sa narodilo a žije na Slovensku alebo v cudzine. Z hľadiska predchádzania vzniku krívajúceho rodičovstva je, podľa nášho názoru potrebné prijať takú kolíznoprávnu úpravu, ktorá by umožnila orgánu aplikácie práva hodnotiť splnenie podmienok pre vznik statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom podľa čo možno najväčšieho počtu právnych poriadkov. Samozrejme, z hľadiska právnej istoty dotknutých subjektov a predvídateľnosti riešení by výber nemal byť bezbrehý ale obmedzený na právo štátu, ktorého štátnu príslušnosť nadobudlo dieťa narodením, obvyklý pobyt dieťaťa a *lex fori*. Prioritné postavenie by malo právo štátu,

ktorého príslušnosť nadobudlo dieťa narodením, ostatné kritériá by sa aplikovali ak by to bolo v záujme dieťaťa.

V prípadoch, kedy sa otázka existencie statusového pomeru medzi rodičom a dieťaťom posudzuje ako otázka prejudiciálna zároveň navrhujeme zvažiť prijatie osobitnej únikovej klauzuly, ktorá by umožnila, ak je to v záujme dieťaťa a ak nie sú dotknuté práva iných osôb, aplikáciu práva, ktorého použitie zodpovedá rozumnému a spravodlivému usporiadaniu vzťahu, ktorej znenie by sa mohlo inšpirovať ustanovením § 24 ods. 1 nového českého ZMPS.

Zoznam použitej literatúry

BABÁKOVÁ, B.: Prvé poradné stanovisko Európskeho súdu pre ľudské práva. In: Bulletin oddelenia dokumentácie, analytiky a komparatistiky Kancelárie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, č.1/2019, s. 3.

BAKER, H.: A Possible Future Instrument on International Surrogacy Arrangements: Are There “Lessons” to be Learnt from the 1993 Hague Intercountry Adoption Convention? In: TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P. (eds.): International Surrogacy Arrangements. Oxford and Portland, Oregon: Bloomsbury Publishing, 2013, ISBN 978-1-84946-280-8, s. 411-426.

BARATTA, R.: Problematic elements of an implicit rule providing for mutual recognition of personal and family status in the EC. In: IPRax, č. 4/2007, s. 4-11.

BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – DE MIGUEL ASENSIO, P. (eds.): Encyclopedia of Private International Law. Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2017, ISBN 978-17-8254-722-8.

BĚLOHLÁVEK, A.J.: Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo. Komentář, 1. vydanie. Praha: C.H.Beck, 2008, ISBN 78-80-7400-096-6.

BITEROVÁ, N.: Doktrína voľnej úvahy v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva vo veciach náhradného materstva. In: Justičná revue, 69, č. 12/2017, s. 1409-1434.

BOGDAN, M.: The relevance of family status created abroad for the freedom of movement in the EU. In: Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 64, č. 4/2020, s. 85-93.

BURDOVÁ, K.: Výhrada verejného poriadku a náhradné materstvo. In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí [elektronický zdroj]. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, ISBN 978-80-7160-393-1, s. 140-151.

BURKERTOVÁ, E. – KREJČÍKOVÁ, H. – VÁŇOVÁ, L.: Homosexuálne a právo na rodinný život. Časopis zdravotníckeho práva a bioetiky, č. 2/2015, s. 25-37.

CALHAZ-JORGE, C. – DE GEYTER CH. KUPKA, M.S – WYNS, C – MOCANU E. – MOTRENKO, T. – SCARAVELLI, G. – SMEENK, J. – VIDAKOVIC, S. – GOOSSENS, V.: Survey on ART and IUI: Legalisation regulation, funding and registries in European countries: The Europea IVF-monitoring Consortium (EIM) for the European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE). In: Human Reproduction Open, 1/2020.

CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo. 2. Vyd. Šamorín: Heuréka, 2008, ISBN 9788089122479.

CSACH, K.: Intertemporalita novej úpravy rozhodcovského konania. In: Súkromné právo, 8/2015. Online: legalis.sk.

CSACH, K. – GREGOVÁ ŠIRICOVÁ, Ľ. – JÚDOVÁ, E.: Úvod do štúdia medzinárodného práva súkromného a procesného. 2. Vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2018, ISBN 978-80-8168-782-2.

DEANA, F.: Rapporti e status familiari nel diritto dell'Unione europea. Tra mutuo riconoscimento e salvaguardia dei particolarismi nazionali. Torino: G.GIAPPICHELLI EDITORE, 2020, ISBN 978-8892-1355-74.

DE BAERE, G. – GUTMAN, K.: The impact of the European Union and the European Court of Justice on European family law. In: SCHERPE, J. M.(ed.): European family law. Volume I The impact of institutions and organisations on European Family law.

DEL RIO, A.: Same-sex parenting according to the Italian Constitutional Court: the need for legislative solutions. In: *Acta Biomed* 2021, roč. 21, č. 6, dostupné online: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8823581/pdf/ACTA-92-496.pdf>

DOBROVOLNÁ, E. – HURDÍK, J. – SELUCKÁ, M. a kol.: *Evropské soukromé právo v čase a prostoru, II. Díl: část deskriptivní, analytická a systémově analytická*. Brno: Masarykova univerzita, 2018.

DRGONEC, J.: Právne problémy umelého oplodňovania a ich úprava v ČSSR. In: *Právny obzor*, 67, č. 2/1984, 138–156.

DUFALOVÁ, L.: Mater est quam gestatio demonstrat: surogačné materstvo a nové koncepty vzniku právneho materstva. In: *Olomoucké právnické dny 2019: 1. Vyd. Olomouc: Iuridicum Olomoucense*, 2019, ISBN 978-80-88266-48-8, s. 314-324.

DUFALOVÁ, L.: *Surogačné materstvo. 1. Vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2020, ISBN 978-80-571-0241-0.

DVOŘÁK, B.: *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-095-9.

ĎURIŠ, M. – BURDOVÁ, K.: Výhrada verejného poriadku v medzinárodnom práve súkromnom. In: *Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí*. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015. s. 125-139.

ERDŐSOVÁ, A.: *Aktuálne otázky o človeku a jeho právach v bioetike*. Bratislava: Wolters Kluwers, 2016, ISBN 978-80-8168-420-3.

ERDŐSOVÁ, A.: Náhradné materstvo ako bioetický problém z pohľadu ochrany základných práv a slobôd. In: *Justičná revue*, 72, č. 4/2020, s. 471 – 480.

FÁBRY, B.: *Biotechnologické výzvy a nedostatky právnej regulácie*. In: PLAŠIENKOVÁ, Z. (ed.): *Bioetické výzvy a súčasnosť*. Bratislava: STIMUL, 2015, ISBN 978-80-8127-133-5, s. 107-117.

FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. III. Vyd. Šamorín: Heuréka*, 1998, ISBN 978-80-9676-5348

FOYER, J.: *Problèmes de Conflits de Lois En Matière de Filiation (Volume 193)*. Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 28 Apr. 2022.

FLEJSZAR, R.: Selected issues of civil proceeding concerning personal and financial aspects of surrogate motherhood. In: MOSTOWIK, P.(ed.): *Fundamental legal problems of surrogate motherhood. Global perspective*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019.

FRANK, R.: The establishment and the consequences of maternal and paternal affiliation. In: *Legal problems relating to parentage, Proceeding, XXVIIth Colloquy on European Law, Foundation for international Studies, Valleta, Malta*, 1997.

FRANZINA, P.: Some remarks on the relevance of Article 8 of the ECHR to the recognition of family status judicially created abroad. In: *Dirritti umani e diritto internazionale*, 5, č. 3/2011, s. 609-616.

FRANZINA, P.: The Place of Human Rights in the Private International Law of the Union in Family Matters. In: BERGAMINI, E. – RAGNI, C. (eds.): *Fundamental Rights and Best Interests of the Child in Transnational Families*. Cambridge: Intersentia, 2019, ISBN 978-1-78068-665-3, s. 141-156.

FRINTOVÁ, D. – FRINTA, O.: *Mateřství a otcovství*. In: *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, s. 2277-2287.

General Affairs and Policy: A Study of Legal Parentage and the Issues arising from International Surrogacy Arrangements. Prel. Doc. No 3C. Dostupné online: <https://assets.hcch.net/docs/bb90cfd2-a66a-4fe4-a05b-55f33b009cfc.pdf>

GIBA, M. – MATUŠKA, P.: Vybrané aspekty otázky „trojrodičovstva“. In: Univerzitný vedecký park a jeho právne výzvy v 21. storočí [elektronický zdroj]. Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2015, ISBN 978-80-7160-393-1, s. 91-98.

GLENDON, M. A.: II. Developments in the Law of Persons and the Family 1971–2003. In: DROBNIG, U. – DAVID, R. – EGAWA, H. H. – GRAVESON, R. – KNAPP, V. – VON MEHREN, A. T. – NODA, Y. – ROZMARYN, S. – TSCHCHIKVADZE, V. M. – VALLADÃO, H. – YNTEMA, H. – ZWEIGERT, K.(eds.): International Encyclopedia of Comparative Law Online, Consulted online on 07 April 2020 http://dx.doi.org/10.1163/2589-4021_IECO_COM_040002 First published online: 2018

GÖSSL, S. – MELCHER, M: Recognition of a Status Acquired Abroad in the EU. – A Challenge for National Laws from evolving Traditional Methods to New Forms and Bypassing Alternatives. In: Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 14, č. 1, 2022, s.

GRODECKI, J. K.: Changes in the Conflict Rule of the Forum. In: International Encyclopedia of Comparative Law Online. Volume III: International Law. Leiden, The Netherlands: Brill | Nijhoff. Retrieved Apr 29, 2022, from <https://brill.com/view/title/19721>

GRUENBAUM, D.: Foreign Surrogate Motherhood: mater semper certa erat. In: The American Journal of Comparative Law, 60, 2/2012, s. 475-505.

HADERKA, J.: Partus-non ovum-facit maternitatem. In: Československá gynekologie, č. 51/1986, s. 203-208.

HAŤAPKA, M.: Priznávanie účinkov cudzím rozhodnutiam v občianskych veciach v Slovenskej republike (uznanie a výkon). In: Justičná revue, č. 3/2015, s. 279-315.

HO-DAC, M.: Recognition of a status acquired abroad: France. In: Cuadernos de Derecho Transnacional, vol. 14, č. 1, 2022.

HRADILOVÁ, V.: Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA. In: Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA.. In: SVOBODOVÁ, K. (ed.): Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvku z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU. Brno: Acta Universitatis Brunensis. 2008, ISBN 978-80-210-4767-9, s. 40-55.

HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z. – WESTPHALOVÁ, L. a kol.: Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN 978-80-7400-795-8.

CHLEBCOVÁ, R.: Charakteristika doktríny Savignyho jako základu moderního MPS. In: Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA.. In: SVOBODOVÁ, K. (ed.): Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvku z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU. Brno: Acta Universitatis Brunensis. 2008, ISBN 978-80-210-4767-9, s.56-66.

JÚDOVÁ, E. – PÍRY, M.: Surrogacy motherhood in the Slovak Republic - an illegal immigrant? In: Mostowik, P.(ed.): Fundamental Legal Problems of Surrogate Motherhood. Global perspective. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2019. ISBN 978-83-6634-406-8. s. 753-795.

KAPITÁN, Z.: Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. I. In: Časopis pro právní vědu a praxi. č. 3/2004

KAPITÁN, Z.: Teorie veřejného pořádku a kritéria jeho použití. II. In: Časopis pro právní vědu a praxi. č. 4/2004

KINSCH, P.: Recognition in the forum of a status acquired abroad – Private international law rules and European human rights law. Online: <https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/16883/1/siehr.pdf>.

KMEC, J. – KOSAR, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, ISBN 978-80-7400-365-3.

KOHLER, CH.: Towards the recognition of civil status in the European Union. In: Yearbook of Private international law, vol. XV, 2013/2014, s. 13 – 30.

KRÁL, R. Co vlastně přináší kontroverzní rozsudek SDEU ve věci Coman? Jurisprudence 1/2019, s. 39–42.

KRÁLIČKOVÁ, Z.: Mater semper certa est! O náhradním a kulhajícímateřství. In: Právní rozhledy, č. 21/2015, s. 725-732.

KRÁLIČKOVÁ, Z.: Tradice a inovace v rodinném právu se zaměřením na rodičovství. In: Tradice a inovace v občanském právu. Sborník příspěvků z konference konané na PrF MU dne 25 září 2007. Brno: Masarykova univerzita, 2007, ISBN 978-80-210-4490-6, s.143 - 147.

KRÁLIČKOVÁ, Z. – NOVÝ, Z.: Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. In: Právní rozhledy, 2017, č. 15-16, s. 524-530.

KUČERA, Z.: Kolizní normy vnitrostátní a mezinárodně sjednané. In: Právník, č. 1/1981, s. 60-71.

KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé 7., opravené a doplněné vydání. Brno – Plzeň: Doplněk, Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. s. 141.

KUČERA, Z. – TICHÝ, Z.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Panorama: Praha, 1989, ISBN 80-7038-020-9.

LAGARDE, P.: La méthode de la reconnaissance est-elle l'avenir du droit international privé? Conférence inaugurale, session de droit international privé, 2014, Vol. 371. In: Collected Courses of the Hague Academy of International Law.

LAGARDE, P.: The movement of civil-status records in Europe, and the European Commission's proposal of 24 April 2013 In: Yearbook of Private International Law, vol XV, 203-2014, s. 1-12.

LANGER, P.: Právní povaha souhlasného prohlášení rodičů podle § 52 ZoR a právní důsledky jeho vad. In: Právní rozhledy č. 18, 2005, s. 667-672.

LAVICKÝ, P.: Fikce procesních úkonů v civilním řízení soudním. Rigorózní práce. Právní fakulta Masarykovi university Katedra občanského práva. 2008/2009. Dostupné online: https://is.muni.cz/th/nyvqt/Fikce_procesnich_ukonu_v_civilnim_rizeni_soudnim_spornem.txt

LEDNER, E.: Konflikty soudních pravomocí. Příspěvek k poznání mezinárodní soudní příslušnosti se zvláštním zřetelem k právu československému. Praha: Právnícké nakladatelství a nakladatelství V. Linhart, 1937.

LEHMANN, M.: Recognition as a Substitute for Conflict of Laws? In: LEIBL, S. (ed.): General Principles of European Private International Law. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV, 2016, ISBN 9789041159557.

LEQUETTE, Y. 'Le Droit International Privé de La Famille À L'épreuve Des Conventions Internationales (Volume 246)'. Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online. Web. 15 June 2021

LOWE, N.: The impact of the Council of Europe on European family law. In: SCHERPE, J. M.(ed.): European family law. Volume I The impact of institutions and organisations on European Family law. ISBN 978-1- 78536-300-9. S. 95-123.

LYSINA, P.: Výhrada verejného poriadku v slovenskom medzinárodnom práve súkromnom. In: *ComenIUS*, roč. 6, č. 1/2021, s. 40-56.

LYSINA, P. – BURDOVÁ, K. – GORNALOVÁ, D.: Medzinárodný prvok ako *conditio sine qua non* pre uplatnenie noriem medzinárodného práva súkromného? In: *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*. 40, č. 1/2021, s. 133-150

LYSINA, P. – ĎURIŠ, M. – HAŤAPKA, M. a kol.: *Medzinárodné právo súkromné*. 2. vydanie. Bratislava: C.H.Beck, 2016, ISBN 978-80-89603-43-5.

LYSINA, P. – ŠTEFANKOVÁ, N. – ĎURIŠ, M. – ŠTEVČEK, M.: *Zákon o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Komentár*. 1. Vydanie. Praha: C.H.BECK, 2012, ISBN 978-80-7400-415-5.

MACUR, J.: Právní a skutkové domněnky při dokazování listinou v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*, 2001, č. 2, s. 60-64.

MACUR, J.: K predbežným otázkam v civilnom konaní. In: *Právny obzor*, roč. 52, č. 1/1969, s. 53-60.

MARGARIA, A.: *The construction of fatherhood. The jurisprudence of the European Court of Human rights*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, ISBN 978-1108475099.

MÁŠILKO, V.: *Medzinárodné právo rodinné*. Praha: Panorama, 1979.

MEEUSEN, J.: Functional recognition of same-sex parenthood for the benefit of mobile Union citizens – Brief comments on the CJEU’s Pancharevo judgment. Dostupné online: <https://gedip-egpil.eu/fr/2022/functional-recognition-of-same-sex-parenthood-for-the-benefit-of-mobile-union-citizens-brief-comments-on-the-cjeus-pancharevo-judgment/>

MEULDERS-KLEIN, M.T.: Cohabitation and Children in Europe. In: *The American Journal of Comparative Law*, 29, č. 2/1981, s. 351-391.

MICÁNEK, J.: *Právní postavení nemanželských dětí v ČR: (podle práva platného v zemích českých a se zvláštním zřetelem k odchýlným ustanovením na Slovensku)*. Brno: Brněnské tiskárny, 1947.

MOSTOWIK, P.: Legislative activities of European Union versus fundamental principles of paternity and maternity in Member States. In: *International Journal of the Jurisprudence of the Family*, 8, 2017, s. 79-94,

NOVOTNÁ, P.: Americká revoluce v mezinárodním právu soukromém a Evropa. In: *Historie mezinárodního práva soukromého v Evropě a v USA..* In: SVOBODOVÁ, K. (ed.): *Historie mezinárodního práva soukromého. Sborník příspěvků z workshopu konaného dne 11.12.2008 na PrF MU*. Brno: Acta Universitatis Brunensis. 2008, ISBN 978-80-210-4767-9, s. 99-112.

OLIJÁŠ, R.: Novela zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom v Slovenskej republike. In: *Právnik*, č. 7, 2004

OVEČKOVÁ, O.: Absencia intertemporálnych ustanovení a retroaktivita právnej normy. In: *Súkromné právo*, č. 9/2015. Online legalis.sk.

PAVELKOVÁ, B.: *Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. 3. Vydanie. Bratislava: C.H.BECK, 2019, ISBN 978-80-89603-72-5.

PATAUT, E.: A Family Status for the European Citizen? In: AZOULAI, L. – DES PLACES, S.B. – PATAUT, E. (eds.): *Constructing the Person in EU Law - Rights, Roles, Identities*, Hart Publishing, 2016, ISBN 978-1782-2593-36, s. 311-322.

PAUKNEROVÁ, M.: Imperatívny normy a mezinárodné právo soukromé – klasická téma v súčasnosti. In: *Právnik*, č. 1/2021, s. 1-20.

PFEIFF, S.: La portabilité du statut personnel dans l'espace européen. Bruxelles: Bruylant, 2017, ISBN 978-2-8027-5835-8.

PFEIFFER, M.: Předběžná otázka v kolizi právních řádu. In: Právník, 155, č. 1/2016, s. 65-79.

POREDOŠ, F. – ĎURIŠ, M. – LYSINA, P.: Základy mezinárodního práva s úkromného. Bratislava: Vydavateľské oddelenie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2006, ISBN 80-7160-1934.

PLANKOVÁ, O.: Osvojenie dieťaťa. Bratislava: Obzor, 1979

PLANKOVÁ, O.: Úvahy nad novelizáciou úpravy rodinných vzťahov. In: Právny obzor, roč. 67, 1984, č. 4. s. 330- 344.

Preliminary Document No 11 of March 2011, „Private international law issues surrounding the status of children, including issues arising from international surrogacy arrangements“.

Preliminary Document No 10 of March 2012, „A preliminary report on the issues arising in relation to international surrogacy arrangements.“

RAAPE, L.: Les Rapports Juridiques Entre Parents et Enfan Comme Point de Départ D'une Explication Pratique D'anciens et de Nouveaux Problèmes Fondamentaux Du Droit International Privé, Volume 50, 1934, In: Collected Courses of the Hague Academy of International Law. Brill Reference Online.

RADVANOVA, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka. In Zdravotnictví a právo, 6, č. 5/1998, s. 7-13.

RADVANOVA, S.: Kdo potřebuje rodinu? In: Dny práva 2012 – Days of Law 2012, část VI. Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Brno: Masarykova univerzita, 2013, ISBN 978-80-210-6319-8. s. 1303-1308.

RADVANOVA, S.: Rodina jako zdroj statusových práv. In: Správní právo, č. 5-6/2003 Report of the Experts' Group on the Parentage / Surrogacy Project (meeting from 15 to 17 February 2021)

ROHLÍK, J.: Preliminární a incidenční otázky v československém mezinárodním právu soukromém. In: Časopis pro mezinárodní právo, 1968, roč. 12, s. 80-90.

ROHLÍK, J.: Preliminary and Incidental Questions in Czechoslovak Private International Law. Praha: Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 1969.

ROZEHNALOVÁ, N.: Evropské mezinárodní právo soukromé – hledání formální a neformální harmonie. In: KYSELOVSKÁ, T. – SEHNÁLEK, D. – ROZEHNALOVÁ, N.: In Varietate Concordia: soubor vědeckých statí k počtě prof. Vladimíra Týče. Brno: Masarykova univerzita, 2019, ISBN 978-80-210-9332-4, s. 265-284.

ROZEHNALOVÁ, N.: Instituty českého mezinárodního práva soukromého. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, ISBN 978-80-7552-501-7.

SEDLÁK, P.: Právní úprava osvojení v rekonstrukci soukromého práva. Disertační práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, 2015.

SCHERPE, J.M.: The present and future of European Family Law. Volume IV of European Family Law. Cheltenham, Uk, Northampton, MA: 2016, Edward elgar Publishing Limited

SCHWENZER, I.: Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. In: SCHWENZER, I.(ed.): Tensions between legal, biological and social conceptions of parentage. Antwerpen – Oxford: Intersentia, 2007, ISBN 978-9050-9564-68.

SINDRES, D.: Foreign Situations and Conflict of Laws: Thinking Outside-the-Box Approach to Private International Law. In: MUIR WATT, H. – BÍZIKOVÁ, L. – BRAN-

DÃO DE OLIVEIRA, A. – FERNÁNDEZ ARROYO, D. P. (eds.): *Global Private International Law. Adjudication without Frontiers*, Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, ISBN 978-17-8990-7742, s. 538-547.

SISÁK, E.: Rozluka pred rozvodom a otázky všeobecnej časti medzinárodného práva súkromného na príklade prejudiciálneho konania vo veci C-249/19. In: *Právnik*, č. 11/2020, s. 833-868.

SLAŠŤAN, M.: *Plusy a mínusy európskeho medzinárodného práva súkromného*. In: *Dny práva 2017 - Days of law 2017: 4 : Část.: 1. vyd.* Brno : Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8956-3, s. 118-133.

SMYČKOVÁ, R. – ŠTEVČEK, M. – TOMAŠOVIČ, M. – KOTRECOVÁ, A. a kol.: *Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. Vydanie*. Bratislava: C.H.Beck, 2017, ISBN 978-80-89603-54-1.

Special Commission on the practical operation of the Hague Convention of 29 May 1996 on Protection of Children and Co-operation in respect of Intercountry Adoption (17-25 June 2010): *Conclusion and Recommendations adopted by the Special Commission*. Dostupné online: <https://assets.hcch.net/docs/2ed33240-387f-4270-a418-d7de-4ca0e464.pdf>

STEINER, V. Některé teoretické koncepcie řešení otázky uznávání a výkonu cizího rozhodnutí. In *Časopis pro mezinárodní právo*, č. 13, 1969

STEINER, V. – ŠTAJGR, F.: *Československé mezinárodní civilní právo procesní*. Praha: Academie, 1967.

STRUYCKEN, A.V.M.: *Co-ordination and co-operation in respectful disagreement: General Course on Private International Law. Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. Leiden, Boston: Brill Nijhoff, 2004, ISSN 0169-5436.

SVÁK, J.: *Nadnárodné systémy ochrany ľudských práv. III. zväzok. Ochrana súkromia a majetku. 1. Vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, ISBN 978-80-571-0356-1.

SWENNEN, F.: *Private ordering in Family Law: A global perspective*. In: SCHAUER, M. – VERSCHRAEGEN: *General reports of the XIXth Congress of the International Academy of Comparative Law*. Springer, 2017.

ŠEVCOVÁ, K.: *Otázky o predbežných otázkach a civilné konanie*. In: RONOVSÁ, K. – HAVEL, B. – LAVICKÝ, P. a kol.: *Poceta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narodeninám. Základní otázky života, práva a vůbec...!* Brno: Masarykova univerzita, 2021, ISBN 978-80-210-9937-1, s. 563-578.

ŠIMKA, K.: *Mobilní konflikty a jejich řešení v mezinárodním právu soukromém ČR, SRN, Rakouska a Švýcarska*. *Právní rozhledy*, č. 12/2000, s. 545 – 550.

ŠTEFANKOVÁ, N. – SUMKOVÁ, M.: *Medzinárodné právo súkromné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, ISBN 978-80-7380-632-3.

ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M.: *Civilný sporový poriadok. 1. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2016

TELEC, I.: *Zákaz reprodukčního klonování lidských bytostí*. In: *Zdravotnické právo a bioetika*. Dostupné online: <https://zdravotnickepravo.info/zakaz-reprodukčního-klonování-lidských-bytostí/>.

The desirability and feasibility of further work on the Parentage / Surrogacy Project (Prel. Doc. No 3 B of March 2014 spolu so štúdiou “Study of Legal Parentage and the issues arising from International Surrogacy Arrangements” (Prel. Doc. No 3 C of March 2014)

TICHÝ, L.: K otázce zákonem neupraveného uznání cizích soudních rozhodnutí. In: Socialistická zákonnost. 1984, s. 37 a nasl.

TICHÝ, L.: Základy uznání cizích soudních rozhodnutí v českém a evropském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 1-2, 1995

TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P. : Parentage and surrogacy in a European perspective. IN : SCHERPE, J. M. (ed.) : European Family Law, Volume III, Family law in a European Perspective. Cheltenham, UK, Northampton, MA.: Edward Elgar Publishing, 2016, ISBN 978-1-78536-304-7.

TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P.: General Report on Surrogacy. In: TRIMMINGS, K. – BEAUMONT, P.: International Surrogacy Arrangements: Legal Regulation at the International Level. Bloomsbury Publishing, 2013, ISBN 978-18-4946-2808.

TRIMMINGS, K.: Surrogacy Arrangements and the Best Interests of the Child: The Case Law of the European Court of Human Rights. In: BERGAMINI, E. – RAGNI, Ch.(eds.): Fundamental Rights and Best Interests of the Child in Transnational Families. Cambridge – Antwerp – Chicago: Intersentia, 2019

TRYFONIDOU, A. – WINTEMUTE, R.: Policy Department for Citizens Rights and Constitutional Affairs. Directorate-General for Internal Policies: Obstacles to the free Movement of Rainbow Families in the EU. EU: Policy Department for Citizens Rights and Constitutional Affairs. Directorate-General for Internal Policies, 2021.

VALDHANS, J.: Odchyly od neutrálního kolizního řešení. Habilitační práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019.

VAN LOON, H.: Ensuring Continuity of Personal Status and Family Relations across Borders: The interaction between Private international law and Human rights. In: MUIR WATT, H. – BÍZIKOVÁ, L. – BRANDÃO DE OLIVEIRA, A. – FERNÁNDEZ ARROYO, D. P. (eds.): Global Private International Law. Adjudication without Frontiers, Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2019, ISBN 978-17-8990-7742, s.530-537.

VARŠO, J.: Ordre public v medzinárodnom súkromnom práve. Kandidátska dizertačná práca. Košice: Univerzita Jána Amosa Komenského – Bratislava, Právnická fakulta, 1985

VÁŠKE, V.: Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice. 1. Vyd. Praha: C.H. BECK, 2007, ISBN 978-80-7179-614-5

VESELÁ, R. a kol.: Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, ISBN 80-86432-48-3.

VALSECCHI, CH.: Fathers by Law, Fathers by Choice. Paternity and Illegitimacy Between Ancien Régime and Codification in Western Countries. In: VILLATA, M.G.R. (ed.): Family Law and Society in Europe from the Middle Ages to the Contemporary Era. Springer International Publishing (Verlag). 2016, ISBN 978-3-319-42287-9, s. 229-255.

WASIELEWICZ, A.: Recent Polish Case Law on the Application of the Ordre Public Exception in Case of Transcription (Registration) of Foreign Birth Certificates into the Domestic Register of Civil Status. In: Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, roč. 28, 2021, 168-170;

WYSOCKA-BAR, A.: Same-sex parentage and surrogacy and their practical implications in Poland. Dostupné online: <https://conflictoflaws.net/2020/same-sex-parentage-and-surrogacy-and-their-practical-implications-in-poland/>

WILKE, F.M.: WILKE, F.M.: A conceptual analysis of European Private International Law. Cambridge, Intersentia, 2019, ISBN 9781780686905

WILLEKENS, H. – SCHEIWE, K. – RICHARZ, T. – SCHUMANN, E.(eds.): Motherhood and the Law. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen, 2019, ISBN 978-3-86395-425-3.

WINTEROVÁ, A. Prejudiciální otázka v občanském soudním řízení. Socialistická zákonnost, 1967, s. 93-100.

WINTEROVÁ, A.: Určení otcovství nad rámec zákonných domněnek. In: Správní právo, č. 5-6/2003, s. 314-318.

ZAVADILOVÁ, L.: Zpětný a další odkaz a alternativní hraniční určovatel. In: ROZEHNALOVÁ, N. – DRLIČKOVÁ, K. – VALDHANS, J.: Dny práva 2015 – Days of law 2015, Část IV. Kodifikace obecné částí kolizního práva – cesta či omyl? Brno: Masarykova univerzita, Brno, 2016, s. 236-253.